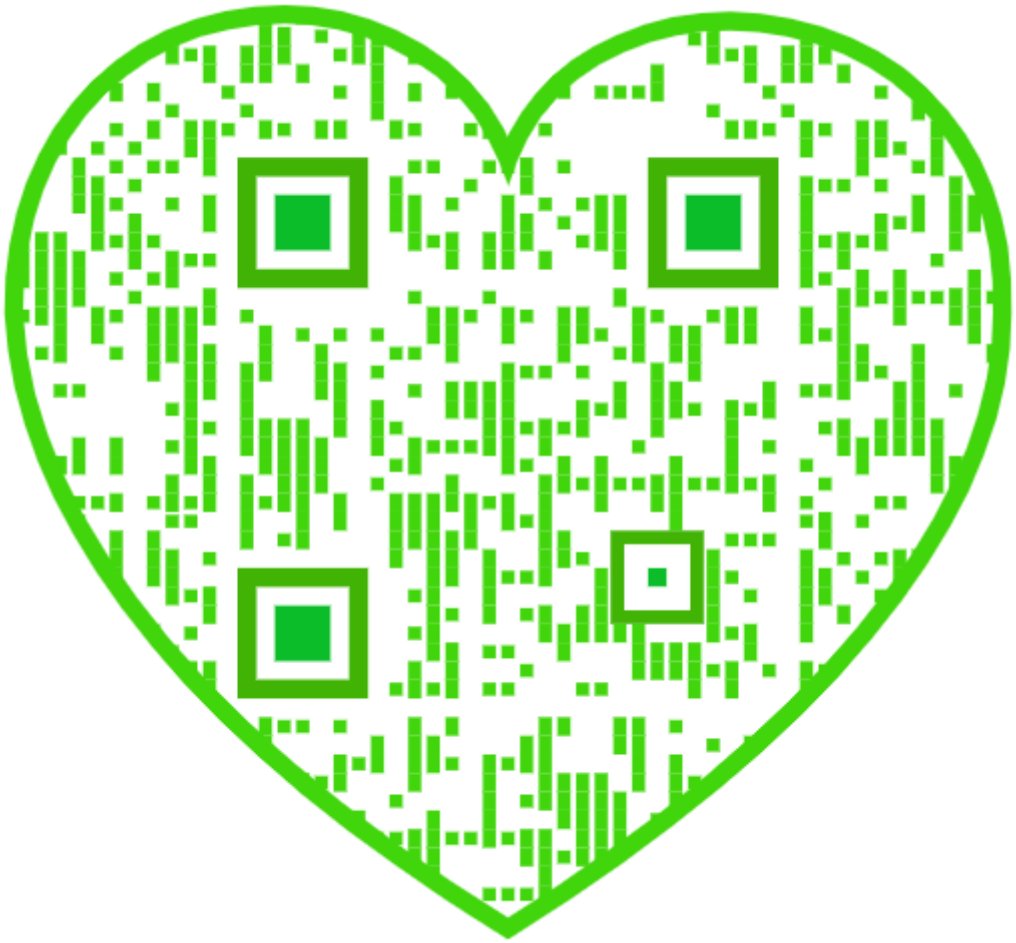

DE KATHOLIEK.

GODSDIENSTIG, GESCHIED- EN LETTERKUNDIG

MAANDSCHRIFT.

DE KATHOLIEK.

GODSDIENSTIG, GESCHIED- EN LETTERKUNDIG

MAANDSCHRIFT.

ZEVEN EN TWINTIGSTE DEEL.

1855.

Vindicamus hereditatem patrum
nostrorum.
Mach. XV, 34

Wanten te Romen in de poert
Sergius die Pauwes benediede,
En hine Aertsche bisscop wiede.
Melis Stoke.

TE 'S GRAVENHAGE,
BIJ GEBR. J. & H. VAN LANGENHUYSEN.

INHOUD.

HOOFDARTIKELEN.

Bladz.

Maria. — *Inleiding*. 1

Maria. — *Plan van het onderwerp;* en I. *Maria als type*. . 209

Gezigtspunten over het Katholiek leerstuk der boetvaardigheid. (Slot van D. XXVI, bl. 365.). 19

Apostoliesch schrijven van Zijne Heiligheid Pius IX, aangaande de uitspraak van het leerstuk der Onbevlekte Ontvangenis van de H. Maagd en Moeder Gods. 69

Eene Protestantsche stem over de *Immaculata Conceptio*. . . 107

Toestand der Katholieke Kerk in Noord-Amerika. 113

Pater Felix in Notre-Dame te Parijs. 122

Dankbare herdenking van het geëindigd Jubilé. 145

De vrome ijver van het Spaansche volk voor Maria's Onbevlekte Ontvangenis. 162

Een woord over de hoofdplaatsen der H. Schrift waarop de Protestanten zich voor hun beginsel beroepen. 184

Het elfde eeuwfeest van den H. Bonifacius: en een woord over den „Bonifacius" van den heer Diest Lorgion. . . 337
Is het dan te Utrecht zooveel beter? 383

VERSCHEIDENHEDEN.

De jongste (elfde) Algemeene Vergadering van het Protestantsch Genootschap: Christelijk Hulpbetoon. 43
De jongste (twaalfde) Algemeene Vergadering van het Protestantsch Genootschap: Unitas. 50
Verspreiding van Evangeliesch licht in het vaderland. 53
Vruchten der Evangelisatie onder Roomschen. . . . 57
Praeadvies over de Evangelisatie onder Roomschen. . 63
Iets over de laatste oogenblikken van „Henri IV". . . . 66
De nieuwe Bijbelvertaling. 134
Luther's vertaling van het „Wees gegroet". 139
Eene feestviering in Frankrijk. 140
Drie en dertigste Algemeene Vergadering der Protestantsche Maatschappij: *Tot bevordering van Welstand* voornamelijk onder landlieden. 190. 321
Aanspraak. 190
Lofspraak op Prof. Royaards als voorzitter van Welstand. 191
Over de werkzaamheden en den staat van Welstand. 321
Aankoopen van huizen en landerijen. . . . . —
Uittreksel uit de rapporten van inspectie. 322
Staat der Maatschappij. 324
De verrigtingen van het Hoofdbestuur. 325
Schets der rekening. 326
Verguizing van de Synode en het Protestantisme. 199
Zedelijkheid in Italië. 201
Domheid of kwaadwilligheid? 202
De Engelsche propagande te Nizza. 328
De Schotsche propagande in Spanje. 330
Katholieke tijdschriften in de Vereenigde Staten. . . . . —
Het Protestantisme in Rusland onder Keizer Nicolaas. . . 396

Sprokkelingen:

Kwijtschelding van straf op Goeden Vrijdag. 204
De geestelijke orden in de Zendingen. . . . . —
De Kerk in Californië. 205
Gesticht van den Goeden Herder. . . . . —
Sint-Jans-Vereeniging. . . . . —
Een Protestantsche schat. . . . . —
Scherpe veroordeeling der Protestantsche geheime genootschappen. 206
Vereeniging der H. Kindschheid. 336
Humaan getuigenis. 400

LETTERLOOVER.

Loflied aan de H. Moeder Anna. 207

Correspondentie. 144

Bl. 4 r. 2 v. o. *staat: solus — lees: salus.*

„ 7. De in de eerste noot aangehaalde plaats is van den H. Bernardus.

„ 8 r. 14 v. b. *staat:* er — *lees:* er is.

„ 68. De 4e regel v. o. in de *noot* is daar van zijne plaats, ten 11n regel v. o. den *tekst*, verzworven.

„ 134 r. 4. v. b. *staat:* vorige — *lees:* laatstvorige.

MARIA.

Want zie van nu af zullen alle geslachten mij zalig prijzen. Want groote dingen heeft aan mij gedaan, Hij die magtig is; en heilig is zijn naam!

Luc. I, 48, 49.

INLEIDING.

Ik wil den lof verkondigen van Maria, van de Moeder des Verlossers, die haar van zijn kruis af ook aan ons tot Moeder heeft geschonken.

Ik doe het mij zelven ten troost, ik doe het uit pligt, uit behoefte, uit verlangen: hoe zal ik het uitdrukken? ik doe het als ging ik bidden. Ja, dat is het woord; daarmede is eenigzins mijne gemoedsstemming en ook de grootheid der Moedermaagd uitgesproken. Men kan aan Maria niet denken zonder te bidden met haar. Als de H. Ephraem roep ik haar aan om tranen, om berouw, om vergeving, om niet van mij gekende vreugd. „Ver-„drijf", dus bid ik hem na, „verdrijf den nevel mijner „droefgeestigheid: verruim mijn hart, brei het uit in de

„uitbreiding des geestes: vervrolijk het en schenk mij niet „uit te drukken blijdschap, niet ophoudende vreugd [1])!"

Ten minste heb ik geloof; ik gevoel het aan mijne liefde voor Maria. En dit wil ik al aanstonds ter harer verheerlijking zeggen, dat haar naam de toets, de onderscheiding der geesten is.

Spreek eens van haar tot iemand die het ware geloof niet bezit: niet alleen zal hij u volstrekt niet begrijpen, maar aanstonds zult gij de magt van dien naam erkennen; gij zult zien hoe die hindert, hoe die zekere kwelling veroorzaakt, hoe die werkt tot in de diepte waar het nachtelijk beginsel verscholen zit, en het antwoord, dat gij op haren lof ontvangt, zal een hoogmoedige glimlach, een hatelijke uitval, of wel deze wezenlooze uitdrukking zijn: „Ook ik acht Maria hoog" [2]).

Geheel tegenovergesteld is het met den Katholiek. Jesus en Maria zijn twee namen in zijn hart geschreven, zijn zijne dierbaarste en daarom onwillekeurige woorden, zijn de innigste en laatste adem dien zijne ziel opgeeft; want Jesus is zijn Verlosser, en Maria is zijne Moeder, van

---

1) Ephraem Syrus. Græce. Tom. III, p. 527. Deze groote vereerder van de Moeder Gods was de roem der Syrische Kerk. Hij werd voor het einde der derde eeuw te Nisibis in Mesopotamië geboren, en kwam in 325 met zijnen Bisschop Jacob van Nisibis op het eerste algemeen Concilie van Niceë. Hij ijverde bijzonder tegen de Arianen, Manicheën en Gnostieken, en zijne schriften zijn rijk aan getuigenissen voor de leer der Kerk, voor haar gezag, het primaat, de wezenlijke tegenwoordigheid in 't H. Sakrament, enz.

2) Die uitdrukking is echt. Ik noem haar wezenloos, omdat zij, hoe vol hoogmoed, zeer geesteloos en dom is. Hoogachting is geen godsdienstig gevoel. Zelfs zijn er in de gewone maatschappij en historie zoo verdienstelijke personen, dat men zich uiterst belagchelijk maken zou met van een dezer te zeggen: Ook ik acht hem hoog.

welke hij veel meer gevoelt dan gij in staat zijt hem te zeggen. Ook dan als hij is afgedwaald van het spoor der deugd, hij zijne eenige verzadiging zoekt in het draf der zonde, hij de slaaf, hij de prooi der hartstogten geworden is — ook dan, zoo er nog een vonk des Geestes in hem leeft, zal hij op den naam zijner Moeder beschaamd worden, en terwijl gij hem aan haar herinnert, zal hij gevoelen, — moge hij 't erkennen of niet, — dat eene hand zich nederlegt op zijn hart.

Wat is dat? — 't Is het geloof, en het daaruit voortkiemend leven.

Maria's grootheid is immers onafscheidelijk van de grondwaarheid des geloofs: dat Christus waarlijk God en waarlijk mensch is. Ware Christus geen menseh, dan zou Maria zijne Moeder niet zijn; en ware Hij geen God, dan was zij eene gewone vrouw en bestond er geene reden, waarom alle eeuwen haar zouden zalig prijzen.

Ziehier dan waarom die moedernaam zulk een indruk maakt op het geloovig gemoed: hij doet ons die grondwaarheid in haar leven, in hare werking op ons gevoelen; hij zegt ons niet alleen dat Gods Zoon is waarlijk mensch geworden, maar dat Hij het *voor ons* geworden is, dat Hij *voor ons* geleden, *voor ons* den dood heeft ondergaan, en waarlijk Verlosser zijnde niet alleen heilig is, maar *heilig maakt*. Want met zijne Moeder te beminnen en te verheerlijken, bemint Hij al wat menschelijk, al wat natuurlijk is. De band die Hem aan Maria verbindt is de band die Hem aan ons verbindt. Uit zijne liefde voor zijne Moeder volgt zijne liefde voor het menschdom, en uit zijn liefde voor het menschdom zijne liefde voor zijne Moeder. Laat ik het beter zeggen: zijne goddelijke liefde, werkzaam naar de orde door Hem zelven geschapen, is

in Maria hare diepste diepte ingegaan ten einde de geheele wereld te omvatten [1]).

Indien Christus niet bij uitstek zijne Moeder heeft verlost, dan heeft Hij niemand verlost [2]). Indien Hij niet bij uitstek zijne Moeder bemint, zijne Moeder verheft en verheerlijkt, dan huldigt of erkent Hij de eerste en diepste betrekkingen der natuur niet; dan, bijgevolg, erkent Hij geen enkele betrekking der natuur, is deze Hem vreemd, is deze niet verlost, is het Christendom een ijdelheid, eene tergende tegenspraak, eene wreede begoocheling die mij in wanhoop stort, en bidden — neen dat doe ik niet meer!

Is er dan een band zoo ordelijk, een band zoo innig en onverbreekbaar, zoo diep door God in de natuur gevestigd, als de band tusschen de moeder en het kind? tusschen de moeder en dat kind dat zij draagt in haren schoot, dat zij voedt uit het bloed hares harten, dat zij leven doet van den adem van haar leven, en aan 'twelk zij na het te hebben voortgebragt, onder de teederste zorgen, hare gedachte en hare liefde mededeelt? Neen, er is er geen! Er werd geen ordelijker en inniger betrekking geschapen, en de moeder is *de oorspronkelijke band der maatschappij*, *de levende bron der eenheid van het menschelijk geslacht.* O welk eene moeder, welk eene *menschen-moeder* is dan Maria! Want die allernatuurlijkste band is door den H. Geest zelven gelegd, is tusschen haar en den Zoon des eeuwigen Vaders gelegd, is zoo

---

1) *Pretium universum (redemtionis) contulit in Mariam.* Bernardus in Nativ. B. M. Virginis.

2) *Nec mirum, si Dominus redemturus mundum, operationem suam inchoavit a Maria, ut per quam solus omnibus parabatur eadem prima fructum salutis hauriret ex pignore.* Ambrosius in Lucam V, 34.

van nieuws, zoo *oorspronkelijk* en daardoor zoo volkomen gelegd, dat er geen echtgenoot in wordt opgenomen. Het is geboorte uit God, uit de oneindige Liefde! Eerste Moeder, „aan welke niemand noch vóór noch na gelijk is", eerste Zoon, „eerstgeboorne aller schepping". En niettemin geboorte uit Adam, uit de menschelijke natuur, met zulk eene volkomenheid uit die natuur, dat geen andere zoon met zoo veel waarheid zeggen kan: Gij zijt mijne Moeder! en geen andere moeder: Gij zijt mijn Zoon! Zoo dan, zoo blijkt het, dat Hij, die mensch werd, waarlijk en volkomen mensch werd, want Hij is als kind geboren uit eene vrouw; en dewijl Hij die vrouw zoo hoog verheven, die natuurlijkste aller betrekkingen zoozeer verheerlijkt heeft, is Hij gekomen om de natuur te redden, om ons menschen te verlossen, te heiligen, te doen deelen in zijn eeuwig leven, en strekt de invloed zijner Moeder op zijn hart ten waarborg zijner liefde voor ons allen. Jesus Christus is de Zoon van den levenden God: dat zegt mij, dat Hij zijnen Hemelschen Vader bemint. Jesus Christus is de Zoon van de allerheiligste Maagd Maria: dat zegt mij dat Hij zijne Moeder en alle menschen bemint. De Zoon Gods heeft eene Moeder! eene boven alle Heiligen heilige Moeder! dát, dát is de triumf! Daarmede stort zich de Verlossing uit en stroomt hare vreugd! Dat heilige moederschap, deze geslachtsverheerlijking, dezen band tusschen Jesus en Maria gevoelen, o dat is gevoelen, dat de oneindige Liefde gedaald is tot in de bron, tot in de diepste bron der natuur, en de allereerste levenskiem der wereld heeft hernieuwd!

Van dat gevoel is de groote leerling van den Apostel der liefde, de H. Ignatius vervoerd, als hij zegt, dat *de maagdelijkheid van Maria en haar baren* zoowel als Christus'

dood geheimen zijn in de stilte der Godheid gewrocht, maar die luide moeten uitgeroepen worden [1]); van dat gevoel is de H. Joannes Damascenus, vervoerd als hij Maria *dochter van Adam en Moeder van God* noemt [2]), van dat de H. Ephraem, als hij Maria om hulp biddend uitroept: „want Gij zijt *de Moeder van den menschenminnenden God* [3])! Van dat gevoel is ieder die gelooft, zijn alle eeuwen die haar zalig prijzen, zijn alle uitverkoornen en Heiligen in den hemel vervoerd; want zoo ordelijk is het werk der Verlossing, zoo één het werk der Eenheid, dat de genade grenzeloos is [4]) in haar die den Verlosser baart, dat Christus in haar den vollen stroom heeft uitgegoten, uit wiens kanalen het menschdom gelaafd wordt [5]), dat zij, Moeder zijner ledematen [6]), ons zijn geheele Kerk voor oogen stelt [7]), zij de afspiegeling is der Wijsheid [8]), zij bij uitstek de zegepraal van mijnen Koning en mijnen God [9])!

Maar helaas, dit ook is het wat mij met angst vervult, wat mij doet beven en telkens terugschrikken voor de onderneming van hare grootheid te verkondigen. Hoe meer ik die beschouw, hoe meer ik mijne onmagt gevoel, en mijne eigen gedachten als nevelen zwerven rondom

---

1) Epist. ad Ephes. XIX. ἡ παρθενία Μαρίας καὶ ὁ τοκετὸς αὐτῆς, ὁμοίως καὶ ὁ θάνατος τοῦ κυρίου τρία μυστήρια κραυγῆς, ἄτινα ἐν ἡσυχίᾳ θεοῦ ἐπράχθη.

2) Joan. Damasc., Tom. II, p. 845, hom. I in Nativ. B. M. V. ὦ θυγάτηρ Αδὰμ καὶ μήτηρ Θεοῦ.

3) Ephraem Syrus, Tom. III, p. 534. ὡς μήτηρ θεοῦ οὖσα τοῦ φιλανθρώπου.

4) Epiphan. de laudibus B. M. Virginis. ἡ χάρις ἡ ἀπέραντος τῆς ἁγίας παρθένου.

5) Bernardus. Sermo in Nativ. B. Mariae, 3.

6) Augustinus, Tom. VI, p. 346.

7) Idem, Tom. V, 590. Tom. VI, 342, 537. Ambrosius, Tom. I, 1533.

8) Zie het *Missale*.

9) Ephraem, Tom. IV, p. 534, τὸ νίκος τοῦ βασιλέως καὶ θεοῦ μου.

het licht. Ik zie overal begin, maar — nergens einde.

Van wie spreekt hij, die van Maria spreekt? Van dezen of genen? Van den stichter eener maatschappij, den vader eener wetenschap, den uitvinder eener kunst door het menschdom gezegend? Van een weldoener der volken, die niet te kennen is zonder de kennis eener geheele geschiedenis? O hoe veel grooter, oneindig uitgebreider is het plan dat zich om die Moeder beweegt [1]! Wat diep maatschappelijke, wat allerkoninklijkste natuur! In eeuwigheid kan geen eindig persoon *waarheid* of *wet* worden; maar toch om Maria stralen alle waarheden, leven alle wetten, zingen alle toonen der schepping [2], zweven de blijde harmoniën aan des Geestes [3] en zinkt de hemel over de gelukkige aarde neêr. Zij in wier schoot oneindig en eindig zich vereenigen, is de schatkamer van Gods albestuur [4], zij de schepter, de grondslag van het ware geloof [5] en niet eene orde, maar de Orde straalt op Maria

---

1) Maria quae mirabili proprietate terrae medium appellatur. Ad illam enim, sicut ad medium, sicut ad arcam Dei, sicut ad rerum causam, sicut ad negotium seculorum, respiciunt et qui in coelo habitant, et qui in inferno, et qui nos praecesserunt, et nos qui sumus, et qui sequentur, et nati natorum, et qui nascentur ab illis. Illi qui sunt in coelo ut resarciantur, et qui in inferno, ut eripiantur; qui praecesserunt, ut prophetae fideles inveniantur, qui sequuntur ut glorificentur. Eo beatam te dicent omnes generationes. Pent. Sermo II.

2) Liturgia Jacobi, p. 17. *ἐπί σοὶ χαίρει πασα ἡ κτίσις.*

3) Joannes Damascenus, Tom. II, p. 847. Homil. prima in nativitatem B. M. V. *τερπόμενα τῇ κιθάρᾳ τοῦ πνεύματος*

4) Epiphanius, II, p. 292. De laudibus B. M. V. *τὸ πανάρρητον τῆς οἰκονομίας κειμήλιον.*

5) Ephraem Syrus, Tom. III, p. 529. Overigens komt dit ontelbare malen bij de Vaders voor. Het laat zich begrijpen uit hetgeen wij gezegd hebben. „Wie de H. Maagd niet erkent voor Moeder Gods, is van God vervreemd", zegt Gregor. Theol. Epist. I, ad c. l. e. d.

haren luister af: de Vader, de Zoon en de H. Geest!

Heeft iemand een maat om dat te meten? Kan een menschengeest zoo snel door al die stelsels gaan dat hij er maar één enkel in erkent? Of waar is de veeloogige Cherub die dat alles tegelijk én omvat én doordringt? Het is geheim! nog ongezien, slechts geopenbaard geheim! en Maria die dat licht van Christus als in een ander brandpunt zamenvat, die, naar de taal der Vaderen, de vrouw is met de zon omgord [1]), zij kan niet anders zijn dan „een afgrond van wonderen", „eene onnaspeurlijke diepte van verborgen gedachten", „eene onuitputtelijke zee van goddelijke en geheimvolle gaven" [2]).

En is dit het al? dit wat mij het meest doet vreezen? Neen, neen dat is het niet! 't Is waar, er niets grooter dan het oneindige, niets verhevener dan het geheim, niets magtiger dan wonderdaad; maar wat is eigenlijk het oneindige? welk is de kracht van het wonder, en de eenheid van het geheim? Wat met een woord is de diepste diepte?

Dat is iets zedelijks! Dat is waarachtige goedheid! dat is heiligheid! persoonlijke volkomenheid [3])!

Ach er zijn er die steeds spreken van *het zijn*, van *het wezen*, van *oorzaak en gevolg*, en met die zoo abstracte wijze van denken het hoogst meenen op te varen. Ik wil het niet verachten. Ik erken zelfs dat zij hoog en wijd opvaren. Zij trekken ontzettende cirkels om het middel-

---

1) Apoc. XII, 1.

2) Ephraem Syrus, Tom. III, p. 528. Joannes Damascenus, Tom. II, p. 849.

3) Daarom bemerkt Ambrosius, dat Joannes, *wijl hij dieper de geheimen Gods heeft doordrongen*, niet spreekt van de wonderen bij Christus' dood enz., maar van zijne kinderlijke liefde voor zijne Moeder. In Luc. L. X, 129—130.

punt. Maar dat middelpunt zelf? Daarvan verwijderen zij zich, dat kennen zij niet dan op zeer onbepaalde en armelijke wijze, en hen steeds volgend zou men ten laatste meenen dat de grond van alles bestond in een mechaniek [1]).

---

1) Hoezeer dat gebrek eigen is aan den menschelijken geest, van steeds te veel naar zijn eigen centrum te zweven, en het diepste te zoeken in het *subjectieve en abstract gedachte*, blijkt juist niet alleen uit de philosophen. Ik wil eens een onschuldig voorbeeld geven, dat men bij vele theologanten vindt. — De vraag werd reeds door de Scholastieken gedaan, welke het eerst attribuut was van God? Niet of alle attributen niet een en dezelfde zaak waren, maar wat men als het eerste had te denken, wanneer men *zoo veel mogelijk objectief* wilde denken, het diepste begrip of idee van God hebben, en aan de substantie naderen? Hoe velen nu die, door dat subjectivisme verleid, de vraag niet eens hebben begrepen! Zij antwoordden namelijk: de *aseïteit* of absolute activiteit is dat eerste attribuut. Ziedaar *met betrekking tot het gevraagde* eene zeer abstracte en eenzijdige opvatting, die ingeval men de vraag begreep, en het wilde volhouden tot groote dwaling voeren zou. De eindige rede heeft namelijk twee algemeene principen, waardoor zij *éénheid* of gelijkenis, en waardoor zij *oorzaak of activiteit* denkt. Schoon ze elkander *altijd* veronderstellen en helpen, verheft de geest zich bijzonder door het princiep van activiteit tot het idee van noodzakelijke actie of *aseïteit*, en door dat van éénheid tot het idee van absolute en allerbepaaldste éénheid of *oneindigheid.*

Er zouden dus twee eerste attributen zijn, en inderdaad hebben ook sommigen beweerd, dat *de oneindigheid* het eerste was.

Terwijl de vraag is om het meest *objectief* gedachte of substantiële, geeft men het meest subjectieve en abstracte!

Men voert tot grond aan dat alle andere attributen er uit volgen. Dat zal wel zoo zijn. Men kan ze er het gemakkelijkst uit *bewijzen.* Doch de vraag is niet om *bewijs*, maar om *uitlegging.* Het diepst idee is niet dat wat *bewijst* en *subjectief* vruchtbaar is, maar dat wat *uitlegt* of begrijpelijk maakt, en *objectief* vruchtbaar is.

De H. Thomas geeft het ware antwoord. Hij stelt het eerste in de *intelligentie* of in het *geest zijn.* Inderdaad dat is het meest *objectief vruchtbare*, en maakt ons het meest begrijpelijk, hoe God alle volmaaktheden in zich vereenigt; want de geest *denkt* en *hemint*, en in de waarheid wordt *alles* bezeten en in de liefde *alles* genoten! Dat idee is ook het naast aan de substantie. En een be-

De hoogste oorzaak en het laatste doel is God één in wezen en drievuldig in Personen, is die driewerf *heilige* God die met *vrijheid* schept, met *vrijheid* de schepping verheerlijkt, met *vrijheid* haar Verlossing beslist, en in dat Verlossingsplan steeds met *vrijheid* te werk gaat. Die omdat Hij waarlijk goed en *persoonlijk heilig* is, ook goed en persoonlijk heilig maakt, door *vrije* deugd, *vrije* verdienste, *vrije* heiligheid te schenken. Maria is het pronkstuk van die Verlossing, Maria is het zuivere water der schepping, waarin de zon der regtvaardigheid Jesus Christus zijnen luister doet schitteren en weerspiegelen, Maria is heilig, is heilig boven alle Heiligen, en heeft, met voor ons onbegrijpelijke gehoorzaamheid, haren wil met den wil van God ter Verlossing der wereld vereenigd! O dat is het wat mij te boven gaat, dat waarvan ik niet spreken durf, waarvan slechts iemand die een heilige of een profeet is naar behooren spreken kan, en waarvoor zelf de profeet zou mogen herhalen, dat hij slechts kan stamelen als een kind.

Ik ben er te diep van overtuigd, om mij bij het gezegde te bepalen.

De bovennatuurlijke waarheid die zich aan de wereld

---

wijs van de juistheid dier opvatting is, dat zij met de zeer gewone en eenvoudige opvatting overeenstemt; want wetenschap die daarmede niet overeenkomt, is, zoo niet valsch, dan toch zeer verdacht. Zoo dan leert men aan de kinderen, dat *God is een zuivere ongeschapen geest. Geest* is dus het diepe substratum, en zuiverheid (simpliciteit of pure eenheid) en ongeschapenheid (aseïteit) wortelen daarin, en determineren voor ons dien geest als volkomen Geest, als God. Volgens gezegde Theologanten zou men het meest *objectief vruchtbare* in de oneindigheid of aseïteit stellend, aan het kind moeten leeren: *God is eene geestelijke oneindigheid of ongeschapenheid.* Maar ze begrijpen de vraag niet.

mededeelt, en hare orde op deze toepast, is de H. Drievuldigheid, is derhalve waarheid welker betrekkingen geen *algemeen* gedachte betrekkingen der rede, maar de volkomenste individualiteiten of personen zijn; die waarheid is *leven*, en *daad!* Hoe zou dan de rede die waarheid of hare toepassing begrijpen? De rede is *denken*, maar geen *doen*. Slechts in het geloof is het, ofschoon nog onvolkomen, beginsel dat eens in aanschouwing zal overgaan, en hetwelk ons die *dadelijke* waarheid doet vatten; want gelooven is niet bloot denken, het is *deugd*, en in zoo verre *daad*. Wij gelooven omdat wij *willen* [1]). Geloof is derhalve boven de natuur, is geschonken genade, en niemand kan Heere Jesus! zeggen dan in den H. Geest. I Cor. XII, 3.

Maar nog iets anders is dat slechts te zeggen of te belijden, iets anders van de godsdienstige waarheid doordrongen te zijn, hare kringen met den geest door te varen, haren duizendmaal weerkaatsenden luister op te vatten in den spiegel der geloovige gedachte, ten einde daar anderen ter hunner onderrigting in te doen zien. Daarvoor moet die daad of wil des geloofs door de liefde volmaakt zijn.

Omdat de bovennatuurlijke waarheid in zich levende waarheid is, daarom is zij voor ons zeer praktische waarheid, en zulks ook in dezen zin, dat men haar moet beoefenen om haar wel en grondig te kennen. Slechts die de woorden des Zaligmakers onderhouden, zijn zijne ware leerlingen en zullen de waarheid leeren kennen. Joan. VIII, 31, 32.

---

[1]) Echter is gelooven altijd eindige zich ontwikkelende daad, niet de absolute daad welke het Protestantisme er van maakt.

Is dan die waarheid des geloofs ook niet voorwerp van redenering? Ongetwijfeld. Maar — behalve dat er iets stuitelijks in is van het meest mystieke, van Maria, die moeder der liefde, met abstractiën te spreken — de wetenschap is zoo koud, is zoo gevaarlijk, en moet zelve zeer geloovig, zeer met de mystiek bevriend zijn, zal ze niet afdwalen. En als zij iets verstaan of begrepen heeft, aan hoe weinigen kan zij zich mededeelen, en doen zien wat zij ziet! De wetenschap is ja een hooge starrenhemel vol maat en vol pracht, maar gezien in 't uur der duisternis, gezien van een eenzamen toren, terwijl alles in slaap bedolven ligt en het leven schijnt verloren te hebben.

Maar de liefde? Loopt ze gevaar van te dwalen? Neen, zij kan het zelfs niet [1]). Wat men hare dwalingen noemt, zijn hare spelingen, hare zoete overdrijvingen, hare vlammende pijlen, die ze te hoog schiet, maar om ze juist te doen vallen op het eigenlijke doel. De liefde ontwijkt niet aan den dag. Zij juicht in het licht en diens ontelbare kleuren; zij snelt de zon der heerlijkheid in den hemel te gemoet! Want de liefde staat niet, zij zweeft, zij vliegt; ja zij is altijd in den hemel, want alles strekt haar ten vleugel en Christus ziet zij overal.

Echter er zijn van die oogenblikken dat zij ontvlamt, dat zij opvaart als de gloeijende lucht, dat zij nadert tot dáár, waar de laatste dunne nevel op het punt is van te verdwijnen. Dan ziet zij den Bruidegom van verre staan en schreit.....

Maar die liefde, zoo hoog, kan zich onbegrijpelijk verkleinen en zich aan ieder die bemint of wil beminnen doen

---

1) Ἀγαπη ἡ ἁπλουστς σωτηρία. Ephraem Syrus. De caritate. Tom. III, 15.

verstaan. Met dezelfde woorden spreekt zij alsdan tot de meesten en tot de minsten. Ieder verstaat haar, ieder verstaat haar naar zijne behoefte, en meent haar geheel te verstaan. Inderdaad ieder hoort van haar een geheel; want hetgeen zij zegt is een geheel van geheelen, is vol leven waarin niet een stelsel, maar vele stelsels verborgen zijn die harmoniesch inéén zweven. 't Is het levende water ontvloeijend aan ieder wiens geloof zij volmaakt; 't is de Geest Gods, welke doet gelijken op God, wiens werken immers niet bloot waar, maar schoon tevens zijn en niet enkel waar en schoon, maar nuttig en goed [1]).

Die taal is bij uitstek de taal der Apostelen en zet zich voort in de liturgiën, gezangen, gebeden en plegtige uitspraken der Kerk [2]). Die taal is de taal der Vaderen, want zij spreken met van God bijgestaan gezag; zij spreken uit en tot het leven, dat is naar omstandigheden

---

[1]) Dat is het concrete der Schriftuur met haar veelvuldige zinnen. De kunst schoon het *stelsel* verbergend en boven de rede uitgaande kan het niet bereiken. Hegel beweert dat de kunst ten minste schooner is dan de natuur. Wanneer dat genomen wordt in dien volstrekten zin dien hij bedoelt is het zeer valsch. De kunst past een bovennatuurlijk ideaal toe, in zoover is zij schooner; maar zij kan toch de *levende éénheid*, in zoover die ook in de natuur bestaat, niet bereiken; zij kan zoo *concreet* niet zijn als de natuur.

[2]) In den *Te Deum* zingt zij met den geopenden hemel, met al hare ledematen over het aardrijk verspreid; het is de Katholieke gemeenschap der Heiligen, uit welker glorierijke kringen de lof stijgt naar den troon der H. Drievuldigheid, van welken de Verlosser is nedergedaald. Maar onder het jubelen kan de liefde haar eigenlijk woord niet verzwijgen: *Gewaardig U, o Heer! ons dezen dag voor zonde te behoeden!* — Dat is in 't algemeen de eigenlijke schoonheid der kerkzangen en kerktaal, dat zij slechts schoon is uit kracht van waarheid en meening. Het is niet de schitterende roos der schoonheid, maar de fijne bloesem der vruchtbaarheid. Om daartoe te geraken, mogen de kunstenaars wel beginnen met penitentie te doen.

en met een zeer praktiesch doel; zij spreken als heiligen, en daarom is hunne taal zoo kinderlijk en zoo verheven, leeft hun geest zoo zeer van het leven der waarheid, en zweven zij doorgaans in zekere harmoniën, innig overtuigd als zij zijn dat alles zamenstemt en wordt bijeen gevat en hersteld in het mensch-geworden Woord [1]).

Eerst toen ik mij bij hen over de grootheid van Maria zocht te onderrigten, ben ik overtuigd geworden dat ik slechts op eene armelijke, doode wijze over haar spreken kan. Het zijn ware orakels die men over de Moedermaagd bij een Irenaeus, een Ambrosius, of Augustinus vind. En welke vervoering in een Ephraem, een Joannes Damascenus en Bernardus! Zijn, om een lateren Heilige te noemen: de bezoeken aan 't H. Sakrament en aan de H. Maagd van de Liguori niet aanbiddelijk schoon? Neen wie die liefde der Heiligen voor de H. Drievuldigheid en voor Jesus Christus niet heeft, kan niet genoeg gevoelen wie Maria is; want Maria, het zij nog eens gezegd, is het naaste aan Christus; zij neemt in de orde zijner genade die zijde in, welke niet slechts als meer verborgen tegen de meer openbare bedrijvigheid der profeten en apostelen overstaat, maar er verre boven verheven is, omdat daar in die verborgenheid door haar het werkzaamst deel wordt genomen in de voltrekking van

---

1) Men spreekt van valschen smaak; maar de voornaamste reden dezer beschuldiging is, dat de mystiek niet meer gekend werd, en van de wetenschap gescheiden was, gelijk de Kerk van den Staat. De klassieken zelven waren nog veel mystieker dan hunne nabootsers der zestiende en zeventiende eeuw. Maar dewijl deze mystiek heidensche mythologie was, kon men die niet overnemen, en sprak slechts van goden en godinnen, zonder zelfs de diepte van 't heidendom te bereiken. Inderdaad, men verstond ook de klassieken niet.

de geheimen des Christendoms. Hare daden in het Evangelie zijn zeer stil, hebben iets zoo eenzaams en zoo persoonlijks, dat het bijna private daden schijnen, en niettemin zijn zij ontzettend [1]; want zij zijn slechts daarom zoo eenzaam, omdat niemand buiten haar die verrigten kan en ze tusschen God en haar alleen omgaan; daarom zoo persoonlijk, omdat het meer eigenlijke daden zijn, dat is, daden, niet tot de menschen, maar om de menschen tot God gerigt; daden, zeer bijzonder van eerdienst (*cultus*), die Christus tot onmiddellijk voorwerp hebben, en tot de innigste orde behooren der Verlossing. Haar geheel wezen is derhalve een geheimvol, een mystiesch wezen, en de Kerk begroet haar met den naam van *rosa mystica*, en past op haar toe wat van de zuster van Lazarus geschreven staat, dat zij boven de bedrijvige Martha het beste deel heeft verkoren.

De Vaderen, die haar daarom steeds in het licht der hoogste geheimen beschouwen, zij zelven aarzelen om haren lof te verkondigen, en gevoelen zich teruggeslagen van den luister, middelerwijl hun het hart klopt van den gloed.

„Hoe zal ik voortgaan?" zegt de H. Joannes Damascenus. „Mijn geest is buiten zich zelven, en wordt heen „en weder geslingerd door vrees en door verlangen. Mijn „hart klopt en mijn tong is gebonden. Ik zwicht voor dat „genot, die wonderen gaan mij te boven, mijne aandoe„ningen voeren mij weg. Maar — mijn verlangen over„wint! Wijke dan de vrees, en klinke de citer des „geestes [2]!"

---

[1]) *Sola erat*, et operata est mundi salutem et concepit redemtionem universorum. Ambrosius, Epist. XLIX, 2.

[2]) Joan. Damasc. Hom. prima in Nativ. B. M. Virginis. II.

„Ik ongelukkige", roept Epiphanius uit, „die den „luister, de ontzettende stralen, de onnagaanbare ver- „mogens der Moeder Gods, die het geheim, het wonder „der verzoening van hemel en aarde heb willen bespreken. „Hoe vloog mijne gedachte op in mijn binnenst om het te „vatten, het te doordringen dat wonder der diepste be- „zinning en der verhevenste beschouwing (*βαθείας μνήμης, „καὶ ὑψηλοτάτης θεωρίας*)! Maar, o mijne geliefden! „wat siddering, wat vrees en beven hield mij terug. „Want mijn geest gaf zich niet aan die beschouwing „over, of mijn gemoed ontzette. — Wie immers is in „staat dat geheim te zeggen? Welke mond kan het „uitspreken, welke tong het doen hooren [1])?"

Zijne rede is geen rede; zij is een gezang, zij is als bij den H. Ephraem de niet eindigende litanie der liefde. Gij meent dat hij eindigen zal, dat er geene uitgelezen woorden, geen bloemen van liefkozingen meer zijn, geen sterren meer gevonden worden aan den hemel der gedachte: en toch, als had hij nog niets gezegd, hervat hij telkens: „wat zal ik zeggen? Of wat zal ik spreken? — „Maar het is goed voor mij dat ik spreke van de hoog- „geroemde H. Maagd", en daar stroomt dan zijn lof weder uit.

De bron daarvan is inderdaad onuitputtelijk. Het is de liefde voor Jesus Christus. Want Maria is de wolk die het lichtvuur van den H. Geest heeft aangevoerd, die den regen draagt welke het geheele aardrijk bevrucht,

---

[1]) Epiphanius. De laudibus B. M. Virginis. De voornaamste critici oordeelen, dat deze lofrede, die onder de werken van den H. Epiphanius voorkomt, niet van dezen Heilige zelven is, maar van eenen anderen bisschop van dien naam.

is het onbevlekte schaap dat het lam Christus gebaard heeft 1).

Hierna zal men mij toch eindelijk gelooven als ik zeg, dat ik op het punt ben van moedeloosheid, dat ik, hoe verlangend het eenigste te doen wat ik kan doen, meer dan eens mij in mijne eigen gedachten heb verloren, en in twijfel gestaan, of het niet beter ware mijn onnoodigen lof achter te houden, dien ik helaas aan ieder niet kan doen verstaan, en die toch aan mij zelven nimmer zal voldoen.

Maar datzelfde gevoel dat mij dwingt zoo herhaaldelijk mijn onvermogen te betuigen, dat trekt mij aan, dat drijft me voort, dat laat mij het zwijgen niet toe. Ik behoef dien troost, ik hoor te wel eene zoete stem, en zeg als Epiphanius: het is goed voor mij dat ik spreke van Maria, de moeder van den menschenminnenden God.

Waar dan is de weg? waar staan de bergen? en wie zal mij er op geleiden om de wereld te overzien, om den hemel naderbij te komen, om den gang der eeuwige Zon te bespieden?

Ik meen hem te zien dien weg om op die hoogte te geraken, om gedachten, diepe, verhevene gedachten te vinden, die mij der openbaring nabij brengen en mij kunnen helpen haar te verstaan en te ontwikkelen. Ik zal doen als die wijze der oudheid die gereed voor de waarheid te sterven, van omhoog het bevel ontving de poëzie te beoefenen, en het lied der verrukking te zingen.

---

1) τὸ ἄσπιλον πρόβατον. Nog schooner wordt bij de Grieksche Vaders en in de gezangen der Oostersche Kerk Maria ook het onbevlekt lam geheeten (ἄσπιλος ἄμνας), dat het lam Christus baart, en het jammerend aan het kruis ziet hangen. Zie Passaglia, *De Immaculato Conceptu*, waar vele van die plaatsen verzameld zijn.

Ook hij, ofschoon erkennend een weinig van de liefde te weten, gevoelde zich daartoe niet in staat. Maar hij nam gedachten van anderen, die waarlijk vervoerd, waarlijk zangers waren, en bragt die over in maat [1]). Zoo zal ik beproeven te doen, zoo eenige gedachten der waarlijk vervoerden, der Vaderen en Heiligen van Gods Kerk in zeker rhythmus pogen te vatten, die trachten te ordenen in meer zigtbare harmonie, die uitéén te zetten in den systematischen zamenhang die er in ligt, maar dien hunne liefde, zonder al die moeite, wonderbaar vat en overziet met een enkelen blik.

„Gij, zuiverste," wier liefde ik ga vermelden, „die „met moederlijke vrijheid spreekt tot uwen Zoon..... „maak mij ontvlambaar voor dat verterend en verlichtend „vuur zijner levengevende geheimen. Leg mij woorden „in den mond, opdat ik, voor ik van hier ga, uwe groot- „heden verkondige [2])." En wijke dan de vrees en klinke de citer van den geest!

---

[1]) Socrates in den *Phaedon*. Zijn diepzinnig woord, dat hij slechts wist niets te weten, is te verklaren door zijn minder opgemerkt maar diepzinniger woord: dat hij een weinig van de liefde wist.

[2]) Ephraem Syrus. Oratio ad Dei Genetricem. T. III, p. 40—41.

GEZIGTSPUNTEN

OVER HET

KATHOLIEK LEERSTUK

DER

BOETVAARDIGHEID.

(*Slot van D.* XXVI, *bl.* 365.)

De geschiedenis der eerste zonde leert ons, gelijk in 't vorig artikel is nagegaan, dat God behalve de bekentenis van schuld die Hij van Adam en Eva vorderde, hun de groote boete oplegde van arbeid en smart. Het denkbeeld van verzoening lag altoos in het godsdienstig geloof, en altoos heeft men in 't lijden een vermogen van verzoening en genade gezien. De wet van Moses, die eene voorbereiding tot het Evangelie was, bekrachtigde die waarheid door hare voorschriften; de Christelijke Kerk handhaaft haar als een der grondslagen van hare leer. Met die bekentenis moet eene boete gepaard gaan: deze is als het middenpunt van al de werken van versterving, welke weder als de begeleiding of als eene zekere voortzetting zijn van de sakramentele boetvaardigheid.

In het achtste hoofdstuk, waarmede de schrijver zijne beschouwingen over de *boete* aanvangt, geeft hij, doch

wederom met daarlating (overeenkomstig het plan van zijn boek) der gezagsbewijzen die den goddelijken grond der Katholieke leer aantoonen, eenige gezigtspunten der Christelijke wijsbegeerte over dat gedeelte des goddelijken heilregels, en handelt over de boetewerken, over het vagevuur en de aflaten.

Het bovennatuurlijk leven, zegt hij, waardoor de Christelijke ziel aan 't leven zelf van Christus deel heeft, bevat eene dubbele beweging welke men vergelijken kan bij 'tgeen in het physieke leven de in- en uitademing is.

Eerst moet ieder geloovige de oneindige verdiensten des Zaligmakers, de eenige bron des heils, als inademen en zich toeëigenen; dan, als allen voor zich in dat goddelijk leven deelen, kan ieders levenskracht weder ten bate komen van allen. In de orde van het physieke, verstandelijke en maatschappelijke leven is al wat ieder onzer in vermogen, in kennis, in beschaving aanwint, naar de bedoelingen des Scheppers ter vermeerdering van het welzijn onzer broeders bestemd, en het heeft ook werkelijk dat gevolg, indien slechts onze ongeregelde wil er geen beletsel voor stelt. Hoeveel te meer moet er naar de bedoelingen en het plan des Zaligmakers een gedurige omloop van de goederen der ziel bestaan, wijl we door de verlossing, naar 't krachtig woord der Schrift, leden van één ligchaam zijn geworden, en in elk goed geordend ligchaam 't welzijn van één lid tot het welvaren der andere ledematen bijdraagt.

Er zijn dan twee bewegingen: eene waardoor ieder geloovige het leven van Christus in zich opneemt; de andere waardoor hij het uitademt; door de eene maakt hij het zich persoonlijk eigen; door de andere vloeit dit toegeëigend leven weêr in algemeen leven uit.

De eerste dezer waarheden behelst den grond zelven van

't leerstuk der boetvaardigheid en van 't vagevuur, gelijk de tweede den grond des geloofs aan eene verzachting der boete, of, met andere woorden, van 't geloof aan de aflaten bevat.

Alvorens de schrijver deze dubbele verhouding aantoont, maakt hij en met alle regt opmerkzaam, hoe in de Katholieke Kerk alles op het innigst zamenhangt en uit elkander voortgroeit tot in de verst afgeleide waarheden toe; en hoe om de hooge eenheid, waardoor de geestelijke wereld zich van de stoffelijke onderscheidt, zij in zekeren zin als geheel in elk van hare atomen is. Dan vat hij op:

Het geloof, dat de zondige mensch bij de bekeering des harten eenige uitwendige boetewerken moet voegen, zou niet in den grond des Christendoms liggen, zoo dit eene bloot geestelijke godsdienst ware, die enkel waarde hechtte aan de innerlijke gesteltenissen van den wil. Doch zijn hoofdleerstuk bewijst geheel iets anders: Christus heeft ons niet verlost door een bloot innerlijke offerande, door een bloot innerlijken akt van begeerte, liefde of overgave, maar Hij heeft met zijnen wil om ons te verlossen, het lijden der ziel en des ligchaams gepaard; Hij is in smaad en smart aan een kruis voor ons gestorven. Had Christus door eene enkele zoenbede de wereld behouden, dan zou het kunnen schijnen, dat het aldus volbragte verlossingswerk niets anders ten wedereisch in de ziel des zondaars vorderde, dan het eenvondig berouw, waarmeê hij zich met den wil van Christus vereenigde; doch, om dezelfde reden, zoo 't vrijwillig lijden deel uitmaakt van 't geheim der verlossing, moet er dan niet iets overeenkomstigs plaats hebben in de bekeering des zondaars, opdat zij, altoos binnen de grenzen van 's menschen beperkte krachten, aan

den aard zelven beantwoorde der oneindige verzoening?

Hier doet zich eene schijnstrijdigheid op, gelijk altoos bij een dieper nagaan der betrekkingen van het oneindige wezen met de eindige dingen. Het geheim der schepping behelst deze moeijelijkheid: Zoo God, namelijk, oneindig is en het oneindige alles bevat, hoe kan er dan iets bestaan wat niet God is? De pantheïsten maken de moeijelijkheid uit met de werkelijkheid te loochenen der eindige wezens, die voor hen slechts zooveel verschillende vormen van het goddelijk wezen zijn; de ongodisten werpen zich in een tegenovergesteld uiterste en loochenen, althans als onbevatbaar voor den geest, het bestaan van een oneindig wezen. In 't geheim der verlossing en hare uitwerkselen ligt een dergelijk bezwaar: hoe, namelijk, 's menschen eindige krachten met het werk der oneindige magt en goedheid kunnen zamengaan. Heeft de Zaligmaker aan de goddelijke regtvaardigheid voor onze schuld voldaan, hoe hebben wij dan nog eenige straf te verduren? En zoo, daarentegen, onze werken van voldoening noodig zijn, hoe dit aan te nemen, zonder aan de oneindige kracht van Christus' voldoening te kort te doen? Naar gelang men zich meer uitsluitend aan die reeks van schriftuurplaatsen hecht, volgens welke Christus onze schuld heeft voldaan, of aan de andere hier schijnbaar tegenoverstaande teksten, welke aan een ieder boetewerken voorschrijven, kan men opzigtens de aan de zonde verschuldigde straf tot de meening komen: dat de mensch niets, of dat hij alles te doen heeft.

De Protestantsche theologie heeft de zaak uitgemaakt, met een der twee punten, waarover de moeijelijkheid loopt, te ontkennen, in plaats van na te gaan hoe ze best overeen te brengen.

Het meerendeel der Protestantsche godgeleerden, die de boetewerken als met het leerstuk der volkomen verlossing in strijd, veroordeelen, hebben een beginsel gesteld, waarvan zij zich de gevolgen hebben ontveinsd. Zijn die werken om wille van de overvloedige kracht van 's Heeren werken nutteloos, waarom dan niet evenzeer het gebed tot God om vergiffenis onzer zonden nutteloos geheeten, wijl ook hiertoe Christus' gebed van oneindige kracht is? Kunnen wij zonder 't geloof aan de verlossing te krenken in- of uitwendige akten doen, om ons te vereenigen met hetgeen Christus heeft gedaan? Erkent men van ja, dan stelt men willekeurige grenzen en vervalt men in de ongevolgelijkheid van zekere akten te verwerpen en andere aan te nemen. — En kunnen we daarentegen in niets ter schulduitdelging bijdragen: dan brengt het Christendom met zich meê, dat het alle persoonlijke medewerking in onze verlossing te niet doet, gelijk het Pantheïsme 't begrip van persoonlijke werkzaamheid en zelfs van persoonlijk bestaan uitsluit — en de schreeuwendste gevolgen liggen voor de hand!

Van den anderen kant hebben het Socinianisme en de hiermeê verwante meeningen, die het leerstuk der eigenlijk gezegde verlossing hebben verworpen, de in 't Evangelie zoo dikwerf aanbevolen boetewerken uit een ander oogpunt moeten beschouwen. De Sociniaansche leer heeft, met de voornaamste geloofsgeheimen te loochenen, meer op het praktiesch deel aangehouden, en 's Heeren smarten en dood slechts voorgesteld als een heilzaam voorbeeld, als eene plegtige herinnering dier groote zedewet, volgens welke de mensch zich zuiveren en volmaken moet door het lijden. Op die wijze genomen, moge hetgeen men boetewerken noemt, dienen tot eenige sterking van den

wil tegen de aanlokselen van den hoogmoed of der zinnen: andere waarde hebben ze niet; want ze ontleenen geen mystische kracht aan een oneindig zoenoffer, dat het Socinianisme uit de Christelijke geloofsbelijdenis heeft gewischt.

De schrijver laat de Socinianen, welke de verlossing loochenen, daar, en rigt zich enkel tot die Protestantsche leer, welke de ondergeschikte nuttigheid van 's menschen werken loochent, onder voorgeven van de hoogste krachtdadigheid van 't verlossingswerk te willen handhaven.

De Katholieke leer — vervolgt hij — houdt beide en die hoogste kracht der verlossing en dat ondergeschikte nut als van nature met elkaâr bestaanbaar. Het lijden des Zaligmakers is het eenig werkelijk beginsel der verzoening, die niet slechts eene overvloedige, maar oneindige waarde heeft; de boetewerken van ieder mensch behooren tot de eindige voorwaarden, waardoor die oneindige verzoening zijne bijzondere wordt; in dien zin zegt Paulus: dat hij 't overige van Christus' smarten wederaanvult in zijn vleesch; hadden de Protestanten eene zoo sterke uitdrukking en niet als uit den Bijbel afgeschreven in eenig Katholiek boek gevonden, zij zouden er eene schier godslasterlijke taal in hebben gezien. Zegt de Apostel dan, dat er iets aan Christus' lijden op zich zelf ontbreekt: neen! maar wat daaraan in hem [Paulus] ontbreekt; hij geeft er door te verstaan, dat Christus' verdiensten niets behoeven om volledig te zijn, maar dat wij noodig hebben ze op ons toe te passen, en dat de werken waardoor wij onze boete met de door den Zaligmaker volbragte verzoening vereenigen, eene afgeleide kracht hebben, welke uit de oneindige kracht van het kruisoffer voortvloeit.

Het is den schrijver, zegt hij, voor 's hands genoeg, te hebben getoond: dat het Protestantsch idee naar 't Pan-

theïsme voert; dat de Katholieke leer aangaande de boetewerken aan Christus' verlossingswerk in 't minst niet te kort doet, en tal van uitdrukkelijke schriftuur-teksten voor zich heeft — om de noodzakelijkheid dier werken te veronderstellen, en er eenige gevolgtrekkingen uit af te leiden.

De leer van het vagevuur — gaat hij voort — is met die waarheid verbonden. Want wat zegt de Kerk? Dat als eene ziel in staat van genade, doch zonder al de voor hare zonden verschuldigde boete te hebben volbragt, de wereld verlaat, zij die elders voltooit. De voldoening in deze en die in de andere wereld zijn geen twee verschillende orden, maar eene eenige en dezelfde orde. De aarde is eene zuiverings-plaats, en het vagevuur is slechts eene gewijzigde voortzetting der aardsche boete in hare laatste verwijlplaats aan de overzijde des grafs.

Nam de Protestant in beginsel de noodzakelijkheid der boete aan, hij kon dan het bestaan van een vagevuur niet stellig ontkennen, hij moest ten minste twijfelen. Wie durft beslissen, dat er niemand sterft zonder heel zijne schuld aan de goddelijke regtvaardigheid te hebben voldaan? Wie heeft dezer geheimenissen, en wie de duisternissen van alle gewetens geopenbaard? of wie de juiste verhouding tusschen die beide geheimen aanschouwd?

En met eene reeks nog van vragen wordt eene tijdelijke zuivering in 't andere leven voor het eenvoudig gezond verstand hoogst aannemelijk gemaakt, en daarna onder nog een ander opzigt als geheel één met het Christendom voorgesteld. Dit toch poogt den vromen mensch onophoudelijk én nederigheid én vertrouwen in te boezemen. Het leert hem tallooze vlekken in zijne deugden opmerken, en onder zijne ellenden zelve den kostbaren schat van Gods vriendschap zien. „Wanneer dan de regtvaardige

zijn sterfelijk hulsel aflegt zonder zich nog volmaakt van alle te aardsch gevoel te hebben ontdaan; wanneer zijne laatste dagen, zijne laatste uren met eenige ligte fouten zijn bezwaard geworden, en een onverwachte dood sneller is dan zijn berouw, kan die Zoon van Christus uit het hemelsch verblijf niet verbannen en die Zoon van Adam er nog niet in opgenomen worden, wijl niets wat niet volmaakt zuiver is daar kan binnengaan. Buiten het vagevuur ziet men niets voor hem dan eene onmogelijke hel, of een ontwijden hemel. Is 't niet redelijk te gelooven, dat God voor hem doet, wat een vader doet voor een zijner kinderen, dat eenig ongelijk jegens de vaderlijke liefde moet uitwisschen? hij veroordeelt het tot eene afwezigheid."

„De leer van 't vagevuur is bij uitstek troostend voor drie soorten van zielen, vooral in 't uur des doods.

„Zij wordt met liefde omhelsd door de heilige zielen, welke die leer gerust doet zijn over hare zaligheid, zonder ze tot de hoogmoedige gedachte te veroordeelen dat zij volmaakt zuiver zijn. Niets is zoo sterk en zoo zoet, vooral dán, als een vertrouwen dat zich nederig gevoelt: Fenelon ondervond het in zijn laatste uur.

„Die leer is geruststellend voor de zielen, die vreezen dat ze al te weinig tot uitwissching van groote fouten hebben gedaan. Leibnitz heeft opgemerkt, dat zij voor Philippus II bij zijn sterven tot geen geringen troost is geweest. Zekere herinneringen uit zijn leven rezen daar ongetwijfeld rondom zijn sterfbed op; en, ter verzoening der vreeselijke verschijning, gevoelde hij, hoe goed het voor hem was, dat er iets is harder dan het berouw en minder wreed dan de wroeging.

„Die leer eindelijk opent eene wenschelijke toevlugt

voor die zielen die schier heel het leven in de duisternissen van den hoogmoed en der wellusten hebben doorgebragt, en voor wie de sterre des berouws eerst in de schaduwen der laatste ure schijnt op te gaan. Byron riep in 't aangezigt des doods uit, dat het Katholieke geloof aan het vagevuur vertroostend was."

De schrijver wil hier opgemerkt hebben, dat hij slechts eenige gedachten geeft over den grond van dit leerstuk, en vele vragen, wijl hier ter plaatse van geen nut, laat rusten; hij eerbiedigt het geheim dat er over het andere leven ligt, maar meent toch wat die zuivering betreft te mogen aannemen, dat zij in hooger graad de voornaamste akten bevat, die de boetvaardigheid op aarde uitmaken; hij zet dit kort uiteen en hervat: de voorgaande bemerkingen deden ons inzien, hoe het leerstuk des vagevuurs zamenhangt met dat der boetvaardigheid, hetgeen zelf weêr in het Christendom gegrond is; wijl de boetvaardigheid het middel is, waardoor de Christen zich de door den Zaligmaker uitgewerkte verzoening toeëigent. Maar het Christelijk leven heeft nog eene andere beweging dan die, waardoor de ziel Christus' verdiensten tot zich trekt: het goede, dat in iedere geloovige ziel wordt uitgewerkt, vloeit eenigerwijze tot de anderen terug, en draagt tot het gemeene leven bij.

De zedelijke wereld, zegt hij, vertoont ons zelfs onder pligtlievende Christenen eene groote ongelijkheid van heilige werken. Dit feit, hetgeen zijn grond heeft in de ongelijke graden der liefde, herhaalt zich in 't bijzonder in hetgeen het vrijwillig lijden aangaat. Het leven der Heiligen is verheven van liefde en van boetvaardigheid. Zij hebben zooveel willen lijden, dat men schier zou gaan denken, dat zij allerlei soort van misdaden hadden uit te wisschen;

en zij hebben zooveel bemind, dat men van velen hunner zou willen gelooven, dat zij niets uit te wisschen hadden. Zoo we veronderstelden, dat hun lijden niet meer dan de schuld hunner fouten heeft voldaan, en we vervolgens hun leven met het onze vergelijkend, er de ontzettende evenredigheid uit wilden afleiden voor ónze voldoening: dan ware die gedachte voor onze zwakheid niet te dragen. Zelfs niet naar de strengste plaatsen van 't Evangelie mag men tot zoo verre de orde der Christelijke boetvaardigheid opdrijven. Komen zeker vele geloovigen niet tot de verschuldigde mate der voldoening, de Heiligen gaan er duidelijk bovenuit. Heel het volk van God ligt rondom het kruis geknield; al zijne rangen evenwel zijn er niet even digt bij, en zij brengen eene ongelijke schatting van vrijwillig en menigwerf zeer ligt te dragen lijden; doch in 't midden van het heilig volk, aan den voet van den Lijdensboom, bevindt zich een koor van zielen wier boete grootendeels loutere liefde is, en die veel minder als schuldigen dan wel als slagtoffers lijden.

Die overvloeijende boete kan niet nutteloos zijn. In de natuur gaat niets verloren, veel minder in de zedelijke orde; wat overvloedig is als werk van boete, is als heilig werk altoos nuttig. En zijn die werken alleen voordeelig voor de zielen, bij wie de begeerte der voldoening overvloeit en de grenzen overschrijdt haar door de regtvaardigheid gesteld? Het geringste atoom is niet onnut voor de overige atomen; en toch is in de stoffelijke orde het beginsel van eenheid veel minder sterk dan in de geestelijke. Wat goed is voor één lid van een naauw vereenigd gezin is een goed voor al de anderen; en toch is in de orde der enkel menschelijke genegenheden het beginsel van eenheid veel minder sterk dan in het rijk der liefde:

dat zij één zijn, bad de Heer tot zijnen Vader, *gelijk wij!* Is het te gelooven dat het beginsel van eenheid minder krachtdadig zij, naar mate het meer goddelijk is?

Minstens dan moet men aannemen, dat die overvloeijende werken der Heiligen als zoovele gebeden zijn die ons genade verwerven. Maar hebben zij behalve dat algemeene nog geen bijzonder nut als kunnende ónze boete aanvullen? Vele analogiën brengen op die gedachte.

Elk der deelen waaruit de heiligheid dier groote vrienden van Christus bestaat, verleent ons naar zijn eigen aard eene bijzondere dienst welke aan eene onzer behoeften beantwoordt. Hunne woorden verlichten ons; hunne voorbeelden helpen onze zwakheid; hunne gebeden zijn een steun voor onze gebeden. Schijnt het nu niet dat hunne voldoening eene aanvulling kan zijn voor hetgeen aan de onze ontbreekt?

Zelven hebben zij dit verlangen; die bede hebben zij aan God gedaan, en Hem gevraagd voor ons te mogen lijden. Verwerpt God dat gebed? Welk gebed zal verhoord worden als dat der hoogste opoffering geen verhooring vindt? En weten we niet, dat in de stad Gods de liefde alvermogend is?

Het is dan eene zeer Christelijke gedachte, de verdiensten der Heiligen te beschouwen als een schat uitmakend ten dienste van alle geloovigen. Wij vinden die gedachte in de Katholieke leer der aflaten [1]). Zij is gegrond op een beginsel van gemeenschap der goederen in

---

1) De schat der aflaten bestaat uit de oneindige verdiensten des Zaligmakers, en uit de verdiensten zijner Moeder en der Heiligen. Hier is slechts spraak van de tweede bron, welke meer bijzonder eenige verklaring vordert, en die, wél gekend, noodzakelijkerwijze tot de eerste doet opklimmen, waaruit zij zelve voortvloeit.

de geestelijke orde. — In eene maatschappij, die op de gemeenschap der aardsche goederen gegrond ware, zou nog altoos een geheel vaderlijk gezag naar zekere voorwaarden de verdeeling der voortbrengselen volgens de werken van een ieder moeten regelen; dat zou noodig zijn ter handhaving der orde, dat is, der overeenkomst van de beloonigen met de verdiensten, en ter voorkoming dat geen algemeene ledigheid de vrucht wierd van dien algemeenen overvloed. Van dien aard is de orde welke de Kerk in de gemeenschap der geestelijke goederen volgt. De hoogste magt, door Christus ingesteld, regelt de voorwaarden door ieder geloovige te volbrengen ter deelverwerving in dien schat van voldoening welken de verdiensten der Heiligen uitmaken. Dat gezag bepaalt de akten van berouw, van boete, van liefde, de goede werken met een woord, die men volbrengen moet om er aan deelachtig te worden. De straf wordt slechts zachter naarmate de wil meer naar 't goede streeft. Als menig Protestant die, veroordeelend wat hij niet kent, de Katholieke leer van onzedelijken invloed beschuldigt, haar beter wilde nagaan, hij zou al het ongegronde zijner aanklagt moeten erkennen.

We hebben — zoo eindigt de schrijver dit uitgebreide hoofdstuk — eenige gezigtspunten aangegeven over de boetewerken die te zamen met de schuldbelijdenis de twee uiterlijke middelen der zuivering uitmaken. Zij zijn als het ligchaam der boetvaardigheid, waarvan 't berouw des harten de ziel is. Vergeet — zegt hij — voor een oogenblik de Katholieke instelling; maar gedenk dat alle levendig en diep gevoel naar uiterlijke akten streeft die er aan beantwoorden, en zoekt verder, welke de zinnelijke akten kunnen zijn, waarin het berouw zich verligchamelijken moet, en gij zult begrijpen, dat men menschelijkerwijze het Katholiek

heilmiddel moest uitvinden als het niet door goddelijk gezag was ingesteld. De behoeften der ziel waaraan het beantwoordt zijn zoo magtig, dat groote boosdoeners, schier vreemd aan alle godsdienstig gevoel, als bij instinkt gedreven, in de bekentenis hunner misdaden eene soort van verligting zoeken, die zij zich zelven niet weten te verklaren, en soms zelfs de straf inroepen als eene soort van weldadige noodlottigheid. Zoodra de mensch tot zekere hoogte schuldig is, kan hij, schoon ook minder duidelijk, die aandrift in 't diepst zijns harten ontwaren. Is het dan te verwonderen, dat er in 't Christendom eene instelling is die dat goddelijk instinkt des gewetens vermag te regelen en te voldoen. Zoo Gods goedheid heeft gewild, dat de godsdienst in al onze ellenden zou voorzien, moet er geen enkele leemte in dat plan wezen; en wijl we allen krank zijn, moet de Kerk door den Verlosser gesticht, voor de zielen een godshuis hebben waar niets ontbreekt.

In het negende hoofdstuk, dat over het Christelijk stelsel der boetestraffen handelt, wordt, schoon soms minder naauwkeurig, nagegaan, welk een magtigen invloed de regtbank der boetvaardigheid op de maatschappelijke orde heeft gehad.

In de oudheid werden, naar de schrijver beweert, de door de maatschappij opgelegde straffen als een deel der eeredienst beschouwd; elk veroordeelde was een offer tegen de wraak der goden, en de doodstraf nam het karakter van een algeheel brandoffer aan.

„Het Christendom — zegt hij vervolgens — kwam „dien eersten grondslag der oude strafwetgeving *te niet*

„*doen*: het verkondigde, dat het eenig zoenoffer het „vrijwillig offer van den Godmensch is".

De straffen, verder, waren (volgens hem) bij de ouden eene wraak; vooral in de tijdperken dat het theokratiesch beginsel zwichten moest voor eene soort van burgerlijke zedeleer, was dat karakter van haat meer nog in de wetgevingen merkbaar; de menschelijke wraak verving er de wraak der Goden. Men heeft zelfs ten onzen tijde — merkt de schrijver aan — dien satan der wraak in het wetboek zien terugkomen, toen in dagen van heidensche en heillooze gedachtenis de veredelde beul den naam van Wreker (*Vengeur*) ontving.

Ook onder dat opzigt is, altoos naar des schrijvers bewering, de wetgeving gezuiverd: de Christelijke godsdienst verbood den geest van wraak zoowel aan den den Staat als aan een ieder in 't bijzonder, en de maatschappelijke barmhartigheid ontstond. — De schrijver ziet hier het ook *wrekend* karakter der boetestraffen al te zeer voorbij. De Kerkvergadering van Trente leert in hare XIV zitting, VIII H., dat de voldoening (in 't Sakrament der Biecht) niet enkel ter bewaring des nieuwen levens en ter genezing der zwakheid, maar ook ter *wreking* en *kastijding* der vorige zonden (*ad praeteritorum peccatorum vindictam, et castigationem*) moet opgelegd worden; doch dat daarom het Sakrament der Biecht nog geen regtbank van gramschap of straffen is; — en er met die voldoening in 't minst niet aan de verdienste of voldoening van Christus wordt te kort gedaan.

Een grondslag echter — vervolgt hij — der oude wetgeving bleef, dat, namelijk, de straffen een hulpmiddel zijn tegen de misdaden; doch zij kunnen aldus tot twee onderscheidene einden worden gebruikt: zij

kunnen ten naast doel hebben: of den schuldige die zij treffen van de misdaad te onthechten, of de andere door de te verwachten straf van de misdaad af te keeren: kortom zij zijn uit haren aard, of ter genezing of ten voorbeeld; beide gaan uit van de noodzakelijkheid dat de misdaad bestreden worde; doch de eerste behoort meer bijzonder tot de geestelijke, de tweede meer tot de tijdelijke maatschappij. Het regtstreeksch doel der geestelijke straffen is [behalve de kastijding ook] de verbetering van wie ze ondergaan; haar invloed op anderen is daaraan slechts ondergeschikt; het tijdelijk gezag hiertegenover bedoelt alleerst [met de bestraffing ook] de beteugeling der misdaden waaraan de zedelijke verbetering der schuldigen ondergeschikt is.

Van den beginne af aan heeft de Kerk ten beginsel gehad, dat de door haar opgelegde straffen [vooral ook] ter genezing zouden strekken. De zwaarste gestrengheden der openbare boete waren voor drie soorten van misdaden: voor den afval van 't geloof, de echtbreuk en den moord. Diepe redenen gaven die verdeeling. Wijl de wet der liefde of eenheid de algemeene of grondwet was, is alle zonde eene verdeeling, eene verscheuring der eenheid; en deze is vooral drievoudig: die van ziel en ligchaam, grond den persoonlijke eenheid; die van man en vrouw in 't huwelijk, grondslag der maatschappelijke eenheid op aarde; de eenheid van de ziel met God, grond der volkomen eenheid, der eeuwige maatschappij welke hier begint: *dat zij één zijn*, *gelijk wij één zijn*. Die eerstgenoemde eenheid wordt regtstreeks aangetast door den moord; de tweede door de echtbreuk en verwante zonden. Beide die misdaden verbreken reeds voor de ziel die er zich pligtig aan maakt, hare eenheid met God; maar die

eenheid wordt regtstreeks en in haren grond aangegrepen door de derde misdaad: den afval van 't geloof. Deze vat, maar in hooger graad, de ondeugd der beide andere zamen; want zij is eensdeels een moord, die in de ziel het geloof doodt, dat het beginsel is van 't waarachtig leven, en een moordaanslag tegen de waarheid, moeder der geesten; en zij is anderendeels een echtbreuk door de ziel gepleegd met schuldige dwalingen, dochters van den hoogmoed en onvruchtbare moeders van den dood. Voor den geloofs-afval duurde de boete, volgens sommige canons, tot den laatsten dag toe voort. Naar dier schuldigen verschillende [pligtigheid en] behoeften heeft de Kerk wijselijk hare boetestraffen geregeld [1]).

Uit het boete-strafstelsel der Kerk volgt, — zegt de schrijver — dat in haren schoot ieder misdadige niet slechts innerlijk in eere hersteld kan worden voor de oogen van God, maar dat men door de middelen ter

---

1) » De Kerk — zoo teekent de schrijver op deze plaats aan — heeft de regelende maat der boetestraffen gesteld niet in de onmogelijk te bepalen verhouding, die zij met de eischen der goddelijke regtvaardigheid hebben, maar in de ligt te erkennen verhouding tot 's menschen zedelijke behoeften. Zij heeft die gesteld niet in eene strenge gelijkheid, maar in eene barmhartige evenredigheid. Zij heeft die gesteld niet in eene stoffelijke, onverzettelijke eenheid voor alle tijden, maar in eene eenheid die levend en daardoor meêgaande en rekkelijk is, gelijk alles wat aan de behoefte van levende wezens beantwoordt. Wel verre dus dat de Kerk van geest veranderd zou zijn met haar invoeren van wijzigingen in de vormen en graden der boetestraffen, heeft ze integendeel die *moeten* wijzigen, om onveranderlijk denzelfden geest te behouden. «

Ook hier zij aangemerkt, dat de Kerk in hare boetestraffen zeer zeker op de verbetering der schuldigen, doch mede op de bestraffing ziet der misdaden en wel naar dezer aard en zwaarte: *pro qualitate criminum, et poenitentium facultate* moet in de Biecht de *voldoening* opgelegd; en dezer aard volgen (ook naar den schrijver) de *boetestraffen.*

verbetering waarover zij beschikt, een zoodanigen waarborg van een opregt en duurzaam berouw kan verkrijgen dat hij ook uiterlijk in eere hersteld wordt voor de oogen der menschen. — En hij wijst dan na, hoe dat beginsel van invloed was op heel de wetgeving, op de kerkerstraf en de wijze van behandeling jegens de schuldigen. Het later ingevoerde tuchtstrafstelsel kan men onder twee opzigten beschouwen: naar het denkbeeld dat er aan ten grondslag ligt, en naar de middelen van uitvoering. Dat denkbeeld is niet anders dan de Katholieke gedachte van de zedelijke krachtdadigheid der boetewerken, eene gedachte welke in 't reglement eener gevangenis als verligchamelijkt is. Wat zijn in den grond de middelen van uitvoering? De stilte, de afzondering, de arbeid behooren sedert lang tot den leefregel der strengste kloosters. De stoffelijke reglementen der huizen van *vrijwillige* boete welke de Kerk opent voor het berouw, overgebragt op de huizen van *gedwongen* boete, waarvan de Staat de poorten sluit over de misdadigers: dat is het tuchtstrafstelsel; en onder dien leefregel is een gevangene een trappist, op de zalving der genade na.

Al 't gezegde wordt hier aldus zaâmgevat: Sedert achttien eeuwen van Christendom is de zedelijke krachtdadigheid der boete eene voortdurende, eene heerschende gedachte geworden, waarmeê de Christelijke maatschappijen zich onophoudelijk bezig hielden, wijl de *godsdienstige regtbank* of de biecht haar gedurig in den geest der menigte levend hield. En als een magtige waarheid uit eene groote instelling geboren is, wordt zij een type, een vruchtbare type, welke navolgingen en wederbeelden wekt en schept. De pogingen ter verbetering van *schuldige burgers* gedaan, zijn een uitstraling van de pogingen der

Kerk voor de bekeering der *zondige menschen*. Het Katholieke denkbeeld had, uit de Kerk in den Staat overgaande, op twee wijzen gewerkt: regtstreeks bij de aan de Kerk onderworpen volken; zijdelings slechs bij de Protestantsche volken, die bij gemis aan Katholieke instellingen bij haar een aanvulling zijn gaan zoeken, welke in den grond aan de Katholieke boeteregels ontleend is. Maar een tuchtstrafstelsel aan den invloed der Kerk onttrokken is zonder kracht en leven; dat wordt thans elken dag beter ingezien. Opmerkelijk is ten dezen aanzien het besluit waartoe Béranger in zijn *Mémoire* over gezegd strafstelsel is gekomen: „hij is geëindigd met den wensch „dat het zedelijk bestuur der gevangenissen aan godsdien„stige orden mogt toevertrouwd worden. Dat zou vooral „noodig zijn voor huizen van vrouwen en jeugdige ge„vangenen. Béranger heeft het voorbeeld aangehaald van „hetgeen er thans te Lyon plaats heeft. Daar zijn ge„vangenissen door Broeders bestuurd die alle bedieningen „waarnemen: die te gelijk hoofden der werkplaatsen, „portiers, onderwijzers, aalmoezeniers zijn. Zij zijn met „den bewonderenswaardigsten geest van liefde en welwil„lendheid bezield. Hun ijver wekt de dankbaarheid op „der veroordeelden, die zich schier allen met hun gods„dienstig gevoel vereenigen. Eene zoodanige instelling „geeft werkelijk het dubbel voordeel van vlijt en zuinig„heid. Dáár is geen baatzieke geest van gewin; de „Broeders, met den waren geest van hunnen roep be„zield, handelen niet met uitzigt op het loon dat de „menschen hun geven: het Katholiek geloof verzekert „hun eene vergelding die van hooger komt" [1]).

---

[1]) *La Paix*, 2 août 1836.

Het tiende hoofdstuk handelt over de Biecht als instelling van beschaving: om dit beter te doen uitkomen laat de schrijver een' wijze der oudheid op eens in de wereld wederkeeren en de wonderbare scheppingen zien, door het woord van God voortgebragt: Plato en Fenelon spreken zamen en de bisschop antwoordt op de twijfelingen, de vraagstukken en 't voorgevoel van den verheven leerling van Socrates. Dit gesprek moet in zijn geheel gelezen, en laat zich niet wel ontleden; het komt langs de vereischte omwegen op de instelling van eene *regtbank der zielen*, met haar onderzoek, hare aanklagt, haar vonnis en hare boete, waarvan de beteekenis verklaard wordt, en stelt dan in een enkel uitvoerig tafreel op een sterfbed voor, tot welk een ziele-adel het Christendom zijne getrouwe volgelingen verheft.

Het voorlaatste hoofdstuk beschouwt de Biecht in hare betrekking tot de godsvrucht. De inhoud is deze:

De gaven der genaden zijn zoowel als die der natuur naar de wetten eener ordelijke maar geheimvolle ongelijkheid verdeeld. Daar zijn strikt te volbrengen *pligten* en vrij te omhelzen *raden*. Die evangelische raden, welke de graden der hier ons mogelijke volmaaktheid aanwijzen, geven aan den vrijen wil, door de genade geholpen, het middel om zich tot zijn hoogsten en zuiversten staat te verheffen. Zij waren noodig om den mensch alle verdiensten mogelijk te maken; opdat hij door de vervulling van pligt niet alleen iets van de eeuwige orde der goddelijke gedachten uitdrukken, maar ook de goddelijke liefde in de volle vrijheid harer gaven navolgen, en haar, door op die wijze aan eene onverpligte goedheid met eene door

haar niet gevraagde schatting te beantwoorden, de meest aan haar zelve gelijkvormige hulde wedergeven zoude.

Vele Protestanten en rationalistische wijsgeeren verwerpen de onderscheiding van geboden en van raden, zij willen niets dan den strengen pligt aannemen. De Protestanten hadden bij die leer belang, al ware het enkel om de kloosterinrigtingen te bestrijden. Maar hoe mogen ze de aldaar beoefende Evangelische raden verachten, zoolang zij bij den Apostel lezen: Doet dat, en gij zult niet zondigen; doet het niet en gij zult beter doen. Hun zoowel als den rationalisten mag gevraagd: Ziet gij dan niet, hoe gij den mensch tot eene verfoeijelijke keuze dwingt? Wilt gij zeggen, dat al wat boven het gebod uitgaat zonder waarde en verdienste is? Weg dan met alle niet voorgeschreven verlengde gebeden, en levenwekkende overwegingen! weg dan met den heldenmoed der godsvrucht, met de opoffering der Zusters van Liefde! weg met de goddelijkste tooneelen welke de aarde vermag aan te bieden! — Wilt gij daarentegen beweren, dat dit alles strikte en algemeene pligt is; dat ieder mensch zijne natuur tot die hoogte moet opvoeren, en al wie de liefde van een heiligen Vincentius van Paulo of de godsvrucht van een H. Augustinus niet heeft, op den weg is van 't verderf? Dat is dan geen Christendom meer, maar een bastaard stoïcisme, dat heel der menschheid eene volmaaktheid oplegt, die de gemeene krachten harer natuur te boven gaat. In dit tweede geval maakt gij den mensch wanhopig; in het eerst gestelde verlaagt gij hem.

De Kerk voegt zich naar de orde der Voorzienigheid en de onderwijzingen van het Evangelie, als zij de *geboden* aan allen predikt en tot het onderhouden der *raden* de hiertoe begenadigde zielen uitnoodt en die keurschare

van 't geloovige volk onophoudelijk poogt aan te vullen.

Het veelvuldig ontvangen van 't Sakrament der Biecht is een der magtigste hulpmiddelen voor dat hoogere geestelijke leven. Eene diepe kennis van ons zelven, grondregel aller wijsheid, wordt er door voortgebragt; en die kennis, zoo moeijelijk te verwerven en onophoudelijk derhalve na te streven, blijft niet onvruchtbaar en werkeloos: de wil, welke tegen het kwaad van het verledene worstelt door 't berouw en der toekomst door het goed voornemen, gaat met de meerdere kennis des kwaads hand aan hand: de kennis wordt krachtdadig besluit, en die besluiten zoovele schreden der vooruitgaande deugd.

Dit wordt door eene zekere wereld die het geloof wel niet regtstreeks vijandig maar toch tegen die hoogere godsvrucht is, niet ontkend — zegt de schrijver — integendeel: zij spreekt van overdrijving: van geestelijke overspanning en opgewondenheid als 't gevolg van zulk een godvruchtig leven; en hij geeft toe, dat de godsvrucht kwalijk begrepen en kwalijk geplaatst kan zijn; doch daarvan is hier geen spraak; maar — vervolgt hij — bespied de ware godsvrucht eens: wat zij doet en hoe zij leeft, of zij zich niet op allerlei wijze, altoos opgeruimd en altoos onvermoeid, in de hoogste werken der liefde openbaart; en terwijl zij op aarde de meest maatschappelijke pligten allernaauwgezetst volbrengt, verkeert zij te gelijker tijd onophoudelijk in het onzienlijke, ten getuigenis hoe onze natuur uitgaat boven het leven der zinnen; hoe de ziel gedurig opstreeft naar dat andere bestaan, waar de waarheid en de liefde zoo magtige vervoeringen in ons zullen voortbrengen, dat alle aardsche aandoeningen daarbij slechts walging zouden wekken.

Gezegend noemen wij eene overspanning welke zulk een geheim bezit! Maar — voegt de schrijver dier wereld toe — we noemen alles overspanning wat ons overtreft; we vallen in de ziel van een ander het gevoel hard dat onzer ziel ontbreekt; en maar al te dikwerf ook, men moet het bekennen, ligt er in die koude rede eene geheime jaloerschheid tegen eene zedelijke meerderheid die ons afschrikt: om onze kleinheid wat te vergrooten, zoeken we de geestdrift der deugd te verlagen.

Is dat volle leven der ziel ten allen tijde te bewonderen, thans nog meer door het kontrast met eene zoo werktuigelijke eeuw als de onze. De veroveringen der nijverheid getuigen van de magt des geestes op de stof, welke gedwongen wordt aan al de behoeften der menschen te gehoorzamen en der liefde ten dienste te zijn. Die veroveringen liggen in de plannen der Voorzienigheid, doch alle groote beweging voert, zoo ze niet genoegzaam wordt geregeld, tot groote misbruiken. Daar is thans in de fabrieken honderdmaal meer verdierlijking, dan er ooit in de kloosters overspannen godsvrucht is geweest: daar zijn millioenen slagtoffers van een materialistiesch fanatisme. Tegenover zulk eene toenemende verlaging moest men minder laag neêrzien op die verheven geestdrift der godsvrucht. De maatschappij heeft twee polen: de geest en de stof. De pool der stof, die onophoudelijk verzwaard en oververzwaard wordt, dreigt alle evenwigt tusschen de vermogens der menschelijke natuur te vernietigen: verzwaar ook het andere aspunt. Er zullen er altoos genoeg zijn, die zich tusschen die beide uitersten houden. Vertalrijk de zielen die het ligchaam vergeten, om der maatschappij een tegenwigt te geven voor 't kwaad dat zoovele ligchamen doen, die de

ziel vergeten. 't Is goed dat er dikwerf van die engel-verschijningen voorbij heel dat volk van levende machienen blijven gaan en komen: ze geven in haren geestelijken overvloed aan de eeuw de aalmoes des broods dat haar ontbreekt; want *de mensch leeft niet van brood alleen, maar van alle woord dat uit Gods mond voortkomt.*

Ongetwijfeld had de schrijver en meer en andere dan de hier gedeeltelijk aangegeven redenen ter verdediging dier voorgewende overspanning der godsvrucht en over den invloed der Biecht op het hoogere geestelijke leven kunnen aanvoeren; doch hij heeft zich tot de meest toegankelijke zijde van zekere berispers alleen willen wenden, en gedaan als Paulus, die voor den Areopaag te Athene Grieksche verzen aanhaalde.

In een laatst hoofdstuk rigt hij nog eenige woorden tot een ander soort van bestrijders niet der Biecht alleen, maar van heel het verband der natuurlijke en bovennatuurlijke orde. Het is eene aanvulling van hetgeen hij vroeger in het achtste hoofdstuk gezegd heeft over de zamenbestaanbaarheid der door Christus uitgewerkte verzoening en van 's menschen medewerken tot zijn eeuwig heil. De grond der dwaling — merkt hij aan — ligt daarin dat men aan God in de uitoefening zijner magt de vrijheid ontzegt welke de mensch geniet in de uitoefening van de zijne: en dan vervalt men of in een dualisme en de stof is eeuwig; of in een volslagen pantheïsme en de wereld is God! Loochent men het verband van natuur en bovennatuur in de Sakramenten, men moet gevolgelijk voortgaande dan ook de menschwording en zelfs de schepping loochenen. De schrijver licht dan nog vlugtig

het onderscheiden bestaan der natuurlijke en bovennatuurlijke orde en dezer vereeniging toe, en besluit: Wel verre dat het redelijker zij na de eens volbragte schepping geen werking Gods meer aan te nemen, wijl of Hij zich op eens als heeft uitgeput, of het geschapendom zich nu uit eigen kracht tot alle graden en wijzen van bestaan moet kunnen verheffen, is er minder moeijelijkheid in, zich de orde door de schepping gesteld te denken als eenigerwijze eene hoogere wereld vragend, in welke God met den mensch persoonlijke betrekkingen onderhoudt, terwijl de wetten der natuur ons slechts de aaneenschakeling der tweede oorzaken vertoonen. Die orde van gemeenschap waarvan de Sakramenten een deel uitmaken, schijnt zoo overeenkomstig met den aard der goddelijke goedheid en de behoeften der menschelijke natuur, dat het gemakkelijker is de gave van God dan de weigering van den mensch te begrijpen.

VERSCHEIDENHEDEN.

DE JONGSTE (ELFDE) ALGEMEENE VERGADERING VAN HET PROTESTANTSCH GENOOTSCHAP: CHRISTELIJK HULPBETOON.

Deze vergadering is te Amsterdam gehouden, den 22 Junij 1854; het gewoon Verslag er van is 26 bladzijden lang; we nemen er slechts enkele bijzonderheden uit over.

Voor de eerste maal zien we daar behalve *Welstand* en *Unitas* ook *Phylacterion* vertegenwoordigd; als *afgevaardigden* van dit laatste geheim Genootschap prijken de namen van Mr. S. A. van Hoogstraten, Algemeen Sekretaris van *Unitas*, en Mr. F. K. H. Peitsch. Van het Hoofdbestuur waren 10 leden aanwezig, uit de Departementen waren 26 afgevaardigden opgekomen, terwijl ook eenige Agenten en Bestuurders der Vereeniging de vergadering als toehoorders bijwoonden.

De Sekretaris (J. G. Betz) geeft verslag van 't vorig jaar 1853.

Aangaande den *staat* van 't Genootschap, verneemt men, dat Ds. D. Pyzel te Dordrecht, de benoeming tot lid des Hoofdbestuur aangenomen, en reeds sedert 1° Januarij voor de zaak zeer geijverd heeft. Minder verblijdend was het, dat de waardige Vice-President (C. W. Pape), de oprigter en vader van *Hulpbetoon*, ten gevolge der verandering van zijne woonplaats buiten Noord-Brabant, als lid des Hoofdbestuurs moest aftreden niet alleen, maar ook in zijne betrekking als Vice-President vervangen worden. Later op bl. 23 lezen wij, dat hij met acclamatie tot *Eerelid* des Hoofdbestuurs is benoemd met al de regten van een gewoon lid.

„wenschende de Vergadering, dat hij deze hulde door de Vereeniging hem bij uitzondering als haren stichter toegebragt, wel gevallig zal willen aannemen." Tot Vice-President werd Mr. J. Versfelt en voor 't ontbrekend lid uit Noord-Brabant Ds. W. Bezemer te Berlicum gekozen.

Van de *Departementale Besturen* hooren we, dat de overleden Presidenten van Dordrecht en Geertruidenberg, de predikanten Stronk en Giltay, vervangen zijn door W. J. O. Sluiter en J. Bachiene, predikanten te Dordrecht en H.-Zwaluw, alsook dat C. H. J. van Berchuys te Deventer, tot Sekretaris van dat Dep. is gekozen.

Wat de *Departementen* betreft; het herstellen van het Dep. te Hellevoetsluis is niet geslaagd; de *Sectie* van Haarlem is ook niet tot een *Departement* kunnen verheven worden, maar te Alkmaar is een nieuw Dep. opgerigt, ofschoon slechts van 150 leden; Sekretaris is D. Julsing te dier stede. — De bestaande Dep. zijn gebleven, eenige op dezelfde hoogte, anderen met teruggang, 'twelk aan de tijdsomstandigheden wordt toegeschreven; vele echter met vooruitgang, als: Groningen, Sneek, Zutphen, Nijmegen, Arnhem, Utrecht, Amsterdam, 's Hertogenbosch, Heusden, Geertruidenberg, Vucht, Roermond en Tholen. — Vooral breidden zich de Dep. Amsterdam, Utrecht en Sneek uit: het eerste won omstreeks 500, het tweede 268, het laatste 90 leden aan. — Dat was de vrucht der Aprilbeweging geweest, waarvan men echter, alsook van de rondgezonden „opwekkende circulaire" veel méér nog verwacht had.

In de *Sectiën* was verlies; *zeven* zijn vervallen, als te Assen, Neede, Brakel, Heemstede, Onderdendam, Middelstum en Roderwolde; dat komt, wijl zij zich niet aan eenig naburig Dep. aansloten, en dientengevolge door 't vertrek of 't overlijden van den Agent komen te vervallen. — Twee nieuwe *Sectiën* zijn er bijgekomen: in Z.-Holland te Voorburg met 34 leden, onder den Agent van Oordt; in N.-Holland te Opperdoes met 20 leden, onder den Agent Dr. A. W. van Campen. Volgen nog eenige onbeduidende berigten over ettelijke Sectiën, waarna het geheele ledental

wordt opgegeven zoo in de 36 Departementen als 49 Sectiën te bedragen 15980, dat is 134 meer dan 't vorige jaar. Dat bij den vermelden aanmerkelijken vooruitgang in sommige Departementen, deze aanwinst niet grooter is, ligt daarin dat er elders achteruitgang was, maar ook dat het Haagsch Dep. bij vergissing 't vorig jaar 136 leden te veel had opgegeven!

Even als in andere jaren, droegen het garnizoen te Roermond en de Studenten te Leiden en Utrecht weêr het hunne bij; — eene vereeniging te Meppel zond *f* 6 — en Ds. Hattink te Tubbergen als opbrengst eener kollekte *f* 1.98!

De *ontvangsten* hebben te zamen bedragen . .	*f* 28955.70
de *uitgaven*	- 14678.79½
zoodat het voordeelig saldo was	*f* 14276.90½

over welk saldo reeds grootendeels in dat jaar was beschikt.

Na de opgave van den *staat* der Vereeniging, kan andermaal de Sekretaris zijne klagt niet weêrhouden, dat er „bij de plaats gehad hebbende gebeurtenissen" (de April-beroering!) geen ruimer deelneming is geweest; dat heeft de verwachting teleurgesteld; 't is wel waar: de tijden zijn duur; doch bij opwekking zou menigeen, die *kan* en ook wel *wil*, als hij met *Hulpbetoon* maar bekend was, mede iets bijdragen; doch, helaas! er zijn aanzienlijke plaatsen, waar niet één enkel lid te vinden is. Dus alles aangewend, Broeders! — zoo luidt het opwekkend woord van den Sekretaris — om 't genootschap uit te breiden „tot beveiliging tegen den invloed eener Propaganda, die allerwege het licht voor de duisternis poogt te doen wijken!"

Aangaande de *verrigtingen* van het *Hoofdbestuur* wordt gemeld: het plan eener goedkoope uitgave van Ter Haar's *Tafereelen* is niet doorgegaan, doch de boekverkoopers Ten Brink en de Vries te Amsterdam, hebben er voor eigen rekening eene nieuwe uitgaaf van bezorgd, welke *Hulpbetoon* allerwege helpt verspreiden.

Met „de Broederschap *Phylacterion*" is nadere aansluiting geschied.

Het voorstel, om de Algemeene Vergaderingen door eene open-

bare godsdienstoefening in te leiden, is, behalve op de groote bezwaren en kosten voor het langer vertoef der leden, gestuit op „de moeijelijkheid, welke uit eene telken jare wederkeerende behandeling deszelfden onderwerps, uit den aard der zaak moet voortvloeijen"!!

Aan de *Nederl. Commissie voor Christelijk onderwijs* was door het Hoofdbestuur weder een krediet van *f* 500 verleend.

Verder lezen we van eenige voorschotten tegen „Roomsche concurrentie", als eene som van *f* 500 aan een *touwslager* in Noord-Holland en aan een *geneeskundige* ten platten lande; aan een *ambachtsman* te Weesp *f* 150 en nog enkele kleinere subsidiën.

Uit de berigten wegens de *verrigtingen der Departementale Besturen*, schrijven we de volgende bijzonderheden af. Zij hebben gewerkt door uitreiking van voorschotten en giften, en door bevordering van godsdienstige kennis en christelijken zin.

Te Deventer is (gelijk elders [1])) eene *catechisatie voor Roomschen* geopend, en te Sneek eene *volks-bibliotheek* (zooals reeds op vele plaatsen bestaat) opgerigt.

In Amsterdam is weêr op alle mogelijke wijzen geijverd; maar dat is ook het éénige Dep. in geheel Noord-Holland, waarvan berigten zijn; het Alkmaarsche is pas opgerigt, „en buiten deze, — wij moeten het met leedwezen herinneren, — [zoo klaagt de Sekretaris] bestaat er in Noord-Holland *geen.*"

Doch in Zuid-Holland zijn 8 Departementen: te Delft, Dordrecht, Gorinchem, 's Hage, Hillegoudsberg, Leiden, Rotterdam en Schiedam; en uit die allen zijn verblijdende berigten.

„Even gelijk vroeger strekten de meesten der genoemde Departe-„menten hunne zorgen weder uit tot kinderen of jeugdige personen, „die tegen den invloed der Roomsche Propaganda moesten be-„veiligd worden. Zij verleenden hunne bijdragen ter hunner plaatsing „op Protestantsche scholen, of ter hunner verpleging in Protes-„tantsche gestichten of particuliere woningen."

Het Dep. 's Hage alléén telde er met ult. December 22 geheel

[1]) Dordrecht, Leiden, Rotterdam.

of gedeeltelijk voor rekening van *Hulpbetoon;* het reikte in 't geheel aan voorschotten uit *f* 455,80 en aan giften *f* 297.

Te Dordrecht heeft men aan eene van Roomsch Protestantsch gewordene weduwe het haar daardoor veroorzaakte nadeel vergoed, en voor eene andere weduwe de belemmeringen tot haren overgang uit den weg geruimd.

In het Dep. Leiden ging het met den gesubsidiëerden broodbakker niet vooruit.

In het Dep. Rotterdam had men aan eene weduwe van een Roomschen man langs den weg van regt een tienjarig kind heel uit Kevelaar, waar de Roomsche familie van den man woonde, weten weder te geven.

Te Groningen had men den Protestantschen geest opgewekt en „niet minder dan 2200 boeken aan den burgerstand ter lezing uitgereikt".

Van Leeuwarden, Sneek, Almelo en Kampen niets dan de gewone algemeenheden.

In de provincie Utrecht is, behalve eenige Sectiën, slechts één Departement in de stad; maar dat heeft, „niettegenstaande het achterwege blijven van vele anderen door overlijden, vertrek of bedanken", door opwekkende circulaires zoo geijverd, dat er 268 leden zijn bijgekomen. — Overigens heeft men daar gewerkt als te voren.

In de 4 Geldersche Departementen: Arnhem, Kerk-Avezaath, Nijmegen en Zutphen heeft men met lust gearbeid in den geest van *Hulpbetoon*, vooral door verspreiding van godsdienstige geschriften, door bijbellezingen, onderwijs, enz. — In het Dep. Nijmegen was door een voorschot een huisvader voortgeholpen, die wegens zijn „overgang uit de Roomsche tot de Hervormde Kerk" met groote moeijelijkheden te kampen had. — Luiden de berigten van hier en in Kerk-Avezaath over 't geheel gunstig, „ten aanzien van enkelen ondervond men echter bittere teleurstelling".

In Noord-Brabant is 't grootste getal Departementen. Daar zijn er 10: Bergen op Zoom, Eindhoven, Geertruidenberg, 's Bosch, Heusden, Kuik, Langstraat, Oss, Vucht en Willemstad. „Schier alle Protestantsche gemeenten van Noord-Brabant zijn onder deze 10 Dep. vereenigd, en met slechts weinige uitzonderingen is *Chris-*

telijk Hulpbetoon in dit gewest *overal* gevestigd." De geldelijke bijdragen zijn er echter niet zoo ruim als in de grootere Dep^n. van andere Provinciën. — Men gaf er bijbels, traktaatjes, de *Tafereelen* van Ter Haar en andere geschriften.

Te Tilburg schonk het Hoofdbestuur bij meer *f* 200 voor 't aldaar opgerigte Protestantsche Instituut, — en insgelijks subsidiën te 's Bosch en Geertruidenberg voor de aldaar gevestigde Protestantsche bewaarscholen.

"In het Dep. Geertruidenberg schonk het Hoofdbestuur *f* 1290 "aan voorschotten, *f* 115 aan giften, ten einde 9 personen of huis-"gezinnen, te midden eener Roomsche bevolking en bij veelvuldige "tegenwerking, in broodwinning te vestigen of te bewaren; terwijl "het bovendien eene onderneming, ten doel hebbende de instand-"houding en uitbreiding eener gemeente, door geldelijke deelneming "ondersteunde."

Er worden verder een reeks van voorschotten vermeld, als te 's Bosch aan 10 personen of huisgezinnen ruim *f* 1100; in Kuik aan één persoon *f* 550; in Oss aan één persoon *f* 600, enz. — De berigten over de geholpenen luidden tamelijk gunstig; door den druk der tijden waren wel niet allen tot terugbetaling in staat, maar toch het resultaat was over 't geheel verblijdend; alles kan niet opgeteld, "één geval slechts tot proeve. In het vorige jaar "werd in het Dep. Oss een schoenmaker geholpen met een voorschot "van *f* 100 tot het koopen van leder. Hij werkte toen met éénen "knecht", zijne zaken zijn langzamerhand zóó uitgebreid, "dat "hij op dit oogenblik aan dertien knechts bestendig werk "verschaft."

In de twee Dep. van Limburg en Roermond mogt *Hulpbetoon* "zich verblijden in menige goede vrucht onder hoogeren zegen voor het Protestantisme gekweekt."

"De president [G. A. van Limburg Brouwer] rapporteert, als lid "der Commissie van zamenwerking, dat die Commissie is voort-"gegaan te beantwoorden aan het doel van haar aanwezen, door-"gaans met gewenscht gevolg; dat als lid dier Commissie, van "wege de Broederschap *Phylacterion* is aangewezen de WelEerw. "Heer J. Brave, Pred. te Amsterdam, en eindelijk, dat door haar

„ is opgenomen en goedgekeurd de rekening der *Nederl. Commissie*
„ voor *Christelijk onderwijs*,
„ waarvan de *ontvangsten* bedragen hebben met inbe-
„ grip van het saldo des vorigen jaars ƒ2786,31½
„ de *uitgaven* . . . . . - 1370,12½
„ zoodat het voordeelig saldo was. . . . . ƒ1416,19 „

De afgevaardigde van Amsterdam wijst op de groote kosten van het drukken der verslagen: hij wenscht die te verminderen of te bekorten; — wordt besloten, die zaak alsnu „ buiten deliberatie te laten „.

Komt in behandeling, of ook *Hulpbetoon* zal medewerken tot bevordering eener Evangelisatie onder de Roomschen.

„ Het Hoofdbestuur prae-adviseert, dat de Vergadering hare be-
„ langstelling uitspreke in de voorgestelde zaak, alsmede de be-
„ reidwilligheid der Vereeniging om haar te helpen bevorderen,
„ altijd voor zoo verre dat in overeenstemming kan gebragt wor-
„ den met het bepaalde doel, dat *Christelijk Hulpbetoon* zich, over-
„ eenkomstig zijn Reglement, moet blijven voorstellen. „

„ Na ernstige deliberatie.... wordt het prae-advies des Hoofd-
„ bestuurs in omvraag gebragt, en met 27 tegen 6 stemmen aan-
„ genomen. „

„ Ingevolge bepaling van *Unitas*, zal de Algemeene Vergadering
„ in 1855 te 's Gravenhage gehouden worden. „

Na nog eenige voorstellen en beslissingen en de gewone wederzijdsche dankbetuigingen en wenschen, sluit Ds. J. C. de Meijier Pred. te Arnhem, de vergadering.

We voegen thans aan dit uittreksel niets toe; als we ook uit de verslagen van *Unitas* en *Welstand* de voornaamste bijzonderheden zullen overgenomen hebben, kunnen we 't geheel onzer mededeelingen met eene enkele aanmerking sluiten.

DE JONGSTE (TWAALFDE) ALGEMEENE VERGADERING VAN HET PROTESTANTSCH GENOOTSCHAP: *UNITAS*.

Deze vergadering werd den 21 Junij 1854 gehouden te Amsterdam, „in de wel ingerigte zaal van het gebouw der Societeit *Eensgezindheid*". Daar waren tegenwoordig eenige leden van het Hoofdbestuur en de Afgevaardigden uit 31 Departementen, in 't verslag bij name opgeteekend. Ook dáár was, behalve *Welstand* en *Hulpbetoon*, „het genootschap *Phylacterion*" vertegenwoordigd door twee afgevaardigden, die, als adviserende leden, aan de beraadslagingen deel namen.

De Predikant H. L. Oort, van 's Hage, bad voor.

Algemeene Voorzitter was E. W. van Dam van Isselt. „Bij den „aanvang sprak hij de bijeengekomen broeders toe met woorden, „die diepen indruk verwekten, waarbij de hoog ernstige stemming „werd in herinnering gebragt, die in de vorige Alg. Verg. heerschte „en grootendeels het gevolg was van den indruk, te weeg gebragt „door de smadelijke woorden van den Paus en de daarop gevolgde „uiting van het in Nederland nimmer geheel ingeslapen protes„tantsch gevoel. Voorts wees de spreker op de uitwerkselen van „dit een en ander; op ondervonden teleurstelling in hetgeen men „verwacht had nopens de handhaving van wat aan protestantsche „gevoeligheid verschuldigd was, eene krachtige toepassing der „wet tot regeling van het toezigt van den Staat op de Kerk„genootschappen. Eindelijk wekt hij op tot liefde onder de broe„ders en verdraagzaamheid jegens andersdenkenden [!!], doch „vooral tot waardschatting en verdediging van hetgeen den waren „Nederlander boven alles heilig en dierbaar wezen moet."

Daar deze openingsrede voor de vuist uitgesproken en niet in schrift gebragt was, kon ze tot groot leedwezen der vergadering niet in 't verslag meêgedeeld worden.

De Algemeene Sekretaris S. A. van Hoogstraten brengt het Algemeen Verslag uit; het opmerkelijkste laten we volgen.

't Vorig jaar moest hij met treurige sterfgevallen aanvangen, ook ditmaal: „de waardige Generaal Klerck, die in de dagen zijner „grijsheid zich aansloot aan ons werk", was hun door den dood ontnomen.

De openstaande plaatsen waren aangevuld, de Permanente Commissie was weêr voltallig, en H. P. Timmers Verhoeven tot Mede-Voorzitter benoemd.

Twee Departementen waren er bijgekomen: te Opperdoes in Noord-Holland, en de *Ring van IJsselstein*. Het Dep. van Breda ging te niet, waarbij echter weinig verloren werd; en vergoed wordt het misschien door een Dep. te Culemborg.

Van de *Bestuurders* in de Dep. verloor *Unitas* te Middelburg Jhr. B. de Jonge; te Utrecht Jhr. G. J. Beeldsnijder van Voshol en Vrije Nesse, sedert 1845 allerijverigst medearbeider; te Dordrecht Jhr. Mr. P. H. van de Wall van Puttershoek, een zeer betreurd lid.

Ook vele *leden* ontvielen door den dood; niettemin is er „een aanwinst van 54 Leden, 5 Donatrices en 81 Schenkers van jaarlijksche bijdragen beneden de gewone contributie."

De *Commissien van Zamenwerking* (der verschillende geheime genootschappen) breiden zich uit en hebben door *gemeenschappelijke verrigtingen* zeer gewenschte uitkomsten verkregen. Vooral heeft men zich thans met *Phylacterion* aangesloten.

Hierna wordt melding gemaakt van eenige ontvangsten: de berugte Hoofdbestuurder Drieling vermaakte aan *Unitas* de *twintig aandeelen*, die hij in haar fonds genomen had, waardoor dat genootschap „ontheven werd van het kwijten eener jaarlijksche rente van *f* 20." Volgen nog eenige giften als de reeds sedert eenige jaren ontvangene van *f* 300; — één van *f* 100, één van *f* 50, één van *f* 20, welke laatste drie giften gedaan zijn met het oog op de Evangelisatie onder Roomschen, waarover later.

De *Toespraak* van den Hoofdbestuurder Oort heeft voor *Unitas* opgebragt de som van *f* 10.70.

Eenige boekgeschenken waren ontvangen als: *Wiseman en Cumming;* een jaargang van het tijdschrift *Gelderland*, onder redactie van Mr. W. van de Poll, dat om zijne Protestantsche strekking gezegd werd aanbeveling te verdienen.

Dan komen de berigten over de *bezittingen;* den bruiker van den *warmoezenierstuin* ging het slecht; de *bleekerij* heeft met de buren een proces over 't leggen eener pijp in een gevonden wel:

over de *ontginning van heidegronden* in 't belang der Protestantsche arbeidende klasse in eene Noord-Brabantsche gemeente, waren geen mededeelingen ingekomen; de *pachter van griendbosschen* in een Noord-Brabantsch dorp gaat vooruit; maar met de zaak van den *handelaar* in Noord-Brabant is het treurig afgeloopen, doch den *logement-houder* gaat het vrij goed, en zoo gaat het eenige bladzijden door; met spijtigheid wordt de tuinier H. Grootegoed herdacht, die Protestantsch geworden en door *Unitas* ondersteund, maar tot de Roomsche Kerk was teruggekeerd. „Zegevierend — zegt de Sekretaris — heeft *de Tijd* er aankondiging van gedaan."

Nu volgt eene reeks van ondersteuningen *zonder borgstelling*, welke grootendeels mislukt zijn; als aan den *fabriekant*, den *blikslager*, den overleden *Roomschgezinden logementhouder*, ondersteund om wille van zijne Protestantsche echtgenoot en kinderen; en een anderen Roomschgezinde, die in *gemengd huwelijk* leeft. — Behalve een paar berigten over een *koekbakker* en *modemaakster* in Gelderland en eene *weduwe* met haar gezin in een Noord-Brabantsch dorp, die gunstiger luiden, en een paar gevallen waarvan men het regte niet weet, gaat het geklaag altoos door, als over een *landbouwer* in Limburg, die velerlei tegenspoed ondervond; over den *kastelein* in een *buiten-logement*, bij wiens faillissement de crediteuren (ook *Unitas*) aanmerkelijke schade lijden; doch „het pand is gelukkig overgegaan in handen van een Protestant, onder wiens beheer (zij) hopen dat de zaak beter mag bloeijen". De *koopman in hoepels* is geheel achteruit geraakt; — de *timmermansknecht*, „die, met zijn gezin, van de Roomsche tot de Hervormde Kerk was overgegaan", is gestorven en de Permanente Commissie ondersteunt nu de *hulpbehoevende weduwe;* — en enkel teleurstelling is te wachten van eene *weduwe*, die door aandeelen van *f* 200 geholpen was om een logement in de provincie Utrecht op te rigten.

Te Oosterhout zijn de Kerkvoogden ook nog niet geslaagd om door aandeelen van *f* 200 een fonds bijeen te brengen tot het bouwen van *Protestantsche woonhuizen;* althans de betaling van het door *Unitas* genomen aandeel was nog niet opgevraagd.

Niettemin, zegt het Verslag, mag *Unitas* om verschillende re-

denen over dat deel van haren werkkring tevreden zijn, „vooral „wanneer wij in aanmerking nemen, dat de terleengeving van „gelden veelal wordt aangevraagd voor personen, die geduchte „tegenwerking ondervinden, of wel, die, door vroeger geleden „tegenspoed, in een toestand van achteruitgang zijn gebragt, „waaruit het zeer moeijelijk is hen op te heffen."

We hebben uit het eerste gedeelte van het Verslag, dat in 21 bladzijden meerendeels over den *staat* der Vereeniging handelt, slechts enkele bijzonderheden vlugtig zamengetrokken, vooreerst wijl het alles overeenkomt met hetgeen we vroeger hebben overgenomen, maar ten andere ook om meer ruimte te besparen voor het onderwerp, waarmede het tweede gedeelte (dat over de *Verrigtingen des Hoofdbestuurs* loopt) aanvangt, namelijk:

DE VERSPREIDING VAN EVANGELIESCH LICHT IN HET VADERLAND.

Wat hierover (van bl. 22—30) gezegd wordt, is belangrijk genoeg, om het uitvoeriger meê te deelen. We lezen daar:

„Bij het eerstgenomen en gewis niet het minst belangrijk besluit dier (vorige Algemeene) Vergadering, was uitgemaakt, dat *Unitas* zich tot taak zou stellen: „*het verspreiden van het licht des Evangelies in het Vaderland, onder hen die nog in het duister zijn.*" [Dat hiermeê de Katholieken bedoeld zijn, is bekend, en wordt straks ook gezegd.] „Het Hoofdbestuur wordt gemagtigd daartoe middelen te beramen en uit te voeren.

„Als een der eerste middelen tot uitvoering beschouwde het Hoofdbestuur de zorg om aan velen, vooral onder hen die nog niet tot *Unitas* behooren, ter kennisse te brengen, dat de Vereeniging dit werk, hetwelk de Alg. Verg. van 1851 reeds vrij duidelijk verklaard had op haar terrein te liggen, nu krachtdadig ter hand stond te nemen. Die openbaarmaking toch ging vergezeld van een aanzoek tot toetreding: vond dit bij velen ingang, zoo zoude het toevloeijen van contributien en giften de Alg. kas in staat stellen tot het doen der uitgaven, welke het ten uitvoerleggen van het genomen besluit noodwendig ten gevolge hebben zou." — Die rondgaande brief

wordt bekend verondersteld en dus niet herinnerd, hoe daar gewezen werd op de vruchten van het toenmaals tienjarig werkdadig bestaan van *Unitas*, vooral blijkende in „het *bevorderen van geestelijk heil door aanwending van stoffelijke middelen*"; dien brief „heeft de Permanente Commissie getracht ruimschoots te doen verspreiden. Later zal blijken met welk gevolg [1])."

Men verstond zich over den inhoud en vorm van dat stuk; men bleef niet achter in 't overleg, hoe de eerste stappen op dat terrein te doen; de voorlichting en medewerking van een der langst, als Hoofdbestuurder buiten 's Hage, aan *Unitas* verbonden broeders werd gevraagd en gegeven; in eene Vergadering kwam men overeen omtrent de aan te wenden middelen, en tot eene splitsing hiervan in de uitvoering werd besloten.

„Als de meest geschikte middelen werden erkend:

„*Het verspreiden van traktaatjes en van bijbels, die, door het onderhalen van sommige teksten met rooden inkt, of door het doen drukken van die teksten met rooden inkt, voor het bijzonder beoogde doel geschikt zouden zijn.*

„*Het uitzenden van Evangelisten.*

„*Het oprigten van catechisatiën van licht begeerende Roomschgezinden.*

„*Het houden van voorlezingen over Vaderlandsche en Kerkelijke Geschiedenis voor eenvoudigen, en ook voor hen, die daarin geen juist of onjuist onderrigt ontvangen hebben, waarbij men ook aan Roomschen toegang zou verleenen.*

„*Het verspreiden van Evangelisch licht door iederen belangstellende in zijn eigen kring.*"

„Het eerste, voor zooveel de verspreiding door colporteurs aangaat, alsmede het doen opleiden, uitzenden en besturen van Evangelisten, werd opgedragen aan de bijzondere Commissie, welker instelling en werkzaamheid, onder de leiding der Permanente Com-

---

[1]) Op bl. 8 stond aangeteekend: dat ter wille van deze Evangelisatie door twee personen elk *vier aandeelen* in het fonds van *Unitas* genomen en er eenige buitengewone giften geschonken zijn: één van *f* 100, één van *f* 50, en één van *f* 20. — Zie boven bl. 51, verder bl. 56.

missie, wij, bij het doen van het voorstel in de vorige Alg. Verg., reeds wenschelijk hadden genoemd; terwijl verder de verspreiding van bijbels en traktaatjes door verkoop op marktplaatsen, het oprigten van catechisatien en het bevorderen van voorlezingen als boven zijn aangeduid, geoordeeld werd in den werkkring der Departementsbesturen te vallen.

„Eindelijk zou, ter bevordering van algemeene medewerking in den boezem van *Unitas*, eene opwekking worden gerigt aan alle Bestuurders en Leden van *Unitas*, om zich, ieder op zich zelf, geroepen te achten tot het verspreiden van Evangelisch licht onder Roomschen."

Ter tegemoetkoming voor die onderneming van de Departementskassen, wenschte men geldinzamelingen te doen bij inschrijving als anderzins, en „werd bepaald dat, waar de Departementskassen mogten blijken te kort te schieten, de zaak, door *subsidien* uit de algemeene kas, zooveel mogelijk zou worden bevorderd."

„Overgaande tot het benoemen eener bijzondere commissie, „om middelen te beramen en uit te voeren, tot verspreiding van het licht des Evangelies in het Vaderland, onder hen die nog in het duistere zijn," — zoo verklaarde de Verg. van oordeel te zijn, dat daartoe voorloopig drie leden genoegzaam zouden wezen, aan welke echter het regt zou worden toegekend van voordragt aan de Permanente Commissie tot assumtie van zoodanige mannen als zij zich, in het belang der zaak, zou wenschen toegevoegd te zien. Het kwam der Verg. wijders doelmatig voor, dat de leden der primitive commissie in ééne stad, of althans in elkanders nabijheid gevestigd zouden zijn, zóódanig dat zij zich telkens *mondeling* zouden kunnen onderhouden. Voorts verklaarde zij, alvorens tot de benoeming over te gaan, de Commissie te beschouwen als eene BLIJVENDE. Aan die Commissie werd overigens de bevoegdheid toegekend, om twee harer leden aan te wijzen, die zich elk aan het hoofd zouden stellen van, door haar te benoemen, *subcommissien*, bestaande uit *drie* leden, waarvan eene belast zoude zijn met de bezorging van *Traktaatjes en Bijbels* en de andere met de *Colportage en Evangelisatie*.

„Ofschoon de groote moeijelijkheden en de zware verantwoordelijkheid inziende, die op de schouderen dezer Commissie werden

gelegd, aanvaardden de daarvoor aangewezen broeders evenwel de op hen verstrekte benoeming.

„Bij de leden van Departementsbesturen (zoo gaat de Sekretaris voort), die hier als Afgevaardigden tegenwoordig zijn, is misschien de opmerking gerezen, dat tot hiertoe geenerlei aanschrijving aan hen is gedaan, ten einde hen bekend te maken met hetgeen, te dezer zake, van hen werd verwacht en aan hen werd toegezegd. De reden daarvan is, dat de Permanente Commissie eene zoodanige aanschrijving eerst na de organisatie der bijzondere Commissie wilde uitvaardigen. Op iets wat zij, althans aanvankelijk, had zoeken daar te stellen, wilde zij gaarne wijzen, alvorens de Departementsbesturen tot werkzaamheid aan dezelfde zaak op te wekken. Ook meende zij eerst van een werkzaam aanzijn der Commissie te moeten zien blijken, ten einde zij die Commissie zou kunnen raadplegen over allerlei voorkomende vragen om voorlichting, en over moeijelijkheden die zich mogten doen kennen.

„Het laat zich wel begrijpen, dat die Commissie nog niet spoedig gereed was om mededeelingen te doen aangaande haren arbeid. Hare leden hebben dan ook aanvankelijk minder in gemeenschappelijke Vergaderingen, dan elk op zichzelf gewerkt.

„Voorts waren er bijzondere redenen, die aan de Permanente Comm. aanleiding gaven om zich hierin niet te overhaasten. Daaronder behoort de oprigting der *Evangelische Maatschappij tot bevordering van waarheid en Godzaligheid onder de Roomschen*, hare spoedig opgevolgde formele vestiging en de bijval die haar op vele plaatsen, men mag zeggen, vrij algemeen, ten deele viel. Het laat zich begrijpen, dat haar ontstaan en hare manifesten afbreuk deden aan hetgeen van den open brief van *Unitas* was verwacht. Onbeduidend was dan ook de toetreding van leden die daarop volgde. Er waren niet weinige personen die, niet wetende dat ons voorstel in onze Vergadering, die de Alg. Verg. voorafgaat, reeds sedert eene maand was bepaald, eer er aan het stichten der *Evangelische Maatschappij* gedacht werd, ons beschuldigden van met die Maatschappij te willen wedijveren. Althans het werd bejammerd, dat de altijd wenschelijke eenheid zou worden gemist, daar hetzelfde werk door twee afzonderlijke instellingen werd ter hand genomen. Ja, er was nog meer. Het besluit, door de Alg. Verg. in Mei 1853,

éénstemmig en met geestdrift, genomen, vond duidelijk uitgesproken afkeuring in de Najaarsvergadering van een onzer Departementen, hetwelk zich zoowel door ijver als door een aanmerkelijk ledental onderscheidt. Op last en namens die Verg., werd de, in haar midden, bovengedreven hebbende meening aan de Permanente Comm. schriftelijk medegedeeld.

„ Wij willen ons thans (vervolgt de Sekretaris) niet bezig houden met den letterlijken inhoud van den brief, doch moeten evenwel vermelden, dat daarin van de verspreiding van Evangelisch licht onder de Roomschen gesproken wordt, als van een *nieuwen* door *Unitas* opgevatten werkkring; als van iets dat, hoezeer loffelijk op zich zelf, bij *Unitas* niet te huis behooren zou. De vrienden, die aldus denken, mogen ons ten goede houden, wanneer wij doen opmerken, dat de opvatting van den werkkring van *Unitas* niet altijd en in alle opzigten juist zóó geweest is, als zij meenen het geval te zijn. Menige proeve zouden wij daarvoor kunnen bijbrengen, en bepaaldelijk konden wij wijzen op het straks reeds bedoelde besluit der Alg. Verg. van 1851. Maar in ons Verslag vinde geen twistgeschrijf zijne plaats „, — zegt de Sekretaris — en hij gaat over tot het berigt dat de bijzondere Commissie inmiddels nuttig werkzaam geweest is. Uit een van haar ontvangen rapport, alsook uit de notulen der Permanente Commissie worden meêgedeeld de volgende

VRUCHTEN DER EVANGELISATIE ONDER ROOMSCHEN.

„ Eene, in eene groote stad, zonder eenigen ophef of uiterlijk vertoon, met *vijf* leerlingen opgerigte catechisatie voor Roomschen, telde er, in de maand Maart van dit jaar, reeds *veertig*. Elders had de Comm. slechts eenigen bijstand te geven voor buiten hare onmiddellijke bezorging gevestigde aangelegenheden, om aan Roomschen Evangelisch onderrigt te geven. Op eene daartoe ingerigte catechisatie werd, sints het verloopen jaar, onderwijs gegeven aan een steeds toenemend aantal hunner, 'twelk tot *vijf en veertig* klom, waarvan er *tien*, in de maand April ll., tot leden der gemeente zijn aangenomen. Een ander godsdienstonderwijzer telt *vijftien* Roomsche leerlingen, waarvan er onlangs *één* lidmaat geworden is. Eene godsdienstonderwijzeres, in dezelfde plaats, ontvangt door bemoeijing onzer Comm., twee Roomsche meisjes, van welke zij

goede getuigenis geeft, nevens nog eene andere Roomsche leerlinge, aan haar huis; en een onder de mindere standen werkzaam lidmaat bereidt, op aansporing onzer gecommitteerden, *vijf* Roomschen om later op eene Catechisatie geplaatst te worden.

„Voorts meent de Comm. niet te vergeefs een goed aantal traktaatjes en enkele Testamenten met rooden inkt, zonder kosten voor het colporteren er van, te hebben verspreid, en acht zij daartoe, uit eigen ervaring, het oprigten van kleine kostelooze leeskringen onder minvermogenden allerdoelmatigst.

„Bij het werk in de beide steden, waarvan wij tot hiertoe spraken, beperkte voorts onze Comm. hare verrigtingen niet". Wat de Sekretaris nu laat volgen, getuigt de sluwe vindingrijkheid van de kinderen der duisternis, en leere een ieder voor soortgelijke afgerigte gluiperts op zijne hoede te zijn: „Een daarvoor allezins berekend, en kosteloos, door een predikant, daartoe bepaaldelijk onderwezen man — zoo vernemen we — werd door een, naar vermogen, in termijnen terug te betalen voorschot van *f* 200 in staat gesteld om voor zijn beroep, waarvan hij de uitoefening niet meent te moeten staken, in de dorpen rond te reizen, ten einde [let wel!] bij ROOMSCHE landlieden, die van zijne diensten gebruik maken, aan huis werk te zoeken; terwijl hij hun daarmede ten gerieve is en *vaak bij hen overnacht*, moet hij hun tevens nog betere en onvergolden diensten bewijzen, door hen te brengen tot de kennis der Evangelische waarheid, zoo door toespraak als door verkoop van Bijbels en traktaatjes. Hem zijn voor *f* 20 traktaatjes en eenige Nieuwe Testamenten, waarvan sommige teksten met rooden inkt onderschrapt zijn, verstrekt, en bovendien heeft hij een groot aantal, van elders bezorgd, verspreid; onder anderen heeft hij, in zeer korten tijd, 62 Bijbels en Testamenten, met rabat van wege het *Bijbelgenootschap* ontvangen, verkocht. Door zijnen ijver en zijne geschiktheid doet hij de gunstigste verwachtingen voor de toekomst van zich opvatten."

Wat eene laagheid en schandelijk misbruik van vertrouwen, zich zóó bij argelooze landlieden in te dringen, om hun het kostbaarste wat zij hebben: hun geloof en hunne ziel te ontrooven!

De Sekretaris vervolgt: „Het aanzoek tot het verleenen van het voorschot aan dien colporteur kwam bij de Permanente Comm. ge-

lijktijdig in met den brief van het straks bedoelde Departement." — Men achtte, wijl het besluit van 1853 welligt om de veranderde omstandigheden wijziging zou behoeven, voorzigtigheid geraden in het doen van toezeggingen, en over niet meer dan *f* 500, met inbegrip van evenvermeld voorschot, mogt worden beschikt.

De Commissie verheugt zich over "de proefneming op drie plaatsen en op onderscheidene wijze gedaan, terwijl de landen haar toeschijnen wit te zijn om te oogsten. En de opwekking, die van *Unitas* uitging, ook wij (roept de sekretaris uit) zouden ze gezegend noemen, al moest het werk te deze beperkt blijven bij de zoo goed geslaagde oprigting van Catechisatien voor Roomschen, en bij enkele zaadkorrels, die door onzen uitgezondene worden uitgestrooid, terwijl hij met zijn handwerk zijn brood verdient."

Het uitgeven van *berigten*, ook in de vorige Alg. Verg. behandeld, hetwelk in naauw verband staat met de bijeenkomsten tot verspreiding van Evangeliesch licht, had nog geen doorgang gehad, wijl de opwekking tot die bijeenkomsten voorshands achterwege bleef. — Wat er verder aangaande die Evangelisatie verhandeld en besloten is, zullen we straks hooren.

Het verslag gaat nu over tot de *verrigtingen der Permanente Commissie.*

Vaste goederen waren er dit jaar niet aangekocht; doch op *hypotheek* werd uitgezet tegen 3 pCt.:

f 790 aan een *landbouwer* in Limburg;
- 725 aan een anderen *landbouwer* in dat gewest;
- 1000 aan een *timmerman* in Gelderland.

Op *acceptatien met borgstelling* tegen 3 pCt., o. a.:

f 600 aan een *wagenmaker* in Gelderland;
- 500 aan een *handelaar in tuinzaden* in eene Z.-Holl. stad;
- 200 aan een *smid* in een Z.-Holl. dorp;
- 500 aan een *winkelier* in een Geldersch dorp;
- 400 aan een *koopman in brandstoffen* in eene Z.-Holl. stad;
- 200 aan een *mandenmaker* in eene Geldersche stad;
- 200 aan een *broodbakker* in de provincie Utrecht;
- 1000 aan een *stalhouder en grutter* in een Geldersch dorp;
- 600 aan een *schipper* in Gelderland;

f 1000 aan een *protestant* te Amsterdam, die in zijn vak niet dan Roomsche concurrenten heeft en zonder geld niet kon vooruit komen.

Volgen eenige *Acceptatien van betaling zonder, of zonder voldoende borgstelling*, meest renteloos, ten bedrage allen te zamen van *f* 850; — dan eenige doorloopende betalingen, en de *subsidiën* voor *verzorging van kinderen*, die anders voor het Protestantisme zouden verloren gaan, hetwelk, naar het zeggen van den sekretaris, nog al een zware last voor de middelen van *Unitas* is; daaronder is de eerste de beste:

f 75 (welke som *Hulpbetoon* ook verstrekt) „ voor de opvoeding der kinderen van een *Protestantsch ambachtsman*, wiens toestand als niet gehuwd gewoest zijnde, nog al moeite heeft gekost om den man de behulpzame hand te bieden in het erkennen dier kinderen; eene noodige voorzorg, opdat ze soms later niet opgevorderd zouden worden door de Roomsche verwanten der overleden moeder; — met nog eene gift er bij van *f* 30.

We springen een aantal soortgelijke en andere grootere en kleinere subsidiën over, en schrijven nog af de *bijdrage* op bl. 48 vermeld van

- 15 „voor de verplaatsing van een gezin, bestaande uit vader, moeder en zeven kinderen naar Weert. De vader des gezins, een Belg van geboorte, is wever van beroep, voortijds Roomsch, doch tot de Herv. kerk overgegaan.„ Die verplaatsing, voor 't gezin noodzakelijk, was „voor de zich vestigende Prot. gemeente te Weert een niet verwerpelijke aanwas in zielental.„

Van *zedelijken invloed* der Permanente Commissie vinden we niets gemeld dan: „Hare aansporing tot het indienen van *Adressen* tot ondersteuning der, door de Regering aan de Vertegenwoordigers voorgestelde, wettige *regeling* van het *toezigt* van den Staat *op de Kerkgenootschappen*, is u bekend.„

In het derde gedeelte van het Verslag over hetgeen *Unitas betreffende, in de verschillende gewesten merkwaardig is voorgevallen*, verdient het volgende eenige aandacht:

Het Dep. van 's Bosch en omstreken houdt éénmaal in de maand eene bijeenkomst; dat van Eindhoven neemt er Kerkelijke Vergaderingen voor te baat.

In Gelderland zijn twee zaken, waarop reeds meermalen de aandacht der Alg. Vergaderingen gevestigd werd. — „De eene raakt „de procedure over de *Kerkegoederen van Heumen*, die het burgerlijk „Bestuur, uit Roomschgezinden bestaande, volhoudt dat goederen „van de algemeene armen zijn. Van deze zijde is eene nieuwe ver„wikkeling gekomen. De Perm. Comm. verkeert nog altijd over „deze aangelegenheden in briefwisseling met het, als Kerkeraad, „handelende *Klassikaal Bestuur* van Nijmegen, 'twelk aanhoudt in „het aanwenden van alle middelen om regt te verkrijgen, doch „zich daarbij niet beroemen kan op krachtigen steun van het „Gewestelijk Bestuur."

„De andere zaak.... is het verkrijgen van uitbetaling der aan de kosters wettig toebehoorende Gouvernementstoelagen van *f* 60, welke gedurende eenige jaren aan die kerkelijke bedienden onthouden werden, wanneer de koster niet tevens schoolmeester was, een gevolg van het aanstellen van Roomsche schoolmeesters. Wanneer thans het regt op die toelagen wordt bewezen, geschiedt de uitbetaling uit de fondsen, bestemd voor het 6e Hoofdstuk der Staatsbegrooting. Reeds zijn de kosters van Alphen en Maasbommel in het genot daarvan gesteld."

Voorts meldt men, dat het Dep. Arnhem eene vrij aanmerkelijke uitbreiding in ledental verkreeg, — en bestuurderen van het Dep. Druten spreken „omtrent voortdurende rustelooze woeling der Propaganda in het Maas- en Waalsche, en krachtigen strijd der onzen daartegen".

In een Zuid-Hollandsch Dep. „wist men eene poging af te keeren om vijf Protestantsche kinderen in een Roomsch weeshuis op te nemen, ten einde die zóó voor de Roomsche Kerk te winnen."

Uit het Dep. Amsterdam schreef men: „Laauwheid en onver„schilligheid van ouders, oogluiking van bloedverwanten, het is „alles koren op den molen der Jezuitische propaganda, en wij „kunnen weder in dit geval (van een gered kind) zien, hoeveel „goeds tijdige hulp van Protestantsche genootschappen daartegen „vermag uit te werken."

Het Dep. Haarlem had nu weêr een voltallig Bestuur.

„Met loffelijken ijver blijven de Bestuurders van het zestal Departementen in Utrecht werkzaam." — Een ander Dep. in die provincie schreef: ..... „dat, na het bekend worden van het beslotene op de „laatst gehouden Alg. Verg., waarbij *Unitas* ook het karakter „aannam eener Propaganda in goeden zin [!], terstond is gevraagd „geworden wat ons Dep. daartoe zou kunnen in het leven roepen. „De aandacht viel op de *Colportage* (die nog altijd in dit gewest „ontbreekt), om door middel van deze, in de aanbieding van Gods „woord en nuttige geschriftjes, op onze Roomsche Mede-Christenen „meer regtstreeks te werken. Wij hebben daarvan een voorstel ge„maakt aan de Afdeeling van het *Nederl. Bijbelgenootschap alhier;* „namelijk, om, door gezamenlijke medewerking van al de Afdee„lingen des *Bijbelgenootschaps* en van de verschillende Departe„menten van *Unitas* in de Provincie Utrecht, eene colportage voor „dit Gewest tot stand te brengen. Aanvankelijk heeft dit voorstel, „zoo niet overal, dan toch bij velen, bijval gevonden. De zaak is nog „hangende; wij hopen, dat de uitslag onzen wensch mag bekroonen."

„Van de Departementen in Zeeland, Overijssel, Limburg hooren we niets; — uit Friesland, dat er te Leeuwarden zeer wordt geijverd, vooral door den predikant L. Proes, die eene redevoering heeft gehouden en ook uitgegeven ter verdediging van de Protestantsche genootschappen; — uit Groningen, dat daar, gelijk te Leeuwarden, volksvoorlezingen worden gehouden over de kerkgeschiedenis, dat er een *Evangelische jongelings-vereeniging* zal worden gevestigd, „van welken men zich nog al wat belooft ter verlevendiging van den Protestantschen geest." — „Het *Protestantsch gesticht voor Pleegzusters*, vroeger door *Unitas* ondersteund, kocht zich een eigen huis, waarin deze inrigting, welke ook als toevlugtsoord voor verwaarloosde kinderen nuttig werkt, nu op vaster en uitgebreider voet, werd gevestigd." — „Voorts hebben in Groningen — zegt het Verslag — in den afgeloopen winter, meer dan ooit overgangen uit de Roomsch Katholijke naar de Hervormde Kerk plaats gehad; waartoe de tijdsomstandigheden zeker het meeste, doch onze Prot. Genootschappen ook wel iets, hebben bijgedragen."

Op bl. 49 lezen we een enkel woord meer dan naar gewoonte over de *Nederl. Commissie voor Christelijk Onderwijs;* van haar was

een belangrijk *Rapport* ingekomen, „omtrent hare steeds voort-„gaande vestiging in de verschillende Provincien des Rijks en hare „werkzaamheden; bij welk rapport, als aanhangsel, een *verslag* is „gevoegd van een *bezoek*, hetwelk door een harer leden, *in de scholen* „van verschillende gemeenten in een onzer Provincien, is gebragt."

We moeten nog afschrijven, wat er „naar aanleiding van het, „in het Verslag, medegedeelde aangaande het verrigte en voorge-„vallene in de zaak der *verspreiding van Evangelisch licht in het „Vaderland, onder hen, die in het duistere zijn*", verhandeld werd. Namens het Hoofdbestuur is voorgedragen het volgende

PRAEADVIES OVER DE EVANGELISATIE ONDER ROOMSCHEN.

„In de Alg. Verg. van 1851 is, bij het omschrijven van eenige beginselen, die, bij het verstrekken van gelden, moeten worden in acht genomen, onder § IX het navolgende bepaald:

„„In het *stoffelijke* verstrekt *Unitas* hare gelden alleen om tegen-„„stand, vervolging of schadelijken invloed van Roomschgezinden „„af te keeren. In het *zedelijke* beoogt zij meer dan loutere ver-„„dediging, en schroomt zij niet uitgaven te doen voor pogingen, „„ten doel hebbende, Evangelische kennis en zin te doen toene-„„men onder Protestanten, en gebrek aan Evangelische kennis „„en zin te doen bespeuren — en behoefte aan Evangelische „„vrijheid op te wekken — onder Roomschen.""

„Het besluit der Alg. Verg. van 1853, waarbij het Hoofdbestuur „gemagtigd werd, „„middelen te beramen en uit te voeren tot „„het brengen van Evangelisch licht onder hen, die in het duistere „„zijn,"" stemde geheel en al met dit beginsel overeen."

„Sedert is de *Evangelische Maatschappij tot bevordering van waarheid en Godzaligheid onder Roomschen* gevestigd, en heeft het besluit der Alg. Verg. van 1853 (waaraan reeds met kennelijken zegen eenig gevolg gegeven was) afkeuring ontmoet in eene Verg. der leden van een onzer belangrijkste Departementen."

„Onder deze veranderde omstandigheden stelt het Hoofdbestuur voor, het nemen van een besluit te formuléren als volgt:

„Verre van zich te stellen tegenover hetgeen buiten *Unitas* tot „Evangelisatie geschiedt, zal zij trachten zich daarmede te ver-„staan. — Onder handhaving van § IX der, in de Alg. Verg. van

„1851, goedgekeurde *openlegging van beginselen voor de geldver-*
„*strekkingen*, zal men jaarlijks, door de Alg. Verg., doen bepalen,
„hoe verder gedaan en wat aangewend zal worden voor de ver-
„spreiding van Evangelisch licht onder hen, die in het duistere
„zijn. — De opleiding, uitzending en besturing van Colporteurs
„en Evangelisten, alsmede het doen uitgeven van tractaatjes, zal,
„voor de toekomst, worden overgelaten aan hen, die zich dit
„bepaaldelijk ten doel stellen. — Wat door de bijzondere Com-
„missie van *Unitas* reeds is aangevangen, wordt echter aan hare
„behartiging niet ontnomen. Welke Commissie overigens gevraagd
„zal worden geconstitueerd te willen blijven, opdat haar advies
„ingewonnen worde, wanneer er sprake zal zijn van handeling in
„de hoofdbedoeling, waarvoor zij werd opgerigt.„

„Over dit praeadvies ontstond eene belangrijke beraadslaging, welke duidelijk deed kennen, dat velen, na het vernemen van het welslagen der Commissie, ongaarne, alvorens bepaalde resultaten te kennen van het door anderen, tot Evangelisatie, ondernomen werk, besluiten zouden om, al ware het slechts voor een gedeelte, terug te komen op hetgeen ten vorigen jare, met zooveel geestdrift en eenstemmigheid, ter hand genomen was. Ook deed zich het bezwaar hooren, dat de oproepingsbrief geen gewag had gemaakt van de zaak der Evangelisatie, hetgeen men wel gewenscht had, al viel het niet te ontkennen dat men er zich op had moeten verwachten, dat die zaak ter sprake komen zoude. Eindelijk werd, met eene groote meerderheid besloten, dat het Hoofdbestuur zou worden uitgenoodigd, van zijn praeadvies een bepaald voorstel te maken, en dit, als zoodanig, op te geven in den oproepingsbrief voor de Alg. Verg. van het volgende jaar. Dit zou insluiten, dat de Verg. van de bijzondere Comm. verwacht, dat zij haren arbeid inmiddels niet staken zal.

„Eene vraag van een der leden dier Commissie gaf den Voorzitter aanleiding tot het afleggen der verklaring, dat de Commissie tot het werk der Evangelisatie, van de zijde der Permanente Commissie uit het Hoofdbestuur, in den jaargang, die zich thans opent, geen bezwaren ontmoeten zal, wanneer zij aanvrage doet voor eenige middelen tot goedmaking van uitgaven voor haren werkkring.

„Welke verklaring door de Vergadering werd toegejuicht.“

Over de voorgeslagen *openbare godsdienstoefening*, te houden op den *tweeden* dag der Alg. Vergaderingen, werd met eene meerderheid van *twee* stemmen *ontkennend* beslist.

Werd voorgesteld en besloten, voor de *Protestantsche scholen* te Alphen en Maasbommel eene jaarlijksche subsidie te verleenen; de pogingen van den predikant, om den onderwijzers aldaar eene eenigzins toereikende bezoldiging te verleenen, waren niet met voldoenden uitslag bekroond.

Aan 't einde der Vergadering werd het gebed uitgesproken door Dr. van Haaften, predikant te Nijmegen.

Later in den avond kwamen de meesten der broeders vriendschappelijk bijeen; onder hen was de oude heer W. H. Warnsinck Bz. Hij droeg vol jeugdig vuur eenige dichtregelen voor, die achter het Verslag (bl. 56—57) zijn opgenomen: daaruit ten slotte een paar proefjes: men kan er den aard van 's mans „edele geestdrift“ uit kennen; er flonkert, zegt hij, een heldere ster in 't Oosten: daar moet hun oog op staren; zij moeten wachten op den Heer: „Hij zal voorzeker waken.“

De logen zal voor 't licht der waarheid zinken,
Dat zich verheft op aller bergen kruin;
Maar dan zal ook een vrolijk danklied klinken,
Als 't Roomsche Babel stort in asch en puin.

Wat Belsazar zoo schrikk'lijk klonk in de ooren,
Dat woord wordt eens tot Rome's Heer gerigt;
Verplettrend is 't, als hij de taal moet hooren:
„Gods weegschaal vond uw werken veel te ligt!
Uw stonden zijn geteld en 't uur gekomen!
Uw heerschappij wordt van u weggenomen!“

Die voorspelling is den dichter niet forsch genoeg: nog zijn profetiesch woord moet er achter:

Het bijgeloof, waan, onverstand en logen,
Zij deelen eens in Rome's wissen val.

Jammer dat de man zoo oud is: we vreezen nu, dat zijn oog dat vurig-verbeid oogenblik niet zal aanschouwen.

IETS OVER DE LAATSTE OOGENBLIKKEN VAN „HENRI IV."

„Is hij bediend?" — Geen Katholiek, of deze omstandigheid is de eerste waarnaar zijn hart vraagt, wanneer hij den dood, vooral den onvoorzienen dood, van eenen geloofsbroeder verneemt. — „'t Zal niet veel afdoen", denkt de Protestant die bij toeval van zulk eene vraag getuige is. — Nu ja — maar al hadden wij zulk groot geloof niet over de heiligmakende kracht die aan de Sakramenten gegeven is, we kennen dan toch onder al de ijselijkheden die over Gods wijden aardbodem tot nu toe voor ons zigtbaar geworden zijn, naauwelijks iets zóó akelig en zóó antihumaan, als de afgetrokkenheid waarmede de Calvinistische gevoelloosheid geleerd heeft de stervenden te bejegenen. Als het tafereel mij voor den geest komt — God beware mij al mijn leven dat ik het nog ooit te aanschouwen heb! — het tafercel eens zieltogenden die daar in een kamerhoek nederligt, en van wien, nadat de bedgordijnen met plegtstatige koude gesloten zijn, vrienden en verwanten, nog erger dan ik het van een pestzieke zou willen doen, wegloopen en aan zijn lot hem overlaten zonder op zijn zuchten en snikken verder te letten, zonder zijn doodszweet af te vagen, zonder zijne smachtende lippen te laven, zonder zijne ziel bij haren overgang in de eeuwigheid met een gebed te vergezellen of te steunen; 't is of het hart uit het lijf wordt getrokken, en de grond mij onder de voeten verzinkt! — O, wat zal ginds nog veel moeten veranderd worden om eerdienst en leven met de menschelijkheid te verzoenen! Tabbaarden en birreten op den preekstoel, zult ge weldra nog door een altaar, misschien ook door een kruis, gevolgd worden?

Men verhaalt van eenen onlangs en niet ver van hier gestorven geleerde, dat hij zijn uiteinde nabij voelende, met diepen weemoed vernam, welke blijken van belangstelling een bekeerde booswicht, vóór en tijdens de strafoefening, van Katholieke geloofsgenooten ontving; terwijl *hij* — ..... en predikant! — onbezocht en onaangezien scheen te moeten wegsterven. Hadde de man niet zoo spade de liefde beseft welke in het Katholicisme, en dáár alleen zoo gekweekt wordt!..... Maar waarheen ben ik afgedwaald,

ik die van Hendrik IV zou spreken, en maar in het voorbijgaan wilde aanstippen dat het liefde, christelijke liefde is, welke telkens bij den dood des geloofsgenoots aanstonds vragen doet: „werd hij bediend?" Zal ik nu nog zeggen, dat de vraag te gewigtiger is, en dat zij met knellender angst wordt gedaan naar mate de verstorvene in hagchelijker zielestaat scheen te verkeeren, of in het leven van de werken des geloofs misschien verder was afgeweken?

Toen François Ravaillac op den 14 Mei des jaars 1610, in die naauwe straat van Parijs het lang beloerde slagtoffer van zijne dweepzucht en van vijandelijke ophitsing getroffen had, werd gelijktijdig met de mare van Hendriks dood, een groote kommer door stad en land verspreid. Wie dacht niet aan de zonden en de velerlei ergernissen van den verrasten Vorst? „Zou de Koning nog bediend wezen?" deze vraag was op de lippen, was in het hart van alle niet-hugenoten. Toen ter tijd zal geheel Frankrijk het wis vernomen, het zeker geweten hebben, dat de luttele stonden die de Koning zijne verwonding overleefde door een toegesnelden priester benut werden om den verslagene van zijne zonden te ontbinden; en de hoop dat God den Koning genadig geweest zij, zal in de harten hebben opgeleefd. Frankrijk behartigt de geschiedenis zijner regenten, mijns oordeels, zorgvuldiger dan andere natiën; en met die van Hendrik *de Groote* is men tot in de kleinste kleinigheden bekend en tot dweepens toe ingenomen. Het schijnt evenwel dat Hendriks bediening, de troostendste van alle omstandigheden bij het verlies van den Vorst die onloochenbaar groote hoedanigheden aan zware misdrijven paarde, voor Frankrijk in den loop van twee eeuwen zoo goed als verloren geraakt was. Hoe immers moeten we het anders verklaren dat een modern schrijver — l'abbé Hamon [1]) — die onlangs de gebeurtenis op nieuw in het licht heeft gesteld, daarvan spreekt als van een te

---

[1]) In zijn „Vie de St. François de Sales." — De eerwaarde heer Hamon is pastoor van „*St. Sulpice* te Parijs, en de man van wien dezer dagen berigt is, dat hij het aanbod der Fransche regering welke hem tot opvolger van den te Rome overleden hoogwaardigen heer Bouvier op den zetel *du Mans* bestemde, heeft afgewezen.

weinig bekend feit (un fait trop peu connu, et qu'il nous est doux de consigner), ja zelfs noodig geacht heeft, ter bevestiging van zijn verhaal, op de archieven der kanselarij van het Aartsbisdom van Bordeaux te beroepen, welke getuigen, „dat de zich te Parijs „bevindende Kardinaal de Sourdis tijdig genoeg aankwam om den „Koning voordat hij stierf de absolutie te geven" (les archives de l'archevêché de Bordeaux font foi que le Cardinal de Sourdis, qui se trouvait à Paris, eut le temps d'arriver pour lui donner l'absolution avant qu'il eut perdu *le mouvement et la vie* (ce sont les termes du Sécrétaire du Cardinal))? Dezelfde schrijver voegt er nog een paar bijzonderheden over de laatste dagen van Hendrik IV bij, die wij onvertaald laten volgen: il est d'ailleurs — zegt hij — un autre fait très digne de remarque, c'est que les jours qui précédèrent sa mort, Henri IV était tout préoccupé de la grande et salutaire pensée des fins dernières. „Vous ne savez pas, dit il à „son Confesseur le jour [1]) du sacre de la reine dans l'église de „Saint-Denis, à quoi je pensais en voyant cette grande assemblée „dans l'église? Je pensais au jugement dernier, et au compte que grand audiencier en la chancellerie de Paris, rapporte encore que le roi alla, le jour même qu'il fut assassiné, entendre la messe aux Feuillants [2]), et „fut remarqué" ajoute ce journal, „qu'il avait „beaucoup plus de dévotion que de coutume. et plus longuement „se recommanda à Dieu ce jour la. La nuit qui précéda, il se mit „sur son lit à prier Dieu à deux genoux; et dès qu'il fut levé, „s'étant retiré pour cet effet dans son cabinet, comme on voyait „qu'il y demeurait plus longtemps qu'il n'avait accoutumé, il fut „interrompu; de quoi il se fâcha et dit: „Ces gens-ci empêcheront-„„ils toujours mon bien.""

---

[1]) De 13 Mei 1610, daags vóór zijn dood.

[2]) De Feuillanten of Fuliensers waren eene Cisterciënser Congregatie gesticht door Jean de la Barrière; zij droeg haren naam naar de Abdij „nous y devons rendre à Dieu". Le journal de Pierre de l'Etoile, van Onze Lieve Vrouw van Feuillans, van welke de la Barrière het hoofd geweest is. De beroemde Kardinaal Bona behoorde tot hare leden. — Zie Helyot.

APOSTOLIESCH SCHRIJVEN

VAN

ZIJNE HEILIGHEID PAUS PIUS IX,

AANGAANDE DE UITSPRAAK VAN HET LEERSTUK DER ONBEVLEKTE ONTVANGENIS VAN DE H. MAAGD EN MOEDER GODS.

PIVS EPISCOPVS
SERVVS SERVORVM DEI
ad perpetuam rei memoriam.

Ineffabilis Deus, cuius viae misericordia et veritas, cuius voluntas omnipotentia, et cuius sapientia attingit a fine usque ad finem fortiter et disponit omnia suaviter, cum ab omni aeternitate praeviderit luctuosissimam totius humani generis ruinam ex Adami transgressione derivandam, atque in mysterio a saeculis abscondito primum suae bonitatis opus decreverit per Verbi incarnationem sacramento occultiore complere,

PIUS BISSCHOP,
DIENAAR DER DIENAREN GODS,
ter eeuwigdurende gedachtenis.

God die onuitsprekelijk is, wiens wegen barmhartigheid zijn en waarheid, wiens wil almagt is èn wiens wijsheid van grens tot grens alles bereikt en in liefde ordent, van alle eeuwigheid het treurige bederf voorziende, hetwelk uit Adams overtreding over geheel het menschdom komen zou, en in eene verborgenheid van de eeuwen her verborgen besloten hebbende het eerste werk Zijner goedheid door nog

ut contra misericors suum propositum homo diabolicae iniquitatis versutia actus in culpam non periret, et quod in primo Adamo casurum erat, in secundo felicius erigeretur, ab initio et ante saecula Unigenito Filio suo matrem, ex qua caro factus in beata temporum plenitudine nasceretur, elegit atque ordinavit, tantoque prae creaturis universis est prosequutus amore, ut in illa una sibi propensissima voluntate complacuerit. Quapropter illam longe ante omnes Angelicos Spiritus, cunctosque Sanctos caelestium omnium charismatum copia de thesauro divinitatis deprompta ita mirifice cumulavit, ut Ipsa ab omni prorsus peccati labe semper libera, ac tota pulcra et perfecta eam innocentiae et sanctitatis plenitudinem prae se ferret, qua maior sub Deo nullatenus intelligitur, et quam praeter Deum nemo assequi cogitando potest. Et quidem decebat omnino, ut perfectissimae sanctitatis splendoribus semper ornata fulgeret, ac vel ab ipsa originalis culpae labe plane immunis amplissimum de antiquo serpente triumphum referret tam venerabilis mater, cui Deus Pater unicum Filium suum, quem de corde suo aequalem sibi genitum tamquam seipsum diligit, ita dare disposuit,

diepere verborgenheid in de vleeschwording des Woords te volmaken, opdat de mensch, als hij door bedrog van des duivels ongeregtigheid tot schuld gevoerd werd, niet tegen Zijne barmhartige bedoeling aan mogte vergaan, maar hetgeen in den eersten Adam kwam te vallen in den Tweeden tot hooger geluk zou worden opgerigt; heeft van den beginne, en vóór den aanvang der eeuwen, Zijnen Eeniggeboren Zoon eene moeder gekozen en toebereid, uit welke Deze het vleesch aannemen en in de zalige volheid der tijden geboren worden zou, en Hij heeft Haar boven alle schepselen aan Zijne liefde deelachtig gemaakt in zulk eene mate, dat Hij aan Haar eene eenige toegenegenheid gewijd en een eenig welbehagen gevonden heeft. Haar heeft Hij derhalve ver boven alle Engelen en Heiligen uit den schat van Zijnen goddelijken voorraad met alle hemelsche genadegunsten derwijze wonderbaar begiftigd, dat Zij vrij van alle hoegenaamde zondesmet, en in gansch Haar wezen schoon en volmaakt, eene volledige onschuld en heiligheid ronddroeg zooals behalve in God er geene is, en behalve door God geene gedacht worden kan. En het was immers ook wel allezins gepast dat met

ut naturaliter esset unus idemque communis Dei Patris, et Virginis Filius, et quam ipse Filius substantialiter facere sibi matrem elegit, et de qua Spiritus Sanctus voluit, et operatus est, ut conciperetur et nasceretur ille, de quo ipse procedit.

Quam originalem augustae Virginis innocentiam cum admirabili eiusdem sanctitate, praecelsaque Dei Matris dignitate omnino cohaerentem catholica Ecclesia, quae a Sancto semper edocta Spiritu columna est ac firmamentum veritatis, tamquam doctrinam possidens divinitus acceptam, et caelestis revelationis deposito comprehensam multiplici continenter ratione, splendidisque factis magis in dies explicare, proponere, ac fovere nunquam de-

de glansen der volkomenste heiligheid gesierd was en immer schitterde, alsook dat van alle zondesmet, die der erfschuld niet uitgezonderd, vrij was, en dat de hoogste zege over hetoude serpent behaalde - die hoogwaardige Moeder, aan welke God de Vader besloten heeft Zijnen eenigen Zoon, dien Hij uit eigen schoot aan Hem zelven gelijk geteeld heeft en Dien Hij daarom als zich-zelf bemint, in dier voege te geven dat Deze één en dezelfde zoowel van nature Zoon der Maagd als Zoon des goddelijken Vaders zij; Zij, welke de Zoon zelf heeft uitgekozen om haar waarachtig Zijne Moeder te maken; en van welke de Heilige Geest gewild, en het zóó ook gewrocht heeft, dat Degene ontvangen en geboren werd, van Welken Hij zelf voortkomt.

Deze oorspronkelijke schuldeloosheid dier eerwaardige Maagd, waarmede ten naauwste zamenhangen hare wonderbare heiligheid en hoog verhevene waardigheid van Moeder Gods, heeft de Kerk, die, omdat zij immer van den Heiligen Geest onderwezen wordt, een zuil en grondslag der waarheid is, als eene leer die zij van God in bezit verkregen had en welke in het pand der Openbaring, die haar van den Hemel gewerd, ver-

stitit. Hanc enim doctrinam ab antiquissimis temporibus vigentem, ac fidelium animis penitus insitam, et Sacrorum Antistitum curis studiisque per catholicum orbem mirifice propagatam ipsa Ecclesia luculentissime significavit, cum eiusdem Virginis Conceptionem publico fidelium cultui ac venerationi proponere non dubitavit. Quo illustri quidem facto ipsius Virginis Conceptionem veluti singularem, miram, et a reliquorum hominum primordiis longissime secretam, et omnino sanctam colendam exhibuit, cum Ecclesia nonnisi de Sanctis dies festos concelebret. Atque iccirco vel ipsissima verba, quibus divinae Scripturae de increata Sapientia loquuntur, eiusque sempiternas origines repraesentant, consuevit tum in ecclesiasticis officiis, tum in sacrosancta Liturgia adhibere, et ad illius Virginis primordia transferre, quae uno eodemque decreto cum Divinae Sapientiae incarnatione fuerant praestituta.

vat is, onophoudelijk op velerlei wijzen en in schitterende feiten meer en meer kenbaar gemaakt en voorgedragen en met liefde bejegend. Op die leer immers, welke van de oudste tijden her bestond en in het bewustzijn der geloovigen diep gevestigd was en door ijverig toedoen der Kerkoversten over den geheelen Katholieken aardbodem op verbazende wijze was uitgebreid, had de Kerk blijkbaar het oog, toen zij besloten heeft de Ontvangenis der H. Maagd aan de openbare dienst en vereering der geloovigen voor te stellen. Eene opmerkelijke daad: — waardoor voorwaar die Ontvangenis als eene geheel bijzondere, als eene van wonderbaren aard en van die der overige menschen gansch en al onderscheidene, en als eene die voor heilige te eeren is werd gekenmerkt, vermits door de Kerk niet dan voor wat Heilig is, feestdagen gevierd worden. Op dien grond ook, pleegt zij de eigen woorden waarin de Goddelijke Schriften van de Ongeschapene Wijsheid spreken en Dezer eeuwige generatie voorstellen, op de Ontvangenis der Heilige Maagd, die met de menschwording der Goddelijke Wijsheid bij een zelfd Godsbesluit werd vastgesteld, toe te passen,

Quamvis autem haec omnia penes fideles ubique prope recepta ostendant, quo studio eiusmodi de Immaculata Virginis Conceptione doctrinam ipsa quoque Romana Ecclesia omnium Ecclesiarum mater et magistra fuerit prosequuta, tamen illustria huius Ecclesiae facta digna plane sunt, quae nominatim recenseantur, cum tanta sit eiusdem Ecclesiae dignitas, atque auctoritas, quanta illi omnino debetur, quae est catholicae veritatis et unitatis centrum, in qua solum inviolabiliter fuit custodita religio, et ex qua traducem fidei reliquae omnes Ecclesiae mutuentur oportet. Itaque eadem Romana Ecclesia nihil potius habuit, quam eloquentissimis quibusque modis Immaculatam Virginis Conceptionem, eiusque cultum et doctrinam asserere, tueri, promovere et vindicare. Quod apertissime planissimeque testantur et declarant tot insignia sane acta Romanorum Pontificum Decessorum Nostrorum, quibus in persona Apostolorum Principis ab ipso Christo Domino divinitus fuit commissa suprema cura atque potestas pascendi agnos et oves, confirmandi fratres, et universam

en die, zoo in het kerkelijk officie als in de gewijde Liturgie van dien feestdag te bezigen.

Hoewel het in zwang zijn en de aanneming hiervan bij de geloovigen van bijna alle plaatsen wel doet zien, hoe bepaaldelijk de Romeinsche Kerk, de moeder en leermeesteresse van alle kerken, de leer van de Onbevlekte Ontvangenis der H. Maagd is toegedaan, zoo verdienen toch de voorname feiten van deze Kerk nog wel allezins bij name vermeld te worden, omdat haar aanzien en invloed zoo zeer zijn wat zij wezen moeten bij die Kerk, welke het middenpunt is der Katholieke waarheid en eenheid, en in welke alleen de godsdienst ongeschonden is bewaard en van welke alle andere kerken de geloofsoverlevering ontleenen moeten. De Romeinsche Kerk dan heeft zich aan niets meer laten gelegen liggen dan om op de luidstsprekende wijze de Onbevlekte Ontvangenis der H. Maagd en derzelver vereering en leer te bevestigen, te verdedigen, te bevorderen en te handhaven. Hiervan geven ten duidelijkste en ten zekerste getuigenis eene menigte waarlijk opmerkelijke akten van Roomsche Pausen Onze voorgangers, aan welke in den persoon van den Prins der Apostelen door den Heere Chris-

regendi et gubernandi Ecclesiam.

Enimvero Praedecessores Nostri vehementer gloriati sunt Apostolica sua auctoritate festum Conceptionis in Romana Ecclesia instituere, ac proprio officio, propriaque missa, quibus praerogativa immunitatis ab hereditaria labe manifestissime asserebatur, augere, honestare, et cultum iam institutum omni ope promovere, amplificare sive erogatis indulgentiis, sive facultate tributa civitatibus, provinciis, regnisque, ut Deiparam sub titulo Immaculatae Conceptionis patronam sibi deligerent, sive comprobatis Sodalitatibus, Congregationibus, Religiosisque Familiis ad Immaculatae Conceptionis honorem institutis, sive laudibus eorum pietati delatis, qui monasteria, xenodochia, altaria, templa sub Immaculati Conceptus titulo erexerint, aut sacramenti religione interposita Immaculatam Deiparae Conceptionem strenue propugnare spoponderint. Insuper summopere laetati sunt decernere Conceptionis festum ab omni Ecclesia esse habendum eodem censu ac numero, quo festum Nativitus zelven bij goddelijke beschikking de opperste zorg en magt is toevertrouwd tot het weiden van lammeren en schapen, en het bevestigen van broeders en het regeren en besturen der Kerk.

In waarheid immers Onze Voorgangers hebben het zich tot hoogen roem gerekend het feest der Ontvangenis krachtens hunne Apostolische magt in de Romeinsche Kerk in te stellen, en het met een eigen Officie en eene eigen Mis, waarin het voorregt der vrijheid van de erfsmet duidelijk is uitgedrukt, te eeren en op te luisteren; en toen die dienst eenmaal was ingesteld, haar met alle kracht te bevorderen en uit te breiden, nu eens door het verleenen van aflaten, dan weder door steden of provinciën of rijken te magtigen om de Moeder Gods bepaald als Onbevlekt Ontvangen tot Patronesse te nemen, elders nog door kerkelijke goedkeuring te geven aan Broederschappen, Congregatiën en Religieuse Orden ter eere van de Onbevlekte Ontvangenis ingesteld, of eindelijk nog door lof te brengen aan den vromen zin dergenen, welke kloosters, gasthuizen, altaren of kerken onder den titel van de Onbevlekte Ontvangenis stichtten, of met eede zich verbonden om de leer der Onbevlekte Ontvangenis naar

tatis, idemque Conceptionis festum cum octava ab universa Ecclesia celebrandum, et ab omnibus inter ea, quae praecepta sunt, sancte colendum, ac Pontificiam Cappellam in Patriarchali Nostra Liberiana Basilica die Virginis Conceptioni sacro quotannis esse peragendam. Atque exoptantes in fidelium animis quotidie magis fovere hanc de Immaculata Deiparae Conceptione doctrinam, eorumque pietatem excitare ad ipsam Virginem sine labe originali conceptam colendam, et venerandam, gavisi sunt quam libentissime facultatem tribuere, ut in Lauretanis Litaniis, et in ipsa Missae praefatione Immaculatus eiusdem Virginis proclamaretur Conceptus, atque adeo lex credendi ipsa supplicandi lege statueretur. Nos porro tantorum Praedecessorum vestigiis inhaerentes non solum quae ab ipsis pientissime sapientissimeque fuerant constituta probavimus, et recepimus, verum etiam memores institutionis Sixti IV proprium de Immaculata Conceptione officium auctoritate Nostra munivimus, illiusque usum universae Ecclesiae laetissimo prorsus animo concessimus.

vermogen te verdedigen. Met groote vreugde wijders hebben zij vastgesteld, dat het feest der Ontvangenis voor de geheele Kerk wezen zoude van gelijke hoogte als de feestdag van Maria's Geboorte, en dat het de geheele Kerk door als feest van verpligting en met Octaaf zoude gevierd worden, en dat jaarlijks op den feestdag van Maria-Ontvangenis Pauselijke Kapel in onze Patriarchale Basiliek Maria de Meerdere zoude gehouden worden. En immer door denzelfden wensch gedreven, om de leer der Onbevlekte Ontvangenis in de gemoederen der geloovigen meer en meer zich te doen hechten, en aan den zin ter dienst en vereering van de Onbevlekt Ontvangen Moedermaagd nieuwe opwekking te geven, verleenden Zij steeds gaarne en met vreugde er verlof toe, dat men bij de Litanie van Loretto en in de Praefatie der Misse, de vlekkeloosheid van Maria's Ontvangenis verkondigde, en dat zoodoende de gebedswet strekte om de geloofswet vast te stellen. Wij zelven, aan het voetspoor van Onze groote Voorgangeren Ons houdende, Wij hebben niet enkel goedgekeurd en aanvaard hetgene vroom en wijs door hen was verordend, maar Wij hebben ook, met het oog op de Ver-

Quoniam vero quae ad cultum pertinent, intimo plane vinculo cum eiusdem obiecto conserta sunt, neque rata et fixa manere possunt, si illud anceps sit, et in ambiguo versetur, iccirco Decessores Nostri Romani Pontifices omni cura Conceptionis cultum amplificantes, illius etiam obiectum ac doctrinam declarare, et inculcare impensissime studuerunt. Etenim clare aperteque docuere, festum agi de Virginis Conceptione, atque uti falsam, et ab Ecclesiae mente alienissimam proscripserunt illorum opinionem, qui non Conceptionem ipsam, sed sanctificationem ab Ecclesia coli arbitrarentur et affirmarent. Neque mitius cum iis agendum esse existimarunt, qui ad labefactandam de Immaculata Virginis Conceptione doctrinam excogitato inter primum atque alterum Conceptionis instans et momentum discrimine, asserebant, celebrari quidem Conceptionem, sed non pro primo instanti atque momento. Ipsi namque Praedecessores Nostri suarum partium esse duxerunt, et beatis-

ordening van Sixtus IV, aan een eigen Officie van de Onbevlekte Ontvangenis Onze bekrachtiging gegeven, en met blijdschap des harten deszelfs gebruik aan de geheele Kerk toegestaan.

Doch daar al wat tot de eerdienst behoort door den meest innerlijken band verbonden is met het voorwerp zelf van die dienst, en het eerstgenoemde niet hecht en vast wezen kan zoo lang het laatste onzeker en niet bepaald is, zoo hebben Onze Voorgangers de Roomsche Pausen die aan de uitbreiding van de eerdienst der Ontvangenis al hunne zorg gewijd hebben, ten vlijtigste tevens zich bemoeid om het voorwerp er van en de leer duidelijk in het licht stellen en in te prenten. Met klare woorden en onverholen hebben Zij geleerd, dat het feest was, feest van de Ontvangenis der H. Maagd, en de meening dergenen welke dachten en beweerden, dat niet eigenlijk de Ontvangenis maar de heiliging gevierd werd, als valsch en met de bedoeling der Kerk strijdig veroordeeld. Niet toegeeflijker hebben zij zich willen betoonen jegens diegenen, welke ter verzwakking van de leer der Onbevlektheid van de Ontvangenis eene onderscheiding maakten tusschen den eersten stond dier Ontvangenis en een later oogen-

simae Virginis Conceptionis festum, et Conceptionem pro primo instanti tamquam verum cultus obiectum omni studio tueri ac propugnare. Hinc decretoria plane verba, quibus Alexander VII Decessor Noster sinceram Ecclesiae mentem declaravit inquiens „Sane „vetus est Christifidelium erga „eius beatissimam Matrem Vir„ginem Mariam pietas sentien„tium, eius animam in primo „instanti creationis, atque infu„sionis in corpus fuisse speciali „Dei gratia et privilegio, intuitu „meritorum Iesu Christi eius „Filii humani generis Redemp„toris, a macula peccati originalis „praeservatam immunem, atque „in hoc sensu eius Conceptionis „festivitatem solemni ritu colen„tium, et celebrantium„ (*).

blik, en beweerden dat ja wel de Ontvangenis gevierd werd, maar niet die des allereersten oogenbliks: want juist hebben Onze Voorgangers toen zich ten pligt gerekend daartegen ijverig op te komen en vol te houden, dat zoo wel als het feest was voor de Ontvangenis der Allerzaligste Maagd, zoo ook die Ontvangenis in haren eersten stond het eigenlijke voorwerp is dat daarbij vereerd wordt. Van daar deze afdoende woorden, waarmede Onze Voorganger Alexander VII de ware bedoeling der Kerk heeft verklaard: „Het is eene wel oude „piëteit der geloovigen jegens „de Allerzaligste Moedermaagd „Maria, dat zij het er voor hou„den, dat hare ziel in den eersten „stond harer schepping en harer „instorting in het ligchaam, door „eene bijzondere genade en be„voorregting Gods, om de ver„diensten van Jesus Christus „haren Zoon den Verlosser des „menschdoms, van de smet der „erfzonde vrij bewaard is, en dat „zij in dezen zin het feest van hare „Ontvangenis plegtig houden en „vieren„.

Atque illud in primis solemne

Ook plagten Onze Voorgangers

(*) Alexander VII. Const. Sollicitudo omnium Ecclesiarum VIII Decembris 1661.

quoque fuit iisdem Decessoribus Nostris doctrinam de Immaculata Dei Matris Conceptione sartam tectamque omni cura, studio et contentione tueri. Etenim non solum nullatenus passi sunt, ipsam doctrinam quovis modo a quopiam notari, atque traduci, verum etiam longe ulterius progressi perspicuis declarationibus, iteratisque vicibus edixerunt, doctrinam, qua Immaculatam Virginis Conceptionem profitemur, esse, suoque merito haberi cum ecclesiastico cultu plane consonam, eamque veterem, ac prope universalem et eiusmodi, quam Romana Ecclesia sibi fovendam, tuendamque susceperit, atque omnino dignam, quae in sacra ipsa Liturgia, solemnibusque precibus usurparetur. Neque his contenti, ut ipsa de Immaculato Virginis Conceptu doctrina inviolata persisteret, opinionem huic doctrinae adversam sive publice, sive privatim defendi posse severissime prohibuere, eamque multiplici veluti vulnere confectam esse voluerunt. Quibus repetitis luculentissimisque declarationibus, ne inanes viderentur, adiecere sanctionem: quae omnia laudatus Praedecessor Noster Alexander VII his verbis est complexus.

met alle ijver en vlijt te zorgen, om vooral de leer der Onbevlekte Ontvangenis der Moeder Gods tegen aanranding en afbreuk te beveiligen. Immers zij duldden niet alleen volstrekt niet, dat die leer door iemand op eenige wijze euvel werd bestempeld of voorwerp was van beschuldiging, maar zij gingen veel verder en gaven in duidelijke verklaringen en herhaalde malen te kennen, dat de leer waarbij de vlekkeloosheid der Ontvangenis van de H. Maagd beleden wordt, met regt geacht wordt en inderdaad is overeenstemmend met de kerkelijke eerdienst, eene oude leer, eene bijna algemeene en door de Romeinsche Kerk in bescherming en onder hare kweekzorg genomene, en allezins verdienende om in de gewijde Liturgie en gebruikelijke gebeden te worden uitgesproken. Dan ook hiermede nog niet te vreden, en opdat de leer der Onbevlekte Ontvangenis der H. Maagd ongedeerd stand mogte houden, hebben zij ten strengste verboden, de tegenovergestelde meening hetzij in het openbaar of in 't bijzonder te verdedigen; en uit het toebrengen, om zoo te spreken, van den eenen slag na den anderen, blijkt wel hun verlangen, om die tegenovergestelde meening

geheel te vernietigen. Aan hunne herhaalde en duidelijke verklaringen hebben zij, opdat die niet ijdel zouden schijnen, strafbepaling toegevoegd. Het een en het andere wordt door Onzen reedsgenoemden Voorganger Alexander VII met deze woorden gemeld:

„Nos considerantes, quod San-
„cta Romana Ecclesia de Inte-
„meratae semper Virginis Mariae
„Conceptione festum solemniter
„celebrat, et speciale ac proprium
„super hoc officium olim ordinavit
„iuxta piam, devotam, et lauda-
„bilem institutionem, quae a
„Sixto IV Praedecessore Nostro
„tunc emanavit; volentesque lau-
„dabili huic pietati et devotioni,
„et festo, ac cultui secundum
„illam exhibito, in Ecclesia Ro-
„mana post ipsius cultus insti-
„tutionem nunquam immutato;
„Romanorum Pontificum Prae-
„decessorum Nostrorum exem-
„plo, favere, nec non tueri pie-
„tatem, et devotionem hanc co-
„lendi, et celebrandi beatissimam
„Virginem, praeveniente scilicet
„Spiritus Sancti gratia, a pec-
„cato originali praeservatam, cu-
„pientesque in Christi grege uni-
„tatem spiritus in vinculo pacis,
„sedatis offensionibus, et iurgiis,
„amotisque scandalis conservare:
„ad praefatorum Episcoporum
„cum Ecclesiarum suarum Capi-

„Overwegende dat de Heilige
„Roomsche Kerk plegtig feest
„viert wegens de Ontvangenis
„der altijd ongeschondene Maagd
„Maria, en vroeger een afzon-
„derlijk en eigen Officie daarvoor
„heeft zamengesteld volgens de
„vrome en lofwaardige Verorde-
„ning welke destijds van Onzen
„Voorganger Sixtus IV is uitge-
„gaan, en wenschende aan dien
„vromen en devoten zin en aan
„het feest en aan de vereering
„dien ten gevolge bewezen en
„in de Roomsche Kerk sinds de
„instelling der vereering onver-
„anderd gebleven, naar het voor-
„beeld van de Roomsche Pausen
„Onze Voorgangers gunstig te
„wezen, alsmede dien vromen en
„devoten zin om de Allerzaligste
„Maagd, als die door de voor-
„komende genade des Heiligen
„Geestes van de erfzonde vrij
„werd bewaard te vereeren en te
„vieren in bescherming te ne-
„men; wenschende wijders in de
„kudde van Christus door het
„stillen van twist en beleediging

" tulis, ac Philippi Regis, eiusque
" Regnorum oblatam Nobis in-
" stantiam, ac preces: Constitu-
" tiones, et Decreta, a Romanis
" Pontificibus Praedecessoribus
" Nostris, et praecipue a Sixto IV,
" Paullo V et Gregorio XV edita
" in favorem sententiae asserentis,
" Animam beatae Mariae Virginis
" in sui creatione, et in corpus
" infusione, Spiritus Sancti gratia
" donatum, et a peccato originali
" praeservatam fuisse, nec non et
" in favorem festi, et cultus Con-
" ceptionis eiusdem Virginis Dei-
" parae, secundum piam istam
" sententiam, ut praefertur, ex-
" hibiti, innovamus, et sub cen-
" suris, et poenis in eisdem Con-
" stitutionibus contentis, obser-
" vari mandamus.

" Et insuper omnes et singulos,
" qui praefatas Constitutiones,
" seu Decreta ita pergent inter-
" pretari, ut favorem per illas dic-
" tae sententiae, et festo seu cul-
" tui secundum illam exhibito,
" frustrentur, vel qui hanc eam-

" en het wegruimen van ergernis-
" sen, de eenheid des geestes in
" den band des vredes te bewaren;
" zoo is het dat Wij, op den aan-
" drang en de beden van voor-
" melde Bisschoppen met de Ka-
" pittels hunner kerken, en van den
" Koning Philips en zijne onder-
" hoorige Rijken, de Constitutiën
" en Decreten welke door de Room-
" sche Pausen Onze Voorgangers, en
" in het bijzonder door Sixtus IV,
" Paulus V en Gregorius XV ten
" gunste van het gevoelen dat de
" ziel der Zalige Maagd Maria bij
" hare schepping en instorting in
" het ligchaam met de genade des
" H. Geestes begiftigd en van de
" erfzonde vrij bewaard is, als-
" mede ten gunste van het Feest
" en der Vereering van de Ont-
" vangenis der Maagd en Moeder
" Gods, ten gevolge van dat
" vrome gevoelen, zooals boven
" gezegd is, bewezen wordende,
" uitgevaardigd zijn, bij deze ver-
" nieuwen, en onder bedreiging
" der censuren en straffen bij die
" Constitutiën bepaald, gelasten
" te onderhouden.

" En bovendien is het Onze wil,
" dat een iegelijk en allen die in
" het vervolg nog voornoemde
" Constitutiën of Decreten op
" eene wijze zullen uitleggen, dat
" zij daarvan een middel maken
" om de begunstiging van gemelde

" dem sententiam, festum seu
" cultum in disputationem revo-
" care, aut contra ea quoquo modo
" directe, vel indirecte aut quo-
" vis praetextu, etiam definibili-
" tatis eius examinandae, sive Sa-
" cram Scripturam, aut Sanctos
" Patres, sive Doctores glossandi
" vel interpretandi, denique alio
" quovis praetextu seu occasione,
" scripto seu voce loqui, concio-
" nari, tractare, disputare, contra
" ea quidquam determinando, aut
" asserendo, vel argumenta con-
" tra ea afferendo, et insoluta re-
" linquendo, aut alio quovis inex-
" cogitabili modo disserendo ausi
" fuerint; praeter poenas et cen-
" suras in Constitutionibus Sixti
" IV contentas, quibus illos sub-
" iacere volumus, et per praesen-
" tes subiicimus, etiam concio-
" nandi, publice legendi, seu
" docendi, et interpretandi facul-
" tate, ac voce activa, et pas-
" siva in quibuscumque electioni-
" bus, eo ipso absque alia declara-
" tione privatos esse volumus; nec
" non ad concionandum, publice
" gendum, docendum, et interpre-
" tandum perpetuae inhabilitatis
" poenas ipso facto incurrere abs-
" que alia declaratione; a quibus
" poenis nonnisi a Nobis ipsis, vel
" a Successoribus Nostris Romanis
" Ponticifibus absolvi, aut super
" iis dispensari possint; nec non

" meening of van het feest of van
" de Vereering die in gevolge der
" meening bewezen wordt te niet
" te doen, of die zich vermeten
" mogten de meening zelve of
" het feest of de vereering te
" betwisten, of tegen dezelve op
" eenige wijze regtstreeks of van
" terzijde of onder eenig voor-
" wendsel zelf van onderzoek naar
" de beslisbaarheid of van aan-
" teekening tot, of uitlegging van
" de Heilige Schrift of der Hei-
" lige Vaders of der Kerkleeraren,
" in één woord, onder welk voor-
" wendsel of ter welke gelegen-
" heid ook, het zij bij geschrifte
" of mondelings te spreken, te
" preken, te verhandelen, te rede-
" twisten, wanneer maar tegen
" meening, feest of vereering iets
" wordt uitgesproken of beweerd
" of geargumenteerd en de tegen-
" redenen zonder oplossing blijven
" of op eenige andere wijze die
" hier niet kan voorzien worden
" wordt geredekaveld, boven en
" behalve de straffen en censuren
" bij de Constitutiën van Sixtus
" IV vastgesteld, aan welke Wij
" willen dat zij onderworpen zijn
" en Wij hen onderwerpen bij
" deze, door het gepleegde zelve
" en zonder nadere verklaring
" zullen verstoken zijn van mag-
" tiging tot preken, tot het hou-
" den van openbare lezingen of

" eosdem aliis poenis, nostro, et
" eorumdem Romanorum Ponti-
" ficum Successorum Nostrorum
" arbitrio infligendis, pariter sub-
" iacere volumus, prout subiici-
" mus per praesentes, innovantes
" Paulli V et Gregorii XV supe-
" rius memoratas Constitutiones
" sive Decreta.

" het geven van onderwijs en
" verklaringen, en bij alle ver-
" kiezingen van kiesregt en ver-
" kiesbaarheid; alsmede dat de
" onbevoegdheid tot prediking,
" openbare lezing, onderwijsge-
" ving en het geven van verklarin-
" gen *ipso facto* en zonder nadere
" verklaring eene immerdurende
" wezen zal; en dat zij van deze
" straffen niet zullen kunnen vrij-
" gesproken of daarvan door dis-
" pensatie ontheven worden dan
" door Ons zelf of door Onze
" Opvolgers de Roomsche Pausen;
" alsmede nog dat zij aan andere
" straffen, naar goedvinden van
" Ons, en van Onze Opvolgers de
" Roomsche Pausen te bepalen
" zullen onderworpen zijn, gelijk
" Wij hen daaraan bij deze onder-
" werpen, vernieuwende Wij ten
" dien einde bovengenoemde Con-
" stitutiën of Decreten van Pau-
" lus V en van Gregorius XV.

" Ac libros, in quibus praefata
" sententia, festum, seu cultus
" secundum illam in dubium revo-
" catur, aut contra ea quomodo-
" cumque, ut supra, aliquid scri-
" bitur aut legitur, seu locutiones,
" conciones, tractatus, et dispu-
" tationes contra eadem continen-
" tur; post Paulli V supra lau-
" datum Decretum edita, aut in
" posterum quomodolibet edenda,
" prohibemus sub poenis et cen-

" En wat boeken betreft, bijaldien
" daarin meergemelde meening,
" feest of vereering uit de mee-
" ning ontsproten, in twijfel wordt
" getrokken, of tegen meening,
" feest of vereering iets geschre-
" ven of te lezen is; of bijaldien
" daarin uitdrukkingen, preken,
" verhandelingen, of redeneringen
" er tegen voorkomen; zoo zij na
" genoemd Decreet van Paulus V
" zijn uitgegeven of hierna op

„ suris in Indice librorum prohi-
„ bitorum contentis, et ipso facto
„ absque alia declaratione pro
„ expresse prohibitis haberi volu-
„ mus et mandamus. „

„ welke wijze ook uitgegeven wer-
„ den; zoo verbieden Wij dezelve
„ onder de straffen en censuren
„ bij den Index der verbodene
„ boeken bepaald, en willen en
„ gelasten, dat zij *ipso facto* en
„ zonder nadere verklaring, zoo
„ goed als bij name verboden zul-
„ len gehouden worden. „

Omnes autem norunt quanto studio haec de Immaculata Deiparae Virginis Conceptione doctrina a spectatissimis Religiosis Familiis, et celebrioribus Theologicis Academiis ac praestantissimis rerum divinarum scientia Doctoribus fuerit tradita, asserta ac propugnata. Omnes pariter norunt quantopere solliciti fuerint Sacrorum Antistites vel in ipsis ecclesiasticis conventibus palam publiceque profiteri, sanctissimam Dei Genitricem Virginem Mariam ob praevisa Christi Domini Redemptoris merita nunquam originali subiacuisse peccato, sed praeservatam omnino fuisse ab originis labe, et iccirco sublimiori modo redemptam. Quibus illud profecto gravissimum, et omnino maximum accedit, ipsam quoque Tridentinam Synodum, cum dogmaticum de peccato originali ederet decretum, quo iuxta sacrarum Scripturarum, sanctorumque Patrum, ac probatissi-

Wijders is het aan allen bekend met welke geestdrift de leer van de Onbevlekte Ontvangenis der H. Maagd door de aanzienlijkste Religieuse Orden, door de meest beroemde godgeleerde Akademiën en de in de goddelijke wetenschap uitmuntendste Leeraren is onderwezen, verdedigd en voorgestaan. Insgelijks weet een iegelijk hoezeer de Kerkoversten er een voorwerp van zorg van gemaakt hebben om zelfs in kerkelijke vergaderingen openlijk belijdenis af te leggen, dat de allerheiligste Moeder Gods en Maagd Maria ter oorzake der voorziene verdiensten van Christus den Heere en Verlosser, aan de erfzonde nimmer onderworpen, maar van die oorspronkelijke smet geheellijk bewaard gebleven en alzoo op verhevener wijze verlost geworden is. Hierbij komt nog wat zeker het gewigtigste en meest afdoende van alles is, dat namelijk de Kerkvergadering

morum Conciliorum testimonia statuit, ac definivit, omnes homines nasci originali culpa infectos, tamen solemniter declarasse, non esse suae intentionis in decreto ipso, tantaque definitionis amplitudine comprehendere beatam, et immaculatam Virginem Dei Genitricem Mariam. Hac enim declaratione Tridentini Patres, ipsam beatissimam Virginem ab originali labe solutam pro rerum temporumque adiunctis satis innuerunt, atque adeo perspicue significarunt, nihil ex divinis litteris, nihil ex traditione, Patrumque auctoritate rite afferri posse, quod tantae Virginis praerogativae quovis modo refragetur.

van Trente, toen zij haar dogmatiesch decreet over de erfzonde uitvaardigde waarbij zij, op het gezag der getuigenissen van de H. Schrift en der heilige Vaderen en der meest gezaghebbende Conciliën bepaalt en uitspreekt, dat alle menschen met de erfschuld besmet geboren worden, nogtans mede en plegtig verklaard heeft, dat het geenszins in hare bedoeling lag, in dat decreet van zoo wijden en algemeenen omvang de onbevlekte Maagd en Moeder Gods Maria te bevatten: — met welke verklaring de Trentsche Vaderen, aangezien de tijdsomstandigheden die toen waren, genoegzaam hebben beteekend, dat de hoogzalige Maagd van de erfsmet vrij is, duidelijk alzoo te kennen gevende dat noch uit de H. Schrift, noch uit de Overlevering en de leering der Kerkvaderen, iets geldends kan worden ingebragt, hetwelk eenigerwijze met met het groote voorregt der H. Maagd strijdig is.

Et re quidem vera hanc de Immaculata beatissimae Virginis Conceptione doctrinam quotidie magis gravissimo Ecclesiae sensu, magisterio, studio, scientia, ac sapientia tam splendide explicatam, declaratam, confirmatam, et apud omnes catholici orbis

En ook in waarheid, dat de leer van de Onbevlekte Ontvangenis der H. Maagd, die sinds door het zoo belangrijk bewustzijn der Kerk, door leer, onderzoek, wetenschap en wijsheid meer en meer en luisterrijk ontwikkeld, verduidelijkt, bevestigd

populos, ac nationes mirandum in modum propagatam, in ipsa Ecclesia semper extitisse veluti a maioribus acceptam, ac revelatae doctrinae charactere insignitam illustria venerandae antiquitatis Ecclesiae orientalis et occidentalis monumenta validissime testantur. Christi enim Ecclesia sedula depositorum apud se dogmatum custos, et vindex nihil in his unquam permutat, nihil minuit, nihil addit, sed omni industria vetera fideliter sapienterque tractando si qua antiquitus informata sunt, et Patrum fides sevit, ita limare, expolire studet, ut prisca illa caelestis doctrinae dogmata accipiant evidentiam, lucem, distinctionem, sed retineant plenitudinem, integritatem, proprietatem, ac in suo tantum genere crescant, in eodem scilicet dogmate, eodem sensu, eademque sententia.

en onder alle volken en natiën der Katholieke wereld op verbazende wijze is verbreid, ten allen tijde, en als eene die van de Vaderen ontvangen was en die het kenmerk van geopenbaarde leer aan zich droeg, in de Kerk bestaan heeft, daarvoor geven ontzag inboezemende monumenten van eerwaardige oudheid en zoowel van de Oostersche als Westersche Kerk ten nadrukkelijkste getuigenis. Trouwens de christelijke Kerk die wel eene zorgvuldige bewaarster en handhaafster is van de leerstukken die in haren schoot zijn neêrgelegd, verandert echter aan dezelve niets, zij neemt er niets af, zij voegt er niets bij; maar met alle vlijt het oude in getrouwheid en met wijsheid behandelende, poogt zij, wanneer iets te voren zijn eigen en behoorlijken vorm niet verkregen heeft, en het geloof der Vaderen een zaad heeft geworpen, het zoodanig te beschaven en te polijsten, dat die oude stukken der Hemelsche leer onder hare bewerking licht ontvangen, tot klaarblijkelijkheid komen en juiste bepaling erlangen, maar tevens hunne volheid, geheelheid en eigendommelijkheid behouden en slechts in eigen wezen wassen, dat is te zeggen, zóó, dat hetzelfde dogma blijve met denzelf-

Equidem Patres, Ecclesiaeque Scriptores caelestibus edocti eloquiis nihil antiquius habuere, quam in libris ad explicandas Scripturas, vindicanda dogmata, erudiendosque fideles elucubratis summam Virginis sanctitatem, dignitatem, atque ab omni peccati labe integritatem, eiusque praeclaram de teterrimo humani generis hoste victoriam multis mirisque modis certatim praedicare atque efferre. Quapropter enarrantes verba, quibus Deus praeparata renovandis mortalibus suae pietatis remedia inter ipsa mundi primordia praenuntians et deceptoris serpentis retudit audaciam, et nostri generis spem mirifice erexit inquiens „Inimicitias ponam inter te et mulierem, semen tuum et semen illius" docuere, divino hoc oraculo clare aperteque praemonstratum fuisse misericordem humani generis Redemptorem, scilicet Unigenitum Dei Filium Christum Iesnm, ac designatam beatissimam Eius matrem Virginem Mariam, ac simul ipsissimas utriusque contra diabolum inimicitias insigniter expressas. Quocirca sicut Christus Dei hominumque mediator humana assumpta natura delens quod adversus nos erat chirographum decreti, illud cruci trium-

den zin en dezelfde beteekenis.

Aan de Vaderen nu en aan de kerkelijke Schrijvers die door de Orakelen des Hemels onderrigt waren, was niets liever dan in de werken die zij schreven, hetzij ter verklaring der H. Schriftuur, hetzij ter handhaving van de leerstukken der Kerk of tot onderrigting der geloovigen, Maria's hooge heiligheid, hare verhevene waardigheid, alsmede hare reinheid van alle zondesmet en hare roemrijke zege over den afschuwelijken vijand des menschdoms, in allerlei vorm en als om strijd te verkondigen en hooger in eere te stellen. Zoo, wanneer zij die woorden uitleggen waarmede God, toen Hij reeds bij den aanvang der wereld de middelen aankondigde die Zijne liefde ter vernieuwing der menschen bereid had, zoowel de stoutheid fnuikte der verleidende slang als Hij de hoop in het hart des menschdoms verlevendigde, de woorden: „Ik zal vijandschap stellen tusschen u en de vrouw, tusschen uw zaad en haar zaad"; werd door hen geleerd, dat in deze Godspraak duidelijk en onverholen de barmhartige Verlosser des menschdoms was aangekondigd Jesus Christus de eeniggeboren Zoon Gods, maar dat ook Zijne Moeder was beduid de ge-

phator affixit, sic sanctissima Virgo arctissimo, et indissolobuli vinculo cum Eo coniuncta una cum Illo, et per Illum sempiternas contra venenosum serpentem inimicitias exercens, ac de ipso plenissime triumphans illius caput immaculato pede contrivit.

lukzalige Maagd Maria, en dat tevens beider vijandschap tegen den duivel met kracht was uitgedrukt. Gelijk dan ook Christus de middelaar tusschen God en menschen, de menschelijke natuur aangenomen hebbende, het handschrift des besluits dat tegen ons was te niet doende zegepralend het aan het kruis gehecht heeft, zoo ook heeft de H. Maagd, met Hem door den naauwsten en niet los te maken band vereenigd, tegelijk met Hem en door Hem, eene onverganke-lijke vijandschap aan het giftige serpent dragende en eene volledige zegepraal over hetzelve behalende met onbezoedelden voet zijnen kop verplet.

Hunc eximium, singularemque Virginis triumphum, excellentissimamque innocentiam, puritatem, sanctitatem, eiusque ab omni peccati labe integritatem, atque ineffabilem caelestium omnium gratiarum, virtutum, ac privilegiorum copiam, et magnitudinem iidem Patres viderunt tum in arca illa Noe, quae divinitus constituta a communi totius mundi naufragio plane salva et incolumis evasit; tum in scala illa, quam de terra ad caelum usque pertingere vidit Iacob, cuius gradibus Angeli Dei ascendebant, et descendebant, cuiusque vertici

Diezelfde groote en eenige zegepraal der H. Maagd, Hare alle andere overtreffende onschuld, zuiverheid, heiligheid en reinheid van elke zondevlek, alsmede de onuitsprekelijke veelheid en grootheid van alle genaden des Hemels en van deugden en voorregten Haar geschonken zagen insgelijks de Vaders beteekend, hetzij in de arke Noachs die op Gods bevel vervaardigd zijnde van den algemeenen ondergang der gansche wereld behouden is; hetzij in die ladder welke Jacob van de aarde ten hemel toe reiken zag,

ipse innitebatur Dominus; tum in rubo illo, quem in loco sancto Moyses undique ardere, ac inter crepitantes ignis flammas non iam comburi aut iacturam vel minimam pati, sed pulcre virescere ac florescere conspexit; tum in illa inexpugnabili turri a facie inimici, ex qua mille clypei pendent, omnisque armatura fortium; tum in horto illo concluso, qui nescit violari, neque corrumpi ullis insidiarum fraudibus; tum in corusca illa Dei civitate, cuius fundamenta in montibus sanctis; tum in augustissimo illo Dei templo, quod diviuis refulgens splendoribus plenum est gloria Domini; tum in aliis eiusdem generis omnino plurimis, quibus excelsam Deiparae dignitatem, eiusque illibatam innocentiam, et nulli unquam naevo obnoxiam sanctitatem insigniter praenunciatam fuisse Patres tradiderunt.

langs wier treden Gods Engelen op- en afklommen en op wier einde de Heer rustte; hetzij in het braambosch dat Mozes ter heilige stede aan alle kanten branden zag zonder dat het door de knetterende vuurvlammen verbrand of in het minste beschadigd werd, maar voor zijn oog groende en bloeide; hetzij in dien onverwinnelijken toren die voor het aanschijn des vijands staat en waarvan afhangen duizend schilden en de gansche wapenrusting der sterken; hetzij in dien gesloten tuin die niet vermag geschonden, noch door eenig listig overleg bedorven te worden; hetzij in die glanzende stad Gods wier grondvesten zijn in de heilige bergen; hetzij in dien eerwaardigen tempel Gods die schitterend van goddelijke glansen vol is van de heerlijkheid des Heeren; hetzij eindelijk in vele andere dergelijke beelden, waarin de Vaderen geleerd hebben, dat de verhevene waardigheid der Moeder Gods, en Hare ongeschonden onschuld en van alle vlek immer vrije heiligheid is voorbeteekend.

Ad hanc eamdem divinorum munerum veluti summam, originalemque Virginis, de qua natus est Iesus, integritatem describendam iidem Prophetarum ad-

Zoo ook hebben zij van de woorden der Profeten zich bediend om het geheel van goddelijke gaven en de oorspronkelijke zondeloosheid der Maagd, ui

hibentes eloquia non aliter ipsam augustam Virginem concelebrarunt, ac uti columbam mundam. et sanctam Ierusalem, et excelsum Dei thronum, et arcam sanctificationis et domum, quam sibi aeterna aedificavit Sapientia, et Reginam illam, quae deliciis affluens, et innixa super Dilectum suum ex ore Altissimi prodivit omnino perfecta, speciosa ac penitus cara Deo, et nullo unquam labis naevo maculata. Cum vero ipsi Patres, Ecclesiaeque Scriptores animo menteque reputarent, beatissimam Virginem ab Angelo Gabriele sublimissimam Dei Matris dignitatem ei nuntiante, ipsius Dei nomine et iussu gratia plenam fuisse nuncupatam, docuerunt hac singulari solemnique salutatione nunquam alias audita ostendi, Deiparam fuisse omnium divinarum gratiarum sedem, omnibusque divini Spiritus charismatibus exornatam, immo eorumdem charismatum infinitum prope thesaurum, abyssumque inexhaustam, adeo ut nunquam maledicto obnoxia, et una cum Filio perpetuae benedictionis particeps ab Elisabeth divino acta Spiritu audire meruerit *benedicta Tu inter mulieres, et benedictus fructus ventris tui.*

welke Jesus geboren is te kennen te geven, en Haar, die eerwaardige Maagd gevierd, als eene reine duive, als het heilig Jerusalem, den verheven troon Gods, de ark der heiligmaking, de woonstede welke de Eeuwige Wijsheid zich zelve gebouwd heeft, de Koninginne die overvloeijende van geneugten en steunende op haren Geliefde gekomen is uit den mond des Allerhoogsten geheel volmaakt, schoon en Gode geliefd en door geen vlek van eenige besmetting ooit bezoedeld. Vestigden wijders de Vaders en kerkelijke Schrijvers hunne aandacht er op, dat de Allerzaligste Maagd door den Engel Gabriël, wanneer deze Haar de verhevene waardigheid van Moeder Gods boodschapte, uit naam en op bevel Gods genoemd werd vol van genade; dan leerden Zij naar aanleiding daarvan, dat uit dezen eenigen en plegtigen en anders nooit zoo gehoorden groet bleek, dat de Moeder Gods geweest is als een zetel van alle goddelijke genaden; eene rijk versierde met al de genadegaven des Goddelijken Geestes; ja als eene onuitputtelijke schatkamer en een bodemlooze afgrond van diezelfde genadegaven; zoodat Zij aan den vloek over de zonde gesproken nimmer onderworpen

Hinc non luculenta minus, quam concors eorumdem sententia, gloriosissimam Virginem, cui fecit magna, qui Potens est, ea caelestium omnium donorum vi, ea gratiae plenitudine, eaque innocentia emicuisse, qua veluti ineffabile Dei miraculum, immo omnium miraculorum apex, ac digna Dei mater extiterit, et ad Deum ipsum pro ratione creatae naturae, quam proxime accedens omnibus, qua humanis, qua angelicis praeconiis celsior evaserit. Atque iccirco ad originalem Dei Genitricis innocentiam, institiamque vindicandam, non Eam modo cum Heva adhuc virgine, adhnc innocente, adhuc incorrupta, et nondum mortiferis fraudulentissimi serpentis insidiis decepta saepissime contulerunt, verum etiam mira quadam verborum, sententiarumque varietate praetulerunt. Heva enim serpenti misere obsequuta et ab originali excidit innocentia, et illius mancipium evasit, sed beatissima Virgo originale donum iugiter

maar even als haar Zoon deelgenoote van eenen eeuwigen zegen, waardig was uit den mond van Elisabeth aan wie de H. Geest ze ingaf, deze woorden te hooren: „Gezegend zijt Gij onder de vrouwen, en gezegend is de vrucht van Uwen schoot.„

Zoo is het dan ook hun algemeen en duidelijk uitgesproken gevoelen, dat de roemrijke Maagd aan welke Hij die magtig is groote dingen gedaan heeft, door eenen rijkdom van alle hemelgaven, door zulk eene volheid der genade, en door zoo ongekrenkte onschuld heeft uitgeblonken, dat Zij als een onuitsprekelijk wonder Gods, ja als het hoogste van alle wonderen, en eene die waardig was Gods Moeder te zijn, geweest is; en die, zoover dit van eenig schepsel gelden kan, der Godheid het naaste bijzijnde, boven den lof van menschen en Engelen verheven is. Bij de verdediging Harer oorspronkelijke onschuld en geregtigheid vergelijken zij Haar niet alleen vaak met Eva nog maagd, nog schuldeloos. nog onbedorven en door de doodelijke list der sluwe slang nog niet verleid zijnde, maar boven deze verheffen zij Haar met verbazende keur en verscheidenheid van woorden en zaken. En immers ook is Eva,

augens, quin serpenti aures unquam praebuerit, illius vim potestatemque virtute divinitus accepta funditus labefactavit.

door jammerlijke toegevendheid aan de slang, én uit de oorspronkelijke onschuld vervallen én slavin des verleiders geworden, terwijl de gelukzalige Maagd de oorspronkelijke gaven immer heeft vermeerderd; en wel verre van aan het serpent gehoor te geven, heeft Zij integendeel zijne sterkte en magt in van God geschonken kracht tot in derzelver diepen grond geschokt.

Quapropter nunquam cessarunt Deiparam appellare vel lilium inter spinas, vel terram omnino intactam, virgineam, illibatam, immaculatam, semper benedictam, et ab omni peccati contagione liberam, ex qua novus formatus est Adam, vel irreprehensibilem, lucidissimum, amoenissimumque innocentiae, immortalitatis, ac deliciarum paradisum a Deo ipso consitum et ab omnibus venenosi serpentis insidiis defensum, vel lignum immarcescibile, quod peccati vermis nunquam corruperit, vel fontem semper illimem, et Spiritus Sancti virtute signatum, vel divinissimum templum, vel immortalitatis thesaurum, vel unam et solam non mortis sed vitae filiam, non irae sed gratiae germen, quod semper virens ex corrupta, infectaque radice singulari Dei providentia praeter statas com-

Onophoudelijk wordt derhalve de Moeder Gods door hen genoemd nu eens eene lelie onder de doornen; dan weder eene ongerepte, maagdelijke, onbesmette, onbevlekte aarde immer gezegend en van alle aanraking der zonde vrij, waaruit de nieuwe Adam gevormd is; elders een niets missend, helverlicht en schoon paradijs van onschuld en onsterfelijkheid en genieting dat door God zelven is geplant en tegen alle list des vergiftigen serpents beveiligd; of een nimmer verwelkende boom die van den worm der zonde niet is beschadigd; of eene bronwel altijd zonder slijk en door de kracht des Heiligen Geestes bezegeld; of een goddelijke tempel; of eene schatkamer van onsterfelijkheid; of de eene en eenige dochter niet des doods maar des levens; de spruit niet des toorns maar der genade, die

munesque leges efflоruerit. Sed quasi haec, licet splendidissima, satis non forent, propriis definitisque sententiis edixerunt, nullam prorsus, cum de peccatis agitur, habendam esse quaestionem de sancta Virgine Maria, cui plus gratiae collatum fuit ad vincendum omni ex parte peccatum; tum professi sunt, gloriosissimam Virginem fuisse parentum reparatricem, posterorum vivificatricem, a saeculo electam, ab Altissimo sibi praeparatam, a Deo, quando ad serpentem ait, inimicitias ponam inter te et mulierem, praedictam, quae procul dubio venenatum eiusdem serpentis caput contrivit; ac propterea affirmarunt, eamdem beatissimam Virginem fuisse per gratiam ab omni peccati labe integram, ac liberam ab omni contagione et corporis, et animae, et intellectus, ac semper cum Deo conversatam, et sempiterno foedere cum Illo coniunctam, nunquam fuisse in tenebris, sed semper in luce, et iccirco idoneum plane extitisse Christo habitaculum non pro habitu corporis, sed pro gratia originali.

immer groenend uit den bedorven en aangestoken wortel, door voorbeeldelooze voorzienigheid Gods, buiten de vaste en algemeene wetten om, geschoten is. Doch als ware dit alles, hoe verheerlijkend het overigens zij, nog niet genoeg; in eigenlijke en bepaalde termen hebben de Vaderen en bedoelde Schrijvers het verklaard, dat waar over zonde gehandeld wordt, van de H. Maagd Maria aan welke ter algeheele overwinning der zonde overvloedige genade geschonken is, geen spraak hoegenaamd wezen mag: insgelijks verkondigen zij, dat deze roemrijke Maagd de herstelster was der eerste ouderen, de levendmaakster van hunne nakomelingen, de uitverkorene van eeuwigheid, door den Allerhoogste zelven zich bereid. door God voorzegd als Hij tot de slang sprak: Ik zal vijandschap stellen tusschen u en de vrouw; en die zonder twijfel den giftigen kop des serpents heeft verplet: en alzoo hebben zij dan ook verzekerd, dat de allerzaligste Maagd door de genade van alle smet der zonde ongedeerd en naar ligchaam en ziel en verstand van alle aanraking derzelve vrij is geweest; altijd met God heeft verkeerd en in een eeuwig verbond met Hem vereenigd is geweest, en

Accedunt nobilissima effata, quibus de Virginis Conceptione loquentes testati sunt, naturam gratiae cessisse ac stetisse tremulam pergere non sustinentem; nam futurum erat, ut Dei Genitrix Virgo non antea ex Anna conciperetur, quam gratia fructum ederet: concipi siquidem primogenitam oportebat, ex qua concipiendus esset omnis creaturae promogenitus. Testati sunt carnem Virginis ex Adam sumptam maculas Adae non admisisse, ac propterea beatissimam Virginem tabernaculum esse ab ipso Deo creatum, Spiritu Sancto formatum, et purpureae revera operae, quod novus ille Beseleel auro intextum variumque effinxit, eamdemque esse meritoque celebrari ut illam, quae proprium Dei opus primum extiterit, ignitis maligni telis latuerit, et pulcra natura, ac labis prorsus omnis nescia, tamquam aurora undequaque rutilans in mundum prodiverit in sua Conceptione Immaculata. Non enim decebat, ut

nimmer in de duisternis maar immer in het licht, en dat Zij derhalve eene waardige woonstede voor Christus was niet om het ligchaam dat Zij gedragen heeft, maar om de oorspronkelijke genade waarin Zij immer gewcest is.

Hierbij komen nog die opmerkelijke uitdrukkingen, waarbij zij sprekende over de Ontvangenis der H. Maagd verklaren, dat hierbij de natuur zich naar de genade gevoegd heeft, en als sidderende haren loop niet dorst vervolgen; want niet eerder zou de H. Moedermaagd door Anna ontvangen worden voor dat de genade hare vrucht baarde, vermits als eerstgeborene behoorde ontvangen te worden Degene, uit Welke de Eerstgeborene van alle schepsel ontvangen worden moest. Zij verklaren dat het vleesch der Maagd uit Adam genomen is, maar de smetten van Adam niet heeft opgenomen, en dat alzoo de H. Maagd is eene tent door God geschapen, door den H. Geest geformeerd — eene tent van onvervalscht purperdoek, hetwelk een andere Beseleël met goud en verscheidenheid van kleuren gestikt en gespannen heeft; en dat Zij is en teregt gevierd wordt als eene die een eerst eigen werk Gods is, die

illud vas electionis communibus lacesseretur iniuriis, quoniam plurimum a ceteris differens, natura communicavit non culpa, immo prorsus decebat, ut sicut Unigenitus in caelis Patrem habuit, quem Seraphim ter sanctum extollunt, ita matrem haberet in terris, quae nitore sanctitatis nunquam caruerit. Atque haec quidem doctrina adeo maiorum mentes, animosque occupavit, ut singularis et omnino mirus penes illos invaluerit loquendi usus, quo Deiparam saepissime compellarunt immaculatam, omnique ex parte immaculatam, innocentem et innocentissimam, illibatam et undequaque illibatam, sanctam et ab omni peccati sorde alienissimam, totam puram, totam intemeratam, ac ipsam prope puritatis et innocentiae formam, pulcritudine pulcriorem, venustate venustiorem, sanctiorem sanctitate, solamque sanctam, purissimamque anima et corpore, quae supergressa est omnem integritatem et virginitatem, ac sola tota facta domicilium universarum gratiarum Sanctissimi Spiritus, et quae, solo Deo excepto, extitit cunctis superior, et ipsis Cherubim et Seraphim, et omni exercitu Angelorum *natura pulcrior*, *formosior* et *sanctior*, cui praedicandae caelestes

voor de vurige pijlen des boozen gedekt was, en die in eene schoone natuur en zonder eenige smet als een ter allerzijde glorijende dageraad ter wereld is ingetreden bij Hare Onbevlekte Ontvangenis. Het voegde immers niet, dat dit uitverkoren vat de schennissen leed aan anderen algemeen overkomend, dewijl Zij van alle anderen wijd verschillend, wel deelt in de menschelijke natuur doch geenszins in de schuld; het voegde daarentegen allezins dat de Eeniggeborene, gelijk Hij in den hemel een' Vader had dien de Serafijnen als den driewerf Heilige loven, zoo ook op aarde eene Moeder had, die van den glans der heiligheid nimmer verstoken geweest is. En deze leer had geest en gemoed der oude Vaderen zoo zeer doordrongen, dat bij hen eene zonderlinge en waarlijk bevreemdende wijze van zich uit te drukken in zwang gekomen is, zoodat zij van de Moeder Gods vaak zeggen, dat zij is onbevlekt en allezins onbevlekt, onschuldig en de onschuldigste, onbezoedeld en van alle kanten onbezoedeld, heilig en aan alle onreinheid der zonde vreemd, geheel zuiver, geheel ongeschonden, zoo goed als de zuiverheid en de onschuld in eigen gestalte

et terrenae linguae minime sufficiunt. Quem usum ad sanctissimae quoque liturgiae monumenta atque ecclesiastica officia sua veluti sponte fuisse traductum, et in illis passim recurrere, ampliterque dominari nemo ignorat, cum in illis Deipara invocetur et praedicetur veluti una incorrupta pulcritudinis columba, veluti rosa semper vigens, et undequaque purissima, et semper immaculata semperque beata, ac celebretur uti innocentia, quae nunquam fuit laesa, et altera Heva, quae Emmanuelem peperit.

schooner nog dan de schoonheid, behagelijker dan de behagelijkheid, heiliger dan de heiligheid, en de eenig heilige, de reinste van ziel en van ligchaam die alle ongeschondenheid en maagdelijkheid overtreft, en die eenig en alleen in haar geheel geworden is een verblijf voor al de genaden des Heiligen Geestes, en die boven alles, God alleen uitgenomen, verheven is en *van nature schooner*, *waardiger* en *heiliger* dan de Cherubijnen en Serafijnen en heel het Engelenheer, en die de tongen van aardbewoners en hemellingen niet in staat zijn naar verdienste te loven. En het is een iegelijk bekend, dat deze wijze van spreken in de gewijde Liturgie als van zelve is overgegaan, en daarin overal voorkomt en heerschende is, aangezien de Moeder Gods daar aangeroepen en geprezen wordt als eenige ongeschondene duive van schoonheid, als roze van immer vollen bloei, en als van allen kant de zuiverste, en de immer onbevlekte en altijd gelukzalige, en gevierd wordt als de onschuld die nimmer is geschonden, en als de tweede Eva welke den Emmanuel heeft gebaard.

Nil igitur mirum si de Immaculata Deiparae Virginis Con-

Geenszins alzoo is het te verwonderen dat de Herders der

ceptione doctrinam iudicio Patrum divinis litteris consignatam, tot gravissimis eorumdem testimoniis traditam, tot illustribus venerandae antiquitatis monumentis expressam et celebratam, ac maximo gravissimoque Ecclesiae iudicio propositam et confirmatam tanta pietate, religione et amore ipsius Ecclesiae Pastores, populique fideles quotidie magis profiteri sint gloriati, ut nihil iisdem dulcius, nihil carius, quam ferventissimo affectu Deiparam Virginem absque labe originali conceptam ubique colere, venerari, invocare, et praedicare. Quamobrem ab antiquis temporibus Sacrorum Antistites, Ecclesiastici viri, regulares Ordines, ac vel ipsi Imperatores et Reges ab hac Apostolica Sede enixe efflagitarunt, ut Immaculata sanctissimae Dei Genitricis Conceptio veluti catholicae fidei dogma definiretur. Quae postulationes hac nostra quoque aetate iteratae fuerunt, ac potissimum felicis recordationis Gregorio XVI Praedecessori Nostro, ac Nobis ipsis oblatae sunt tum ab Episcopis, tum a Clero saeculari, tum a Religiosis Familiis, ac summis Principibus et fidelibus populis.

Kerk en geloovige volkeren er roem op hebben gedragen, van de leer der Onbevlekte Ontvangenis der H. Maagd en Moeder Gods, die naar het oordeel der Vaderen in de Goddelijke Schriften vervat, in zoo vele hoogst gewigtige getuigenissen dierzelfde Vaderen overgeleverd, in zoo vele schitterende monumenten der oudheid uitgesproken en gevierd, en, wat het meest zegt en het gewigtigst is, bij een oordeel der Kerk zelve voorgedragen is en bevestigd, al meer en meer vaste belijdenis af te leggen met zulk eene godvruchtige toegenegenheid en liefde, dat niets hun zoeter, niets dierbaarder bleek, dan met het meest warme hart de zonder erfsmet ontvangene Moedermaagd alom te dienen, te eeren, in te roepen en te loven. Dien ten gevolge hebben van oudsher Kerkoversten, Geestelijken, Reguliere Orden, en zelfs ook Keizers en Koningen bij dezen Onzen Apostolischen Stoel met kracht er op aangehouden, dat de Onbevlekte Ontvangenis der Allerheiligste Moeder Gods als leerstuk des Katholieken geloofs mogt worden vastgesteld. Ook in Onzen tijd zijn deze beden herhaald geworden en gerigt vooral aan Onzen Voorganger Gregorius XVI van goeder gedach-

Nos itaque singulari animi Nostri gaudio haec omnia probe noscentes, ac serio considerantes, vix dum licet immeriti arcano divinae Providentiae consilio ad hanc sublimem Petri Cathedram evecti totius Ecclesiae gubernacula tractanda suscepimus, nihil certe antiquius habuimus, quam pro summa Nostra vel a teneris annis erga sanctissimam Dei Genitricem Virginem Mariam veneratione, pietate et affectu ea omnia peragere, quae adhuc in Ecclesiae votis esse poterant, ut beatissimae Virginis honor augeretur, eiusque praerogativae uberiori luce niterent. Omnem autem maturitatem adhibere volentes constituimus peculiarem VV. FF. NN. S. R. E. Cardinalium religione, consilio, ac divinarum rerum scientia illustrium Congregationem, et viros ex clero tum saeculari, tum regulari, theologicis disciplinis apprime exultos selegimus, ut ea omnia, quae Immaculatam Virginis Conceptionem respiciunt, accuratissime perpenderent, propriamque sententiam ad Nos deferrent. Quamvis autem Nobis ex receptis postu-

tenisse, alsmede aan Ons zelven door Bisschoppen, Wereldgeestelijken, Religieuse Vereenigingen, Vorsten met oppergebied bekleed en geloovige Volkeren.

Wij derhalve die tot Onze bijzondere zielsvreugde van dit alles kennis droegen, en het in ernstige overweging hielden, zoo ras Wij in Onze onwaardigheid door het verborgen raadsbesluit van Gods Voorzienigheid tot dezen verheven Zetel van Petrus verheven waren, en het bestuur der gansche Kerk in handen genomen hadden, Wij schatteden niets hooger dan het geluk van overeenkomstig den hoogen eerbied, de liefde en den kinderzin die Wij aan Gods Heilige Moeder de Maagd Maria van Onzen teedersten leeftijd af hebben toegedragen, al datgene te verrigten hetwelk ter vermeerdering der eere van de allerzaligste Maagd en ter opluistering van Haar voorregt, door de Kerk nog konde gewenscht worden. Doch alles met het rijpste overleg willende behandelen, hebben Wij vooraf eerst eene bijzondere Congegatie ingesteld bestaande uit eenigen Onzer Eerwaardige Broederen Kardinalen der Heilige Roomsche Kerk, mannen door godsdienstigheid, beradenheid en godgeleerde kunde beroemd, en zijn door Ons, zoo uit

lationibus de definienda tandem aliquando Immaculata Virginis Conceptione perspectus esset plurimorum Sacrorum Antistitum sensus, tamen Encyclicas Litteras die 2 Februarii anno 1849 Caietae datas ad omnes Venerabiles Fratres totius catholici orbis Sacrorum Antistites misimus, ut, adhibitis ad Deum precibus, Nobis scripto etiam significarent, quae esset suorum fidelium erga Immaculatam Deiparae Conceptionem pietas, ac devotio, et quid ipsi praesertim Antistites de hac ipsa definitione ferenda sentirent, quidve exoptarent, ut, quo fieri solemnius posset, supremum Nostrum iudicium proferremus.

Non mediocri certe solatio affecti fuimus ubi eorumdem Ve-

de sekuliere als regulicre geestelijkheid eenige uitstekende theologen gekozen, aan welken gezamentlijk de last is opgedragen, om al wat tot de Onbevlekte Ontvangenis der H. Maagd betrekkelijk is naauwkeurig te onderzoeken, en daarna hun eigen gevoelen aan Ons bekend te maken. En ofschoon uit de verzoeken bij Ons ingekomen, en strekkende, dat toch eindelijk de Onbevlekte Ontvangenis der H. Maagd mogt worden uitgesproken, de gezindheid van de meeste Kerkoversten Ons wel bekend was, zoo hebben Wij echter van Gaëta onder dagteekening van den 2den Februarij 1849 nog aan al Onze Eerwaardige Broederen Kerkoversten der gansche Katholieke wereld een Rondgaanden Brief gezonden, met uitnoodiging dat zij, na hunne gebeden voor God gestort te hebben, Ons schriftelijk zouden kenbaar maken, en den graad der genegenheid en devotie hunner onderhoorige geloovigen voor de Onbevlekte Ontvangenis der H. Moeder Gods, en bijzonder hun eigen gevoelen of wensch betreffende bepaaldelijk de uitspraak; opdat Wij zoodoende op de plegtigst mogelijke wijze Ons hoogste oordeel zouden doen vernemen.

Voorwaar het is geen geringe troost voor Ons geweest, toen

nerabilium Fratrum ad Nos responsa venerunt. Nam iidem incredibili quadam iucundidate, laetitia, ac studio Nobis rescribentes non solum singularem suam, et proprii cuiusque cleri, populique fidelis erga Immaculatum beatissimae Virginis Conceptum pietatem, mentemque denuo confirmarunt, verum etiam communi veluti voto a Nobis expostularunt, ut Immaculata ipsius Virginis Conceptio supremo Nostro iudicio et auctoritate definiretur. Nec minori certe interim gaudio perfusi sumus, cum VV. FF. NN. S. R. E. Cardinales commemoratae peculiaris Congregationis, et praedicti Theologi Consultores a Nobis electi pari alacritate et studio post examen diligenter adhibitum hanc de Immaculatae Deiparae Conceptione definitionem a Nobis efflagitaverint.

Post haec illustribus Praedecessorum Nostrorum vestigiis inhaerentes, ac rite recteque procedere optantes indiximus et

de antwoorden dierzelfde Eerwaardige Broederen bij Ons zijn ingekomen. Immers met ongeloofelijke vreugde, blijdschap en geestdrift hebben zij Ons geschreven, en niet enkel de bevestiging op nieuw gegeven aangaande den vromen zin zoo van hen zelven in het bijzonder als elk van zijne onderhoorige geestelijkheid en des geloovigen volks, betreffende het Onbevlekt Ontvangen zijn der allerzaligste Maagd, maar als 't ware in gemeenschappelijk geuiten wensch hebben zij Ons de begeerte geopenbaard, dat door Ons opperst gezag en hoogste uitspraak dat Onbevlekt Ontvangen zijn der H. Maagd zou worden vastgesteld.Niet minder eene oorzaak van vreugde was het, toen Onze Eerwaardige Broederen Kardinalen der Heilige Roomsche Kerk uitmakende bovengenoemde bijzondere Congregatie, en voormelde Godgeleerden die wij als raadslieden hun hadden toegevoegd, na naarstig gehouden onderzoek met gelijke opgewektheid en verlangen evenzoo op de uitspraak van de Onbevlekte Ontvangenis der Moeder Gods bij Ons aandrongen.

Hierna hebben Wij, aan het schitterend voetspoor van Onze Voorgangers Ons houdende, en wenschende naar gebruik en regt

habuimus Consistorium, in quo Venerabiles Fratres Nostros Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinales alloquuti sumus, eosque summa animi Nostri consolatione audivimus a Nobis exposcere, ut dogmaticam de Immaculata Deiparae Virginis Conceptione definitionem emittere vellemus.

Itaque plurimum in Domino confisi advenisse temporum opportunitatem pro Immaculata sanctissimae Dei Genitricis Virginis Mariae Conceptione definienda, quam divina eloquia, veneranda traditio, perpetuus Ecclesiae sensus, singularis catholicorum Antistitum, ac fidelium conspiratio et insignia Praedecessorum Nostrorum acta, constitutiones mirifice illustrant atque declarant; rebus omnibus diligentissime perpensis, et assiduis, fervidisque ad Deum precibus effusis, minime cunctandum Nobis esse censuimus supremo Nostro iudicio Immaculatam ipsius Virginis Conceptionem sancire, definire, atque ita pientissimis catholici orbis desideriis, Nostraeque in ipsam sanctissimam Virginem pietati satisfacere, ac simul in Ipsa Unigenitum Filium

voort te gaan, een Consistorie aangekondigd en belegd, waarin Wij tot Onze Eerwaardige Broederen de Kardinalen der Heilige Roomsche Kerk het woord gerigt hebben; en tot de grootste vertroosting van Ons hart hebben Wij ook daar van hen het verlangen vernomen, dat Wij goed vinden mogten eene Dogmatische bepaling aangaande de Onbevlekte Ontvangenis der H. Maagd en Moeder Gods af te kondigen.

Alstoen in den Heer vast vertrouwende dat het geschikte oogenblik gekomen was ter vaststelling van de Onbevlekte Ontvangenis der Allerheiligste Moeder Gods en Maagd Maria, welke Ontvangenis door goddelijke uitspraken, door eene eerwaardige overlevering, door het immerdurende bewustzijn der Kerk, door eene treffende overeenstemming van Katholieke Kerkoversten en geloovigen, en eindelijk door veelbeteekenende acten en constitutiën van Onze Voorgangers wordt verzekerd en helder in het licht geplaatst; en na nog alles naauwkeurig overwogen en God vuriglijk gebeden te hebben, zijn Wij van oordeel geweest niet langer te moeten toeven om de Onbevlekte Ontvangenis der H. Maagd door Onze hoogste oordeelvelling te bekrachtigen en

suum Dominum Nostrum Iesum Christum magis atque magis honorificare, cum in Filium redundet quidquid honoris et laudis in Matrem impenditur.

Quare postquam nunquam intermisimus in humilitate et ieiunio privatas Nostras et publicas Ecclesiae preces Deo Patri per Filium Eius offerre, ut Spiritus Sancti virtute mentem Nostram dirigere, et confirmare dignaretur, implorato universae caelestis Curiae praesidio, et advocato cum gemitibus Paraclito Spiritu, eoque sic adspirante, ad honorem Sanctae et Individuae Trinitatis, ad decus et ornamentum Virginis Deiparae, ad exaltationem Fidei catholicae, et Christianae Religionis augmentum, auctoritate Domini Nostri Jesu Christi, beatorum Apostolorum Petri, et Paulli, ac Nostra declaramus, pronunciamus et definimus, doctrinam, quae tenet, beatissimam Virginem Mariam in primo instanti suae Conceptionis fuisse singulari omnipotentis Dei gratia et privilegio, intuitu meritorum Christi Iesu Salvatoris humani

vast te stellen, en zoodoende voldoening te geven aan het verlangen der Katholieke wereld en aan Onze eigen teedere liefde voor de H. Maagd, en tevens in Haar meer en meer te eeren Haren Eeniggeboren Zoon Onzen Heer Jesus Christus, vermits toch op den Zoon nederkomt alle eer en lof, welke aan de Moeder gegeven wordt.

Derhalve, na zonder ophouden in vernedering en vaste Onze bijzondere gebeden en de openbare gebeden der Kerk aan God den Vader door Zijnen Zoon te hebben opgedragen, opdat Hij door de kracht des H. Geestes Ons zoude besturen en versterken; — de hulp ingeroepen hebbende van geheel het hemelsch Hof, en met verzuchtingen den Geest Onzen Parakleet om bijstand gesmeekt hebbende, en Deze het dus ingevende; zoo is het dat Wij, ter eere der Heilige en Ondeelbare Drievuldigheid, tot siering en luister der H. Maagd en Moeder Gods, ter verheffing van het Katholiek geloof, en ter uitbreiding der Christelijke Godsdienst, op gezag van Onzen Heere Jesus Christus, der gelukzalige Apostelen Petrus en Paulus en het Onze, verklaren, uitspreken en bepalen, dat de leer welke houdt dat de allerzaligste Maagd

generis, ab omni originalis culpae labe praeservatam immunem, esse a Deo revelatam, atque iccirco ab omnibus fidelibus firmiter constanterque credendam. Quapropter si qui secus ac a Nobis definitum est, quod Deus avertat, praesumpserint corde sentire, ii noverint, ac porro sciant, se proprio iudicio condemnatos, naufragium circa fidem passos esse, et ab unitate Ecclesiae defecisse, ac praeterea facto ipso suo semet poenis a iure statutis subiicere si quod corde sentiunt, verbo aut scripto, vel alio quovis externo modo significare ausi fuerint.

Maria in den eersten stond van Hare Ontvangenis door eene eenige bijzondere genade en bevoorregting des Almagtigen Gods, om den wille der verdiensten van Christus Jesus den Behouder des menschdoms, van alle smet der erfschuld vrij is bewaard, door God is geopenbaard, en alzoo door alle geloovigen vast en bestendig moet geloofd worden. Alzoo, wanneer er mogten wezen, die, hetgeen God verhoede, het onderstonden anders dan door Ons bepaald is in het hart te meenen, dezen mogen weten, en zijn zij het in het vervolg indachtig, dat zij door eigen oordeel veroordeeld ten opzigte des geloofs schipbreuk geleden hebben en van de eenheid der Kerk zijn afgevallen; en bovendien, dat zij *ipso facto* zich de straffen bij het Regt bepaald op den hals halen, bijaldien zij hetgene zij in het hart meenen, met woord of schrift of op eenige andere uiterlijke wijze, zich vermeten kenbaar te maken.

Repletum quidem est gaudio os Nostrum et lingua Nostra exultatione, atque humillimas maximasque Christo Iesu Domino Nostro agimus et semper agemus gratias, quod singulari suo bene-

Wel is Onze mond van vreugde vol en springt Onze tong op van blijdschap, en Wij zeggen nederigen maar grooten dank en zullen dien immer zeggen aan Onzen Heere Jesus Christus, dat

ficio Nobis licet immerentibus concesserit hunc honorem atque hanc gloriam et laudem sanctissimae suae Matri offerre et decernere. Certissima vero spe et omni prorsus fiducia nitimur fore, ut ipsa beatissima Virgo, quae tota pulcra et Immaculata venenosum crudelissimi serpentis caput contrivit, et salutem attulit mundo, quaeque Prophetarum, Apostolorumque praeconium, et honor Martyrum, omniumque Sanctorum laetitia et corona, quaeque tutissimum cunctorum periclitantium perfugium, et fidissima auxiliatrix, ac totius terrarum orbis potentissima apud Unigenitum Filium suum mediatrix, et conciliatrix, ac praeclarissimum Ecclesiae sanctae decus et ornamentum, firmissimumque praesidium cunctas semper interemit haereses, et fideles populos, gentesque a maximis omnis generis calamitatibus eripuit, ac Nos ipsos a tot ingruentibus periculis liberavit; velit validissimo suo patrocinio efficere, ut sancta Mater catholica Ecclesia, cunctis amotis difficultatibus, cunctisque profligatis erroribus, ubicumque gentium, ubicumque locorum quotidie magis vigeat, floreat, ac regnet a mari usque ad mare et a flumine usque ad terminos orbis terrarum, omnique pace, tran-

Hij door bijzondere gunst het voor Ons onwaardigen heeft weggelegd deze eer en lof en glorie aan Zijne Allerheiligste Moeder toe te wijzen en op te dragen. Doch Wij koesteren tevens de zekere hoop en bezitten het vaste vertrouwen, dat van Haren kant de gelukzalige Maagd, Zij die geheel schoon is en onbevlekt, en den giftigen kop des wreeden serpents verplet en der wereld heil gebragt heeft; Zij die het voorwerp is van den lof van Profeten en Apostelen, de eer der Martelaren en de vreugde en de kroon van alle Heiligen; Die voor allen welke in gevaar zijn eene veilige toevlugt en getrouwe helpster is; Zij, de vermogendste middelares en verzoenster der wereld bij Haren Eeniggeboren Zoon; Zij het hoogste sieraad, het eerepand en de onwankelbare beschermster der Kerk; Zij die alle ketterijen immer heeft vernietigd en de geloovige volkeren en natiën uit allerlei zware rampen heeft uitgered; Zij die Ons zelven van zoo vele dreigende gevaren heeft bevrijd — nu ook welbehagen er aan vinden zal, om door Hare vermogende begunstiging Onze Heilige Moeder de Katholieke Kerk met wegruiming van alle belemmeringen en tenietdoc-

quillitate, ac libertate fruatur, ut rei veniam, aegri medelam, pusilli corde robur, afflicti consolationem, periclitantes adiutorium obtineant, et omnes errantes discussa mentis caligine ad veritatis ac iustitiae semitam redeant, ac fiat unum ovile, et unus pastor.

ning van alle dwalingen, ter aller plaatse en bij alle volkeren dagelijks te doen toenemen in kracht en in bloei, en haar te doen regeren van de zee tot de zee en van den vloed tot aan het uiteinde der aarde, en haar te doen genieten alle vrede en rust en vrijheid, opdat zoodoende de schuldigen vergiffenis, de kranken genezing, de kleinmoedigen sterkte, de neerslagtigen vertroosting, de beproefden hulp erlangen mogen, en alle dwalenden van verduistering des geestes verlost tot het pad der waarheid en der geregtigheid wederkeeren, en het worde eene schaapskooi en een herder.

Audiant haec Nostra verba omnes Nobis carissimi catholicae Ecclesiae filii, et ardentiori usque pietatis, religionis, et amoris studio pergant colere, invocare, exorare, beatissimam Dei Genitricem Virginem Mariam sine labe originali conceptam, atque ad hanc dulcissimam misericordiae et gratiae Matrem in omnibus periculis, angustiis, necessitatibus, rebusque dubiis ac trepidis cum omni fiducia confugiant. Nihil enim timendum, nihilque desperandum Ipsa duce, Ipsa auspice, Ipsa propitia, Ipsa protegente, quae maternum sane in nos gerens animum, nostraeque

Mogen alle Ons naauw ter harte liggende kinderen der Katholieke Kerk deze Onze woorden hooren; mogen zij voortaan met immer brandender zucht naar vroomheid, godsdienstigheid en liefde de allerzaligste Maagd en Moeder Gods Maria die zonder erfsmet ontvangen werd eeren en inroepen en smeeken, en in alle gevaren, benaauwdheden, behoeften en nooden, met alle vertrouwen tot deze Zoete Moeder van barmhartigheid en genade hunne toevlugt nemen! Waarlijk toch, niets is te vreezen, aan niets is te wanhopen, onder het geleide, onder de aanvoering, onder de gunst en de

salutis negotia tractans de universo humano genere est sollicita, et caeli, terraeque Regina a Domino constituta, ac super omnes Angelorum choros Sanctorumque ordines exaltata adstans a dextris Unigeniti Filii Sui Domini Nostri Iesu Christi maternis suis precibus validissime impetrat, et quod quaerit invenit, ac frustrari non potest.

bescherming van Haar, die aan ons een moederhart toedragende, en onze heilsbelangen bepleitende tevens voor het geheele menschdom bezorgd is; die door den Heer gesteld werd tot Koninginne van hemel en aarde, en verheven boven alle koren der Engelen en rijen der Heiligen, staat ter Regterhand van Haren Eeniggeborenen Zoon Onzen Heere Jesus Christus, — waar Zij in moederlijk gebed het alvermogendst is ter verkrijging, waar Zij vindt wat Zij zoekt en het niet mogelijk is dat iets Haar geweigerd wordt.

Denique ut ad universalis Ecclesiae notitiam haec Nostra de Immaculata Conceptione beatissimae Virginis Mariae definitio deducatur, has Apostolicas Nostras Litteras, ad perpetuam rei memoriam extare voluimus: mandantes ut harum transumptis, seu exemplis etiam impressis, manu alicuius Notarii publici subscriptis, et sigillo personae in ecclesiastica dignitate constitutae munitis eadem prorsus fides ab omnibus adhibeatur, quae ipsis praesentibus adhiberetur, si forent exhibitae, vel ostensae.

Ten slotte, opdat deze Onze Bepaling aangaande de Onbevlekte Ontvangenis der Allerzaligste Maagd Maria ter kennisse kome van de universele Kerk, zoo hebben Wij gewild dat ter eeuwigdurend aandenken dáarvan Dit Ons Apostoliesch Schrijven oorkonde zijn zou, en gelasten Wij dat aan de Afschriften daarvan of ook aan gedrukte exemplaren, mits door de hand van eenen Openbaren Notaris onderteekend en met het zegel voorzien van eenig persoon met kerkelijke waardigheid bekleed, hetzelfde vertrouwen zal geschonken worden als aan Dit tegenwoordige, zoo dat in originali werd uitgereikt of vertoond.

Nulli ergo hominum liceat pa-

Niemand alzoo achte het ge-

ginam hanc Nostrae declarationis, pronunciationis, ac definitionis infringere, vel ei ausu temerario adversari et contraire. Si quis autem hoc attentare praesumpserit, indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri et Paulli Apostolorum eius se noverit incursurum.

Datum Romae apud Sanctum Petrum Anno Incarnationis Dominicae Millesimo octingentesimo quinquagesimo quarto VI Idus Decembris Anno MDCCCLIV. Pontificatus Nostri Anno Nono.

PIVS PP. IX.

oorloofd, deze oorkonde behelzende Onze verklaring, uitspraak en bepaling, te verkrachten, of haar in euvelen moed te weerstreven of tegen haar in te gaan. Mogte iemand zich dat durven onderwinden, hij wete dat hij de gramschap van den Almagtigen God en der Apostelen Petrus en Paulus beloopen zal.

Gegeven te Rome bij St. Pieter, het jaar der Menschwording Onzes Heeren, Achttien honderd vier en vijftig, den zesden der Idus van December des jaars MDCCCLIV. Van Onze Pauselijke Regering het Negende Jaar.

PIUS IX PAUS.

EENE PROTESTANTSCHE STEM

OVER DE

IMMACULATA CONCEPTIO.

„ De Berlijnsche „Protestantische Kirchenzeitung für das evangelische Deutschland", het officiëel orgaan der geleerden van de negatieve unie in Pruissen en daarbuiten, behelst in haar nummer van 9 December laatstleden, een in zijne soort interessant opstel over de „Onbevlekte Ontvangenis van Maria". Met eene irreverentie van taal, zooals die aan het „vrij onderzoek", gelijk men het aan die zijde begrijpt, eigen is, wordt er het grootste wonder van Gods genade besproken; met oogmerk — om aan de positief-geloovige Protestanten te beduiden, dat zij noodwendig aan de verwachte uitspraak van Rome alle bijval en dank schenken moeten. Deze conclusiën van het vertoog wenschen wij mede te deelen, te meer omdat het wachtwoord der orthodoxe dagbladen tot hiertoe heel anders klinkt; trouwens, als ware het uit éénen mond roepen ze: „Een nieuwe scheidsmuur tusschen ons en Rome wordt opgetrokken". De Moniteur nu van het vrije Protestantisme is van tegenovergestelde meening; hij zegt:

„„Zoo weinig zijn de meesten met het gewigt van de kwestie bekend, dat zij niet eens begrijpen kunnen hoe, en met welk inzigt, de zaak in den tegenwoordigen tijd te berde

gebragt en om harentwil zooveel gedruisch kan gemaakt worden. Zij is evenwel, van het standpunt des orthodoxen systeems beschouwd, niets meer dan eene zeer natuurlijke consequentie; en men zou zich enkel moeten verwonderen, dat zij niet lang beslist is geworden, en dat ook de Protestantsche orthodoxie bij derzelver nieuwe levensvaag, haar niet heeft ter hand genomen; immers, zij ligt van deze orthodoxie volstrekt zoo ver niet verwijderd, als men bij den eersten aanblik welligt denken zou.... Het dogma van Maria's Onbevlekte Ontvangenis is in het dogmatiesch systeem, hetwelk door de orthodoxe theologie, die der Evangelische kerk niet uitgenomen, onbewegelijk wordt vastgehouden, diep geworteld; en juist deze betrekking is geschikt, om over de zwakte en de onhebbelijkheid van dat systeem licht te verspreiden. Bij de gansche vraag is het eigenlijk te doen om het historische feit, of de persoon van Jesus zondeloos, heilig zij.... Wil men niet óf zich in de armen werpen van het doketismus, óf tot eene grondige herziening komen van de in het orthodoxe systeem steeds geldige theorie over de erfzonde — het laatste wil men in onze dagen nog minder dan het eerste — er blijft dan niets anders overig dan den invloed der erfzonde op Jesus' menschelijke natuur, ook van zijne moeders zijde af te snijden; dat wil zeggen: men moet aannemen, dat Maria vrij geweest zij van de erfzonde, en dat zij, vermits de voortplanting der erfzonde door de generatie plaats hebbe, ook zonder erfzonde, dat is, onbevlekt ontvangen zij. Dit nu juist wordt door de Roomsche Kerk beoogd, en geenszins uit eenigerlei willekeur, maar om den dwang van eene noodzakelijke consequentie; het is daarom naauwelijks aan twijfel onderhevig, of het dogma van Maria's Onbevlekte Ontvangenis zal thans te Rome zijn kerkelijke sanctie

verkrijgen. Oefent dit op de Evangelische kerk geenen invloed, het kan toch niet anders, of de Evangelische godgeleerden, die consequent blijven, moeten erkennen, dat Rome's gang gevolgelijk is, en daardoor zich in eigen binnenste tot de Mariadienst merkelijk nader gebragt voelen.""

Indien aan bovenstaande regelen, die door ons aan de „Historisch Politische Blätter" ontleend werden, hier eene plaats gegeven is, 't geschiedde niet om de kracht der redenering, en alsof aan het dogma van Maria's Onbevlekte Ontvangenis een sterke steun gegeven ware. Trok het liberale vertoog van den eenen kant onze aandacht, omdat het op nieuw doet zien, hoe de Protestantsche partijen op elk terrein een arsenaal bouwen, en van iedere vraag een wapen smeden, om elkander op 't vinnigst te treffen, en het meest te schaden; wij voelden ons aan de andere zijde tot bepaalde afwijzing gedrongen van eene voorstelling, die, ofschoon hare grondstof in de rijke groeven der Kerkvaderen werd opgedolven, zoodra zij in de handen gekomen is van Protestanten welke haar buiten hare eigene en natuurlijke waarde drijven, in dwaling en leugen ontaardt. Ware het Berlijnsche blad hier de eenige drijver, er zoude ons minder aan gelegen zijn; maar ook ten onzent zijn de sporen van hetzelfde vergrijp reeds zigtbaar geworden, en men kan er te zekerder staat op maken, dat de zamenhang van het geloofsartikel der Onbevlekte Ontvangenis met de andere Katholieke leerstukken niet naar behooren zal worden opgevat, wanneer men weet, hoe eenzijdig en in welken rationalistischen vorm over de reden, welke de Katholieken tot de vrome en thans verpligte belijdenis beweegt, in de handboeken van onze Duitsche naburen, die toch de baken zijn, waarnaar de theologie

ten onzent haren gang rigt, is gehandeld. „Gij kunt, zoo roept de „Kirchenzeitung" den „orthodoxen" toe, met uw systeem over de erfzonde, de zondeloosheid en heiligheid van Jesus niet handhaven, tenzij gij belijdt, dat zijne Moeder onbevlekt ontvangen is"; en verder: „de Katholieken zijn consequent, gij niet". — Den lof van consequentie eigenen de Katholieken zich gaarne toe; ook zien wij zeer wel in, dat de uit genade vlekkelooze oorsprong der Moeder volkomen past bij de natuurlijke heiligheid des Zoons; maar wanneer het Berlijnsche blad, hetwelk de Pauselijke uitspraak op den „dwang van eene noodzakelijke consequentie" doet berusten, immer begeeren mogt, dat Katholieke theologen zijne bewering overnemen en aan zijne woorden zich houden zullen; op onze beurt zouden wij aan de „Zeitung" toeroepen: „Verdedig zelf uwe stelling, wij kunnen het niet." Neen, te vergeefs zal het Protestantisme op de leedsvreugde wachten, dat de Katholieke Kerk zegge: de Heere Jesus is heilig, omdat Maria heilig was: — hierop trouwens komt de meening neder, in de „Zeitung" ons toegedicht. Of beteekent het iets anders, als daar beweerd wordt, dat Jesus' menschelijke natuur dan alleen heilig wezen kan, wanneer de toegang der erfzonde vooraf aan zijner Moederszijde is afgesneden, en dat men daarvoor zeggen moet, dat Maria onbevlekt ontvangen is? Waarlijk, men zou voorzigtiger gehandeld hebben, indien men 's Pausen woord hadde afgewacht, alvorens over de behoefte, de beweegreden en de zoogenaamde consequentie der Katholieke Kerk een oordeel te wagen, hetwelk bij uitkomst door die Kerk moet gewraakt worden. De strenge consequentie der Katholieke Kerk, tegenover de Protestantsche orthodoxie, is in het onderhavig geval eigenlijk niet dáár, waar de „Zeitung" ze meent te zien; zij is

hierin gelegen, dat de Katholieke Kerk niet even als Luther en die orthodoxie de zonde met de natuur heeft vereenzelvigd; Jesus en zijne heilige Moeder kunnen alzoo in het Katholieke systeem eene menschelijke natuur hebben, kunnen mensch wezen, zonder door de erfzonde bereikt en bevlekt te zijn. Ware integendeel de consequentie diegene, welke het Berlijnsche blad als zoo eene „noodzakelijke" zich heeft ingebeeld, d. i., moest de Katholieke Kerk leeren, dat Maria zonder zonde ontvangen is, opdat de menschelijke natuur des Heeren heilig zijn kunne; dan was de zwarigheid eene degelijke, welke zich aanstonds opdoet en door Hagenbach in deze woorden werd uitgesproken: „Diejenigen, welche die Mutter Jesu von der Erbsünde freisprachen, bedachten nicht, dass sie damit das Wunder nur um ein Glied zurückschoben; denn nun hätten ja auch wieder die Eltern der Maria von der Erbsünde frei sein müssen, und ebenso wieder die Grosseltern u. s. f. bis auf Adam zurück, und so hätte sich endlich die Lehre von der Erbsünde wie ein Knäuel rückwärts aufgelöst" [1]). Maar daarvan is niets. De Parakleet, de goddelijke Opperbestuurder der Kerk bezielt haar met overvloedige wijsheid, dat zij op de aangeduide klip niet verzeile; tot die wijsheid, welke de Kerk van den H. Geest ontvangt, behoort de onderscheiding; en terwijl wij zonder vrees, 'tzij voor inconsequentie, 'tzij voor afgoderij, aan allen die met de Katholieke beschouwing, in zooverre het thans deze geldt, zich willen bekend maken, de woorden des H. Vaders van den 6 der Idus van December jongstleden voorleggen: „Et quidem *decebat* omnino ut perfectissimae sanctitatis splendoribus semper ornata fulgeret, ac vel ab ipsa origi-

1) *Lehrbuch d. Dogmengeschichte*, II Aufl. II Thl. S. 110.

nalis culpae labe plane immunis amplissimum de antiquo serpente triumphum referret tam venerabilis mater" — met welke woorden zeker geen „noodzakelijke consequentie" is uitgedrukt noch bedoeld — hebben wij voor de *absolutirende* meesters te Berlijn en elders thans geen beteren raad en wensch, dan dat zij nog wat in de topica van Aristoteles gaan studeren, en daarmede vrucht doen.

Tot het aanstippen van nog één enkel punt, zien wij ons door de „Zeitung" gedrongen. Zij beschouwt het dogma der Onbevlekte Ontvangenis als louter een resultaat van consequentiemakerij. Volgens haar zal de „kerkelijke sanctie", die ons tot gelooven verpligt, op een of meer welgebouwde syllogismen gegrond wezen, met welke zij zelve zich vereenigen zou, wanneer zij de praemissen eenmaal hadde aangenomen. De Protestantsche orthodoxie, die het tot nog toe met de Katholieken over 's Heeren waarachtige menschheid en over de erfzonde eens was, moet derhalve — immer volgens de „Zeitung" — óf de eensgezindheid over die dogmen opgeven, óf ze tot het nieuwe geloofsartikel mede uitstrekken. Men zal erkennen, dat het Pruissische blad boven de oppervlakkigheid zich verheft van anderen, b. v. van onze Nederlandsche „Boekzaal", die van geen anderen oorsprong van „de fabel" ooit schijnt vernomen te hebben, dan „de zucht om Maria zoo hoog mogelijk te vereeren"; maar de grond der consequentiemakerij voor 's Pausen uitspraak aangewezen, is niettemin eene ingebeelde. De Katholieke leer, ja, is consequent — omdat de openbaring consequent is. Het allereerste wat men te Rome gevraagd en onderzocht en beschouwd en getoetst heeft, is: werd Maria's Onbevlekte Ontvangenis door God geopenbaard? en — het werd zoo

bevonden onder waarborging van den H. Geest. Op *dien* grond is de uitspraak gedaan; en van dat hechte fundament mag of kan niemand ooit ze losrukken. Over het consequente of over den zamenhang met andere artikelen des geloofs, behoefde men, in zekeren zin, zich even weinig te bekommeren, als men er zich over bekommerd heeft, of de Protestant in zijne gehalveerde Openbaring het geloofsartikel vinden zou of niet; want in de Katholieke Kerk geldt, niet als voor de „Zeitung", het omgekeerde, maar de regel: „per fidem ad intellectum".

TOESTAND DER KATHOLIEKE KERK

IN

NOORD-AMERIKA.

De begrippen die men aangaande den toestand der Katholieke Kerk in Noord-Amerika heeft, zijn over 't algemeen niet helder noch juist. Met een gevoel van vreugde, van zekeren hoogmoed zelfs, beschouwt men haren wonderbaren vooruitgang, en is schier geneigd, haren toestand aldaar, met dien van vele landen in Europa vergeleken, als benijdenswaardig te roemen.

Ongetwijfeld ging de uitbreiding der Kerk in Noord-Amerika snel toe; en 't was grootsch te zien, hoe, blijkens

de meermalen gegeven statistieken, sedert het begin dezer eeuw het getal der bisdommen, der kerken en kerkelijke inrigtingen vermeerderd is. Ook geniet er de Kerk eene groote vrijheid, terwijl de Europesche Staatskerk er nog onbekend is, en hare werkzaamheid is er zeer groot en geeft hoop op veel vrucht.

Doch eene groote dwaling zou het zijn te meenen, dat haar strijd, hare gevaren en nood er minder zijn dan elders; in menig opzigt zelfs zijn ze er grooter, en vele teekenen wijzen op een harden kamp, dien de Kerk daar eerlang zal te verduren hebben. De doodelijke mishandelingen voor weinig tijds aan een heiligen priester door een opgewonden volkshoop gepleegd, de dreigende houding van woeste benden tegen des Pausen gezant, Mgr. Bedini, en tegen een der bisschoppen geven te verstaan wat duistere magt er woelt, en wat er te duchten is als de geheime raddraaijers den tijd rijp zullen achten voor een meer algemeenen en openlijken wederstand.

Daar is schier geen land waar de Kerk zoo te midden eener ongeloovige, schier geheel heidensche en dermate in het materialisme verzonken wereld zich bevindt, en werken moet als in de Vereenigde Staten. Als eene woelige zee wemelt er de volksmenigte rusteloos af en aan en door elkaâr, altoos door een zelfden onstuimigen wereldzin gedreven. Nergens is de dienst van den Mammon zoo algemeen, en komt men er zoo openlijk voor uit. Het is niet zelden, dat wanneer men iemand van God spreekt, hij doodsbedaard in zijn zak grijpt en u een handvol geld toonend, zegt: dat is mijn God! Een ieder bijkans wordt van dien geldgeest aangegrepen, hetzij dan om aan 't gebrek het hoofd te bieden of om schatten te verzamelen. Daarbij is er alle ligtzinnigheid, alle

zedenbederf van Europa in overmaat, en niets van Europa's groote elementen van beschaving, van zijne geschiedenis, van zijne grootsche herinneringen, zijne oud-Christelijke overlevering, niets van het ideale, dat in Europa nog altoos zoo magtig is. Dat materialisme nu, en die verzonkenheid zijn voor de Kerk geen gunstige grond ter bearbeiding. Welk een volheid van natuurlijke en bovennatuurlijke middelen, welk eene onbezweken werkkracht moet zij hebben, en daar te slagen, om dat aloverweldigend verderf te keeren, om hare eigene leden in 't geloof en een Christelijk leven te bewaren, om, wat nog veel meer is, zooveel duizenden verlorene Katholieken, die gedurig naar Amerika heen trekken, te redden en weder te winnen.

Hiertoe is vóor alles eene hoogst waardige en ijverige en talrijke geestelijkheid noodig. Wat die waardigheid en den ijver der in Noord-Amerika werkzame priesters betreft, er is overvloedig reden God daarvoor te danken; de bovenmenschelijke inspanningen, de godsvrucht en geloofskracht van velen vorderen de hoogste bewondering af. Maar inderdaad treurig is het ontzettend gebrek aan priesters, waarvan men zich in Europa geen denkbeeld kan maken. Van dat gebrek heeft men nog geenszins een juisten maatstaf als men bedenkt, dat Noord-Amerika met zijn 3 tot 4 millioen Katholieke inwoners slechts één priester op eenige duizenden zielen telt. Men moet er bij in aanmerking nemen, dat deze Katholieken onder minstens 20 millioenen menschen van allerlei sekten en godsdiensten, en van ontelbaar velen die zonder eenige godsdienst en als heidenen leven, heinde en verre verstrooid wonen over eene oppervlakte zoo groot als gansch Europa; dat zij verslonden zijn in aardsche zorgen en alle wereldsch bedrijf; en dit niet alleen, maar daarenboven door het fana-

tisme zoo veler sekten, door stelselmatige proselietenmakerij, door de propagande van 't ongeloof en alle dwalingen — waaraan ontzaggelijke hulpbronnen ten dienste staan — onophoudelijk en van alle kanten aangevallen, verlokt en vervolgd worden. Men moet verder bedenken, dat het getal der Katholieken door de toenemende landverhuizing jaar op jaar grooter wordt, zonder dat het getal van er bijkomende priesters hieraan eenigzins geëvenredigd is. Men moet eindelijk bedenken, dat de priesters niet alleen met de afmattendste werkzaamheden voor de zielzorg, maar ook, bij gebrek aan alle kerkelijke begiftigingen, aan kerken en kerkelijke inrigtingen, met de uitgebreidste en dikwijls hoogst materiële en drukkendste bezigheden overladen zijn. Doch meer dan deze opmerkingen zal een enkel voorbeeld dien toestand duidelijk maken. Eene der voornaamste steden voor de Katholieke Kerk is Boston. Daar leven niet minder dan 80,000 Katholieken, omtreeks de helft van de bevolking. En hoeveel priesters zijn er in die groote stad? Ter naauwernood *twintig*, met den Bisschop mede gerekend. En, bij het land vergeleken, is het in de stad nog gunstig gesteld. 't Is nog niet lang geleden, dat eene gemeente van verscheiden duizend zielen den Bisschop van Boston smeekte, dat hij haar toch voor eenigen tijd een priester zou zenden, om de sedert lang niet meer ontvangen Sakramenten toe te dienen, vele huwelijken in te zegenen, enz.; en de Bisschop kon, hoezeer zijn hart ook bloedde, destijds aan dat verzoek niet voldoen. Zoo groot is het gebrek aan priesters, dat zelfs in steden waar bisschoppelijke zetels zijn, er velen, niet uit gebrek aan goeden wil, maar ondanks herhaalde pogingen gedurende vele jaren er niet in konden slagen hunne biecht te spreken.

Wat nu is het gevolg van zulk een vreeselijk gebrek aan priesters? Voor de geestelijken zelven dat zij enkel en alleen aan zielzorg zulk een overzwaren last hebben dat zij er onder moeten bezwijken. De Bisschoppen en de geestelijke orden zien zich genoodzaakt, alle priesters die zij maar beschikbaar hebben, alle krachten die zij kunnen inspannen, aan de zielzorg te wijden. Vandaar dat het hun dikwerf aan personen ontbreekt om de allernoodzakelijkste scholen en opvoedings-gestichten te vestigen. En van die gewoonste werkzaamheden zelve der herderlijke bediening hebben zij geen oogenblik rust; en met ook maar aan de dringendste behoeften van die hunne hulp vragen te voldoen, hebben zij reeds geen tijd meer over om de duizenden en duizenden die hen niet opzoeken en hunne hulp nog meer noodig hebben na te gaan, geen tijd om iets grooters ter opwekking van het geestelijke leven te doen. Daarvan is eindelijk het gevolg, dat, schoon wel is waar naar de mate der krachten schier het onmogelijke wordt gedaan, en de trouwe Katholieken, die aan eenigzins gevestigde parochiën verbonden zijn, veel ijver toonen, er allengs duizenden en honderdduizenden in die oever- en bodemlooze zee van 't Noord-Amerikaansche leven voor de godsdienst verloren gaan. Ja het is naar de zekerste berekeningen en berigten niet te veel gezegd, dat dien ten gevolge nagenoeg de helft der Katholieke landverhuizers hunne pligten verwaarloozen. Ware dit zoo niet, dan moest, naar evenredigheid der verhuizing, het getal Katholieken in de Vereenigde Staten eens zoo groot wezen.

Vragen we nu naar de oorzaak van die ontzaggelijke behoefte aan geestelijken: de hoofdreden schijnt in 't groot gebrek aan inlandsche priesters gelegen. Slechts een gering

mindertal der Noord-Amerikaansche geestelijkheid zijn geboren Noord-Amerikanen; verre de grootste meerderheid zijn Europesche priesters en dus ware zendelingen. En de redenen waarom Noord-Amerika, dat toch minstens zooveel Katholieken als het koningrijk Beijeren telt, zoo weinig priesters voortbrengt, zijn vele en ligtelijk na te gaan. Daartoe behoort ongetwijfeld de reeds geschetste wereldzin van dat land, die weinig geschikt is om in de jongelingschap de zucht naar den geestelijken stand op te wekken. Doch dit alleen zou dat buitengemeen gebrek niet verklaren; want de geest Gods waait overal, uitverkoren zielen zijn er allerwege, en juist het kontrast van het onzalig drijven der wereld voert menigeen in 't heiligdom. Het zijn veeleer magtige uiterlijke hinderpalen, die evenwel Goddank niet onoverkomelijk zijn. In Europa ligt voor een godvruchtig jongeling in de stad of op het land de gedachte om priester te worden en er eens werkelijk toe te komen, meer voor de hand. Van jongs af aan heeft hij in zijne gemeente de priesters voor zijn oog; anderen uit zijne geboorteplaats zijn het ook geworden; de hulpmiddelen en leerscholen zijn niet verre te zoeken. Doch in Noord-Amerika, waar men op de eenzame hoeven slechts zelden, bij wijze van uitzondering, in 't voorbijgaan en maar even als een vreemden gast een' priester ziet, daar komt bij ouders en kinderen naauwelijks de gedachte ook slechts aan de mogelijkheid op, dat een hunner kinderen in den geestelijken stand trede. Zullen er priesters en kloosterlingen uit een volk voortkomen, dan dient er een zekere graad van godsdienstigheid en hooger kerkelijk leven te zijn; en hoe weinig is dit over 't geheel in Amerika het geval, en hoe kan het opgewekt worden juist door die overstelpende zorg voor de aller-

eerste geestelijke behoeften. Het hoofdbeletsel echter is het groot gebrek aan scholen en kerkelijke inrigtingen, inzonderheid aan seminariën. Wat voor handen is, is slechts een goed begin. Daarin moest allereerst kunnen voorzien worden. Noord-Amerika moest zelf eene talrijke en degelijke geestelijkheid vormen, zal de Kerk daar hecht worden gegrondvest, en hare ontzaggelijke taak vervullen, die met elk jaar steeds zwaarder wordt. Er moeten, gelijk in die oude tijden toen de landen van Europa tot het Christendom werden gebragt, in kloosters en bij bisschoppelijke kerken overal scholen, van de laagste tot de hoogste voor de theologische studiën, oprijzen als zoovele kweekplaatsen der geestelijkheid en voedsteroorden van 't Katholieke leven en de Katholieke wetenschap. Dan moeten, gelijk reeds op vele plaatsen met goed gevolg geschied is, de jongelieden in broederschappen en vereenigingen verzameld worden, niet enkel om hen voor den dreigenden zedelijken en godsdienstigen ondergang te behoeden, maar om een inniger godsvrucht en streven naar de Christelijke volmaaktheid bij hen aan te kweeken, zonder hetwelk zich de roep tot den geestelijken staat maar schaars ontwikkelen zal. Doch om ook dit slechts te kunnen doen, is zooveel te meer — tot zoo lang de vruchten van zulk een arbeid rijpen en er werkelijk een talrijke jonge geestelijkheid uit Amerika zelf voortkomt — bij den blijvenden toevloed dier duizenden en honderdduizenden welke daar hun aardsch geluk zoeken, ook voortdurend eene talrijke overkomst van Europesche priesters die daar zielen zoeken, volstrekt noodzakelijk; — hoe groot is daar de oogst en hoe weinig zijn de arbeiders.

In dien geest spreekt een naar 't schijnt van nabij

ingelicht schrijver, in een Duitsch maandschrift [1]), over den toestand der Katholieke Kerk in de Vereenigde Staten, en helaas! met zijne voorstelling komen meerendeels de inlichtingen overeen die ons bij monde door allezins geloofwaardige ooggetuigen gegeven zijn. Slechts in een enkel punt hebben we zijne opgave moeten wijzigen. Het gezamenlijk getal geestelijken in de Vereenigde Staten is grooter dan hij het berekende. Onze vroeger gegeven statistiek [2]) komt genoegzaam overeen met die van den *Catholic Almanac* van 't vorig jaar [3]), waarin 1574 priesters bij name worden vermeld. Hetzelfde jaarboek zegt, dat het alsnog geen zelfs vermoedelijk getal van al de Katholieken te zamen durft op te geven, zoo weinig kan dit nu nog worden nagegaan. Niettemin blijft het waar wat hierboven over het groot gebrek aan priesters gezegd is. Nog onlangs schreef ook de *Univers*, dat de roepingen tot het geestelijke leven in Noord-Amerika zoo zeldzaam zijn, en, zegt hij insgelijks, „het ware te wenschen dat de geboren Amerikaansche Katholieken bij magte waren om eene eigen geestelijkheid voltallig te houden, hunne kerken te begiftigen, godshuizen en kloosters te stichten en hunne priesters door overvloedige aalmoezen te ondersteunen. Maar in langen tijd zal dit ongelukkig genoeg nog het geval niet zijn en de Kerk van Amerika rekent op de ondersteuningen van de *Vereeniging ter voortplanting des Geloofs*, gelijk zij rekent op de zendelingen en kloosterzusters, die zij onophoudelijk

---

1) *Der Katholik.*

2) *De Katholiek*, D. XXV, bl. 127.

3) *The Metropolitan Catholic Almanac and Laity's Directory for the year of the Lord* 1854. — Baltimore: published by Fielding Lucas, Jr. — Bl. 279.

van Frankrijk, Duitschland en Ierland blijft vragen." — Die behoefte wordt in Amerika zelf gevoeld, en men heeft er, bij tal van vereenigingen ter oprigting en ondersteuning van gods- en weeshuizen, voor den aan- en opbouw van kerken en kloosters, voor de versiering der altaren, enz., ook de *St. Salesius Association* voor het bouwen en onderhouden van kweekscholen voor priesters.

Moge zich het godsdienstig leven in Europa zóó verheffen, dat het, gelijk de eerstvermelde schrijver wenscht, van zijnen overvloed de nieuwe wereld, tot zoolang zij bij magte is in hare eigen behoeften te voorzien, kunne te hulp komen; mogen vooral en Duitschland en Ierland aan hunne vele Katholieke zonen die er henen togen, ook geestelijke verzorgers verschaffen. Als de vijanden van het Christendom met het ongeloof in de Vereenigde Staten zullen zamenspannen [1]) — helaas, wat gevaren bedreigen dan zoovele onsterfelijke zielen niet!

Moge God dan alom het getal der arbeiders in zijnen wijngaard vermeerderen, en allen priesters dien ijver geven dat zij en zich zelven zoeken te verveelvuldigen, en door hun wekkend voorbeeld vele waardige dienaars aan de H. Kerk verschaffen.

---

[1]) Bij de reedsgenoemde tegenstanders der Kerk voegt zich thans de vrijmetselaars-vereeniging der *Know-Nothings*. Ook toont zich deze en gene Staat den Katholieken vijandig. Op dit oogenblik wordt in de wetgevende vergadering van New-York een wet behandeld, waarbij men aan elk kind dat door den Staat wordt opgevoed, zijn eigen en familienaam zou ontnemen, om er een nieuwen naam van den Staat voor in de plaats te geven. Ongelukkige Katholieke weezen uit Ierland! zullen zij dan bij de verwereldlijking van hun naam nog onder de kinderen der Kerk worden geteld?

PATER FELIX

IN

NOTRE-DAME TE PARIJS.

Den laatsten Zondag der maand Februarij heeft de welsprekende Pater Felix den kansel weder betreden, waarop hij voor twee jaren de reeks zijner Conferentiën onder buitengewonen bijval had geopend. Een uitgelezen gehoor, nog talrijker dan te voren, was vol geestdrift opgekomen om andermaal de krachtige prediking des grooten redenaars te hooren. We geven hier van deze eerste conferentie den inhoud en eenige plaatsen woordelijk zooals zij uitgesproken zijn. De *Ami de la Religion*, die ze mededeelt, voegt er bij, dat hij ter meerdere naauwkeurigheid die inhoudsopgave en letterlijke aanhalingen niet dan met de goedkeuring van den redenaar zelven heeft openbaar gemaakt.

Elk Christelijk hart verheugt zich in de verheffing van het godsdienstig leven, dat zich alom in Frankrijk vertoont, en verneemt met welgevallen, hoe er zich alom nieuwe Katholieke vereenigingen met allerlei heilige inzigten vormen en uitbreiden, en onder deze die ter viering van den Zondag bijzonder toeneemt. Als men nu leest wat er in het afgeloopen Jubilé heel Frank-

rijk door gepredikt is, en thans weder in den vastetijd door de uitstekendste priesters gepredikt wordt, we behoeven dan niet meer te vragen vanwaar die levensvernieuwing en -verheffing uitgaat; en wanneer redenaars als een Pater Felix van de hoogte des gewijden kansels met hun van waarheid stralend woord in geest en hart van hun diep ontroerd gehoor hebben doorgedrongen — ziet ge straks hier aan de zijde der zuster van liefde, waar deze ongezien en onverpoosd haar leven aan 't zieleheil des naasten wijdt, de rijke jonk- of weduwvrouwe het woord des redenaars in school en ziekezaal of aan 't arme sterfbed in oefening brengen; of elders jongelingen en mannen bij menigten zich aaneensluiten, om een ander woord tot daad te maken: „Laat ons den dag des Heeren heiligen en doen heiligen!"

De inleiding der eerste conferentie luidde aldus:

„Monseigneur,

„De grootste behoefte der maatschappij en de grootste magt des tijds in onze dagen van zelfzucht en diepe ellende — is de liefde.

„De Christelijke godsdienst nu bezit alleen de ware leer der liefde: zij alleen geeft er het juiste begrip van en vestigt op hare leerstellige grondslagen de leer der broederschap en onderlinge alverantwoordelijkheid, welke een noodzakelijk gevolg en zeer ordelijke voltooijing van de leer der liefde is.

„Derhalve kan alleen het Christendom de levende maatschappij redden, wijl dit alleen in 't goddelijk geheim zijner leer de groote maatschappelijke magt bevat welke onze tijd inroept.

„Daarom, Monseigneur, heeft dit spreekgestoelte van

Notre-Dame, door God naar 't schijnt opzettelijk ter verzoening van deze eeuw met het Christendom opgerigt, en als een weêrklank gevend van uw eigen hart, met een ongewoon aanhouden dat woord waarin wereld en Christendom te zamen komen, herhaald: *de Liefde*, een zoo goddelijk, broederlijk, een zoo heilrijk woord als er immer een was, dat in 't eind al onze maatschappelijke oneenigheden moet oplossen, en alle geesten vereenigen in eene enkele gedachte, en alle harten in een zelfden liefdegloed.

„Maar waar vindt de liefde, die de grondslagen harer leer in de diepten van 't Christelijk geloofstuk heeft, op eene volkomene wijze de voorwaarden harer werkdadige beoefening? met andere woorden: *hoe wordt de liefde, waarvan het Christendom de leer heeft bepaald, voltrokken in daad?...* We kunnen deze vraag, meer levend nog dan de vorige, niet ontgaan: de laatste toets der denkdeelden is de daad, en het hoogste waarmerk ter beslissing over de leer in alle orde van dingen is dezer levende toepassing in daad.

„Mijne heeren, die levende, werkdadige oplossing der liefde is in een enkel woord vervat. Gelijk er een woord is dat aan al de behoeften der eeuw beantwoordt: *de Liefde*, zoo is er een woord, dat al de behoeften der liefde voldoet, en dat woord, 'twelk in onze redevoeringen van dit jaar weerklinken moet, is: *het Offer!...* Met dit woord is alles gezegd; zonder dit woord zegt niets genoeg: met het offer zijn alle oplossingen gevonden, zonder het offer is alle oplossing, zoo al niet heilloos, zeker onvoldoende, en de vragen onzes tijds blijven met hare verborgenheden, hare raadselen en bedreigingen. Het is met de liefde van den mensch als met de liefde van God, slechts door het offer wordt zij voltrokken.

„De liefde van God heeft zich voltrokken in het offer van God; de liefde van den mensch moet zich voltrekken in het offer van den mensch.

„En wat nu op eene grootsche wijze de maatschappelijke weldaad der Christelijke godsdienst vervolledigt en voltooit, is dat deze zoowel als ze de leer bepaalt waarop de liefde gegrond is, zoo ook voor de werkdadige beoefening alle vraagstukken dier liefde oplost: zij alleen doet volbrengen wat zij alleen weet te leeren: omdat zij, gelijk zij de leer der liefde, zoo ook de verwerkelijking is van 't offer; zij is de liefde Gods voltrokken in eene goddelijke offerande. In een woord, het Christendom is de werkdadige oplossing der liefde wijl het de godsdienst des offers is.

Dit is onze uit te werken stelling voor dit jaar: zij beantwoordt aan onze prediking van 't vorige jaar, gelijk de daad aan de gedachte, de beoefening aan de leer, het offer aan de liefde. Ook ditmaal en meer dan ooit zullen we aan 't hart des Christendoms en aan 't hart der eeuw, die twee groote hefpunten der Christelijke prediking, raken; en ik mag er wel bijvoegen, we zullen ook raken aan het hart van dit groote gehoor. Niets, ik weet het, brengt de zielen in deze stad Parijs, waar het hart van ons Frankrijk schijnt te kloppen, zoozeer in beweging als de gedachte van opoffering en het woord van offer. Een schrijver heeft deze woorden geschreven, waarmede ik mij met heel mijne ziel vereenig: *Opoffering*, *offer*, *die woorden zijn klokslagen voor een Fransch oor;* als Frankrijk ze hoort, antwoordt zijn hart er op. Die woorden, ik ga ze uitspreken, gij zult daar zijn om ze te hooren. Moge dat woord van offer voor uwe harten als een klok zijn die luidt! mogen uwe harten voor het woord een echo wezen die antwoordt: *Hier zijn wij!*

Alvorens u te toonen, hoe het offer alleen de werkdadige oplossingen *der liefde* bevat, zal ik heden in deze inleidende rede de *algemeene* noodzakelijkheid staven van 't offer ter redding van de menschheid, en de *bijzondere* noodzakelijkheid van 't offer ter redding onzer eeuw."

Ten punt van uitgang 's menschen eersten val nemend, heeft Pater Felix dan de noodzakelijkheid van 't offer voor 't heil van 't menschelijk geslacht, en van onze eeuw in 't bijzonder aangetoond.

I. — En vooreerst, noodzakelijkheid des offers tot heil van het menschelijk geslacht.

Dit is eene waarheid, welke *de menschelijke rede* luide verkondigt. Want wie offer zegt, zegt slagtoffering, zegt voldoening aan de goddelijke regtvaardigheid, herstel der orde. Maar vanwaar anders kwam de val van 't menschelijk geslacht dan van de geschondene orde, van de beleedigde goddelijke regtvaardigheid? En hoe? — Door de zelfzucht. Door de zelfzucht ontrukte de mensch zich aan God, en maakte zich zelven tot God. Dat is het kwaad dat oorsprong is van alle kwaad, dit het *kwade beginsel.* Hij moet door de zelf-verloochening en het offer tot God wederkeeren; zonder dat is er geen herstel mogelijk, zonder dat geen heil.

Wat de rede verkondigt, getuigt ons ook eene meer welsprekende stem; *het volks-instinkt*, een diep, bestendig, algemeen instinkt zegt ons insgelijks, dat die oorspronkelijke val van het menschelijk geslacht slechts door het het offer kan worden hersteld. Bij alle volken, wilde of beschaafde, vinden we in 't middenpunt der godsdienst een altaar, op dat altaar een offer, vóor dat offer een

priester, een mensch die daar staat om het heilig werk te verrigten, dat is, om te *offeren!*

Er is meer; de mensch heeft een offer gezocht hem meer nabij, een anderen mensch; een offer God meer nabij, een uitgelezen offer, ten einde het herstel te krachtdadiger te maken. Zoo diep was deze waarheid in 't hart der menschheid gegrift: om zaligmaker te wezen, moet men offeraar zijn.

Altijd en overal zien we nóg in *de geschiedenis der volken* bij de grootste jammerslagen het heil door het offer aangebragt.

En de redenaar Frankrijks eigene geschiedenis ondervragende, wijst er ons drie voorbeelden uit aan: in de Maagd van Orleans, in Lodewijk XVI en den laatsten Aartsbisschop van Parijs.

II. — Doch behalve die algemeene noodzakelijkheid des offers voor 't heil van het menschelijk geslacht, bestaat er eene bijzondere voor de tegenwoordige maatschappij. Wat het offer meer dan ooit noodzakelijk maakt, is de tegenspraak zelve die de leer des offers ondervindt.

„Ja, — sprak de redenaar — wij zouden het ons vergeefs zoeken te ontveinzen, deze eeuw heeft door hare zeden niet alleen, maar ook door hare wetenschap geraakt aan hetgeen op goddelijke wijze tot heil verstrekt, aan hetgeen én het zuiverste wezen des Christendoms uitdrukt, én tevens het zekerste redmiddel is der maatschappij.

Verborgen eerst en met den sluijer der huichelarij bedekt, heeft in 't eind dat verzet tegen de leer des offers zich geopenbaard, gelijk het in 't diepst der zielen zetelde. Lang reeds was het onder ons eene behendigheid der dwaling en het listig overleg des kwaads, hunne maar al

te werkelijke verachting van de leer des offers met eerbiedige bewoordingen te omwikkelen. Ik begrijp het. Het offer is in de menschheid voor immer iets wat liefde en wat eerbied wekt; ondanks al wat de dwaling in verbond met de hartstogten tegen het offer heeft onderstaan, blijft het door eene geheel goddelijke bekoorlijkheid het beter deel der menschheid en der Christenheid aantrekken: het openlijk aan te vallen, ware op zich zelve de verachting en ongunst laden waarmede men het offer bedekken wilde; er moest geveinsd worden: men veinsde. Met het wapen der belagchelijkheid, het eenige wapen waarvoor een Franschman vreest, greep de tegen-christelijke leer in plaats van dadelijk het offer zelf aan te tasten, alles aan waardoor het zich verwerkelijkt in 't leven vertoont. De kloosterstaat, de beoefening der Evangelische raden, deze vanzelf uitschietende en zuivere bloesem van alle ware Christendom, het werd bij de eeuw aangeklaagd als een smaad haar toegebragt; de gelofte der armoede heette eene bezegeling der ellende; de gelofte van gehoorzaamheid een verlaging van den mensch die zijn eigen koningschap aflegt; de gelofte van zuiverheid eene verminking van 't menschelijk geslacht: — afstand dus van welvaren, afstand van onafhankelijkheid, afstand van vermaak, dat was het vonnis uitspreken tegen al wat de wereld aanbidt, een openlijke hoon aan de bestemming der maatschappij en aan den menschelijken vooruitgang!....

„Van dien aard was de onedele strijd tegen het offer gevoerd, door middel van leeringen waarvoor men nog niet geheel openlijk durfde uit te komen. Wat dan ook hebben wij in een tijdperk ons nog al te nabij, wat hebben wij gezien? Wij hebben het offer in menschen verpersoonlijkt, in uwe straten zien gaan met het hoongelach des volks

overdekt. Toen ter tijd zouden de Apostelen op uwe *forum's* en in uwe akademiën gekomen zijn, ten eigen kleed de teekenen van den kruisberg dragende — en de Apostelen zouden uitgejouwd, vervolgd, misschien gekerkerd zijn!... Wat zeg ik?... Jesus Christus ware gekomen, in zijn eigen persoon de wondteekenen zijns offers aan deze eeuw toonende — en deze eeuw zou Hem gezegd hebben: *Weg met hem! Nolumus hunc regnare super nos.* In die dagen verscheen een kapucijn in onze steden als eene onheilspellende spookgedaante, die uit een anderen tijd terugkwam en aan eene eeuw zoo fier een kinderschrik aanjoeg! Gaf het kleed van den H. Franciscus, hetwelk de groote Bonaventura droeg, onzen diepen denkers geen stof tot lagchen? En om deze eeuw het kleed van den H. Dominicus en den H. Thomas van Aquine te doen aannemen — wat is er niet voor noodig geweest? Daartoe was noodig, dat het u te dezer plaatse zelve wederkwam, maar gedragen door een genie van welsprekendheid omschenen, en schitterende weêrglansen werpend op dat kleed van ootmoedigheid, dat we niet eens meer wisten te eerbiedigen.

„Zoo ging de eeuw in die beweging voort welke haar verre van den Calvarieberg tot de verachting van 't offer meêvoerde, toen op eens zich in een vreeselijken lichtgloor leeringen openbaarden, die bij den uitersten euvelmoed der dwaling, de volstrekte en verklaarde verloochening van de gedachte des offers in zich sloten. In die leeringen werd 's menschen val en hiermeê de noodzakelijkheid van 't herstel door zelfverloochening en lijden in den grond geloochend, en van toen af viel het denkbeeld zelf van 't offer, als een bouwval in die verdelging der grondslagen meêgesleept; want wat is het offer anders dan de verloochening van het ik en de vrijwillige aan-

neming van het lijden? Weldra dan ook liet zich wat er in de geesten school aan de oppervlakte der dingen zien. Woorden welke de menschheid in 't uur alleen harer groote beroeringen uitspreekt, kwamen van omwenteling tot omwenteling weerklinken te midden van het gedruisch des tijds: *Wettigheid aller instinkten.... heiligheid der driften... ineerherstelling van 't vleesch...* en dat beteekende: geen *verloochening* meer, geen *versterving* meer, geen vrijwillig *lijden* meer, met een woord: *Geen offer meer!* Het masker was gevallen. Toen werd in naam der wetenschap en des vooruitgangs de banvloek aan het offer zelf toegeworpen. Toen heeft men durven zeggen: het offer - is dwaling, het offer - is dwaasheid. Het is tijd, dat de menscheid zich eens vrijmake van die groote Christelijke spotternij, of liever van die menschelijke dwingelandij die om de wereld te onderdrukken, Jesus' ware leer verbasterd heeft. Neen, 't offer is 's menschen roeping niet; neen, de versterving is niet de wet des levens; zich te laten sterven is niet de voorwaarde om te leven; en de mensch is geroepen om te leven, en nog eens te leven en altoos méér te leven. Zijn leven te stellen in zich den dood te geven, dat was de doodsdroeve dwaasheid van het Christelijke vroomheidsstelsel: een onzedelijke zelfmoord en fanatieke verminking eener natuur, gemaakt om te trillen op den adem des genots en de lusten des zingevoels.... Weg met dat somber leerstuk!.... Weg met dat zuchtend spook der kloostervromigheid en boetvaardigheid!.... O Christus! zoo gij nog vóor hebt naar uw beeld de eeuw te vormen die genieten wil, weg dan van hier; neem met uwe leer uw somber zinnebeeld meê, neem uw kruis en ga heen! *recede a nobis....* — Die woorden geven u in 't kort een gansch geheel van

leeringen, en ik zeg, dat bij 't gevaar, waarmeê deze strijd tegen het offer door leeringen, der maatschappij niet minder dan het Christendom vijandig, aangegaan, ons bedreigt, aan allen een zware pligt is opgelegd; de pligt namelijk van door de denkbeelden, door het woord, door de daad, door alle middelen van wederstand, tegen dien heilloozen stroom in te gaan, die met den val van het offer den val van 't Christendom en der maatschappij met zich slepen zou.

De redenaar roept nog twee andere getuigenissen in, die de hedendaagsche noodzakelijkheid van het offer verkondigen: onze ongeregtigheden en de bedreigingen des hemels.

We nemen gaarne de volgende plaats over, die vooral een diepen indruk heeft gemaakt:

„Die ongeregtigheden.... welke zijn ze?.... Ach! mijne heeren, voor lang reeds wachtte ik dit uur, om dat woord van dit spreekgestoelte te zeggen: *de openbare en algemeene schending van den heiligen dag des Heeren:* de plegtigste gebodsversmading in eene eeuw waarin er zoo vele geschieden!.... Aanstonds als gij het huis van God zult uitgaan, gij, godsdienstige vierders van den heiligen dag des Heeren, dan ziet wel toe, bid ik u: welligt zal het stof van den arbeid als een smaad vallen op dat feestkleed hetwelk aan wie u voorbij ziet gaan zegt, dat het de dag des Heeren is! Ziet ter regter, en ziet ter linker zijde; in uwe straten, op uwe openbare pleinen, in de werkplaatsen, aan de gebouwen, overal — wat zult gij zien? de ongeregtigheid van den dag die onder uwe oogen tot God roept: *Gij moogt vrij gebieden*,

wij gehoorzamen U niet! Hoort gij 't gedruisch der stad? en den hamer die slaat, en den wagen die rolt, en de zaag die knerst, en den muur die instort, en het aanbeeld dat dreunt, alles neemt een stem aan, om u te zeggen: zij hebben met den heiligen rustdag gespot. *Deriserunt sabbata!...* Ja, de hoon der menschen is gevallen op den sabbatdag Gods, *sabbata conversa sunt in opprobrium.* Er is geen Zondag meer; de dag des Heeren is niet meer; de mensch heeft dien weggeroofd; er is slechts een dag der menschheid, der menschheid zonder autaar, der menschheid zonder godsdienst, der menschheid zonder God, der menschheid thans, door met alle magt haren God te vergeten, aan haar zelve ten eigen godsdienst en godheid geworden!

En om te vervangen hetgeen niets op aarde vervangt: God en het onderhouden zijner wet — wat zien wij er voor onder onze oogen?... De dienst van den God *Mammon:* de drift van 't goud, de eeredienst van 't goud, de afgodendienst van 't goud!... De godsdienst van 't vermaak: het voldoen der zinnelijke lusten, niet eene zwakheid meer, maar een stelsel geworden; niet meer een toevallig oogenblik in 't leven, maar de gewone staat des levens, het leven zelf geworden, vervallen als het is van de dienst des geestes tot de dienst des vleesches. — En verder, wat is er nog meer in onze gelukkige steden om de dienst van den waren God te vervangen? Daar is de eeredienst van den *Kans*-God, de godsdienst van 't spel! het zedeloos spel, dat in zijne luimen verwoestingen, euveldaden, en lijkvaarten brengt! het wreede spel, dat op onmenschelijke wijs vrouw, kinderen, broeders en zusters opgehangen houdt boven den afgrond der ellende en zelfs der schande. Het moorddadig en der maatschappij zoo verderfelijk spel, dat in 't eind van zijne begunstigden zelfzuchtige verkwisters en

van zijne slagtoffers anarchisten of zelfmoorders maakt; menschen, tweewerf ellendig; ellendig wijl zij geen ander hulpmiddel weten dan de maatschappij te dooden, om aan de ellende te ontkomen, of zich zelven te niet te doen om aan de eerloosheid te ontgaan!....

„Dát zijn onze ongeregtigheden, en wat dezen nog een schrikbarender karakter geeft, is dat die zonden tegen den hemel - jammeren zijn voor de aarde, en die openbare beschimpingen tegen God - openbare aanslagen zijn tegen de menschen. En men zegt, dat van Parijs de beweging uitgaat voor Frankrijk, van Frankrijk voor Europa, en de wereld.... en ik hoor zeggen, dat straks de gansche wereld gaat komen om ons te zien... Ach, laat ons zorgen, dat als zij met billijke verbazing de wonderen ziet van ons genie en de tentoonstelling onzer nijverheid, zij niet met nog billijker verbazing de gruwelteekenen beschouwt onzer goddeloosheid en de tentoonstelling onzer ongeregtigheden."

VERSCHEIDENHEDEN.

DE NIEUWE BIJBELVERTALING.

Ter verdere aanvulling van hetgeen we het laatst over de nieuwe bijbelvertaling hebben medegedeeld [1]), laten we nu het stuk zelf in zijn geheel volgen, dat de Algemeene Synodale Commissie dienaangaande in de vorige maand heeft openbaar gemaakt. Het luidt aldus:

GRONDSLAGEN EN REGELEN VOOR DE VERTALING VAN HET NIEUWE TESTAMENT, ONTWORPEN IN DE ZAMENKOMST DER BENOEMDE MEDEWERKERS, IN APRIL 1854, BINNEN 'S GRAVENHAGE.

I. *Beschrijving van den arbeid en regelen, daarbij in acht te nemen.*

A. 1. De vertaling van het N. T. zal gegrond zijn op den gewonen Griekschen tekst, uitgegeven bij Elsevier in 1624.

2. Men zal echter van dien gewonen Griekschen tekst afwijken in volstrekt noodzakelijke gevallen, waar namenlijk de vertaling anders niet mogelijk of althans niet verstaanbaar zijn zou.

3. Ook zullen geene blijkbaar valsche lezingen in de vertaling worden opgenomen; maar grootere of kleinere gedeelten daarentegen van den gewonen tekst, die ontwijfelbaar onecht zijn, zullen daaruit niet mogen verwijderd worden.

4. Zulke grootere of kleinere gedeelten van den gewonen Griekschen tekst, die ontwijfelbaar valsch of ten minste hoogst verdacht zijn,

[1]) Zie *de Katholiek*, D. XXVI, bl. 49.

zullen als zoodanig èn in de vertaling met een enkel teeken (zoo als [ ]) aangeduid, èn in de aanteekening nader aangewezen worden.

5. Om te bepalen, wat in den gewonen Griekschen tekst ontwijfelbaar valsch of ten hoogste verdacht zij, zal men zich aan dezen maatstaf houden, dat uit- en inwendige bewijzen daaromtrent allezins of genoegzaam moeten overeenstemmen.

6. Ook andere lezingen van den Griekschen tekst dan die in de vertaling gevolgd zijn, zullen, in zooverre zij voor de gemeente belangrijk zijn, vermeld worden.

7. De thans gebruikelijke verdeeling in Hoofdstukken blijft onveranderd behouden, maar in de plaatsing zal men bij een voorgaand of volgend Hoofdstuk voegen, wat daarvan onafscheidelijk is.

8. De verdeeling in versen zal men wel in den regel volgen, maar toch dáár verbeteren, waar de zamenhang zulks volstrekt vordert, zóó echter dat het getal versen in elk Hoofdstuk noch vermeerderd noch verminderd worde, (*en het cijfer der afzonderlijke versen onveranderd blijve*).

9. De vertaling zal zóó geschreven worden, dat de versen doorloopen; maar elke nieuwe rede moet ook met een nieuwen regel beginnen.

10. Naar het voorbeeld der Statenvertaling, zullen de scheidteekens die in den gewonen Griekschen tekst voorkomen, behouden blijven of veranderd worden, al naar de zin der woorden, in de vertaling uitgedrukt, dat vordert.

11. De parenthesen van den gewonen Griekschen tekst zal men geheel weglaten, uitgezonderd alleen in die enkele gevallen, waar zij tot regt verstand der vertaling noodig zijn.

B. 1. De oude Statenvertaling zal in zoóverre de leiddraad der nieuwe vertaling zijn, als de getrouwheid, juistheid, duidelijkheid of welluidendheid het niet verbieden.

2. De zeven bijzondere regelen, door den Hoogleeraar van Hengel in zijne *Proeve van grondslagen* opgegeven, met betrekking tot het volgen van den leiddraad der Statenvertaling, zijn voldoende geacht.

3. In de volgorde dier regelen is echter, tot bepaling van de voorkeur, aan ieder derzelve, bij onderlinge tegenstrijdigheid, toe te kennen, déze verandering noodig, dat zij gerangschikt worden in dezer voege:

a. de *eerste* regel, die getrouwheid,

b. de *zesde* regel, die duidelijkheid,

c. de *derde* regel, die gelijkmatigheid of consequentie voorschrijft.

d. de *tweede* regel, die het paraphraseren verbiedt,

e. de *vierde* regel, die wil, dat de Grieksche woordschikking gevolgd worde,

f. de *vijfde* regel, die de eigenaardigheden van het Grieksch behouden wil,

g. de *zevende* regel, die den hedendaagschen stijl aanbeveelt.

4. Wat de inlasschingen van woorden betreft; dáár, waar de juistheid der vertaling ze vordert, kunnen zij dien naam niet eenmaal dragen. Daarentegen zullen de eigenlijke inlasschingen dáár alleen, waar zij tot regt verstand van den zin vereischt worden, toegelaten en dán in de vertaling op eenigerlei wijze aangeduid worden (*zoo als door* ( )).

5. De woorden, op welke het Nederduitsch niet aanwijst, dat in het Grieksch de toon valt, zullen op eenigerlei wijze gekenmerkt worden bijv. door een accent.

6. De regtstreeks aangehaalde plaatsen en woorden zullen in den tekst der vertaling onderscheiden worden, bijv. door aanhalingsteekens of door wijd uiteengedrukte of gespatieerde letteren. (*Het laatste schijnt de voorkeur te verdienen.*)

7. Alle onwelvoegelijke en onkiesche uitdrukkingen, alsmede zulke, die aanleiding geven kunnen tot spotternij, zullen in de vertaling zoo veel mogelijk vermeden worden.

C. 1. Zulke aanteekeningen, die de vertaling zelve als vertaling volstrekt vereischt, mogen niet ontbreken, bijv. waar vreemde woorden onvertaald worden opgenomen in de vertaling, of waar in de vertaling zulke Grieksche woorden worden overgenomen die in onze taal zeker burgerregt verkregen hebben, of waar men getrouw vertalende, gevaar zou loopen, om verkeerd verstaan te worden, of waar men genoodzaakt is, om vrij te vertalen, of waar men te eenemaal onzeker is in zijne keuzen tusschen twee verschillende vertalingen. (*Deze voorbeelden of proeven kunnen, in den geest van den gestelden regel, met vele vermeerderd worden.*)

2. Er zal ook in de aanteekeningen melding worden gemaakt van andere, niet geheel verwerpelijke opvattingen, bij voorkeur van zulke, die, vooral ten gevolge van den Staten-bijbel, geacht moeten worden bij de gemeente bekend te zijn. De vermelding geschiedt in den regel met *And.*

3. Ook zal er in de aanteekeningen verwezen worden naar zulke plaatsen des O. en N. Verbonds, die dienen kunnen, om de vertaling

toe te lichten, of ook ter opheldering van woorden en zaken, in den tekst vermeld, strekken.

4. De plaats van al deze aanteekeningen, met de bovengenoemde (*zie A.* 5, 6.) tot één geheel gebragt, zal zijn aan den voet der bladzijden.

5. Er zal aanwijzing geschieden van plaatsen, in het N. T. aangehaald of gebruikt uit het O. T., alsmede van plaatsen des N. T.; die met den vertaalden tekst gelijkluidende zijn, ofschoon daarbij de meest mogelijke beknoptheid zal worden in acht genomen en bijv. gansche pericopen ook in haar geheel, en niet van vs. tot vs., moeten aangewezen worden.

6. De aanwijzing van deze gelijkluidende plaatsen zal geschieden aan den rand der bladzijden.

7. De vertaling zal worden voorafgegaan zoo door eene algemeene inleiding, als door bijzondere inleidingen op de boeken des N. T., met dien verstande echter, dat men, zoowel in de algemeene inleiding als in de bijzondere, geene andere bijzonderheden wenscht opgenomen te zien, dan die tot regt verstand en gebruik van de boeken des N. T. in het algemeen, en van ieder bijbelboek in het bijzonder, voor de gemeente dienstig zijn.

8. De inhoudsopgave van elk geschrift wordt opgenomen in de bijzondere inleiding, die daaraan voorafgaat. Eene nadere opgave van den inhoud gaat aan ieder Hoofdstuk vooraf.

9. Registers zijn, even als kaarten, zaken van latere zorg.

10. De gebruikelijke regelen van taal en spelling, naar den Hoogleeraar Siegenbeek genoemd, worden door de vertalers in acht genomen, behoudens de latere zorg, als het werk der vertaling herzien wordt, daaraan door één of meer bevoegde taalgeleerden te besteden.

II. *Verdeeling van den arbeid en wijze van uitvoering.*

1. De schriften des N. T. worden verdeeld in deze vier gedeelten:

a. de drie eerste Evangelien met de Handelingen der Apostelen.

b. de Johanneïsche schriften.

c. de Paulinische brieven, uitgezonderd die aan Timotheus en Titus.

d. de eerste en tweede brief aan Timotheus, de brief aan Titus, de brief aan de Hebreën, de brieven van Jakobus, Petrus en Judas.

2. Van elk gedeelte wordt de bearbeiding aan een drietal geleerden opgedragen, die den arbeid onderling zóó verdeelen zullen, dat één meer als vertaler, en de beide anderen als adviseurs of coadjutoren werkzaam zijn en bekend staan.

3. Deze drietallen bestaan uit de navolgende heeren:

a. Blom, *Harting*, Prins.

b. Kist, *Niermeijer*, Scholten.

c. Pareau, *Spijker*, Vissering.

d. Hofstede de Groot, van Herwerden, *Muurling.*

4. De Hoogleeraar van Hengel is algemeene Adviseur.

5. De bijzondere inleidingen worden, even als de inhoudsopgaven, door hen vervaardigd, aan wie de bearbeiding van het geschrift is toevertrouwd; de algemeene inleiding door de revisoren.

6. Elk vertaler bearbeidt, in overleg met zijne adviseurs of coadjutoren, eenige weinige hoofdstukken als ten proeve, en daarna worden die onderscheidene proeven aan al de vertalers medegedeeld, en door hen, ook door middel van onderlinge zamenkomst, zooveel mogelijk tot éénheid gebragt. De hier bedoelde zamenkomst zal plaats hebben vóór de voorjaarsvergadering der Synodale Commissie van 1855.

7. De revisie voor de eenparigheid en zuiverheid der Nederlandsche taal wordt opgedragen aan Dr. de Jager, geadsisteerd door den Hoogleeraar des Amorie van der Hoeven.

8. Binnen twee jaren na de genoemde zamenkomst zal het werk der vertaling, zoo mogelijk, gereed zijn, en onmiddellijk daarop de revisie, indien zij niet reeds vroeger begonnen is, een aanvang nemen, terwijl de taalrevisie eerst op de algemeene revisie volgen zal.

9. Er zijn vier Revisoren, die elk een secundus hebben, waarvan twee met hunne secundi uit de bovengenoemde drietallen zijn aangewezen. Deze vier Revisoren vormen met den vertaler telkens van dat gedeelte, dat in behandeling is, een collegie van vijf leden, waarin allen eene concluderende stem hebben.

10. Indien een der Revisoren als vertaler werkzaam is geweest, zal zijn secundus bij de revisie van zijnen arbeid in zijne plaats optreden.

11. Aan de adviseurs of coadjutoren komt het regt toe, om in gewigtige gevallen, waarin de vertaler hunne adviesen niet gevolgd mogt zijn, daarvan schriftelijk mededeeling te doen aan de Revisoren.

Aldus uit de Handelingen van de, in de maand April 1854 binnen 's Gravenhage gehouden zamenkomst der benoemde medewerkers tot

de vertaling van het Nieuwe Testament, in overleg met hun Moderamen, op last van de Algemeene Synode der Nederlandsche Hervormde Kerk, opgemaakt door de Algemeene Synodale Commissie.

De Algemeene Synodale Commissie,
in haren naam,
de Secretaris,
TIMMERS VERHOEVEN.

's Gravenhage,
December 1854.

LUTHER'S VERTALING VAN HET „WEES GEGROET".

Toen in September 1522 Luther's vertaling van het Nieuw Testament verscheen, maakte zij, vooral in Saksen, een verbazenden opgang. Gedrukt met de kostelijkste lettertypen van dien tijd en versierd met vignetten door de hand van Cranach en Albert Durer geteekend, werd zij, als het ware, het mode-boek van den dag; men vond haar, zegt een tijdgenoot, niet alleen op den lezenaar van geleerden, maar ook op het sierlijk gestoffeerd werktafeltje der schoonen — gelijk *nu* een Album of een *Keapsake* — liggen. Maar niet lang bleef de overzetting in het ongestoord bezit van die bijna hartstogtelijke bewondering: want kort daarna werd zij hevig aangevallen door een oud en gehaat mededinger van den Hervormer, den papist Emser, met wien hij te Worms een harden strijd had moeten doorstaan.

Luther had wel is waar den hemel gebeden om dien „afschuwelijken bok" van de aarde weg te nemen; maar de waakzame en bekwame bestrijder wilde het slagveld niet ruimen, en spande alle krachten in om het literariesch wonder van den dag in verdenking te brengen. Emser was ongelukkig niet enkel een diep geleerd theoloog maar ook een doorkneed taalkundige: zoowel in 't Hebreeuwsch als in het Grieksch en Latijn was hij goed te huis, en zijne scherpzigtige kritiek had in Luther's overzetting niet minder dan 1400 fouten en misstellingen ontdekt, zoowel in den tekst als in de Voorrede en de randglossen. De Hervormer

spoog vuur en vlam tegen die „ezels kritiek"; — de „inhoud van den nachtstoel (schrijft hij aan een zijner discipelen) moest hem naar 't hoofd geworpen worden". En toch....., in de volgende uitgaven van zijn Nieuw Testament — hij beleefde er drie -- zag men een duizendtal van de door Emser aangewezen misstellingen verdwijnen.

Toen het boek eenmaal een voorwerp van twist was geworden, liepen alle toenmalige philologen en linguisten te wapen. Erasmus, Bucer zelfs, en een aantal van Luther's discipelen konden zich met de vertaling van vele plaatsen niet vereenigen. En toen er, een weinig later, te Zurich eene andere Duitsche overzetting in het licht was gegeven, waarin Luther's vertaling van het Grieksche Χαῖρε κεχαριτωμένη (het *Ave gratia plena* der Vulgaat) niet werd opgenomen, wist de Hervormer geen woorden te vinden, krachtig genoeg, om den onhandigen auteur te beschimpen. „Ellendige ver-„taling! (schrijft hij) vol van genade, *gratiosa;* wat beest van een „Duitscher kon ooit zulk een taal aan een engel in den mond „hebben gelegd? *Vol van genade*, alsof het een kan vol bier gold „of een buidel vol geld! Mijne overzetting is alleen naauwkeurig, „en ik schrijf: Wees gegroet, gevallige (*Holdselige*). Ik heb geen „paap noodig om mij te regt te wijzen; en indien iemand anders „mijne vertaling niet wil goedkeuren, laat hem dan naar den „duivel loopen!"

Het schijnt dat Luther zich eenigen tijd daarna die kwade bui niet meer herinnerde; want in een gezang, dat hij ongeveer een jaar daarna liet drukken, vertaalde hij juist gelijk hij vroeger zoo scherp had afgekeurd: „*Gegrüsset seyd du Maria voller Gnaden*": Wees gegroet, Maria, vol van genade.

EENE FEESTVIERING IN FRANKRIJK.

De Fransche dag- en weekbladen deelen ons onophoudelijk de velerlei feestelijkheden meê die ter gelegenheid van het Jubilé en

van de leerstellige uitspraak over de Onbevlekte Ontvangenis van Maria allerwege als om strijd in Frankrijk gevierd zijn. 't Is inderdaad een genot, die bisschoppelijke aankondigingen van het Jubilé en bekendmakingen dier uitspraak te lezen: wat spreekt daar een geloof, eene liefde, wat eene innige vereering der H. Moedermaagd uit; het is een waar genot, de plegtigheden dier schoone dagen, eerst van boete dan van feestvreugde, te hooren vermelden. Stad en land wedijverden met elkaâr: en wonnen het de eerste steden des rijks in grootsche pracht, daar buiten en in de kleinere steden was er eene eenvoudige innigheid die niet minder weldadig op het geopend gemoed werkte. Eene dier feestvieringen van het Jubilé en ter eere der Onbevlekte Ontvangenis van de H. Maagd wordt ons door een ooggetuige aldus verhaald:

Aubagne (in het diocees van Marseille) heeft ook hare openlijke hulde aan de Onbevlekte Moedermaagd gebragt en een nieuw bewijs van de godsdienstige gevoelens harer bevolking gegeven. Vier weken lang werd aan deze stad door de Paters Oblaten der Onbevlekte Maagd het woord Gods verkondigd. De uitslag er van heeft aller verwachting verre nog overtroffen. Van de eerste week af aan was de geestdrift der geloovigen om Gods heilig woord te hooren, zoo groot dat de kerk met de er in opgerigte tribunen de menigte niet bevatten kon. Men moest van toen af twee oefeningen op een dag houden, eene voor de mannen en eene voor de vrouwen. De rijken, de armen, de burgers, de werklieden wedijverden om het hardst en waren allen even begeerig naar het woord van God. De ijver der zendelingen en inzonderheid de zachtheid, de voorzigtigheid en welsprekendheid van Pater Dassy, het mede-ijveren van den pastoor en de verdere zielzorgers der parochie hebben wonderen uitgewerkt. Drie algemeene Communiën hadden plaats: twee voor de vrouwen en eene voor de mannen. Bij de 3000 vrouwen zijn tot de H. Tafel genaderd om het Jubilé te verdienen. Zondag, den 4 Februarij, was het de feestdag der mannen. De Bisschop van Marseille heeft zelf hun de H. Communie willen geven, en de goddelijke spijze uitgereikt aan 1300 mannen, met den maire en heel de municipaliteit aan het hoofd. Op het gezigt dier godsvrucht, ingekeerdheid en innigheid op 't gelaat waarmeê die menigte tot de H. Tafel naderde, was de Bisschop zoo getroffen dat hij zijne tranen niet

weerhouden en ter naauwernood de woorden der uitdeeling uitspreken kon. Zijne Hoogwaardigheid deed de hem overstelpende aandoening in het hart zijner hoorders overgaan door eene roerende toespraak in ons provençaalsch idioom, dat in zijnen mond eene onbeschrijfelijke waardigheid en bevalligheid aanneemt. Hij wist zich met zooveel kracht en vuur uit te drukken, dat men niet meer dacht de stem van een zeventigjarigen grijsaard te vernemen; men vergat zijne jaren en men meende weêr den Eerwaardigen priester Mazenod van 1820 te zien en te hooren. Het was weêr dezelfde stem, hetzelfde vuur, dezelfde welsprekendheid die destijds Aix, Marseille en een groot deel van ons Florence zoo diep wisten aan te grijpen. Als hij sprak stonden zijne oogen vol tranen, en die hem hoorden weenden meê.

Doch de feesten van het Jubilé moesten met die plegtigheid niet eindigen. Pater Dassy en de pastoor van Aubagne hebben van de eersten het gelukkig denkbeeld gehad van een gedenkteeken ter eere van de Onbevlekte Moedermaagd op te rigten. Een sierlijke kolom van steen was in 't midden van een breeden *boulevard* opgerigt, daar moest een beeld der goede Maagd op geplaatst worden; hierom vierde op Zondag, den 11 Februarij, heel de bevolking van Aubagne plegtig feest. De vreugde was in aller ziel, en een glans van genoegen lag op aller gelaat. Men was slechts ongerust over het weder, dat zich voor de openlijke hulde die men toebereidde zoo weinig gunstig liet aanzien. Heel den ochtend had het niet opgehouden met regenen, en men vreesde reeds dat de processie niet zou kunnen optrekken, toen te 2 uur de regen ophield, de lucht verhelderde en men op eens den Bisschop zag komen, die niet verwacht was en aan allen eene aangename verrassing bereidde: wel eene dubbele vreugd, door de Voorzienigheid aan de inwoners van Aubagne toegedacht. Daar luiden de klokken in volle en vrolijke vlugt ver door de lucht, de trom gaat rond door alle straten, heilige wedijver vervult aller ziel; heel de stad verandert als bij tooverslag van gedaante; overal ziet men gierlanden en bloemkransen en kolommen van groen; overal witte draperingen met bloemen bezaaid; overal triomfbogen, hier met kroonen, daar met het naamcijfer van Maria en elders met de bevallige zinnebeelden harer deugden versierd. Boven die eerebogen wapperden vlaggen

met schitterende kleuren hoog in de lucht. Alle ramen waren behangen en getooid. Te drie uur wijdde de Bisschop het beeld der H. Maagd. Toen die gebeden afgeloopen waren, ontschoot een ontzettende kreet aan aller borst en de lucht weergalmde van 't lofgejuich: „LEVE MARIA! LEVE MARIA!" Te gelijkertijd deed een daverend trompetgeschal zich hooren, de koren der mannen, der jongelingen, der jonge maagden hieven de lofzangen van Maria aan, en eindelijk zette zich de processie in beweging. Het duurde lang eer zij voorbijgetrokken was, want verre het meerendeel der bevolking nam er deel aan. Achter de geestelijkheid zag men het gewijde beeld der Onbevlekte Maagd komen; het werd gevoerd op een triomfkar die met zeer veel kennis en smaak versierd was. Zestien jongelingen geleidden den zegewagen. Rondom wapperden vanen met de kleuren der H. Maagd. In alle straten waar de heilige stoet doortrok, werden aller hoofden ontbloot. Mannen, vrouwen, alles viel op de knieën om het beeld van Maria te vereeren en den zegen van den Bisschop te ontvangen. Aan den *boulevard* gekomen, die voortaan den naam der Onbevlekte Maagd zal dragen, hield de processie stil, en het beeld der Onbevlekte Moedermaagd werd op de daar opgerigte kolom geplaatst, onder den duizendwerf herhaalden zegekreet van „LEVE MARIA! LEVE MARIA!"

Na die indrukwekkende plegtigheid begaf zich de menigte naar de parochiekerk om er het afscheid der ijverige Missionarissen te hooren. Pater Dassy sprak in hun aller naam en gaf aan heel de bevolking van Aubagne een even vereerenden als welverdienden lof. Toen de ijverige missionaris geëindigd had, nam de grijze Bisschop het woord op en zeide, dat hij, neen, van Aubagne's goede inwoners geen afscheid nam; hij beloofde hun dat hij hen zou komen wederzien, en zeide hun al wat het hart beminnelijks en gevalligs kan ingeven; hij verzekerde hun, dat hij hen beminde, en ten bewijze zijner genegenheid voor hen herinnerde hij hun, hoe niets hem heeft kunnen weerhouden om den luister van hun feest door zijne tegenwoordigheid te komen verhoogen: noch zijne vergevorderde jaren, noch het slechte weder, noch zooveel bezigheden die hem elders riepen. Die vurige woorden maakten een onbeschrijfelijken indruk op aller kinderlijk hart. Ook zullen de inwoners van

Aubagne het nooit vergeten wat hun Bisschop hun al aangenaams en vleijends heeft weten te zeggen, en Zijne Hoogwaardigheid zal dezen dag onder de gelukkigste dagen zijns levens en Aubagne onder de vele steden tellen waar men de Moeder Gods het beste bemint en dient en zijn Bisschop het meeste bemint en eert.

Om den dag waardig te sluiten, was er 'savonds eene verlichting die men algemeen mag noemen; want er was geen huis, geen raam, dat aan de Onbevlekte Maagd geen hulde bood. Zeker daar zijn in Frankrijk steden waar de verlichting rijker, grootscher was, maar nergens, dunkt ons, is het openlijk huldebetoon zoo algemeen geweest, want alle inwoners hebben er deel aan genomen.

Moge — met die bede eindigt de vrome priester zijn verslag der treffende feestelijkheid — moge die vereenigde lof en hulde welgevallig opgaan voor den zetel der verheerlijkte Moedermaagd, en haar goedgunstig doen nederzien op ons vaderland, op dat rijk, waar zij zoo vurig wordt bemind en men haar met zooveel godsvrucht en ijver dient.

CORRESPONDENTIE.

Van *de Katholiek* is niet een enkel volledig exemplaar meer voor handen; het 1, 2, 3, 17 en 24 deel ontbreken. Van de overige losse deelen of jaargangen zijn nog enkele exemplaren tegen billijken prijs bij onze Uitgevers te verkrijgen.

DANKBARE HERDENKING

VAN HET

GEËINDIGD JUBILE.

Wie die maar eenigzins heeft gelet op hetgeen in het nu bijkans overal gesloten jubilé is omgegaan, voelt zijn hart niet vol van onuitsprekelijken dank en innige verheuging, die hij behoefte heeft met andere mede-gelukkigen te deelen. Ja, 't is dan weder gebleken — wij hebben het diep in onze zielen *gevoeld* — we zijn kinderen Gods, erfgenamen Gods, mede-erfgenamen van Christus [1]). *Wij* hebben het te meer gevoeld, heeft menig zondaar in deze dagen uitgeroepen, naar mate we ons door onze misdaden te onwaardiger hadden gemaakt Gods kinderen te wezen. Vergeten hadden we Hem in wien wij leven, ons bewegen en zijn [2]) — vergeten!... néén...

---

1) Rom. VIII, 17.
2) Act. XVII, 28.

versmaad!..., in 't aangezigt Hem, onzen Vader, baldadig en gedurig gehoond — en Hij, die ons van zijn hoogen glorietroon aan den brozen levensdraad boven den afgrond der verwerping hield opgeheven, Hij die en regt en magt had, er ons met elken ademtogt voor eeuwig in neêr te storten — o mijn Vader, goede Vader! wat hebt Gij gedaan?... uw oog van die gansch in 't booze liggende wereld [1]) afgewend, Gij hebt uwen Zoon en zijne Moeder aangezien, toen met uw blik zijn Rijk gezocht, dat wel *in* maar niet *van* deze wereld is [2]), en of Gij in dat ander paradijs den U ontvlugten overtreder zelf weêr zoeken kwaamt: zoo klonk een onbeschrijfelijk teeder geroep als van een bezorgden vader ons van verre toe: Gevallen, diep-gevallen mensch, waar zijt gij [3])? —

Van de eeuwige stad ging die stem uit: van hem die ons het hoogste beeld hier is van God, uit wien alle vaderschap genoemd wordt in hemel en op aarde [4]); 't was de diep-bewogen stem van onzen heiligen Vader, die zijne verdoolde kinderen wederriep tot God. Duizend, duizend echo's hebben heel de wereld over zijn vaderwoord weken en maanden lang herhaald: Gevallen mensch, waar zijt gij?... doet boetvaardigheid, het rijk der hemelen is nabij [5])!

En op den heiligen berg lag al dien tijd de grijsaard neêrgeknield in 't vurigst zielsgebed; bij wijlen hief hij zijne smeekende blikken tot de Onbevlekte Maagd en haren gekruisten Zoon omhoog — en dit deden duizend

---

1) I Joan. V, 19.
2) Joan. XVIII, 36.
3) Gen. III. 8.
4) Eph. III, 15.
5) Matth. III. 2.

duizenden met hem mede in den hemel en op aarde, en allen verzuchtten zij met Hem: Genade, Heer! genade voor uw volk: 't is uw Moeder, ook ónze Moeder die 't U vraagt!... ach, een verbrijzeld en verootmoedigd hart zult Gij, o God, niet versmaden [1]!

't Was wel eene buitengewone genadekracht, die nu de geloovigen heenvoerde naar 's Heeren huis om er zijn herscheppend woord met altoos toenemenden ijver te hooren. Wat hingen ze alom aan de lippen des boetepredikers! hoe bogen hunne hoofden en braken hunne harten op zijne dreigende of smeekende stem; hoe liep dan de kille rilling der ontroering over 't gelaat en door al 't gebeente heen, of gaf het diep-bewogen gemoed zich in groote tranen lucht — ja, ja, zij *voelden* het de verloren zonen, al die verdwaalde kinderen: hun *Vader* zocht hen, riep hen, drong, dwong hen weder te keeren — en o Vader in den hemel! — ach is de eeuwigheid wel lang genoeg om de eindeloosheid uwer barmhartigheden te verkondigen?... Gij, Gij zelf, de versmade, Gij zelf hebt die weerspannige harten omgekeerd, zelf hen afgetrokken van de godheden der eeuw die zij U ten hoon aanbaden, hen voor U heroverd met het zachte maar onweerstaanbare algeweld uwer liefde. God, wat overwinningen, maar ook wat getuigen uwer genade!

Deze had voorlang zijne ziel verpand aan den Mammon der ongeregtigheid: hij heeft er zich nu van losgescheurd; hij heeft onder veel opoffering hersteld: „nu — sprak hij verheugd — kan ik gerust sterven: ik heb het goed aan zijnen heer en mijne ziel aan haar God teruggegeven!" — Elders zag men arme dienstbaren, beducht

---

[1]) Ps. LI, 19.

dat zij hunnen meesters door zorgeloosheid of welligt door opzettelijk bedrijf ten schade zijn geweest, in de vindingrijkheid hunner boetvaardige liefde, met gemeen overleg strenge verstervingen plegen, of zij op die wijze (want iets anders vermogten zij niet) herstellen konden wat er hun misschien te herstellen was; — ginds dien handwerksman door verdubbelden en verlengden ijver den soms verwaarloosden tijd inkoopen; — hier weder de gekrenkte, daar de ontroofde eer den naasten zorgzaam wedergeven — de gewetens zijn ontwaakt, verbrijzeld; verteederd, en allen zijn meer dan ooit bekommerd en bedacht op de verantwoording in 't jongste gerigt, waarvan de bazuinslag hun dezer dagen op de zielen viel, en in de edelmoedigheid hunner ontvlamde liefde doen zij meer zelfs dan strikte pligt van hen vraagt.

Een ander weêr was verloren in alle aardsch genot; bij 't gedruisch van balzaal en bedwelmend feestvermaak had die dochter der wereld in lange geen klank meer der eeuwigheid vernomen. Eene jonge vriendinne voert haar, half weêrstrevig, ter avondkerk heen. Die tallooze schaar in diepe stilte nedergeknield; het rustig altaar; de ademing des gebeds door 't geheimvol tempelruim: het bleef niet zonder eenigen ernstigen indruk op dat anders zoo wufte gemoed; 't is reeds half gestemd voor 't boetewoord dat haar toeklinkt over de vlugtigheid van 't aardsche leven, waarvan dan nog helaas! de allerschoonste dagen worden verdarteld en verloren voor de eeuwigheid; voor de eeuwigheid! die, gelukkig of rampzalig, maar altoos de prijs van dit kortstondig leven is:.... „Verheven dochters van een Vader die God is en daarboven in den hemel woont!" — roept op eens de ontvlamde redenaar uit — „maar die „u verlaagd hebt tot slavinnen des vermaaks en der zonde,

„die de bloeijende dagen uwer welhaast onherroepelijke „jeugd in feest- en danszaal verkwist, verkort, misschien „onteert: hebt gij niet soms uwe wufte schimmen zien „heenvliegen langs den wand —: sneller vliegt uw leven „heen: 't is als een schaduw die voorbijschiet en verdwijnt. „*Umbrae enim transitus est tempus nostrum* [1]). Gij hebt „de bruischendste feestmuziek op één snel teeken, op „één slag hooren zwijgen op eens.... en 't was stil — „stil als straks uw graf —: één wenk, één oogwenk, een „jongste bazuinschal [2])! de dood gaat voor zijn aangezigt „uit! *ante faciem ejus ibit mors* [3]), en nog dézen, dézen „nacht, dwaze! zullen zij uwe ziel van u wedereischen [4])! — „Gij hebt welligt, gij die den nacht verkeert in dag [5]), „afgemat van 't langgerekte feestvermaak, de kroonlichten „zien doven, terwijl een nieuwe morgen u bescheen —: „één ademtogt, ja! waait uw levenslamp uit; maar zal „er een nieuwe morgen voor u aanlichten, of dan een „eeuwige nacht nederzinken over uwe ziel? er zal, dus „spreekt de profeet, voor hen geen morgenlicht zijn: „*non erit eis matutina lux* [6]); gij zult het licht verwach- „ten en God zal u stellen in de schaduw des doods en „in de eeuwige duisternis: *exspectabitis lucem, et ponet „eam in umbram mortis et in caliginem* [7]). — Zorgeloos „verlaat gij de feestzaal... maar blikt nog eens even terug, „ligtzinnigen! ziet die rozen, ziet die bloemen, die u „sierden, daar door u vertrapt op den grond! — is 't úw

---

1) Sap. II, 5.
2) I Cor. XV, 52.
3) Hab. III, 5.
4) Luc. XII, 20.
5) Job XVII, 12.
6) Is. VIII, 20.
7) Jer. XIII, 16.

„beeld?... is de bloem uwer jeugd aldus vertreden?... „maar uw leven is als eene bloem die uitkomt en ver- „treden wordt [1]); voor de hitte is zij verdord en afge- „vallen en de schoonheid van haar gelaat is vergaan: „*flos ejus decidit et decor vultus ejus deperiit* [2]). — En „gij denkt en gij durft zóó als gij daar ter ruste weder- „keert naar uwe woning — aldús terug te gaan tot het „eeuwig huis uws vaders! en gij ducht in dien staat zijn „blik, zijn onderzoek, zijn vonnis, zijn ontzaggelijke „wrake niet!... En gij hoordet geen stem in u, óm u?... „*Ik* heb haar dan voor u vernomen gelijk de profeet „weleer voor zijn volk: de stem die zeide: Roep! en ik „sprak: wat zal ik roepen?... Alle vleesch is als gras, „en al zijn glorie als de bloem des velds; de adem des „Heeren is er over heengegaan: en waarlijk wel als gras „bleek dit volk: 't is verdord en de bloem is afgevallen; „maar het woord des Heeren blijft in eeuwigheid [3])." —

O dat levend en krachtig woord Gods, scherper dan alle tweesnijdend zwaard, het voer haar door de ziel en rigtte daar de gedachten en zinnen des gemoeds [4]) en keerde niet ijdel weder [5]): thans beweent en herstelt de boetelinge hare schuld aan den voet van het eenzame kruis.

En gelijk in die wereldlinge, zoo overwon de genade in zoo menige ziel aan de zonde verslaafd. Verderfelijke gelegenheden zag men ontvlugt, schuldigen omgang afgebroken, gevaarlijke plaatsen vermeden, vijandschappen verzoend, den vrede in zoo menig ongelukkig huisgezin

---

1) Job XIV, 2.
2) Jac. I, 10, 11.
3) Is. XL, 6—9.
4) Hebr. IV, 12.
5) Is. LV, 11.

hersteld. Als anders die vader met wankelen tred, soms vloekend, in zijne woning wederkwam, sloegen al die havelooze kinderen van schrik aan 't schreijen, terwijl zij hunne bleeke moeder mishandeld zagen en snikken van smart: met dien man scheen weleer een satan binnengekomen! En nu — o God! hoe loven zij allen te zamen uwe barmhartigheid! — als nu die kleinen vaders stap maar hooren, dan vliegen ze naar de deur en trekken en kussen hem aan de handen; hij zit naauw neder, of de ongeduldige stoet klimt hem tegen de knieën op; de zonneblik der moeder schijnt vreugde heen over 't liefelijk tooneel, en zoo vurig omhelst ze in een der kleinen en vader en kind meteen!

Neen, ik kan het al mijn leven niet vergeten, hoe gansch gebroken, hoe week, hoe teêrgevoelig toen aller harten waren; wat onweêrstaanbare behoefte ze hadden zich uit te storten: in luid gesnik barstten ze vaak voor 's Heeren dienaar los, en ontsloten op eens geheimenissen, helaas! nog nimmer opregt voor hun God aan zijnen priester beleden. Die nu zoo helder-bewuste, die nu zoo diep-gevoelde als -verfoeide, die zoo opregt-bekende schuld; dat zoo bereidvaardig gemoed om alles, alles ter zonde-verdelging en -herstelling te doen; dat smeeken, dat kermen tot God om erbarming en vergiffenis: het sprak wel van de magtige, van de buitengewone genade welke eindelijk die lang-verloren ziel heroverd, en al Gods Engelen doen juichen had van vreugd. — Niets nu scheen te zwaar; niet slechts, wat men te voren ondoenlijk achtte: niet slechts vasten, den dag des Heeren heiligen, meer ter Kerk en te Communie gaan, den armen naaste bezoeken en verkwikken kon men nu: maar wat sommigen oneindig méér nog kostte: zij schaamden zich

hun heilig geloof, hunne pligten niet langer: geen spot van ongodsdienstige meesters, geen hoongeschater van huis- of werkgenooten schrikten hen meer af, om waar zij moesten, hun pligt te volbrengen en Gode meer te gehoorzamen dan den menschen [1]). Harde ontberingen, ellende, ja broodsgebrek hebben er zich getroost en getroosten er zich nóg, om hunne zielen te behouden, zij des Heeren woord nu gedachtig: Wat zal het den mensch baten of hij de gansche wereld wint, maar schade lijdt aan zijne ziel [2])? Verstooten dienstmaagd, die in uw eenzaam dakvertrekje magteloos gevonden werdt: de wereld neen en ook het prachtig huis zelf niet dat u heeft uitgeworpen, neen zij wisten 't niet wat strijd gij daar om uwe arme moeder zoolang gestreden, wat deugd gij daar beoefend hebt: maar uw Vader in den hemel, die in 't verborgen ziet [3]), heeft alles, alles aanschouwd: ongekende kruisheldin! Hij heeft reeds de kroon der verwinning u toebereid.

't Was dan den geloovigen ook aan te zien, hoe zij zich geheel anders dan te voren ten heiligen feestdisch hadden voorbereid. Heel hun vroeger leven hadden zij naauwlettend getoetst, al de plooijen huns harten doorzocht, en bij het helder-schijnend licht der zoo vurig-afgebeden genade, kenden zij zich zelven nu beter dan ooit. Zij voelden zoo diep húnne overgroote schuldigheid en Góds oneindige ontferming!.... Neen, Heer! ik ben 't niet waardig, zeggen zij, op de borst slaande, zoo ootmoedig den priester na die gereed stond hun het Lam Gods dat 's werelds zonden wegneemt, ten zielespijze uit te reiken. Ga van mij, Heer! — verzuchtten zij ter

---

1) Act. IV, 19.
2) Matth. XVI, 26.
3) Matth. VI, 6

aard geworpen met Petrus nog eens — ga van mij, Heer! want ach! ik ben een zondig mensch [1])! zij zouden aarzelen te gaan; maar de liefde dringt [2]); zij vernemen huns Verlossers vriendelijke stem: Komt Gij allen tot Mij die afgemat en beladen zijt, en Ik zal uwe ziel verkwikken [3]); — Heer! — verzucht hun hart dan weder — tot wien ook zouden we gaan: Gij hebt de woorden des eeuwigen levens [4]), want Gij, Gij zijt de Christus, de Zoon van den levenden God [5]), en een verbrijzeld en verootmoedigd hart, o God! Gij zult, Gij kunt het niet versmaden [6])....
Zij treden dan toe... en zitten aan!....

Wat er in dat zalig uur is omgegaan in hunne ziel, dat is het heilig geheim der liefde! maar vele tranen zijn toen geschreid, en lang duurde het zoet verkeer tusschen de gelukkige Bruid en den goddelijken Bruidegom. Toen rees met een onbeschrijfelijk gevoel uit aller ziel dit loflied op, dat de Engelen daar rondom en in den hemel met verrukking hebben aangehoord:

„Hij is in ons! Aan 't licht, aan 't leven,
Dat Hij ontvangt in 's Vaders schoot,
Werd met zijn Vleesch ons deel gegeven,
Met 't Bloed dat Hij aan 't Kruis vergoot.
Zijn broedren zijn we! 's Vaders zonen!
In ons komt beider Liefde wonen,
En God vereenigt ons met God!
Hang' dan de sluijer nog der zinnen:
Zijn lijden, strijden, overwinnen

---

1) Matth. V, 8.
2) II Cor. V, 14.
3) Matth. XI, 28.
4) Joan. VI 68.
5) Matth. XVI, 16.
6) Ps. L, 19.

Ons immer wederkeerend lot:
Heil ons! Wij kunnen Hem beminnen;
Ons gloeit de Hemel reeds van binnen,
In liefde's zaligend genot!"

Wel onuitsprekelijk liefdegeheim dezer onvergetelijke dagen! Duizenden en honderdduizenden zijn daar nu in zoo welbereide harten met Jesus' eigen Vleesch en Bloed gespijsd; des Vaders eeuwige Zoon, in wien Hij zijn welbehagen heeft [1]), is in hen en zij zijn in Hem! door de offerspijze één met den Offeraar en de Offerande werden zij zelven in en met Hem levende, godgevallige offeranden van aanbidding en dank, van schuldverzoening en genadesmeeking; zijne ledematen immers zijn zij en het ligchaam van Hem die zich alles in allen vervult [2]); kinderen, erfgenamen Gods en mede-erfgenamen van Christus [3]); zij leven, ja, doch niet zij, maar Christus leeft in hen [4]), wien de Vader altijd hoort [5]); Hij, door wien hun beider Geest verdiend en afgedaald is; dien de Vader in den naam zijns Zoons heeft gezonden [6]), en die zelf nu in hen verzucht met zijne onuitsprekelijke verzuchtingen [7]), en pand is der eeuwige erfenis [8]). Één met het eeuwig offer, zijn die honderdduizenden ook één met de eeuwige Liefde, zij zijn kinderen Gods!.... en 't is in hen allen dan weder vervuld wat Jesus weleer zeide: Zoo iemand Mij bemint, hij zal mijn woord onderhouden, en mijn Vader zal hem bemin-

1) Matth. III, 17.
2) Eph. I, 23.
3) Rom. VIII, 17.
4) Gal. II, 20.
5) Joan. XI, 42.
6) Joan. XIV, 26.
7) Rom. VIII, 26.
8) Eph. I, 14.

nen; Wij zullen tot hem komen en intrek bij hem nemen [1]).

Zoude ook nu hun leven niet met Christus verborgen zijn in God [2])? Zouden zij, der zonden gestorven en met Christus verrezen, nu niet zoeken, nu niet smaken wat van boven is waar Christus ter regterhand Gods is gezeten [3])?... 's Vaders Geliefde [4]) en beider Liefde woont in hunne dankbare harten — en liefde is *offer!*... is weg- en overgave van wat men heeft en wat men is en wat men vermag aan Hem uit wien en door wien en in wien alles is [5]). O we hebben dan ook de werkingen van dien Liefdegeest in die dezer dagen geregtvaardigden of nog méér geregtvaardigden niet zonder aandoening gadegeslagen. Wat een geest van opoffering blonk er in hen uit! en hoe leefden zij gedurig als onder het hen altoos ziende oog van hunnen geliefden Vader om al wat van Hem kwam ook in een offer te verkeeren tot zijne glorie. De moeizame arbeid van den dag wordt met Hem begonnen en met Hem geëindigd; en nog dikwerf op den dag als 't zwoegend ligchaam schier bezwijkt onder den last, dan zoekt hun blik het vaderoog aan den hemel, dan schiet de zielszucht naar omhoog: Moge, Vader! dit een offer zijn ter voldoening mijner schuld bij U! — Waren vreeselijke onverwachte jammerslagen hun deel: Vader! — verzuchten zij — uw wil geschiede! Gij hebt het gegeven, Gij genomen, dat uw naam gezegend zij [6])! — En daar ziet gij weêr anderen: de minder geslagenen en de meer ge-

---

1) Joan. XIV, 23.
2) Col. III, 3.
3) Ib. 1, 2.
4) Eph. I, 6.
5) Rom. XI, 36.
6) Job I, 21.

zegenden om strijd een geur van zoetheid, een godgevallig offer opdragen [1]) in de veelvoudige hulp blijmoedig aloin den armen en den lijdenden broeder aangebragt: want de aalmoes, vertrouwen zij, verlost van alle zonden en van den dood [2]). — Anderen weêr dragen op andere wijze de versterving van Christus in hunne ligchamen rond [3]); doch we moeten den zedigen sluijer eerbiedigen die de heldhaftige gestrengheden eener boetvaardige liefde onttrekt aan 's werelds oog, dat hier onder 't zijden of daar onder 't ruwe gewaad geen boetekleed of -koord vermoedt; ach zij zoeken allen, geheel aan zich zelven gestorven en in Christus levend, in zijne liefde geworteld en gegrond, thans met al de Heiligen iets te begrijpen van de breedte en de lengte en de diepte en de hoogte van 't oneindig erbarmings-geheim, iets te kennen van de alle kennis te bovengaande liefde van Christus en vervuld te worden tot heel de volheid Gods [4]).

En van dat ondoorgrondelijk, alomvattend, volkomen verlossings-geheim, dat de Vader voorbestemd, de Zoon uitgewerkt en beider Geest voltrokken heeft, is onder eenparig gejubel van hemel en van aarde, in dezen genadetijd de hoogste openbaring in het verhevenst genadewerk, is de *volheid* ons bevestigd! In de Onbevlekt Ontvangen Moeder zijn al hare kinderen der drieëenige Godheid weêr nader gevoerd: want zij die we thans met heel de Kerk verheerlijken, zij is ons „de naaste beeldtenis van den eeuwigen Vader, den menschgeworden Zoon en den offerenden

---

1) Philipp. IV, 18.
2) Tob. IV, 11.
3) II Cor. IV, 10.
4) Eph. III, 17—19.

H. Geest." *Ave gratia plena!* klonk het weder als weleer uit den mond der Engelen: Wees gegroet gij vól van genade!.... Twee honderd millioen kinderen die in 't vurigst zielsgebed nederlagen om de goddelijke verzekerdheid van dat gloriewoord af te bidden, staan verrukt van vreugde op, buigen het hoofd, geven blijmoedig 't verstand gevangen [1]) ten dienste van 't geloof, en belijden om strijd met eene kinderlijke vervoering van liefde en van dank: o Moeder onzes Verlossers! Moeder Gods! o onze Moeder! wij GELOOVEN het, wij BELIJDEN het met heel onze ziel: ONBEVLEKT ONTVANGEN, vol van genade zijt Gij!....

„Laat ons, Moeder van den Heer!
Laat ons om uw zetel dringen,
Laat uw kind'ren u ter eer
't Zielverrukkend feestlied zingen,
't Moet weêrklinken luid en blij:
MOEDER, ONBEVLEKT ZIJT GIJ!

„'t Heeft reeds 't wijde wereldrond
En herscheppend overklonken
't Woord door PIUS' mond verkond;
En uw kind'ren vreugdedronken
Jub'len op uw feestgetij:
MOEDER, ONBEVLEKT ZIJT GIJ!

„Neen dat loflied zwijgt niet meer:
Tot aan 's werelds verste palen
Zullen met het hemelsch heer
Al uw kind'ren 't luid herhalen
't Woord van 't zalig Jubeltij:
MOEDER, ONBEVLEKT ZIJT GIJ!

---

1) II Cor. X, 5.

„En we voegen dank en beê
Aan de blijde feestgezangen;
Wie, wie dankt niet met ons meê
Voor al 't heil door u ontvangen
In het zalig Jubeltij,
MOEDER, ONBEVLEKT ZIJT GIJ!

„Zonnezuiv're Moedermaagd!
Om de glorie u gegeven,
Hoor ook wat ons hart u vraagt:
Dat we na een schuldloos leven
Eeuwig jub'len aan uw zij':
MOEDER, ONBEVLEKT ZIJT GIJ!

Ja, dat woord deed het allen geloovigen op het magtigste gevoelen, dat zij waarlijk verlost, dat zij kinderen GODS en mede-erfgenamen van CHRISTUS zijn: hemel en aarde schenen zamen te komen in de Onbevlekt Ontvangen Moeder van God, Moeder zij ook der menschen! 't Was dan ook overal en om strijd de volste vrije hulde, door geest en hart aller geloovigen aan 's Heeren Moeder en in haar aan Hem gebragt; openbare belijdenis zooveler openlijk geloochende waarheden in dat ééne geloofsgeheim vervat; verduizendvoude akte van herstel voor al den smaad van dwaling en ongeloof tegen den drieëenigen God; vlammend getuigenis van liefde in eene eeuw dat veler liefde was verkoeld [1]); heroproeping der menschheid uit de wereld der stof waarin zij neêrgezonken lag tot den doorzigtiger hemel waar die Moeder Gods en der menschen troont en voor ons bidt; verkondiging der hoogste liefde in de volste toepassing der verlossing, en

[1]) Matth. XXIV, 12.

een onwrikbaar bewijs te meer, dat God ons menschelijk geslacht op het innigst bemint in haar die bij uitnemendheid Dochter des Vaders, Moeder des Zoons en Bruid des H. Geestes is; in haar de nieuwe Moeder der levenden, Moeder der verlosten, in Maria! ook mijne Moeder!.... en ik ook, ik ben haar kind!.... o diepte der liefde, waarbij mijn hart opspringt van verrukking, waarin ik mij verlieze, mij heenwerpen wil ten offer van wederliefde en dank — Moeder, o mijn Moeder! aan den voet van uwen glorietroon hoop ik eens te aanschouwen wat ik nu *geloof*, hoe gij die vol waart van genade nu ook vol zijt van onsterfelijke glorie: verhevenst weêrbeeld des Zoons in zijne heerlijkheid, gelijk gij hier het hoogste wonderwerk waart zijner verlossing. O ja, in u reeds zien we hier wat wij en zijn en eenmaal wezen zullen!

Barmhartige God! heel onze ziel vloeit uit in dank voor al het heil in deze genaderijke dagen aan ons geschied; wij danken U voor de glorie aan heel de Kerk, voor den nieuwen luister aan Maria, onze Moeder, voor de nieuwe vreugde aan hemel en aarde verleend; wij danken U, dat Gij op de boete en bede der Katholieke wereld goedgunstig hebt neêrgezien; — ach! voltrek het werk uwer erbarming en keer nu de vele plagen die ons nog treffen verre van ons af. O wij bekennen het, verdiend hebben wij ze ..l duizendwerf verdiend; maar, o Vader! wees uwe barmhartigheid en onze Moeder indachtig. Mag het echter niet zijn, dat uwe kastijdende hand worde opgeheven, wij zullen haar dan boetvaardig kussen — doch geef, bidden wij U, geef ons genade, dat wij die welverdiende straffen mogen verkeeren in offeranden van verzoening en verdiensten.

„ Wij hopen en vertrouwen vastelijk — spreken wij

met onzen heiligen Vader meê — dat de gelukzalige Maagd, die, geheel schoon en onbevlekt, den giftigen kop der wreede slang vertreden en der wereld heil gebragt heeft; die de lof is van Profeten en Apostelen, de eer der Martelaren en aller Heiligen vreugd en kroon; die voor allen welke in gevaar zijn eene veilige toevlugt en trouwste helpster is; zij, de vermogendste middelares en verzoenster van heel de wereld bij haren Eeniggeboren Zoon; zij uitstekendste luister en sieraad en onwankelbare bescherming der Kerk, die altoos alle ketterijen heeft vernietigd, en de geloovige volkeren en natiën uit allerlei zware rampen heeft uitgered, en ons zelven van zoo vele dreigende gevaren heeft bevrijd — ja, wij hopen en vertrouwen het vastelijk, dat zij door hare vermogende bescherming zal gelieven uit te werken: dat onze heilige Moeder de Katholieke Kerk bij wegruiming aller hindernissen en verdelging aller dwalingen met elken dag onder alle volken en op alle plaatsen meer en meer toeneme en bloeije, en regere van zee tot zee en van den vloed tot aan de uiteinden der aarde; alle vrede, rust en vrijheid geniete, opdat de schuldigen vergiffenis, de kranken genezing, de kleinmoedigen sterkte, de neerslagtigen vertroosting, de beproefden hulp erlangen en alle dwalenden van verduistering des geestes verlost, tot den weg der waarheid en regtvaardigheid wederkeeren en het één schaapstal en één herder worde."

Wat nu — mogen we vragen na hetgeen we schoon slechts vlugtig van 't gevierde Jubilé hebben herdacht — wat blijkt uit zulk eene tot de gansche wereld zich uitstrekkende vaderzorg; uit zulk een alomvattend gebed; eene zoo algemeene en diepgaande boete; uit zoo groot eene magt die in

heel de Katholieke Christenheid over de vijf werelddeelen heen eene zoodanige verbetering en verheffing des geestelijken levens en eene zoo innige vereeniging met den drieëenigen God konde uitwerken, — wat blijkt uit zulk eenen wel wonderbaren, bovennatuurlijken invloed op zoo veler menschen geest en gemoed? Daaruit blijkt, dat de Kerk die dát vermag, de alléén-ware Kerk is; dat bij haar nog de magt voortleeft van hen tot wie gezegd is: Gaat en onderwijst alle volken.... hun leerende onderhouden al wat ik u bevolen heb. En zie Ik ben met u alle de dagen tot aan de voleinding der eeuw [1]). De Katholieke Kerk alleen, door Christus op de onwrikbare Steenrots gegrond, van zijnen H. Geest altoos bestuurd en doorwoond, kan op zoo grootsche heilmiddelen en uitkomsten wijzen. 't Is dan, mogen we er bijvoegen, voor de trouwe geloovigen eene wel zeer troostende en verblijdende gedachte, kinderen van zulk eene Kerk te zijn, in hare onuitputtelijke genadeschatten te mogen deelen, en door haar voorgelicht, opgewekt en gesterkt, rustig en vredig naar geest en hart, onder de magtige bescherming van Gods eigen Moeder, die ook onze Moeder is, onder de trouwe hoede en voorbede onzer verheerlijkte broeders, met elken dag al meer te mogen naderen tot de stad van den levenden God, tot het hemelsch Jerusalem, met zijn veel duizenden Zaligen en der Engelen feestgetij; tot de Kerk der eerstgeborenen die ingeschreven zijn in de hemelen; tot God den regter van allen, maar dien zij als met Hem in de hoogste liefde vereenigd, nu niet vreezen, en tot de geesten der regtvaardigen, die met Christus hier alles hebben volbragt [2]).

1) Matth. XXVIII, 19, 20.
2) Hebr. XII, 22—24.

Welzalig dan hij die met hen ook alles volbragt, en volhard zal hebben ten einde toe [1]), hij zal zich eens in de zegevierende Kerk in hun aller eeuwig gezelschap mogen verblijden.

DE VROME IJVER VAN HET SPAANSCHE VOLK

VOOR

MARIA'S ONBEVLEKTE ONTVANGENIS.

De Westersche Christen volken hebben, schoon eenigzins later dan de Oostersche, zeker allen de Ontvangenis van 's Heeren Moeder verheerlijkt: aan Spanje echter schijnt de eer toe te komen van het vroegste en het meeste de vereering van dat heilig geheim te hebben voorgestaan. Het lijdt geen redelijken twijfel, dat de Ontvangenis der allerzuiverste Maagd daar minstens reeds van de zevende eeuw af gevierd is. Dit feit wordt duidelijk betuigd door den ongenoemden levensbeschrijver van den H. Ildephonsus van Toledo, die het leven van dien H. Aartsbisschop met de meeste zorg en uitvoerigheid heeft behandeld. Die auteur is zeer oud; immers de monnik Herman, tijdge-

[1]) Matth. X, 22.

noot van den H. Bernardus, meldt in een brief aan Bartholomaeus, Bisschop van Laon, dat die levensbeschrijving, met de boeken van den H. Ildephonsus: *De illibata Virginitate B. Virginis* [1]), door Godschalk, Bisschop van Le Puy, in de X^e^ eeuw uit Spanje in Frankrijk werd overgebragt [2]). In die levensbeschrijving nu van den H. Ildephonsus leest men, dat hij het feest van Maria-Ontvangenis heeft verordend, en het dientengevolge door gansch Spanje plegtig op den zesden der Iden van December gevierd werd [3]).

Dat men van *oude dagen* her in Spanje de plegtige gedachtenis van Maria-Ontvangenis hield, blijkt uit het oudste officie dat er van dit feest in de Westersche Kerk bestaat en gevonden wordt in de brevier eener kerk van Spanje, in die namelijk van Gironne. Dit officie bewijst, dat de Spanjaarden door dat feest uitdrukkelijk de oorspronkelijke heiligheid van Maria wilden vereeren. Het heeft ten titel: *Feest der heiliging van de Ontvangenis van Maria*; en in 't gebed heet het: *Laat ons de gedachtenis vieren der heiliging van de Ontvangenis der gelukzalige Maagd in den schoot van hare moeder;* en in eene les: *Deze woning* (dat is: de H. Maagd) *is door God gevormd toen, tachtig dagen na de ontvangenis des vleesches, Hij haar met eene ziel begiftigde en haar heiligde in den schoot*

---

1) 't Is eigenlijk één boek, maar in drie deelen gesplitst naar de drie bestrijders van de H. Maagd: Helvidius, Jovinianus en de Joden.

2) Zie *Annales Benedictini* van Mabillon, T. I, Lib. XV op het jaar 660, § X.

3) *Festum etiam Conceptionis S. Mariae, quo scilicet ipsa concepta est, celebrari constituit, et ejus constitutione per totam Hispaniam solemniter colitur sexto idus decembris.* — De H. Ildephonsus leefde van 607—667 of 669.

harer moeder met eene groote volheid van genade. Met van de *heiliging der Ontvangenis* te spreken, hebben zij de H. Maagd niet willen voorstellen als éérst ontvangen en dan geheiligd te zijn; wijl toch de instorting der ziel, hetwelk de volkomen ontvangenis is, in een enkel oogenblik dat noch verleden noch toekomst duldt, geschiedt, is de *geheiligde* volstrekt hetzelfde als de *heilige* Ontvangenis [1]).

Het had zijnen grond dat Spanje zoo bijzonder de glorie van Maria verhief. Een Protestantsch schrijver [2]) van dezen tijd heeft gezegd: „Langer dan eenig ander volk van Europa heeft Spanje zijne deugd bewaard. Daardoor dat het eeuwen lang door dien kampstrijd voor godsdienst en vaderland al zijne krachten op een enkel punt rigtte, verkreeg het zijn scherpgeteekend karakter; die tot alle offer bereidvaardige liefde voor een geboortegrond, welken zij op de Mauren heroverden; dien gloed des geloofs hetwelk zijn verborgenst leven doordrong." Men mag er bijvoegen: in dien kampstrijd tegen de ongeloovigen nam ook zijne liefde toe voor Maria, het zinnebeeld van het ware geloof en de beschermster der Christen volken; tot haar, die ook aan Spanje eene bijzondere hulp verleende met dit land uit de slavernij der ongeloovigen te verlossen. De heilige beeldtenis van Maria, „de patrones van Toledo en gansch Spanje", ging op de Spaansche legervanen ten strijd en ter verwinning voor. Na de ontwijde altaren van Christus ook hare beelden weêr op te rigten, was het

---

1) Zie de *Civiltà Cattolica* in haar *Historischen blik* over het leerstuk der Onbevlekte Ontvangenis van de Moeder Gods.

2) Havemann, *Darstellungen aus der inneren Geschichte Spaniëns während des fünfzehnten, sechzehnten und siebenzehnten Jahrhunderts.* Göttingen 1850, S. 28.

hooge doel der veel-honderdjarige strijden tegen de Mauren. In die opgewekte stemming moest het geloof van Maria's Onbevlekte Ontvangenis wel gereeden ingang vinden, en het is geen anachronisme, wanneer Ferdinand de Heilige bij Calderon [1]) in dezer voege tot haar verzucht:

Gij wie als gewijden tempel
Zich de Vader eens ten Dochter
Heeft verkozen, Uitverkoorne!
En de Zoon ten Moeder, Reine!
En de Geest ten vlekkelooze
Hemelbruid, vol van genade,
Aan 't gemeene lot ontheven,
Zonder zondeschuld ontvangen
Maged! Gij ja waart in al mijn
Hopen, Gij in al mijn kommer
't Lichtgesternte mijner nachten!

Maria, zonder zonde ontvangen, heeft er de vijandige slang vertreden, dat is, het tegenchristendom, het ongeloof en den wellust van den Islam. De beeldtenis der Onbevlekt Ontvangen Maagd moest dan ook het schutsbeeld zijn van een land door Mohameds aanhangers bedreigd. Daarom stelde in 1394 Don Juan I, koning van Aragon, het feest der Onbevlekte Ontvangenis *van wege den Koning* in voor al de Spaansche provinciën die het juk van het Islamisme hadden afgeschud; en die verordening bevat, dat de koningen zijne voorgangers Maria's goedgunstigheid rijkelijk ondervonden, en dat feest reeds vóór hem waardiglijk gevierd hadden [2]). Daarom ook was

---

1) *Autos Sacramentales.* — Zie *der Katholik* van Dec. en Jan. ll., waaraan we deze bijzonderheden ontleenen.

2) Zie Orsini, *Histoire de la Mère de Dieu*, Ch. II; en naar diens opgave 's Konings bevelschrift in zijn geheel bij P. Croiset, *Vie de la Sainte-Vierge.*

reeds onder koning Joannes II met bewilliging van afgevaardigden en geestelijkheid in Aragon het gebod uitgegaan, dat in dit koningrijk voortaan niemand meer leeren mogt, dat Maria met de erfzonde zoude ontvangen zijn. Hetzelfde bepaalden de vertegenwoordigers van Castilië, en door de Universiteit van Barcelona werd, gelijk uit het berigt van de leden dier universiteit aan Philippus III blijkt, reeds destijds eene algemeene gelofte ter verdediging dier leer gedaan. Van Ferdinand en Isabella wordt verhaald, dat zij zich bij de belegering van Granada, ten einde het doel hunner wenschen te verkrijgen, aan de Onbevlekt Ontvangen Maagd bij gelofte hadden toegewijd. Zeker is het dat kort na de gelukkige verovering dier stad de ridderorden van Alcantara, Calatrava en Sint Jakob de verdediging der *Immaculata Conceptio* als de vierde hunner geloften hebben aangenomen.

Omstreeks dien tijd ook, in 1506, stelde kardinaal Ximenes eene broederschap ter eere van de Onbevlekte Ontvangenis in, en al meer en meer en al plegtiger werd jaarlijks dit feestgeheim gevierd.

Zeer oud insgelijks is in Spanje het gebruik dat de priester zijne prediking aanvangt met de woorden: „ *Geloofd zij het Allerheiligste Sakrament des Altaars, en de Onbevlekte Ontvangenis van de Maagd Maria, onze Vrouw, zonder erfzonde ontvangen in het eerste physiesch en wezenlijk oogenblik van haar leven. Amen!*" [1]) — En zelfs is de vereering van dit geheim op eene eigenaardige wijze in

---

1) *Sea alabado el Santísimo Sacramento de el altar, y la immaculada conception de la Virgen Maria, Nuestra Señora, concebida sin peccado original en el primero instante physico y real de su animacion. Amen!*

het dagelijksche leven van 't Spaansche volk overgegaan en de belijdenis der Onbevlekte Ontvangenis de nationale lievelingsgroet geworden. Als men in Spanje in een huis binnentreedt, luiden de eerste woorden welke de bezoeker vóór allen anderen groet spreekt: „*Wees gegroet allerzuiverste Maagd Maria!*" en de heer des huizes antwoordt: „*Allerheiligst zonder zonde ontvangen!*" [1]) —

Met het begin der XVII eeuw echter, geschiedt de erkenning der Onbevlekte Ontvangenis niet meer afzonderlijk, maar wordt zij algemeen en eene zaak van heel het volk. Van Sevilla ging die groote godsdienstige beweging uit. Franciscus van S. Jakob, een vrome minderbroeder, biechtvader der gemalin van Philippus III, achtte zich als van den hemel ter uitbreiding dier leer geroepen en had daar twee ijverige geestelijken gewonnen: een orde-broeder en een ander die belast was met de prediking in eene van de kerken der stad. Heel Sevilla bood toen een treffend schouwspel aan: het gansche volk wilde van zijn geloof in de Onbevlekt-Ontvangene doen blijken. Alle openbare plaatsen, de portalen der kerken, de kruiswegen werden met Maria's beeldtenis gesierd, en overal prijkte het opschrift er bij: *sine labe concepta, zonder smet ontvangen!* Uitnoodigingen geschiedde door geheel Andalusië aan steden en gemeenten, dat zij zich bij 't vrome werk zouden aansluiten; en dit gansche jaar door — het was in 1617 — werd er door heel die provincie, feest op feest ter eere van de Onbe-

---

1) *Ave Maria purísima,*
Sin pecado concebida santísima.
Zie Orsini, *Histoire de la Mère de Dieu*, Ch. II.

vlekt Ontvangen Maagd gevierd. 's Konings aandacht werd door de nieuwe buitengewone beweging gaande gemaakt. Hij vroeg hierover — want men had hem dit verschijnsel als bedenkelijk voorgesteld — verklaring van de inwoners van Sevilla, die zich ligtelijk bij hem regtvaardigden; — en zelfs, tot groote vreugde van al zijne onderdanen, neemt Philippus het besluit, zich de zaak aan te trekken en van het Hoofd der Kerk de hoogste en beslissende leerbepaling aangaande dit vroom geloof te vragen. Want zelf (zegt hij) is hij reeds lang van ganscher harte die meening toegedaan, en hooger verlangen kent hij niet dan dit geheim in 't geloof der algemeene Kerk opgenomen te zien; ja hij wil, zoo noodig, te voet er voor naar Rome gaan bedevaren, en zijne kinderen kunnen hem geen grooter vreugde doen dan met te zeggen: „Heilige Maria, zonder erfzonde Ontvangen." — „Zoo, mijn kinderen — sprak hij — geloof ook ik" [1].

Weldra vertrok Placidus Tolosantes, vroeger generaal der Benedictijnen in Spanje, als afgezant des Konings naar den heiligen Vader, om van dezen in naam van den monarch en het gansche koningrijk de bepaling der leer te verzoeken. Opdat ook Sevilla, die echte Maria-stad, hare vertegenwoordigers zoude hebben, werden hem bovengenoemde twee geestelijken van Sevilla toegevoegd, om namens hunne in de zaak zoo bijzonder betrokken stad te handelen. Bij hem sloot zich Petrus van Miraval nog aan, insgelijks van Andalusië (waarvan Sevilla de hoofdstad was) en agent des aartsbisschops van Sevilla bij het pauselijke hof. De gezant droeg het verzoek des Konings

---

[1]) Porreno, *Dichos y hechos de Felipe III*, Cap. 12.

voor, hij drong het aan met op de verwarringen te wijzen, door de tegenspraak van 't vroom geloof des volks in verscheidene steden van 't koningrijk veroorzaakt. Want dit volk, ridderlijk gezind als het was, hield het voor een eerepligt, eene zoodanige aanranding van de waardigheid zijner hemelsche Moeder niet te dulden. Zoo geraakte eens, toen een Dominikaan van den kansel beweerd had, dat Maria in de erfzonde ontvangen was, de gansche stad in beweging. Men meende hiervoor der H. Maagd eene voldoening schuldig te zijn; en haar werd een kostbaar goud kleed, door de stedelijke schatkist bekostigd, ten eeregeschenk gebragt. Met diamanten en edelgesteenten was er met groote letters de lofspraak ingeweven: „BEATISSIMA VIRGO MARIA, CONCEPTA EST SINE PECCATO." — Het geheel had een waarde van 80,000 dukaten [1]).

Het gezantschap was intusschen te Rome werkzaam. Op diens voorstellen gaf Paulus V den 31 Augustus 1617 een dekreet, waarbij verboden werd, de bevestigende meening — dat namelijk Maria in de erfzonde ontvangen is — openlijk te verdedigen. Reeds deze beslissing wekte een algemeenen jubel in het Katholieke koningrijk, en een aantal steden maakte toebereidselen tot openlijke feestelijkheden, optogten [2]) en dergelijke om openlijk hun gevoel van dankbaarheid uit te drukken. De koning ging vervolgens in persoon naar het klooster der Clarissen te Madrid, waar zijns vaders zuster den sluijer droeg, om daar een broederschap ter eere van de Onbevlekte Ontvangenis te vestigen. Alle leden van het koninklijk

---

[1]) Borghesius. *De Societate Mariae sacra.* Cap. 21.

[2]) *ludos*, zegt Wadding, waarschijnlijk *Autos Sacramentales.*

huis en den hoogen adel moesten er in opgenomen worden, en de koning zelf — gelijk eens zijn voorvader Karel V — zou er de vaste bestuurder van wezen.

Onder dezen bedrijve kwam een schrijven van den heiligen Vader aan, ten inhoud hebbende, hoe hij nu alles gedaan had wat hij vermogt, en dat de Koning derhalve — zoo luidde zijn wensch — zich daarmede tevreden stellen en niet verder aandringen zoude.

Philippus was wel bereid aan dien wensch te voldoen. Doch weldra kwamen er hernieuwde beden in uit verschillende gedeelten van zijn rijk, met klagten tevens over rustverstoring door de tegenpartij; en op den raad van een aantal prelaten besloot de Koning in 't eind, een tweede gezantschap naar Rome te zenden met de herhaalde bede, dat de H. Vader over het „Geheim der Zuiverste Ontvangenis van de H. Maagd" de zoo noodige en dringende beslissing zoude geven. Met eigen hand had Philippus III er het naschrift aan toegevoegd: „Ik moet uwer Heiligheid wel een onstuimig verzoeker toeschijnen; doch ik hoop dat ik haar niet lastig valle in eene zaak die voor de eer van God en zijne heilige Moeder van zoo veel gewigt is." — 24 September 1618. De Bisschop van Cartagena, Antonius de Frejo, gewezen generaal der Minderbroeders, werd tot gezant bestemd. Behalve het schrijven des Konings had hij nog eene menigte andere verzoekschriften van afgevaardigden, prelaten en geestelijken aan te bieden. Zoodanige waren hem ter hand gesteld van de afgevaardigden in Aragon, Portugal en Castilië; voorts van de Aartsbisschoppen en Bisschoppen der drie kerkelijke provinciën van Sevilla, Granada en Compostella; verder de verzoekschriften der gezamenlijke universiteiten van Spanje, eindelijk die van de biechtvaders

des Konings en van de aanzienlijkste Dominikanen. Aan de Kardinalen had de Koning zelf geschreven, en het verpligtendst aan de beiden die uit de orde van den H. Dominicus waren: van Ara Coeli en van Aquino, wijl hij vreesde dat zij uit gehechtheid aan de theologie der orde, het vroom geloof niet zoo gunstig, zich welligt tegen zijne zaak zouden aankanten. Het is niet doenlijk alles, ook maar in 't kort, op te tellen wat de gezant ter schraging van zijn verzoek in 't werk stelde en aanvoerde. Lucas Wadding, de bekende schrijver van de Annalen der Franciscanen, heeft er een wijdloopig verslag van gegeven en ook de tot die zaak behoorende akten-stukken medegedeeld [1]).

Middelerwijl greep de heilige beweging ten gunste van de vrome meening in Spanje allerwege voort. In de tegenwoordigheid des Konings spraken de verzamelde afgevaardigden van Portugal (hetwelk destijds aan den Koning van Spanje onderworpen was) voor zich zelven en voor het gansche rijk de plegtige belofte uit van altoos de Onbevlekte Ontvangenis der gelukzalige Maagd te zullen belijden. Hen volgden in 1618 de afgevaardigden van Catalonië, die hunne reeds voor oude dagen gedane gelofte hernieuwden. De Cortes van Castilië baden den gevallig in Portugal zich bevindenden monarch hunne vergadering bij te wonen, wijl zij van plan waren ook diezelfde gelofte af te leggen. Zonder den verderen gemeenschappelijken akt van 't gansche rijk af te wachten,

---

1) Zie die voorstellingen en memorialen van den gezant in Wadding's Πρεσβεία *sive legatio Philippi III. et IV. Catholicorum Regum Hispan. ad SS. DD. Paulum V. et Gregorium XV. de definienda Controversia Immaculatae Concept. B. V. Mariae.* Lovanii 1624.

volgden vele steden van 't land, de gemeenten van vele vlekken, dorpen en vestingen, kloosters en broederschappen, met 's lands beroemdste kathedralen aan 't hoofd, als die van Sevilla in 1617 onder den het vroom gevoelen vurig toegedanen Aartsbisschop de Castro; dan Barcellona in 1618; Compostella in 1619; Sarragossa, enz. Evenwel gelukte het den gezant de Frejo en ook zijn opvolger den hertog van Albuquerque niet, den heiligen Vader tot een bepaalde eindbeslissing te brengen. Driemaal werd het verzoek den H. Stoel voorgelegd, doch telkens van de hand gewezen.

Terwijl de zaak nog onder behandeling was, stierf koning Philippus III den 31 Maart 1621.

Het laat zich ligtelijk verklaren dat bij een volk zoo vurig, en met een zoo levendig geloof bezield als het Spaansche destijds was, eene zoo diepgaande godsdienstige beweging, nu ze eenmaal was gewekt, niet altoos even rustig en gematigd bleef als de waardigheid der zaak wel vorderde. En 't is ook niet te verwonderen, dat de Dominikanen, die bij wijlen door hunne onvoorzigtigheid den onwil des volks gaande maakten, van tijd tot tijd eenige onaangenaamheden te verduren hadden. 't Is echter hoogst bekrompen gezien, indien men daarom met Muratori [1]) de gansche beweging aan baatzuchtige bedoelingen zou willen toeschrijven. De genoemde geleerde ergerde zich naar 't schijnt het meeste aan de apokriefe boeken, die in Spanje ten gunste der vrome meening werden aan-

---

[1]) In het werk dat hij, met een pseudoniem, betitelde: *Antonii Lampridii de superstitione vitanda, sive censura Voti Sanguinarii in honorem Immac. Concept.* Cap. X sqq.

gevoerd; hij geeft des niettemin een schitterend getuigenis van den innig godsdienstigen aard des Spaanschen volks. Met zulk een goed gevolg — zegt hij — werd (door de ijveraars voor de *Immaculata Conceptio*) de zaak gedreven, dat niet enkel het volk, maar zelfs de vroomste Katholieke koningen zich ten volle overtuigd hielden, dat er aan de waarheid van 't gevoelen der Scotisten niet meer te twijfelen viel, ja dat de verdediging en verbreiding dier meening een eigenaardige pligt en taak van 't grootmoedig Spaansche volk was, daar dit het eerst van allen de overlevering en vereering van dit geheim ontvangen had [1]).

Met den dood van Philippus III, waren de onderhandelingen van 't gezantschap te Rome, die de leerstellige bepaling der Onbevlekte Ontvangenis ten doel hadden, eenigzins op den achtergrond geraakt. De nieuwe koning Philippus IV gaf — hetzij door staats-verwikkelingen met de Nederlanden en door den dertig-jarigen oorlog met de Protestantsche Staten teruggehouden; hetzij in de meening dat hij aan het vroom gevoelen des volks genoeg had voldaan — aan zijn gezant Albuquerque 13 Mei 1621 last, de zaak vooreerst te laten rusten en met zijn verzoek bij den H. Vader niet verder aan te houden. Doch de beide afgezanten van Sevilla te Rome, Vasquez de Leca en Bernardo de Toro rustten niet, en aan 't hof waren de aanzienlijkste personen werkzaam om den Koning tot de wederopneming der verhandelingen te stemmen. En wijl er ook uit de steden hernieuwde verzoeken inkwamen, was de Koning ligtelijk daartoe over te halen.

---

1) Zoo beweerden namelijk de apokriefe boeken waarvan hier spraak is.

De nieuwe gezant, Graaf van Monreale, die des Konings gelukwenschen en hulde aan Paus Gregorius XV moest overbrengen, kreeg tegelijk in last, de kerkelijke beslissing over het „verheven geheim der allerzuiverste Ontvangenis" [1]), gelijk de geschiedschrijver des Konings zich uitdrukt, te vragen. „Heilige Vader — zoo luidt het schrijven van Philippus — de koningen van dit Spaansche rijk, mijne voorgangers, hebben met groote godsvrucht en liefde de zuiverste Ontvangenis der Maagd Maria beleden; inzonderheid heeft de koning, mijn vader en heer, haar groote vereering toegedragen. Ook mij is door mijne vaderen eene zeer bijzondere vereering van dit heilig geheim en het daarmeê verbonden feest ingestort, welke ik door Uwe Heiligheid verbreid wenschte, weshalve ik ootmoedig verzoek, dat gij, heilige Vader, in uwe gelukkige regering het tot een voorwerp uwer zorg wilt maken, dat deze godsvrucht jegens de H. Maagd onder het Christen volk verhoogd en verbreid worde, en gij ten dien einde die middelen moogt aanwenden, welke gij naar uwen heiligen ijver, uwe zeer bijzondere geleerdheid en ondervinding voor de geschiktste houdt, om de eer van God en onzen Heer, en ook van zijne gezegende Moeder te verhoogen." — Madrid, 10 November 1621. — Ook koningin Isabella, de infant Ferdinand, des Konings broeder, en Margareta van Oostenrijk, 's Konings tante, die het kleed der Clarissen van den strengen regel droeg, ondersteunden met hunne smeekschriften des Konings verzoek. De koningin vroeg: „dat Zijne Heiligheid toch door de eindelijke Apostolische be-

1) *„Altísimo Mysterio de la mas pura Conception"*. Zie Cespedes y Meneses, *Historia de Don Felipe IV. Rey de las Espanas*. Barcelona, 1634, pag. 81. 1.

slissing deze vrome en zekere waarheid vaststellen en daardoor al deze Spaansche rijken, wier hulde aan der Engelen-Koningin van oude tijden dagteekende, troosten zoude." Eindelijk kwamen er nog de beden van de Grooten des rijks bij, en inzonderheid van des Konings gunsteling, Graaf van Olivarez, die zijne plotselinge genezing van eene zware ziekte aan eene gelofte ter eere van de Onbevlekte Ontvangenis toeschreef. De beslissende uitspraak hadden alle verzoekschriften ten doel; werd deze echter niet verkregen, dan moest de Graaf Monreale het daarheen zien te wenden, dat men ten minste ter bevrediging van 't volk aan de tegenpartij het zwijgen oplegde, en in de kerkelijke eeredienst het gebruik van 't woord „*Sanctificatio B. V. M.*" [1]) volstrekt verbood.

Bij 't naderen nu van den dag der beslissing, zochten de Franciskanen door dagelijksche openlijke gebeden en omgangen in hunne kerken te Rome een gunstigen uit-

---

1) Wadding, *Legatio* etc. pag. 438 sqq. De Dominikanen gebruikten dit woord. Zoo b. v. vierden zij het feest van den 8 December niet als *Conceptio*, maar als *Sanctificatio B. M. V.* De brevier hunner Orde van 1601 kent slechts een *Festum Sanctificationis*. Daarentegen hebben hunne brevieren der achttiende eeuw reeds het *Festum Conceptionis* met veranderd en zeer geëigend officie. — Hoe volgens de *Civiltà cattolica* oudtijds dit *Sanctificatio* (met *Conceptio* vereend) in Spanje ook anders verstaan werd, heeft men in 't begin van dit opstel gezien. Wie echter meer van wat er al over dit woord en heel die vraag van beide zijden geschreven is, wenscht te weten, raadplege het antwoord op het straks aangehaalde werk van Muratori, door den Franciskaan Br. Victorius van Cavalese, die onder een pseudoniem, zijn wederschrift ten langen titel gaf: „C. Octavii Valerii *de superstitiosa timiditate vitanda*, sive *Vindiciae Voti*, quod vocant, *Sanguinarii*, Pro tutela Immaculatae Conceptionis Deiparae suscepti, contra Censuram praecipitem Viri alioqui Clarissimi, qui se modo Lamindum Pritanium, modo Antonium Lampridium, modo Ferdinandum Valdesium suerit adpellitare. — Accedunt *Epistolae quinque* etc. Trident. MDCCLI.

slag te verkrijgen. De Congregatie der H. Inquisitie vergaderde en besloot: den H. Vader het volstrekt verbod van het woord „*Sanctificatio*" in de kerkelijke eeredienst en de feestopgaven, alsook het verbod van al wat het volk aanstoot zou kunnen geven - voor te stellen. Over den vorm van het dekreet en de er bij te voegen clausulen zou het collegie der Kardinalen te beslissen hebben.

Eindelijk verscheen den 2 Junij 1622 de lang verbeide constitutie. — Zij bevatte, behalve de bekrachtiging van het reeds voor lang bestaande verbod der openlijke ontkenning van de Onbevlekte Ontvangenis, de nieuwe bepaling: dat het voortaan niet meer geoorloofd zou zijn, ook maar in *private gesprekken* of *voor private kringen bestemde schriften* te zeggen, dat Maria in de erfzonde ontvangen is. Als grond dezer nieuwe bepaling wordt opgegeven, dat men in aanmerking nemende, hoe er uit zoodanige private gesprekken reeds aanstoot ontstond, ook dezen laatsten grond van verontrusting voor het Katholieke volk wilde wegnemen. Met ongeduld, zegt Wadding, verbeidden geheele scharen van godvruchtigen terwijl de bladen nog onder de pers lagen, het verschijnen der exemplaren, welke zij zich voor een niet geringen prijs aankochten om ze naar andere landen te verzenden. Van Ara Coeli en andere mannen- en vrouwen-kloosters der Franciskanen klonk het vreugde-gelui, en drie nachten lang werden er bij schitterende verlichting plegtige dankfeesten gevierd. Zoo geschiedde het op de eerste mare in de naburige steden, in Tivoli, Viterbo, Urbino, Pisauro, in de Sabijnsche Bergen, in de Romagna en elders.

In 't begin van Julij kwam het berigt van de uitgevaardigde bepaling te Madrid aan. Snelboden vlogen naar de provinciën om het dekreet er over te brengen. Feest

op feest vervingen elkaâr door geheel Spanje heen. Boven alle steden des rijks muntte wederom Sevilla uit, zij, „der steden koningin in hare hoogste liefde tot de Onbevlekte Maagd" [1]), en daarom „*Ciudad de la Virgen*", de stad der H. Maagd genoemd. Het eerst vierde de Aartsbisschop met zijne geestelijkheid de blijde gebeurtenis. Magistraat en burgerij wilden hun eigen feest hebben; dan kwamen de verschillende standen en gilden; de adel, de kooplieden, kunstenaars, handwerkers, eindelijk de verschillende kloosterorden en andere vrome vereenigingen der stad. Verscheidene maanden duurden de feestelijkheden en zelfs de armste hield zijn offer niet terug om dier luister te verhoogen. In een bijzonder schrijven bedankte de magistraat den H. Vader voor de vreugde die hij hun bereid had [2]). Deze stad met de gansche provincie — zoo luidt de inhoud — voelt zich door de groote weldaad welke zij in het heilig dekreet over het geheim der Onbevlekte Ontvangenis der heilige Moeder Gods erlangd heeft, zoo zeer verrijkt, dat zij neêrgeworpen aan de voeten Uwer Heiligheid, de blijdste dankbetuigingen brengt, zooals voor zulk een onvergankelijk en geheel hemelsch goed betaamt. Uwe Heiligheid heeft door den Hemel gedreven in hare gelukkige regering aan de gelukkige rijken van Zijne Majesteit deze zoo vurig gewenschte gunst verleend, waardoor Zij haren naam in de harten der geloovigen vereeuwigt. Deze stad zal derhalve, voor geene achterblijvend, naar de mate der bekomen gunst en harer altoosdurende verpligting den Heer

---

[1]) *Urbium regina in summo ergo Immaculatam Virginem affectu.* L. Wadding.

[2]) Wadding, *Legatio* etc. pag. 460.

met bijzonderen ijver bidden, dat Hij Uwe Heiligheid nog vele jaren voor de behoeften der Christen wereld gelieve te behouden. — Sevilla, 12 Julij 1622. — Uwer Heiligheids voeten kussend, Uwe ootmoedigste zonen van Sevilla.

Het antwoord des H. Vaders is te schoon en te leerrijk om het hier terug te houden. „Geliefde Zonen, — vangt hij aan — heil en Apostolischen zegen. — De rijke vloten uit Indië [2]) kunnen uwer stad geen zoo grooten luister aanbrengen als de ijver voor de Katholieke godsdienst en het onderhouden der Christelijke godsvrucht. Het is een groot goed dat de rijkdommen van het andere werelddeel in uwe haven zamenvloeijen; doch iets heerlijkers is het, wanneer uwe harten met de schatten der goddelijke genade verrijkt worden. Die rijkdommen trekken veel menschen van buitenlandsche volken naar de oevers van Sevilla, de godsvrucht daarentegen trekt de hemelsche heerscharen in uwe muren, en verschaft aan de vrome harten der geloovigen de hulp en den omgang der engelen. Wel gelukkig zijt gij, Geliefde Zonen, dat gij inziet hoe de uitspraken des Heeren veel kostbaarder zijn dan rijkdommen, veel begeerlijker dan goud en kostbaar gesteente. Met vaderlijken troost hebben ons uwe brieven vervuld.... Zóó te denken, zóó te spreken, betaamt eene stad die door den Heer der heirscharen bewaakt wordt en op de grondzuilen van ware godsvrucht gebouwd is.... Gij hebt getoond, dat gij de wetenschap des heils voortreffelijk hebt geleerd, daar gij erkent, dat u *een weldaad bewezen*

---

1) De bekende zilvervloten; want alle handel met Amerika moest door Sevilla gaan. In zijn haven alleen mogten de van daar komende koopvaardijschepen binnenloopen. — Zie de Breve bij Wadding, *Legatio*, p. 461.

werd door het Apostolisch dekreet, waarmede wij de tweedragt der twistende godgeleerden opheffen en de waardigheid der Hemelkoningin handhaven wilden. U zal het loon niet ontgaan van Hem die rijk is in erbarming; gij zult u in de goedheid dier Maagd verblijden, welke de oorzaak onzer vreugde is en de geesels van Gods gramschap zoo menigwerf van het hoofd des Katholieken volks heeft afgewend." — 4 November 1622.

Zulke schatten, zegt Cespedes y Meneses [1]), legde ons Spanje in den schat der Kerk neder op een tijd, dat naar 't scheen heel de wereld van Japan tot Moscou (in den dertigjarigen oorlog) tot zijn ondergang had zamengezworen. — En 't was inderdaad een schoone tijd, toen vorst en volk nog zin en gevoel hadden voor de dingen van omhoog; toen nog geen twee in den volsten zin vijandige elementen: geloof en ongeloof, tegen elkaâr over stonden, en dit laatste nog niet het innigste leven des volks verscheurde; toen noch de hoogmoed der dichters, noch de twijfelzucht des wijsgeers, noch de overkritische koudheid des geschiedvorschers zich boven het heilig geloof van 't volk verheven waanden. De eerste glorie van ieder Spanjaard was zijn zuiver, onvervalscht Katholiek geloof, en de verheffing er van was de groote zaak van heel het volk.

Ook in de eeuw des ongeloofs, toen, spijt alle wereldsche geslepenheid zijner regeerders, Spanje's ster aan het dalen was, heeft het evenwel dit hooge geheim niet vergeten. Zelfs de Bourbons, hoe verre ook in godsvrucht beneden de Habsburgen, konden zich aan de deelneming in deze nationale aangelegenheid niet onttrekken. Op de

---

[1]) *Historia de Don Felipe IV*, pag. 81. 2.

verzoekschriften der verzamelde afgevaardigden [1]), welke Koning Karel IV zelf den Paus aanbood en bij dezen voorstond, verklaarde Clemens XIII op den 8 November 1760 de gelukzalige Maagd „*onder het heilig geheim van hare Onbevlekte Ontvangenis*" [2]) tot bijzondere patrones van alle Spaansche rijken, zonder vermindering echter der vereering van den H. Apostel Jacobus, Spanje's alouden schutspatroon [3]); en hij beval, dat door heel de geestelijkheid en het volk het feest der Ontvangenis als beschermfeest voor Spanje (onder den hoogsten *ritus* [4])) gevierd zou worden en verleende voor dien dag aan alle inwoners des rijks een vollen aflaat onder de gewone voorwaarden [5]).

Kort daarna, den 17 Januarij 1761, bewilligde de H. Vader op verder aanhouden des Konings, dat in alle landen onder het Spaansch gezag het officie van de Onbevlekte Ontvangenis, zooals het aan de Franciskanen is toegestaan, in de daggetijden en de H. Mis op het feest van Maria-Ontvangenis en gedurende het Octaaf mogt gelezen worden [6]). Hoe troostrijk moest niet in die treurige tijden, toen de Regent en kwaadwillige en ongeloovige ministers het rijk in een scheuring zochten te brengen, voor den H. Vader deze mededeeling zijn welke hem gelegenheid gaf, het Katholiek Koningrijk aan de

---

1) *Universi Hispan. regnorum delegati, totam Hispanam ditionem repraesentantes.*

2) *Sub sacro ejus Immaculatae Conceptionis mysterio.*

3) *Sine tamen imminutione aut detrimento cultus S. Jacobo apostolo, primaevo Hispaniarum Patrono, praestandi.*

4) *Sub ritu duplicis primae classis.*

5) Zie *Bullarii Romani Continuationem.* Edit. Prat. 1842. Tom. IV, p. 1, pag. 419.

6) Ibid. 437.

bescherming der Onbevlekt Ontvangen Hemelkoningin op te dragen!

Ook in de jongste voor de Kerk zoo bittere dagen aldaar, ontbreekt het niet aan hoopgevende berigten, dat de vereering van dit geheim, zoo niet in het hart der magtbeweldigers of der toongevers of ongeloovige woordvoerders, dan toch in het hart des volks en der geestelijkheid voortleeft. In de tijden van zijne grootste armoede en huishoudelijken nood — zoo verhaalt Kardinaal Wiseman in zijn zoo schoon reisberigt over Spanje [1]) — ontving het kapittel van Sevilla bij uitersten wilsbeschikking een aanzienlijk legaat. In plaats van het ten eigen behoeve te gebruiken, besteedden zij het voor de vernieuwing der feestgewaden, die, door bijzondere vergunning van blaauwe kleur, alleen op den 8 December kunnen gebruikt worden en inderdaad prachtig zijn, en 1400 dollars hebben gekost [2]).

Onder de bisschoppelijke steden en diocesen, welke

---

1) *Essays on various subjects*, T. III. London, Dolman. 1853.

2) Wat de leden van dit doorluchtig kapittel in de jaren der omwenteling voor hunne kerk en stad gedaan, hoe manmoedig zij alle pogingen tot plundering in de kathedraal weêrstaan hebben, zal in Sevilla nooit vergeten worden. En welk eene geschiedenis heeft dit uitstekend ligchaam niet! Daaraan dankt Sevilla zijne kathedraal, eene der prachtigste kerken der Katholieke wereld. Honderd en vijf jaren lang duurde de bouw. Al dien tijd heeft het kapittel met de geestelijkheid zich in een klein huis beholpen, waar zij gemeenschappelijk onder de grootste bekrimpingen leefden, om het bespaarde voor de kerk te gebruiken. Op den 1 November 1751 deed die aardbeving, welke Lissabon in puinen stortte, ook Sevilla schudden. De domheeren, welke juist het officie zongen, verlieten dien ten gevolge de kerk, maar slechts om voor het kruis, dat op de groote plaats stond, de daggetijden te voleinden. Ter gedachtenis hiervan wordt nog jaarlijks op Allerheiligen een deel van 't officie voor dit kruis gezongen.

aan Paus Gregorius XVI de bekende toevoeging in de praefatie (*et te in* IMMACULATA *conceptione B. M. V.*) gevraagd en verkregen hebben, staat bovenaan: Sevilla 6 September 1834. Daarop volgden in het jaar 1838 de diocesen Osma, Cordova, Majorca, Calahorra, Cadix, Tarracona, Minorca, de Congregatie der ongeschoeide Karmelieten in Spanje; in 't jaar 1839 Albaracin, Saragossa, Mandenedo, Orihuela, Pampeluna, Tudela, Valladolid. In hetzelfde jaar verkreeg op hun aanzoek een groot aantal diocesen van Spanje de vergunning om bij de Litanie van de Moeder Gods de bekende aanroeping te voegen [1]). Dat geschiedde onder de verwarringen der Spaansche omwenteling! destijds werden de kerkelijke goederen verwereldlijkt!

Ook nu nog komt te midden van 't geschreeuw der heillooze revolutie het blij berigt als eene troostende stem tot ons over, dat tot zelfs in Madrid groote feestelijkheden ter viering der leerstellige uitspraak van 't hooge geheim gehouden zijn. In verwoestende stormen is menigwerf het begin eener betere toekomst gelegd. Dat Spanje juist op het oogenblik dat dit rijk het diepste gezonken schijnt, zijn innig vereerd geheim voor 't oog der Katholieke wereld verheerlijkt, de voor eeuwen daar zoo vurig verlangde bepaling uitgesproken, en het doel zoo veler wenschen vervuld ziet, moge een troostend teeken zijn van betere tijden voor dat ongelukkige volk, een sterre der hoop in den nacht!

Ludovicus de Ponte, die groote man van den geest, berigt ons zelf, dat hij eens op een tijd dat hij door een

---

1) Zie Perrone, in zijn geschrift over de beslisbaarheid van het leerstuk der Onbevlekte Ontvangenis. In 't aanhangsel.

vreeselijk zielelijden gefolterd werd, op den dag van Maria-Ontvangenis in eene kerk binnentrad. Alom van zwarte duisternis omgeven, zoodat hij, werwaarts zijn zoekend oog ook henen blikte, geen schemer zelfs van troost ontdekte, deed hij de belofte, dat ook hij, mogt hij van dien nacht des geestes bevrijd worden, tot de erkenning van de Onbevlekte Ontvangenis, waaraan hij tot nog toe zijne instemming geweigerd had, zoude toetreden. Zijne wenschen werden rijkelijk vervuld, en van toen af behoorde hij onder de ijverigste verdedigers der destijds nog bestrijdbare meening. — Wij hopen en we vragen van de Onbevlekt Ontvangen Moedermaagd, dat het nieuwe glorielicht van dit hoog geheim uit het hart van alle Christen volken en van Spanje inzonderheid de duisternissen van ongeloof en dwaling, van verzonkenheid in 't aardsche, van oproer en omwenteling moge doen verdwijnen, en het voor heel de wereld de blijde dageraad eener godgewijde toekomst moge zijn.

O MARIA ZONDER ZONDE ONTVANGEN, BID VOOR ONS DIE TOT U ONZE TOEVLUGT NEMEN!

EEN WOORD

OVER DE

HOOFDPLAATSEN DER H. SCHRIFT

WAAROP

DE PROTESTANTEN ZICH VOOR HUN BEGINSEL BEROEPEN.

Het geroep der Protestanten: „de bijbel! de bijbel! „niets dan de bijbel!" heeft wel veel van het geroep der Joden: „de tempel! de tempel van God! De tempel van „God is het!" — Die vergelijking maken wij niet voor het eerst, maar zij is zoo gegrond, dat wij die nog wel eens mogen gebruiken. De Joden verzaakten de pligten welke de tempel ten doel had: geloof, gebed, offerande, enz., hij zelf werd een soort van afgod. Maar hij werd hun ten regtvaardige straf ontnomen, opdat zij het gezag van den geestelijken tempel, dat is, der Kerk, en de verwerping van het Jodendom te eerder zouden erkennen. Is dat niet de geschiedenis van den Protestantschen bijbel? Om den bijbel heeft men alles nagelaten, achtte men zich tot geene pligten gehouden, en waarlijk, als men er zoo velen ziet die zoo zij den bijbel lezen, er zeker geen woord van verstaan: als men nagaat hoe die bijbel niettemin ieder moet worden in handen gestopt, en wat schatten er voor deze onvoorwaardelijke bijbelverspreiding verspild worden — moet men wel tot het besluit komen, dat er voor dien bijbel eene

afgoderij bestaat, en het bezit daarvan alleen genoeg wordt geacht om Christen te zijn en zijn heil te verzekeren. Maar ook de bijbel is van de Protestanten weggenomen. Ja, het is er meê gegaan als met den tempel. Geen steen is op den anderen gebleven. Er is zooveel verworpen en het overgeblevene zoo geeritiseerd, geaccommodeerd, gesymboliseerd en gemythiseerd, dat een Protestant die eenigzins op de hoogte is van zijnen tijd, inderdaad geen bijbel meer bezit. Welk Protestant die op beschaving aanspraak maakt, gelooft nog aan inspiratie? en wie onderscheidt heden al niet tusschen de schriften des Nieuwen Verbonds en de eigenlijke waarheid die er onder veel onhistoriesch en onwaars in moet gezocht worden?

Men zou met reden verwachten dat deze toestand, deze ruïne van hun bijbel toch van eenige beteekenis moest schijnen, en de oogen doen opengaan aan die Protestanten die nog aan het Christendom gehecht zijn en de godheid van Christus belijden. Helaas, wij kunnen de allegorie voortzetten. De bijbel alléén is hun nog alles, en gelijk de Joden eens hunnen tempel, zoo zoeken ze nog vergeefs het gezag des bijbels weder op te bouwen.

't Is minder te verwonderen, wanneer men bedenkt hoe lang de Protestanten den bijbel hebben gelezen zonder te zien, dat Christus een gezag aanstelt aan 'twelk Hij zijnen bijstand belooft; dat de Apostelen het met der daad uitoefenen, en aan anderen door hen aangesteld achterlaten; en dat er geen enkel woord in den bijbel te vinden is, waaruit blijkt, dat ieder dien lezen moet om alleen op dat geschreven woord zijn geloof te vestigen.

Wat wordt er gewoonlijk van de Protestanten aange-

voerd, ten bewijze dat de bijbel eenige kenbron is?

Vooreerst het Woord des Zaligmakers tot de Joden: „Gij onderzoekt de schriften, want gij meent daarin het „eeuwige leven te hebben, en die zijn het die van mij ge„tuigenis geven". Joan. V, 39.

Nemen wij eens dat er in gebiedende wijs moet gelezen worden: „onderzoekt de schriften"; want als we den natuurlijken zin volgen, spreekt de Zaligmaker alleen van het *feit*, dat de Joden de Schriftuur lazen, omdat zij daarin het eeuwig leven meenden te bezitten, en is er wel geen bewijs uit te halen, dat de bijbel eenige kenbron zij.

Maar ook in de veronderstelling dat Christus tot lezing der Schriftuur vermaant, volgt daaruit nog niets. Welk was die Schriftuur? De boeken des ouden Verbonds. Hadden de Joden die zonder leeraars, zonder maatschappelijke instellingen en overleveringen leeren begrijpen? Immers neen. En hoe moesten zij die nu verder en dieper begrijpen? Door Christus zelven die sprak als gezaghebbende en het gezag der synagoog oploste, dewijl Hij door ontelbare wonderen bewees, van den Vader gezonden te zijn. Of was het onnoodig dat Christus verscheen en predikte, en hadden de Joden aan hun Schriftuur genoeg? Iets dergelijks zou men moeten beweren, om uit deze plaats aan te toonen dat de Schriftuur alleen voldoende is. Het grootste gezag dat er bestaat, Christus wees den ongeloovigen Joden op de Schriftuur, ten einde zij daarin zijne zending zouden erkennen om hen in de waarheid te onderwijzen. Evenzoo wijst nog het grootste gezag dat er bestaat, de Kerk, waarin Christus voortleeft, op de Schriftuur, en wenscht niets liever dan dat de Protestanten daarin hare zending om hen te onderwijzen

bewaarheid vinden. De plaats bewijst daar juist het tegenovergestelde van 'tgeen de Protestanten beweren; want het gezag van Christus was noodig om de Joden de Schriftuur te doen begrijpen.

Zeer dikwijls worden ook de woorden des Apostels tot Timotheus aangehaald: „En dat gij de heilige schrif-„ten van der jeugd af aan kent, die u onderwijzen kun-„nen ter zaligheid door het geloof in Jesus Christus. „Ieder van God ingegeven schrift is ook nuttig tot lee-„ring, tot teregtwijzing, tot verbetering, tot onderwijzing „in de geregtigheid." II Tim. III, 15, 16.

Wat is daar gezegd 'twelk de Katholieke Kerk niet gelooft? Slechts wil zij niet, dat men de Schriftuur voor eenige kenbron houde, en haar uitlegge in eenen anderen zin dan zij er aan geeft. Zij wil haar Apostoliesch gezag erkend hebben even als de H. Paulus die in het vers dat onmiddellijk voorafgaat, zijnen leerling Timotheus verwijst op 'tgeen hij zelf aan hem geleerd had: „Maar „gij, blijf bij hetgeen gij geleerd hebt en hetgeen u is „toevertrouwd (om het te bewaren en anderen te leeren); „want gij weet van wien gij het geleerd hebt." vs. 14. En daarop volgt dan: dat de Schriftuur *ook* nuttig is.

Alweder moeten wij bemerken, dat de Schriftuur waarvan gesproken wordt, de boeken zijn van het oude Testament, want slechts deze kan Timotheus van der jeugd af kennen. Verklaart dan Paulus dat die boeken eenige kenbron zijn en de leering van Christus en zijne Apostelen overbodig is? Zoo iets zou men moeten volhouden om deze plaats ten voordeele van 't Protestantsch beginsel te doen getuigen.

Maar wat men tot vervelens toe en te pas of te onpas hoort aanhalen, is de getuigenis welke Hand. XVII, 11

gegeven wordt van die van Beroeë. „Deze waren edeler „dan die van Thessalonica, zij namen het woord aan (dat „hun gepredikt werd) met alle gretigheid en vorschten „dagelijks in de schriften of het zoo was."

Juist uit deze plaats blijkt de behoefte aan een leerend goddelijk gezag. Immers de Apostel had hun uit de Schriftuur getoond, dat Christus moest lijden en verrijzen, en dat deze de Christus was dien hij hun verkondigde, vers 2, 3, 10. Zij lazen dus in de Schriftuur gelijk de Apostel hun geopenbaard en geleerd had er in te lezen; zij namen *het woord* dat hun gepredikt werd en dat in hunne Schriftuur niet stond, met gretigheid aan. Of stond alles in het oud Testament waarvan hier weder gesproken wordt?

Vers 12 staat: „velen van hen (dat is der Beroeërs) geloofden," nadat zij namelijk den Apostel in de synagoog hadden hooren prediken en in de Schriftuur hadden gelezen wat deze er in had aangetoond. Wat bewijst dat anders, dan dat de Beroeërs die alleen de Schriftuur niet verstonden, haar van den Apostel leerden verstaan? En wat geloofden zij nu? Slechts datgeen wat in dat oud Testament stond? Zeker niet. Zij konden, om niets meer te zeggen, daaruit-alleen niet kennen dat Jesus de Christus was. Zijne komst, zijne prediking, dood en opstanding moesten het hun verklaren.

Merk ten overvloede op, dat de Beroeërs *nog eerst overtuiging zochten:* „zij vorschten dagelijks in de schrif- „ten of het zoo was en velen van hen werden ge- „loovig." Op dezelfde wijs beroept zich de Katholieke Kerk op de Schriftuur bij degenen die nog aan de Schriftuur gelooven, en indien de Protestanten als de Beroeërs het woord hun gepredikt met gretigheid aannamen en in de

Schriftuur zochten of het zoo was als die altijddurende Apostolische prediking leert, zonder twijfel zouden er velen geloovig worden.

Het zijn Paulus en Silas die aan de Beroeërs het geloof verkondigen, en door hunne uitlegging van het oud Testament toonen gezonden te zijn om hun de nieuwe Wet te leeren. Men zal moeite hebben om Paulus te maken tot colporteur van een bijbelgenootschap of tot een predikant, die leert zonder zending en in strijd met het beginsel dat de bijbel eenige kenbron is.

Dergelijke teksten moeten dan dat beginsel staven! En zulks niettegenstaande wij regt hebben, om voor dat beginsel de allerduidelijkste en stelligste bewijzen te vorderen, dewijl de regel des geloofs of de wijze hoe men van de waarheid zeker kan zijn, eene hoofdzaak is; dewijl de aanstelling van een leerend gezag door Christus zoo duidelijk in de Schriftuur te lezen staat, en het Protestantsch beginsel geen analogie aanbiedt met de gewone orde, maar hiermede zeer zigtbaar strijdt.

Waarom wordt het intusschen van de Protestanten niet ingezien? omdat zij niet onderzoeken, omdat zij slechts voortgaan op hetgeen hun is ingeprent, en een onwettig gezag in plaats van het wettige volgen.

VERSCHEIDENHEDEN.

DRIE EN DERTIGSTE ALGEMEENE VERGADERING DER PROTESTANTSCHE MAATSCHAPPIJ: *TOT BEVORDERING VAN WELSTAND* VOORNAMELIJK ONDER LANDLIEDEN.

De vergadering van dit geheim genootschap werd den 23 Junij ll. te Amsterdam gehouden. Tegenwoordig waren de Mede-voorzitter J. J. Loke, de boekhouder V. van Gogh, de kashouder C. J. M. v. d. Broek, de afgevaardigden van *Unitas* en *Christelijk Hulpbetoon* en verder, behalve een paar leden nog van 't Hoofdbestuur, een groot twintigtal bestuurders of afgevaardigden van verschillende *Ringen*.

Ds. Moll opent de vergadering met het gebed en de voorzitter doet eene 12-bladzijden-lange

AANSPRAAK

waarvan de hoofdinhoud deze is. — De spreker heeft andermaal de eer de vergadering te leiden, „en, is het niet met eene uitvoerige rede, dan toch met eenen hartelijken welkomstgroet" te openen. Bij zijn schroom voegt zich „ditmaal een diep gevoel van weemoed".

't Is vier jaren geleden, dat de voorzitter-stoel der Maatschappij reeds te lang had opengestaan; dezen te vervullen, werd door de schroomvalligheid van dezen en genen bemoeijelijkt; toen werd „de naam genoemd van een man, overbekend in de geleerde wereld, — geprezen om zijnen ijver voor Godsdienst en Kerk, — hooggeacht om vele andere goede hoedanigheden, — maar geen lid van, ja vreemdeling als 't ware in deze vergadering. — Die

stem vond intusschen weerklank; het presidium werd den hoogleeraar Royaards opgedragen; — en het is niet te veel, wanneer ik zeg: wij hadden bezwaarlijk eene gelukkiger keuze kunnen doen." De voorzitter zet nu zijne

LOFSPRAAK OP DEN HOOGLEERAAR ROYAARDS ALS VOORZITTER VAN 'T GEHEIM GENOOTSCHAP: TOT BEVORDERING VAN WELSTAND

met zekere geestdrift voort en zegt: "Van zijne voortreffelijke leiding waart ge tot driemaal toe getuigen; de krachtige, bemoedigende woorden, waarmede hij ons toesprak, zijn nog levendig voor den geest; — maar wat nog iets meer te beduiden heeft, hij, de leeraar op wien Utrecht's Hoogeschool roem droeg, de vraagbaak onzer Kerk, de schrijver van zoo menig diepdoordacht werk, — de man in een woord, wiens werkkring met menschelijke krachten reeds in geene verhouding scheen te staan, — nam niet onze roeping aan, om eenmaal in het jaar hier, eene zeker voor hem niet moeijelijke taak te vervullen, maar werd Voorzitter der Maatschappij van *Welstand* in den volsten zin des woords. — Het was van dat oogenblik zijn zorg, zich geheel op de hoogte te plaatsen der zaak die hij zou voorstaan. — Niet alleen betrekkingen naar buiten met andere genootschappen; — niet daarbij wat er moest gedaan worden, om onze hulpbronnen uit te breiden; — maar de behoeften, waarin wij hebben te voorzien; de middelen daartoe aan te wenden; onze geheele huishouding in één woord, het werd alles naauwkeurig nagegaan, het was alles weldra zijn eigendom. — En dat ik dit vooral niet vergete, dat streven om met alles bekend te worden, het was niet enkel pligtgevoel, het was innige belangstelling in onze vereeniging. Ge zult straks vernemen, hoe die belangstelling zich nog in het uur der scheiding, op eene aandoenelijke wijze heeft geopenbaard [1])."

---

[1]) Bl. 28 van het *Verslag* vinden we na eenige regels van lofontboezeming op den Hoog-Eerwaardigen man: "Waarlijk groot is de verpligting, die wij aan den waardigen Royaards gevoelen te hebben, en met dankbaarheid bewaren wij zijne nagedachtenis, om de liefde die hij der Maatschappij van Welstand toedroeg, *en ook nog in het geschenk, tot afscheid haar gegeven*, betoonde."

Doch de voorzitter mag te dezer plaatse, noch kan ook eene lijkrede houden — en daarbij een ander graf trekt zijn oog: de rustplaats van den waardigen bestuurder Both Hendriksen, een der eersten die zich aan den stichter van *Welstand* aansloten, die de belangstelling in dit en in andere gewesten wist op te wekken, „niet alleen bereid om ons door geldelijke offers te ondersteunen, maar altijd in onze vergaderingen tegenwoordig, altijd onze werkzaamheden tot in kleine bijzonderheden gadeslaande, altijd bezorgd, dat het onze vereeniging niet wel mogt gaan."

De lofredenaar maakt hier zijn overgang op het doel der vergadering met eene zeer Katholieke gedachte, die alom in lofredenen op de Heiligen wordt aangetroffen. Het eenig onderscheid is, dat hij de woorden op voorbeelden van gansch anderen aard dan onze verheerlijkte toonbeelden zijn, moet toepassen: „Maar — zegt hij — wij kunnen onze afgestorvenen niet beter vereeren, dan door het werk dat zij hebben aangevangen, voort te zetten, dan door te volgen den weg, dien zij hebben gebaand of betreden." — Dit brengt hem nu op de werkzaamheden die hen wachten, en de vraag is:

Hoe zullen wij die aanvangen?

En het antwoord luidt; met een dankbaar gevoel, dat God hen gespaard heeft om die zamenkomst weêr bij te wonen; — maar tevens, „met het besef van het gewigt hunner roeping, met de overtuiging, dat hunne bemoeijingen inderdaad nuttig en noodig zijn."

Hij wil dat besef, die overtuiging niet door alle middelen verlevendigen, dat is reeds „zoo menigmaal, even krachtig als welsprekend," gedaan: daarom, zegt hij, slechts een woord op deze eenige vraag:

„Wat heeft het afgeloopen jaar opgeleverd, dat ons kon aansporen, om de Maatschappij van Welstand, zoo als zij daar staat met een verleden van ruim dertig jaren, te blijven ondersteunen, of waarmede wij in 't algemeen in onze betrekking tot die Maatschappij voordeel kunnen doen?"

Uit het antwoord op deze vraag zal 't op nieuw blijken, dat die geheime genootschappen met hunne vergaderingen en bemoeijingen wezenlijke stookhaarden zijn van godsdiensthaat en volksberoering, en dat het den sprekers weinig aangaat, *hoe* zij de feiten

voorstellen als zij den weg maar vinden tot het Protestantsch gemoed en daarmeê tot de Protestantsche geldbeurs: te wapen, te wapen! met haat en geld te wapen! dat is schering en inslag van al wat men er hoort.

De redenaar begint met de opmerking, dat hun maatschappelijk jaar in een tijd viel van buitengewone spanning, en zijne verdraaide, nijdige voorstelling van dien tijd strekt ten betoog en beweegreden tegelijk van wat er door hen gedaan dient te worden.

„Rome — zoo heft hij aan, en met dat woord voer er gewis reeds een elektrieke schok door aller gebeente! — Rome, dat sinds lang alle krachten aanwendt, om juist daar, waar het Protestantisme de overhand heeft, zijne magt uit te breiden, — dat daarin vroeger meer met slimheid, thans met stoutmoedigheid te werk gaat, — had gemeend, dat de tijd gekomen was, om op het Protestantsche Nederland openlijk eenen aanval te wagen. Zeker niet uit onkunde, maar wel na rijp overleg, had het in zijne beruchte allocutie woorden geuit, die een ieder, wien het niet lust zijn slaaf te zijn, met verontwaardiging moesten vervullen. En die verontwaardiging was niet achter gebleven; al wat in Nederland op de verkondiging der zuiverste Evangelie-leer prijs stelt, gaf luide zijn misnoegen te kennen; er was slechts ééne stem: er zou paal en perk gesteld worden aan dien overmoed; er zou een einde komen aan de zwakheid en toegeeflijkheid, waardoor een zoogenaamd vrijzinnig bestuur het vaderland aan den rand van eenen afgrond had gebragt" [!!].

Hij herinnert verder, hoe het Nederlandsche volk zich met nadruk liet hooren in de honderden adressen en in de stemmen ter verkiezing van de nieuwe vertegenwoordigers.

„En nu — vraagt hij, blijkbaar nog altoos vol van die oude verontwaardiging — wat heeft dit alles uitgewerkt?"

„Zijn de bisschoppen weggebleven? Heeft de Roomsche curie eene enkele harer honende uitdrukkingen teruggenomen? Heeft zij erkend, dat Nederland nog iets anders is, dan een wingewest der Kerk, waarvan het Hoofd over de bergen zetelt?"

„Niets van dit alles. — Wij hebben ons gelukkig mogen rekenen, dat het regt van den staat, om op de kerkgenootschappen eenig

toezigt te houden, bij eene wet is erkend; en bij de toepassing van die wet, althans vooreerst, aan de vorsten der Kerk andere verblijven zijn aangewezen, als [dan] zij hadden uitgekozen; — maar de bisschoppen zelve, zij zijn niet alleen gekomen, maar wel deugdelijk in de tempels, die voortaan hunne hoofdkerken zullen zijn, gewijd [1]); — en opdat we ons toch niet zouden voorstellen, veel te hebben gewonnen, voert de R. C. drukpers eene taal stouter dan ooit, — beijvert men zich, om door het stichten van kloosters, door het aanvoeren en ten toon stellen van reliquien en beelden, ons al meer en meer tot de middeleeuwen terug te brengen."

Driest weg vraagt hij nu, of de Regering des lands hare roeping heeft miskend? Of 't een begoocheling geweest is, toen de Protestanten, als een eenig man, zich tot het Hoofd van den Staat wendden, "en zich beroepende op de geschiedenis van het dierbaar vaderland, op hunne naauwe betrekking tot den Oranje-stam, bij eenen anderen Willem III bescherming zochten?"

Doch hij waagt het niet, zegt hij, "in een staatsregterlijk onderzoek te treden, of er welligt tot beteugeling van den overmoed, iets meer of iets minder had kunnen of moeten gedaan worden;" want dit meerdere of dat mindere had aan de zaak geene andere wending gegeven.

Het is van Rome — vervolgt de spreker — een anachronisme, wanneer het de thans opgerigte bisdommen, met die van de 16e eeuw wil vereenzelvigen, — en dat zou het ook van ons wezen, "wanneer we in het midden der 19e eeuw, ons bij het erfdeel onzer vaderen, bij het overwigt, dat door een bloedigen strijd van 80 jaren, voor het Protestantisme is verkregen, door de Regering willen gehandhaafd zien."

En nu spreekt de redenaar een wel waar woord, doch waarvan hij de regte toepassing niet maakt: "Het gevoel van maatschappelijke vrijheid en zelfstandigheid (zegt hij) is te diep doorgedrongen, dan dat men zelfs door wetten zou kunnen bedwingen, wat zich door eigen kracht eenen weg weet te banen [*zooals, zeggen wij, de Katholieke Kerk*], of door wetten zou kunnen staande houden, wat

---

[1]) Men moet den boozen man deze grove vergissing ten goede houden.

van elders overschaduwd wordt [*wat — merken wij aan — die eigen kracht mist en door eene van elders ontleende magt altoos afhankelijk bestaat en overschaduwd wordt gelijk het Protestantisme*].

Die zeer logische toepassing maakt natuurlijk de redenaar niet, en hij roept dus schijnbaar gerust uit: „Van zoodanige overschaduwing is, Gode zij dank, voor het Protestantisme in Nederland, tot dus verre geen sprake. Al ziet men ieder jaar nieuwe kerkgebouwen verrijzen, waar de dienst der Heiligen die van den éénigen God verdringt [!!]; al telt men de aanhangers der Catholieke Kerk bij honderden, waar er vroeger geen tiental werd gevonden. — nog altijd is niet alleen de meerderheid, maar ook de zedelijke [*stoffelijke?*] kracht bij hen, die den éénigen God in geest en in waarheid [!!] aanbidden."

De Protestanten moeten dan naar des Voorzitters pathetieke vermaning: ter liefde van hen zelven, van hunne kinderen, vooral ter liefde van de reine Evangelie-leer, zich op dat standpunt handhaven; en de vruchten van den 80jarigen worstelstrijd [*alsof de Protestanten alléén dien gevoerd hadden!*] niet laten verloren gaan; zij moeten daartoe om den Koning zich scharen, aan wiens voorzaten zij de gelukkige uitkomst van dien strijd te danken hebben; doch, er moet méér gedaan; zij moeten door alle geoorloofde middelen hunne stelling verdedigen, onophoudelijk waken en strijden. — „En" — vraagt hij dan:

„En nu de wapenen in dien strijd?" — „Zij zijn — luidt het antwoord — voorzeker vele." En bij name: ware verlichting en beschaving blijven voorstaan; — het Evangelie-licht in eigen boezem tot zijne hoogste ontwikkeling trachten te brengen. — Maar dat heeft men bij allen en op alle plaatsen zoo niet in zijne magt: daar zijn er die het gewigt der zaak niet beseffen; en anderen, wier trouw op zware proeven wordt gesteld; en daar zijn er ook, „die als voorposten van een leger, gevaar loopen verdrongen te worden." Er dient dus meer gedaan. En wat is dit? „Er moet kracht en steun gegeven worden aan die inrigtingen, welke zich, hetzij in 't algemeen het lot der zwakkeren onder de broeders aantrekken, hetzij zich bepaaldelijk de instandhouding en de versterking onzer kleinere gemeenten ten doel stellen."

Daarom roept hij al dadelijk, door den herinnerden loop der

zaken gedreven: „Laat ons niet verflaauwen! — Laat ons integendeel alle krachten inspannen", om de onderscheidene genootschappen, inzonderheid dat van *Welstand* te schragen: dat is een krachtig middel, dat hun pligt, dat hunne roeping, „om ook langs dien weg de vruchten der gezegende kerkhervorming voor Nederland te bewaren."

Doch ik sprak daar van ONDERSCHEIDENE genootschappen; — ware het niet wijzer, „dat wij al onze krachten vereenigden, dat er slechts eene enkele Protestantsche Maatschappij ware, waarvan al onze bemoeijingen zouden uitgaan?"

Die vraag, zegt hij, is dikwerf gedaan, en uit belangstelling; — doch hij aarzelt geen oogenblik onikkennend te antwoorden. En waarom?

De genootschappen hebben hetzelfde doel, ja, doch zeer verschillende middelen; *Welstand* heeft vooral een geheel bijzonderen werkkring, en zonder gewigtige belangen op het spel te zetten, is de leiding van dat alles niet dan uiterst bezwaarlijk in een zoogenaamd centraalpunt te vereenigen. — En indien heden zich al de Protestantsche inrigtingen in eene algemeene maatschappij oplosten, morgen kan er eene andere neven gesteld worden; het vorig jaar immers zijn er nog nieuwe vereenigingen tot stand gekomen, die zich liever aan eene buitenlandsche, naar het voorbeeld van *Welstand* gevormd, aansloten, dan zich bij hen te voegen.

„Maar er is meer."

Hij vroeg straks wat de uitkomst was geweest der ijverige bemoeijingen tegen Rome in 't vorig jaar; „en van het standpunt, waaruit die vraag toen geschiedde, was het antwoord niet zeer bemoedigend." Maar wil dat zeggen, dat men zich de moeite der Aprilbeweging had kunnen sparen? „Neen voorzeker;" die beweging heeft vruchten gedragen: „zij heeft duizenden uit den slaap der onverschilligheid gewekt; zij heeft het Protestantsch beginsel doen herleven; [*zeer waar! want dit beginsel is beroerte en leeft dus eigenaardig van beroerte;*] en hunne geloofsgenooten stellen dien ten gevolge nu bijkans allen hooger belang in hunne belijdenis [*welke?*], en willen die vrij en onbelemmerd gehandhaafd zien.

Het Protestantisme, verklaart de spreker, heeft er nieuwe levens-

kracht uit verkregen; „en die kracht is sterker dan een bisschopszetel in de 19e eeuw; zij was eenmaal sterker dan het zwaard der felste vervolging; dat hebben onze voorvaderen bewezen." [*Onwillekeurig schiet bij al die grootspraak de gedachte in aan dien bangen pochhans, die tegenover zijne gevreesde tegenpartij zijn innerlijken angst achter een brutaal gezigt en hard geschreeuw zocht te verbergen!*]

Maar, gaat hij voort, nog een ander nut hebben hunne bemoeijingen dan dat zij hier een huisgezin aan een zwakke gemeente toebrengen, daar een tweede tot een zelfstandig bestaan opleiden, of voor afval bewaren.

En dat nut is — meent de redenaar — dat die vereenigingen terug werken op hen zelven en op hunne leden: zij houden de oogen open en verlevendigen de gehechtheid aan hunne belijdenis, de belangstelling in hunne Kerk [?!] en in de huisgenooten des geloofs. Hij is van gevoelen, dat die onderscheidene genootschappen, één in doel, maar verschillend werkzaam, te zamen, „een grooter opwekkend vermogen hebben, meer van die inwendige kracht [*welke?*] ontwikkelen, dan één, dat zonder mededinging, alles beheerscht"; — en daarenboven, die genootschappen zijn ontstaan uit de behoeften van den tijd; en naar die behoeften heeft ieder zijn eigen werkkring gekozen; en daarom moeten zij blijven, want „hun zelfstandig bestaan neven elkander, is zelf eene uitdrukking van den geest des tijds, die zich door zelfwerkzaamheid, door bewegelijkheid onderscheidt."

Hij vermaant dan dat zij niet moeten streven naar nooit te bereiken idealen van éénheid; 't zij hun genoeg in opregte overeenstemming te leven, elkander de broederhand toe te reiken, waar zamenwerking nuttig en noodig kan zijn.

En van die zamenstemming getuigt de tegenwoordigheid van afgevaardigden [1]) der Zuster-vereenigingen, die niet onversterkt

---

[1]) Mr. F. K. A. Peitsch en S. A. van Hoogstraten voor *Unitas*, welke laatste tevens ter vergadering is als afgevaardigde van Ring 14 voor *Welstand*; — en Mr. M. A. Hartman en J. J. de Kanter voor *Hulpbetoon*, welke eerste te gelijk optreedt als afgevaardigde van Ring 20 voor *Welstand*.

in de overtuiging zullen weggaan, „dat zij, voorstanders van *Welstand*, haar op hoogen prijs stellen."

We maken te dezer plaatse de opmerking, dat *Welstand* zich wel heeft willen aansluiten met *Unitas* en *Christelijk Hulpbetoon*, doch tot nog toe met *Phylacterion* geen nadere vereeniging tot zamenwerking verlangt. Op bl. 67 van het *Verslag* lezen we aldus:

„Op het voorstel, naar aanleiding van eene aanschrijving van de Broederschap *Phylacterion* gedaan, dat de Vergadering zou beslissen of deze in nadere betrekkingen met de 3 Vereenigingen *Welstand*, *Unitas* en *Christelijk Hulpbetoon* zou opgenomen worden, wat aangaat de commissie van zamenwerking en het zenden van wederzijdsche Afgevaardigden ter Algemeene Vergadering, *werd geen besluit genomen*, maar goedgevonden het voorstel op te nemen onder de punten van beschrijving voor de volgende Vergadering."

Deze afwijzing door het oudere *Welstand* verdient te meer opmerking, wijl zijne jongere gezusters *Unitas* en *Hulpbetoon* zich reeds aan *Phylacterion* hebben aangesloten.

Dat er overigens vereeniging van krachten hoogst noodig is, vernemen we uit de laatste woorden des Voorzitters: hun taak, die overtuiging moeten zij hebben, zegt hij, is nog niet afgewerkt, maar vordert integendeel *van jaar tot jaar meer inspanning*; doch zij zullen die met ijver vervolgen, „sterk in het vertrouwen op den zegen en de goedkeuring van Hem, in wiens hand alle uitkomsten zijn."

Hij hoopt ten slotte, dat de Christelijke liefde hunne beraadslagingen moge leiden en ze ook voor hen zelven vruchtbaar doen zijn, en met dien wensch verklaart hij de *drie en dertigste* algemeene vergadering van *Welstand* voor geopend.

Een beknopt uittreksel van het verslag, dat, behalve deze *Aanspraak*, 68 bladzijden lang is, geven we in eene volgende aflevering.

Hier kan reeds voegelijk gemeld, dat in plaats van den overleden Voorzitter, Prof. Rooyaards, wiens verdiensten in die betrekking we zoo straks gehoord hebben, in deze vergadering met volstrekte meerderheid van stemmen, tot voorzitter van 't geheim genootschap tot bevordering van *Welstand* vooral onder landlieden, verkozen is:

DE HOOGLEERAAR N. C. KIST, TE LEIDEN.

VERGUIZING VAN DE SYNODE EN HET PROTESTANTISME.

Het schijnt voor vele Protestanten en voor de *Boekzaal* inzonderheid eene soort van behoefte zich bij elke gelegenheid met de grootste minachting jegens het hoogste bestuur van hun Nederl. Hervormd Kerkgenootschap uit te laten. We hebben meermalen op die uitvallen (bij andere aangegeven redenen) ook daarom gewezen, wijl ze een blijk zijn, hoe diep reeds het Protestantisme moet gezonken wezen dat geen eerbied meer heeft voor zich zelve. Nog onlangs kon de *Boekzaal* haren wrok tegen de Synode over de nieuwe Bijbelvertaling niet verbergen, en nu weder, met het voorloopig aangenomen Reglement voor de Diakoniën in de Nederl. Herv. Kerk, laat dat Protestantsche tijdschrift zich in deze smadelijke taal hooren, waarmede zeer vele Protestanten instemmen:

„Dezer dagen — zoo lezen we — zijn de Hervormde Kerkeraden geroepen tot het mededeelen van hunne bedenkingen tegen het voorloopig aangenomen gewijzigd Diakonie-Reglement. Een naauwkeurig toezigt wordt bij de vaststelling van algemeene bepalingen in zoo aangelegene zaak vereischt.

„Vooral houde men de grenzen der bevoegdheid van de Synode in het oog. Deze is toch én door de zamenstelling, én door de dubbelzinnige houding van het hoogste kerkbestuur met betrekking tot de belijdenis, d. i. den grondslag der Kerk, zeer beperkt.

„Bij een naauwgezet onderzoek zal blijken, dat het Reglement, zoo als het daar ligt, niet definitief mag worden aangenomen.

„Immers de geheele beschouwing, die er aan ten grondslag ligt, is ZOO PAUSELIJK, ZOO OPPERMAGTIG WETGEVEND, zoo krenkend voor de gemeentelijke vrijheid, dat wij een ONVERWINNELIJKEN TEGENSTAND TEGEN ZOOVEEL VRIJZINNIGE WILLEKEUR te gemoet zien.

„Het is schier in alle Synodale reglementen, als of er geen Bijbel of kerkelijke Belijdenis is. Zoo komt het, dat de Synodale uitspraken door den bekenden, ONDRAGELIJKEN KANTONREGTERSSTIJL worden gekenmerkt. Ach! ER IS GEEN TROUW AAN HET WOORD EN DE INSTELLINGEN GODS BIJ DE LEIDERS ONZER DIEP

VERBASTERDE KERK, van daar, dat hunne Reglementen vaak zoo jammerlijk zijn.

„ Van daar dat in Art. 1 van dit Reglement wordt *bepaald*, dat de Ned. Herv. Kerk de behoeftigen harer gemeenten verzorgt.

„ In Art. 2, dat de uitvoering dezer taak is opgedragen aan Diakenen.

„ In Art. 3, dat geen der behoeftigen regt heeft op bedeeling. (Een zinledige weêrgalm op de burgerlijke Armwet, met eene verwarring van het regt op het *eigendom* en het regt van de armen op de *liefdegaven* der geloofsgenooten. *In de Kerk* heeft God zelf den armen regt op verzorging gegeven.) „ — [We zouden de *Boekzaal* kunnen vragen. of zij zelve hier niet in eene *demokratische* dwaling vervalt door hare verwarring van *regt* en *liefde:* REGT van de armen op LIEFDE-*gaven*, hoe is dat te rijmen?]

„ Art. 4 is in ieder opzigt lezingwaard.

„ „ Het is vrije (!) en ongedwongene (!!) liefdadigheid, die de Kerk (?) oefent, ten einde hun, die zelven in hunne nooddruft niet kunnen voorzien, met hulp en ondersteuning te gemoet te komen, en ook daardoor de diepst gevallen zondaars weêr op te rigten. „ „

„ Waarom toch [vraagt *de Boekzaal*, en ons dunkt niet zonder reden] de *diepst gevallen zondaars*, in éénen adem met de *behoeftigen* genoemd? Zijn onder de laatsten juist de diepst gevallenen? De Heiland prees de armen zalig en de rijken zullen, volgens Hem, bezwaarlijk Gods Koningrijk ingaan. Diepst gevallenen zijn immers zij, die hunne zonden hebben leeren bedekken door geld of magt, door uiterlijke godsdienst of wereldsche wijsheid. In één woord, Art. 4 behoort misschien in de Armwet van den „ tolerantie-tempel „, gewijd aan de aanbidding der nieuwe beschaving, het behoort bij den gekastigeerden Bijbel — niet in de Kerk van den Heer JEZUS CHRISTUS.

„ Wij noemen het gelukkig, dat zoodanig Reglement bepalingen in zich bevat, die het onuitvoerbaar maken. Welke Diakenen zullen toch de agenten of bedienden van het Klassikaal Provinciaal Bestuur willen worden?

„ Men zie Art. 5 in verband met Art. 19, en Art. 12.

„ De geheele armenzorg wordt onderworpen aan „ huishoudelijke

Reglementen buiten het huishouden vastgesteld" [1]).

"VOORWAAR, DE LEERVRIJHEID BRENGT TOT DE ERGSTE SLAVERNIJ. [Wat bekentenis is deze en de volgende!] Heeft Rome voor haar Bisschoppelijk gezag ten minste "de gewoonte, de oudheid, de successie van tijden en personen" (*Geloofsbel.* Art. VII). WIJ HEBBEN NIETS DAN EEN WISSELENDEN TIJDGEEST, door welks herauten de gemeenten tot slavinnen worden gemaakt, — indien wij niet vasthouden aan het woord: "*Tot de Wet en tot het Getuigenis: zoo zij niet spreken naar dit woord, het zal zijn, dat zij geenen dageraad zullen hebben.*" Jes. VIII: 20."

De *Boekzaal* belooft een vervolg; als dit gegeven wordt, komen we welligt op eene of andere der hier neêrgelegde verklaringen terug.

ZEDELIJKHEID IN ITALIE.

Een Amerikaansch schrijver, die onlangs een werk heeft uitgegeven onder den titel van "*Mijn Consulaat*", verhaalt er o. a. in wat hij *niet* zag in het zoo dikwerf belasterd en miskend Italië. Zijn getuigenis is zoo juist van opvatting en zoo eigenaardig van toon, dat wij het hier gaarne overnemen.

"Vooreerst, zegt hij, zag ik nooit in Italië een dronkaard, die geen *vreemdeling* was. Ten tweede zag ik nooit in eene Italiaansche stad, hetzij bij klaarlichten dag of bij avond, op *fashionable* wandelplaatsen de schaamtelooze ondeugd haar zijden linten en fluweel ten toon spreidend; en iedereen weet wat wij Amerikanen, en ik zou er bij kunnen voegen, wat wij Engelschen en wij Franschen in dit punt moeten ondervinden (en toch zijn wij het volk bij uitnemendheid, en wijsheid en deugd moeten met ons sterven!). Ten

---

[1]) *Bezwaren tegen het door de Algem. Synode der Nederl. Herv. Kerk voorloopig aangenomen Reglement voor de Diakoniën. Den breeden Kerkeraad der Gemeente te Utrecht, medegedeeld door Eenige Diakenen, Leden van den Kerkeraad.* Utrecht, Kemink en Zoon, 1855, blz. 8.

derde vindt men in Italië geen speelholen, waarvan New-York en Londen vol zijn. Als in Italië mannen of vrouwen spelen, dan is het een bloote zaak van vorm, of eenige weinige francs onder hunne vrienden of kennissen te winnen of te verliezen; maar een fatsoenlijk man in Italië zou zich beleedigd achten, indien ge hem voorsteldet om met hem te wedden. Ten vierde zijn er in Italië geene Amerikaansche kloppartijen — geen glazen-, spiegels- of meubelbrekerij — geen gezwollen hoofden zijn er in dat land; — de Italianen komen wellevend, beleefd bijeen en brengen vrolijk hunnen tijd door; er is geest in hunne conversatie en matigheid in hunne vermaken en uitspanningen; overal en altoos bekleedt er de goede smaak het voorzitterschap, en wanneer de vrolijke dag voorbij is, dan blijft er geen hoofdpijn over en behoeft niemand over het verleden te blozen. Ten vijfde, sinds een paar eeuwen is het de mode geweest om veel over de zedeloosheid en de buitensporigheden der Italianen te praten. Maar negen-tienden van dat alles, of meer nog, bestaat enkel in het brein van oppervlakkige reizigers of schrijvers zonder beginselen. Ik zelf heb bijna vijftig Italiaansche steden bezocht, en ik kan van alle en van elk in 't bijzonder getuigen, wat geen Engelschman en geen Amerikaan van een enkele stad in hun eigen land kan getuigen: Nooit of nergens zag ik, en niemand in onzen leeftijd, geloof ik, heeft ooit gezien in eene stad van Italië, hetgeen elken morgen en elken namiddag en avond en elken nacht gezien kan worden in Regent-Street of Broadway [1]): geblankette vrouwen, de straten doorkruisende, naar den laatsten smaak opgeschikt, schaamteloos, alleen en alles durvend."

DOMHEID OF KWAADWILLIGHEID?

— 't Is wereldbekend, dat de H. Ignatius de stichter is van de orde der Jesuieten, en de H. Alphonsus van Liguori die van de

[1]) Straten van Londen en New-York.

vergadering der Redemptoristen, ook Liguoristen genoemd. Men heeft desniettegenstaande van Protestantsche zijde die beide instellingen herhaaldelijk voor dezelfde willen doen-doorgaan en het eene behendigheid der Jesuieten genoemd, dat zij zich waar 't noodig is onder den laatsten naam weten te verbergen. Wie kan 't aannemen, dat er iemand die *schrijft* zoo *dom* is van dat zelf te gelooven! — er blijft derhalve wel niets over dan zulke uitstrooisels, reeds meermalen daarenboven teregt gewezen, aan kwaadwilligheid toe te schrijven. Wat er van zij, de *Boekzaal* gaf voor eenigen tijd het volgende opraapsel te lezen waarvan niemand zal ontkennen, dat het op regt *gemeenen* toon gesteld is:

JESUITEN-LIST.

„Men kent de geschiedenis van de orde van Loyola die gedurende twee eeuwen zich overal heeft weten te doen uitbannen. Tegenwoordig schept zij weêr moed en wil zij overal weêr binnenkomen. Dat is echter moeijelijk wanneer men zulk een naam en faam heeft, maar met eenige behendigheid komt men vele dingen te boven. De wetten bannen in sommige landen de *Jesuieten* uit, maar dat is geen bezwaar: indien enkel de naam in den weg staat, dan zullen zij den naam aannemen van *Redemptoristen*; onder dezen naam hebben zij immers in Oostenrijk den toegang gevonden, waar Keizer Jozef hen had uitgejaagd. Met dezelfde slimme uitvlugt hoopten zij ook in Beijeren terug te keeren; maar de Koning van dat land heeft zooveel verstand gebruikt als zij, en hunne eigene redevoering gebezigd: hij heeft gedacht, dat JEZUS (Zaligmaker) en *Redemptor* (Verlosser) twee woorden van dezelfde beteekenis zijn, en dat eene enkele naamsverandering geene genoegzame zedelijke en godsdienstige waarborgen opleverde, dewijl zij, die den eersten naam hadden geroofd, ook den tweeden zonder eenig regt konden hebben aangenomen.„

Dat schrijft de zich noemende *Boekzaal* der GELEERDE WERELD, en *Tijdschrift voor de Protestantsche kerken in het Koningrijk der Nederlanden!!* — Zou het hier niet zijn, dat *de eerste naam geroofd en de tweede zonder eenig regt is aangenomen?*

SPROKKELINGEN.

KWIJTSCHELDING VAN STRAF OP GOEDEN VRIJDAG. — Te Napels geeft de Koning jaarlijks op Goeden Vrijdag aan verscheidene misdadigers kwijtschelding van straf op de volgende treffende wijze. De monarch woont met zijne familie en het hof de godsdienstoefeningen bij, en als het kruis onthuld en ter vereering op den grond is neêrgelegd, dan treedt, nadat eerst de Aartsbisschop het kruis gekust heeft, de opperste van 't koninklijk huis toe, om het in naam des Konings ook te kussen, en legt aan den voet van 't kruis in een zilveren schaal een bundel koninklijke besluiten neêr waarin de kwijtschelding voor eenige misdadigers vervat is. Dan nadert de Procureur-generaal van het opper-geregtshof, en neemt, na het kruis gekust te hebben, de besluiten weg, en de daarin aangewezene gevangenen worden op vrije voeten gesteld.

DE GEESTELIJKE ORDEN IN DE ZENDINGEN. — De geestelijke orden werken nagenoeg op de volgende wijze voor de zendingen. De Jesuieten hebben in Europa 29 huizen met 236 leden van hun gezelschap; in Asië 40 inrigtingen met 57 arbeiders; in Afrika in 't gebied van Algiers 3 inrigtingen met 11 arbeiders; in Amerika 35 gestichten met 325 arbeiders. De Oratorianen hebben op Ceylon over de 100 priesters; de Lazaristen hebben 40 inrigtingen met 195 arbeiders; de Congregatie der Buitenlandsche Zendingen onderhoudt 80 priesters in Oost-Indië en China; de Congregatie van St. Sulpice in Amerika heeft 8 gestichten met 80 priesters; de Redemptoristen 7 huizen met 25 priesters; de Passionisten 3 huizen met 10 priesters; de Oblaten der H. Maagd 2 huizen met 12 priesters in Oost-Indië; de Eudisten 1 gesticht met 4 priesters in de Vereenigde Staten van Noord-Amerika; de Congregatie van Picpus 30 priesters in Polynesië; de Mechitaristen van Weenen 10 priesters, van Venetië 60 priesters; de Benedictijnen 70 leden in de Vereenigde Staten; de Grieksche Basilianen 90 priesters in Syrië; de Katholiek-Chaldeeuwsche kloosterlingen van den H. Hormisdas 30 priesters in Mesopotamië; de Dominikanen 40 huizen met 7 bisschoppen en 408 kloosterlingen; de Franciskanen-Reformaten 7 bisschoppen en 220 priesters; de Minorieten 28 priesters;

de Capucijnen 56 huizen met 200 priesters; de geschoeide Augustijnen 7 priesters en de ongeschoeide Carmelieten 12 huizen, 4 bisschoppen en 50 priesters.

DE KERK in CALIFORNIË. — De *Catholic Standard*, een te San Francisco in Californië verschijnend weekblad, geeft de volgende berigten over de kerkelijke inrigting aldaar: San Francisco is tot een aartsbisdom verheven; de Aartsbisschop is Dr. Alemany; te Monterey is een bisdom opgerigt, de bisschop is Thaddaeus Amat. In het tegenwoordige aartsdiocees San Francisco waren in 1848 slechts 6 kerken, 3 priesters en 5000 Katholieken. Thans heeft de Metropolitaan-zetel minstens 50,000 Katholieken; er zijn 23 kerken, die in aanbouw zijn - meêgerekend; verder vindt men er 23 priesters, een seminarie met 6 theologanten, 3 kloosters en 2 weeshuizen.

GESTICHT VAN DEN GOEDEN HERDER. — De gravin Hahn-Hahn heeft te Mainz een huis voor de Vrouwen van den Goeden Herder gesticht. In dat huis, naast de Sint-Stephanus-kerk gelegen, zijn reeds 30 vrijwillige boetelingen. Zij houden zich met verschillende vrouwelijke handwerken, met gebed en geestelijke lezing, enz. bezig; wonen dagelijks op de omtraliede gaanderij van hare schoone kapel de H. Mis bij, en zijn van allen verkeer met de wereld afgesloten.

SINT-JANS-VEREENIGING. — De Koning van Beijeren heeft een Sint-Jans-Vereeniging ter vrijwillige verzorging van armen opgerigt en met 30,000 fl. begiftigd. Zijn koninklijk voorbeeld vindt veel bijval, en reeds zijn er aanzienlijke sommen ingekomen. Deze vereeniging zal zooveel mogelijk hulp verleenen in gevallen dat plaatselijke middelen in een werkelijken nood niet of niet genoegzaam kunnen voorzien.

EEN PROTESTANTSCHE SCHAT. — „De Algemeene Synodale Commissie der Ned. Herv. Kerk heeft zich den 25 der maand November jl. naar één der vertrekken van de Klooster-kerk (te 's Hage) begeven, om in bezigtiging te nemen de autographa der Staten-vertaling des Bijbels en de handelingen der Synode te Dordrecht gehouden in de

jaren 1618 en 1619, — en toen zij mogt ontdekken, dat aldaar in ééne kist de eerste drukproeven der Staten-overzetting met de geschrevene corrigenda, in folio, met hoornen banden, volledig voorhanden waren, en in eene andere de afschriften der handelingen van de genoemde Synode, insgelijks in folio en met gelijke banden — en zij bij onderzoek alles rein geconserveerd zag en deugdelijk beveiligd voor schade, en daarenboven goed leesbaar, was zij met dankbare vreugde vervuld over het bezit van dien schat door de zorg der vaderen in bange dagen verzameld en als eene kostbare nalatenschap door Gods gunst voor ons bewaard en beveiligd."

SCHERPE VEROORDEELING DER PROTESTANTSCHE GEHEIME GENOOTSCHAPPEN. — "Anders (dan over de vrijmetselarij) zouden wij oordeelen over die heel of half geheime genootschappen, die zich met uitnemendheid protestantsch noemen. Dat vele van deze onder het masker van Jesuiten-bestrijding inderdaad staatkundige bedoelingen verbergen, gelooven wij met den schrijver der hier besproken brochure. [1]). Dat zij meerendeels eenen nadeeligen invloed oefenen, staat in elk geval bij ons buiten twijfel. De wet kan tegen zulke vereenigingen niets; en het is goed dat zij het niet kan, daar zij anders ook in staat zou zijn gesteld om nuttige vereenigingen te belemmeren; maar de openbare meening kan veel, en met genoegen merkten wij meermalen op, dat juist de openbare meening niets heviger afkeurt dan die heimelijk werkende staatkunde, die onder het verraderlijk mom van godsdienstijver zich verborgen houdt. Onnadenkenden en menschen van weinig ondervinding mogen zich gewaarschuwd houden. Zij worden zoo ligt tot deelneming aan handelingen verleid, die oppervlakkig niet anders dan de ongeveinsde afkeuring van een ieder verdienen, die wezenlijk belang stelt in het welzijn van zijn land. (*De Gids* voor Maart jl. bl. 395—396.)

---

[1]) *De Aprilbeweging en de Oude Oranje-partij.* Zalt-Bommel, Joh. Noman en Zoon. 1855.

LETTERLOOVER.

LOFLIED

AAN DE

H. MOEDER ANNA.

Moeder Anna! luid en blij,
Moet ook u mijn loflied rijzen;
Moeder van Gods Moeder, gij,
'k Moet uw nieuwe glorie prijzen:
Straalt er op de dochter eer,
't Schittert op de moeder weêr.

Ver reeds als de lichtstraal schiet
Vloeit van duizend dankb're tongen
't Naauw-verkondigd zegelied:
't Wordt door de Engl'en meêgezongen
't Godlijk-stil geheimenis
Dat in u voltrokken is.

Wonder zonder wederga!
Vlekloos hebt gij haar ontvangen
Door uws Heeren heilgenâ
't Kind dat ge aan uw hart mogt prangen;
Anna! ja alleen *uw* kind
Is aldus door God bemind!

En ik zou niet luid en blij
U in uwe dochter prijzen!
Moet niet aller eeuwen rij
't Loflied voor u op doen rijzen!
Wie *is* als uw vlekloos kind
Wie ooit *heeft* als zij bemind!

Van uw dochter zonder smet
Straalt de weêrglans op u neder:
Keert, o Anna! uw gebed
Tot háár Zoon ooit vruchtloos weder?
Moeder van Gods Moeder gij,
Bid dan, Anna! bid voor mij.

M A R I A.

Wanneer ik nu den blik laat gaan over het grootsch en omvattend onderwerp, verschijnt mij alles weder in zulk eene zamenstemming, roept het een zoozeer het andere voort, erken ik in Maria zulk een licht der kennis Gods [1]), zulk een spiegel zijner geheimvolste raadsbesluiten [2]) en die schoonste schoonheid der schoonheden [3]), dat ik aanstonds, en zonder al die nijdige verdeelingen, mij in de wijde stof zou willen verliezen en zeggen: ziedaar het Paradijs [4])! komt doolt er met mij in rond; want dat dolen is geen dolen, is altijd genot van waarheid en harmonie en scheidt de alpha en omega niet van één.

---

1) *Scientiarum scientia sanctarum.* Bernardus Toletanus. Sermo I in Antiph. *Salve regina.* 2 Inter *Opera* Bernardi.

2) *χαίροις τὸ νοερὸν τῆς διορατικῆς προγνώσεως κάτοπτρον — καὶ τῶν ἀνεξιχνιάστων τοῦ θεοῦ προγνώσεων ἀψευδέστατον κήρυγμα.* Andreas Cretensis. Orat. in Deip. Annunt.

3) *ὦ τῶν ὡραίων ὡραιότατον ὡραῖσμα.* Georgius Nicomedensis. Orat. in Ingressu Deip. in Templum.

4) *σὺ εἶδεμ νοητὴ.* Joan. Damasc. Orat. I in Deip. Dormit. § VIII.

Dat kan niet, 't is waar, maar 't is toch niet doelloos, dat ik het zeg. Het mag wel herhaald worden, dat Maria, door den H. Cyrillus de schepter der ware leer genoemd [1]), zoo het licht van Christus terugstraalt, dat alle waarheden in haar zijn zaamgevat, en dat die waarheden zoo overeenstemmend en één zijn, dat zij de verdeelingen der rede te bovengaande ook het best gekend worden van de geloovige ziel, die, als de Kerk met Christus gehuwd, één geest met Hem geworden is [2]).

Ten minste is hier een plan gevorderd, dat die eenheid zoo veel mogelijk huldigt, een plan waarin het een zich zoo uit het ander ontwikkelt, zoo het volgende het voorgaande hervat, dat het geheel zich telkens herhaalt en dezelfde zon niet ophoudt te schijnen.

Maria is de bij uitstek verloste [3]), is de grootste vrucht der verlossing. Dat is het eenvoudigste en bekendste. Houden wij op die waarheid het oog gevestigd; trachten wij haar te ontsluiten, te ontwikkelen en onze gedachte met haar uit te breiden.

I.

Als de bij uitstek verloste is Maria noodwendig de hoogste beeldtenis van Christus, het kort begrip zijner

---

1) *Sceptrum rectae doctrinae.* Cyrill. Alex. *Opera.* Interprete Gentiano Herveto. Hom. VI. Tom II. p. 48.

2) *ὁ κολλώμενος τῳ κυρίῳ ἓν πνεῦμα ἐστιν. Οὕτω γοῦν ἑνοειδῆ γενομένην ψυχὴν, καὶ πρὸς ἑαυτὴν καὶ τον Θεὸν συναχθεῖσαν, οὐκ ἔσται ὁ εἰς πολλὰ κατ' ἐπινοιαν αὐτὴν ἔτι διαιρων λόγος, τῳ τρωτῳ και μονῳ καὶ ἑνὶ λόγῳ τε καὶ Θεῷ κατεσφραγισμένην τὴν κεφαλὴν ἐν ᾧ κατὰ μίαν ἀπερινόητον ἁπλότητα πάντες οἱ τῶν ὄντων λόγοι ἑνοειδῶς καὶ εἰσι καὶ ὑφεστήκασιν.* S. Maximus. De ecclesiastica mystagogia. Cap. V.

3) Elle est plus rachetée que le reste des hommes. S. François de Sales. Sermon sur l'Assomption de la Vierge.

werken, de type der omvattende orde waarin het oneindige zich met het eindige vereenigt, en de menigvuldige woorden der schepping worden zaamgevat in het vleesch-geworden Woord. Eph. I, 10. In haar vangt het groote huwelijk aan.

II.

Welk eene schoonheid! En die schoonheid is niet onvruchtbaar, die beeldtenis niet bloot vorm van de waarheid, maar zij voltooit zich in onbegrijpelijke daad. Wie zou op Christus gelijken zonder waarachtige deugd? Neen, er is geen ijdele glorie in het rijk der hemelen en tot geen blind, geen onvrij werktuig maakt ons de Geest. Juist daardoor voltooit zich in Maria de type doordat zij *oorzaak* is en hare daden zoo groot zijn. Zij wilde zijn wat zij is: heilige, Gode geheel gewijde maagd, Moeder van den Godmensch van onzen God en haren God; zij wilde — vol gehoorzaamheid en onbegrijpelijke liefde voor Hem, voor God en menschen — scheiden van zulk eenen Zoon! Zij wilde, opdat Hij volbrengen zou, wat alleen Hij, en Hij niet dan alleen kon: de wereld verlossen, en koning worden van een rijk dat geen einde zou hebben — slechts „vrouw" zijn bij dit oneindig gerigt, en niet meer voor moeder gelden [1])....
Waarlijk dat is zijne Moeder [2]), dat de Moeder der kinderen Gods!

III.

Ja in die scheiding was de eenheid zelve! Dat kruis waar-

---

[1]) Joan. XIX, 26, 27.
[2]) III Reg. III, 27.

naast die Moeder stond, was eigenlijke oorzaak en bijgevolg beeld der eeuwige heerlijkheid [1]). Want wat is deze? wat is de hemel? Eenheid der regtvaardigheid en barmhartigheid, der waarheid en der liefde. Daar wordt de op aard verrigte liefdedaad uitgebreid en vereeuwigd in de onveranderlijke waarheid, wordt de waarheid genoten in de vereeuwigde liefdedaad, en het geluk, de glorie, de heerschappij die Christus beloont, is te leven om voor ons tusschen te treden, is eeuwig priester te zijn, en een altaar te hebben tot een troon [2]). Naast dien altaartroon staat ook nu Maria, nu uit den dood het leven is gekomen, uit het lijden de heerschappij, uit het scheiden de eenheid, en zoo ver de stralen van dat zegepralend offer gaan, zoo ver reikt de invloed van Maria's moederlijke liefde, geworden tot een eeuwig gebed.

IV.

Zoo is dan hare hoogste gelijkenis op Christus in hare liefde, is hare hoogste liefde in hare glorie, en weder hare hoogste glorie Christus' eeuwig en alomvattend weêrbeeld! O glorie die mijn oog verblindt, en waarvan ik de diepte niet doordringen kan! Maar ik kan en zal de stralen er van rondgaan, ik zal toch eenmaal zeggen wie Maria is, wat al kroonen dat ze draagt, wat al namen dat ze voert, wat al stemmen haar verheffen. Want Maria is waarlijk veelnamig [3]), is waarlijk het wonderwerk van

---

1) Passio Christi imago fuit regni coelestis. Ambrosius in Psalm. XVIII, Sermo XXIV, § 43.

2) Hebr. VII, 25; Psalm 109; Apol. V, 6.

3) ἡ πολυώνυμος ὄντως. Joan. Damascenus. Sermo in Annunt. B. M. V.

Hem die alle namen vat in zijnen éénen Naam, alle woorden in één Woord.

V.

Heil dan ook der Kerk! heil der wereld! want heerlijk, en heerlijker dan ooit is dat beeld dat ons Christus en zijne genade verkondigt, aan deze aarde verschenen. Men wijze mij niet op de daar hangende duistere wolken. Ik weet het, ik zie ze, ik hoor de vreeselijke zondvloedwateren; maar daarboven spant zich de zevenverwige boog, het teeken des verbonds, en weerkaatst reeds het licht van de eenige en eeuwige zon [1]).

Zoo gaat mijne gedachte voort, of wil ze voortgaan met onzekerheid Hem volgend die, van liefde vervoerd, springt over de bergen en huppelt over de heuvelen [2]). Het zijn minder deelen die ik opgeef dan gezigtspunten die ik open, dan aanwijzingen van stoffe ter godvruchtige overweging, en schoon ik mij van een plan overmeesterd gevoel, en alles voor mij zich in ééne waarheid schijnt

---

Tom. II. p. 835. Dikwijls wordt zij van de vaderen zoo geheeten. Men weet wat ontelbare namen aan Maria gegeven worden. Deze katholiciteit wordt ook uitgedrukt door den haar even dikwerf gegeven naam van "Stad Gods".

1) Maria is in dubbelen zin het teeken des Verbonds, omdat hare grootheid ons Christus' Godheid en menschheid verkondigt, en omdat zij als het bijzondere effect zijner verlossing ons zegt, dat het heil waarlijk tot ons gekomen, van gene zijde tot deze overgebragt, en de objectieve genade in ons subjectief geworden is.

2) Cant. II. 8.

zaam te trekken, ik gevoel niet minder dat ik die waarheid niet vatten, niet nederhalen, niet omschrijven kan, en de vrije vlugt wel moet laten aan den geest. Zelf alzoo moet men denken en andere en betere gedachten voegen bij de mijnen, zelf moet men bidden en, als dat gebed achteraan, streven naar de hoogten waar de eeuwige morgen verrijst.

I.

MARIA ALS TYPE.

Hoe is Maria type? Hoe is in haar de geheele orde der verlossing voor ons afgespiegeld? Op wat wijze of in wat zin is zij dat brandpunt waarin de van Christus uitgeschoten stralen zich vereenigen?

Daar zal ik eerst kort op antwoorden:

De eenige en eigenlijke type is God, is de H. Drievuldigheid.

De bemiddelende type is Christus.

De type der toegepaste genade is Maria.

Maar men ziet het, eene zee strekt zich in dat antwoord voor ons uit, in wier klare diepte wij moeten schouwen, over wier ruimte onze geest moet voortzweven om haar rond te zien, en niet genoeg, neen nimmer genoeg kunnen wij hier onze godvruchtige aandacht spannen.

De H. Drievuldigheid is de hoogste en in dien zin de eenigste type der dingen; zij is het, op *algemeene* wijze, van al wat bestaat, op *bepaalde* wijze, van het Christendom.

God is één in wezen en drievuldig in personen, de Vader de Zoon en de H. Geest. Dat is niet eene orde maar De Orde, dat is volkomen *éénheid* en tegelijk volkomen *getal*, dat is *eenheid* die zoo onmiddellijk leven zelf is, dat zij de volkomen *onderscheidingen des levens* in zich bevat.

De cirkel is het gewone beeld der orde. Hij stort zich uit om het middelpunt. Maar die uitstorting, die *levende* beweging is een omtrek die van het *regelend* middelpunt verschilt; en bovendien onze gedachte is het die, ofschoon met grond, alle punten van den omtrek met het middelpunt vergelijkt, en daardoor den cirkel eerst één maakt en voltooit. Welk is de eenig volmaakte cirkel? Een zoodanige dien wij niet meer kunnen *verbeelden*, maar geheel moeten *denken*; een cirkel die om volmaakt cirkel te zijn onze vergelijkingen niet noodig heeft, en zich zelven vergelijkt; die absoluut effen zijnde, uit punten bestaat welke absoluut zijn, welke dus niet meer zijn te verdeelen, welke dus geen oppervlakte uitmaken maar slechts de orde doen *denken*, welke dus een cirkel vormen zonder oppervlakte, en waarin werkelijk het middelpunt van den omtrek niet verschilt. Welaan die zich zelven vergelijkende cirkel is God [1]). Hij stort zijn leven uit, maar Hij stort

---

1) De Rabbijnen definiëerden God als een cirkel waarin het middelpunt van den omtrek niet verschilt. Adres aan degenen die door hunne *verbeelding* vervoerd, beweren dat er geen perfecte cirkel bestaat, ten einde eene groote dwaling te verdedigen waarvan zij de *portée* niet begrijpen: namelijk dat er *inwendige* waarheid is zonder objectiviteit, waarheid die dus afhankelijk is van onzen geest, in plaats dat onze geest van haar afhankelijk is. De perfecte cirkel en alles wat wij perfect denken heeft oneindige objectiviteit. Daarbij vervliegt natuurlijk het zinnelijk beeld. Maar absolute perfectie te willen denken in iets zinnelijks en beperkts is eene grove tegenspraak.

het leven uit in zich zelven. De omtrek is het middelpunt, en het middelpunt de omtrek, *leven* en *eenheid* is hetzelfde!

Dat is de type, dat het oneindig model waarnaar alles is gemaakt; want God kan niet scheppen dan naar zijn eigen eenig en ondeelbaar voorbeeld, en slechts in zoo ver bestaat er eenige orde als er nabootsing der Orde bestaat. De afschaduwing der H. Drievuldigheid in de schepselen is dus, zooals de H. Augustinus leert, niet iets bijkomends of toevalligs, maar hun eigenlijkst en diepst bestaan.

Die grootste der kerkvaderen toont ons daarom in de *algemeenste* beginselen der eindige orde eene zeer duidelijke analogie met de H. Drievuldigheid aan [1]).

In alles is namelijk:

Zekere kracht (*vis*) *werkende oorzaak*, beeld des Vaders;

Zekere *gelijkenis op iets* (*species*), beeld des Zoons;

Zekere *ordening naar doel*, beeld van den H. Geest.

Indien wij ons hier in de beschouwing der opgegeven

---

1) Augustinus Nebridio. Epist. XI. Tom. VI. p. 15. Hoe volmaakter het wezen is, zoo meer is die analogie zigtbaar. Idem de Civit. Dei. Lib. XI. C. XXVI. Tom. VII. p. 292. Niettemin behoeft de rede *als rede* om haar rustpunt te vinden, om Gods bestaan te erkennen, en zich in de beschouwing van Hem te volmaken, de kennis van dat geheim niet, en eene groote dwaling wordt door den heer Mattes in het *Kirchen-Lexicon* van *Wetzer en Welte*, op 't artikel *Mysterien* verkondigd, als hij zegt, dat wie de Triniteit niet erkent, ook niet erkent dat God zij of besta. Dat is rede en openbaring verwarren, dat is, gelijk de Duitsche Pantheïsten, geen *objectiviteit* erkennen dan in de objectiviteit der bovennatuurlijke orde, dan in de vereeniging met God zelven die in 't Christendom plaats heeft. Het baart mij geen verwondering, dat dezelfde schrijver in genoemd Lexicon de „ *Teutsche Theologie* „ van Pantheïsme poogt vrij te pleiten.

analogie wilden verdiepen, zouden wij de leer des oudvaders op menigvuldige wijze bevestigd vinden, maar voor ons doel hebben wij ons te wenden naar de negatieve of onvolkomen zijde der eindige orde en te zien hoe zij op oneindigen afstand blijft van Gods volkomenheid.

Dat onvolkomene van het eindige bestaat hierin, dat het *verdeeld* is, zoodat overal datgeen wat wij onder *eenheid* denken verschilt van 'tgeen wij denken onder *leven* of *werkelijkheid*. 't Is duidelijk in de aangevoerde analogie:

Werkende-oorzaak is iets *verdeelds*, want de *oorzaak* en hare *werking* zijn in de objectieve wereld niet een en hetzelfde. Vader zijn en werkelijk voortbrengen verschillen. Maar zoo is het niet in God; in Hem is het leven één. Het is niet een *Vader* die van zijn *baren* (*genereren*) verschilt, maar dat aan 't geboren worden tegenovergestelde baren is de Vader zelf. Op gelijke wijze is het geboren worden de Zoon zelf, en is het voortkomen de H. Geest zelf.

Gelijkenis-op iets is alweder verschil van *levende werkelijkheid* en *eenheid*. Het werkelijk *individu* gelijkt op het *genus* of op de algemeenheid, maar dat werkelijk individu is niet volstrekt hetzelfde als de algemeenheid. *Een* mensch is *de* mensch niet [1]). Maar in God, (als oneindig zijnde) is geen dergelijk verschil, en zijn geen drie *individualiteiten* zaamgevat in een *algemeenheid*. De Vader is God, de Zoon is God, de H. Geest is God; want, nog eens, die oneindige eenheid is zoo onmiddellijk levend bestaan, en die oneindig levende individuen of per-

---

1) In hoeverre laat ik ter zijde. 't Is genoeg te zeggen, dat God geen algemeenheid is, die onderscheiden individuen bevat. Maar Hij is daarvan het oneindig model. — Genoemd *Kirchen-Lexicon* van Wetzer en Welte bevat een uitmuntend artikel over Nominalisme en Realisme.

sonen zijn zoo volmaakt één dat ieder die oneindige eenheid zelve is, en zij slechts één God zijn.

Ordening-naar doel eindelijk biedt dezelfde verdeeling aan. Om het zoo kort mogelijk in een voorbeeld te toonen: onze *handeling* verschilt van de *eenheid* of *orde* die zij volgen moet om het doel te treffen, en ons *streven* naar het doel is het *doel* zelf niet. Maar in God is de *werking* en de *eenheid* der werking hetzelfde. De Vader bemint den Zoon niet en evenzoo de Zoon den Vader niet alsof Zij deels actief, deels lijdelijk tegen elkander over stonden, alsof het twee liefdes, twee principen van liefde waren die elkander ontmoeten, alsof *in dat beminnen* de persoonlijke *eenheid* des Zoons onderscheiden was van de persoonlijke *kracht* des Vaders, maar uit beiden als uit *een principe* komt de H. Geest voort. Daarom ook is hier geen onderscheid tusschen de levende liefde en haar levend voorwerp. Want de H. Geest is eene liefde die onmiddellijk het goed zelf is, en die niet streeft naar een goed of een geluk; Hij is het goed in persoon [1]).

Maar die H. Drievuldigheid is in *bepaalder* zin type van het Christendom.

---

1) De term van *doel* past dus niet op den H. Geest, zoo min als de term van *middel* op den Zoon of van *oorzaak* op den Vader; ofschoon men dat woord oorzaak dubbel kan verstaan. De Grieken zeggen: *αἰτία*. Ik beken dat dit het moeijelijkst te begrijpen is. En geen wonder! Wanneer wij iets niet genoeg begrijpen, blijkt dat het meest aan het einde. Wij weten dien overeenkomstig het minst van den H. Geest. Wij noemen Hem Geest. Maar, zegt Augustinus, ook de Vader is Geest en ook de Zoon is Geest, en ook de Vader brengt den Zoon voort. Maar wij hebben *bepaalder* kennis van de personen, die in de orde de eersten zijn, en daarom voor Hen bepaalder uitdrukkingen, terwijl wij voor den H. Geest slechts de onbepaalde woorden van *Geest* en *voortkomen* gebruiken.

Daar blijft het niet bij *algemeene* betrekkingen van magt, wijsheid en goedheid, maar die betrekkingen zijn hoogst *bepaald*, zijn persoonlijk. De Vader zendt den Zoon, en de Zoon zendt met den Vader den H. Geest, opdat wij door den Zoon met den Vader en met elkander vereenigd worden. Dientengevolge wordt de eindige wereld boven hare natuur verheven, zoodat niet alleen de betrekkingen persoonlijk zijn geworden, maar zij zelve ontvangt eene zoo groote volkomenheid als slechts door zulke betrekkingen mogelijk en verklaarbaar is.

Hoe gaat dat toe, en wat is door die verheffing der eindige natuur te verstaan?

Dat leert ons de bemiddelende type, Christus.

Hij is het door wien, en bijgevolg naar wiens voorbeeld, de oneindige orde op de eindige wordt toegepast.

Hij neemt door den H. Geest de menschelijke natuur aan zonder afstuitende eindige persoonlijkheid [1]), ten einde zich met die natuur inniger te vereenen, en door haar middel alles ordelijk te verheffen door zijne oneindigheid.

In die eenheid zijns persoons blijft de eindige menschelijke natuur van de oneindige goddelijke verschillend en onderscheiden. De naturen worden gehuwd, worden *vereenigd*, maar niet *een en hetzelfde* [2]).

---

1) In het eindige, wij zagen het, verschilt het algemeene van het individuele, dus *natuur* van *persoon*, en Gods Zoon kan 's menschen natuur aannemen zonder menschelijke persoonlijkheid.

2) Dat ware onmogelijk; slechts *vereeniging* kan plaats hebben en heeft plaats door dien Geest, die de *eenheid* is van den Vader en den Zoon zonder dat deze ophouden van elkander onderscheiden te zijn. Het meerdere maakt het mindere denkbaar. In de Triniteit is noodzakelijk de nadere verklaring van alle andere geheimen te vinden. Van daar dat de Hegelianen, nadat zij de Triniteit vol-

Door die bovennatuurlijke vereeniging wordt zijne menschheid zelve boven hare natuur verheven; eene verheffing die zich eerst voltooit nadat Hij zich door de liefde van den H. Geest geofferd heeft voor onze zonden.

Hij verrijst en maakt van de magt die Hij door zijn lijden in den hemel en op aarde verkregen heeft, gebruik, om zijn Kerk te regelen en Petrus aan 't hoofd der Apostelen te zenden.

Hij klimt ten hemel, en daar dan zendt Hij met den Vader den van Hen voortkomenden Geest der liefde neêr door zijn offer voor ons verdiend. Die Geest door Hem den Godmensch verworven, werkt derhalve naar zijne gelijkenis, volgens de belofte die Hij gedaan, de zending die Hij gegeven, de instellingen die Hij gemaakt heeft [1]), en brengt naar zijn steeds levend godmenschelijk voorbeeld onze vereeniging met Hem en door Hem met den Vader en met elkanderen voort; eene vereeniging die zich derhalve eerst in de eeuwigheid geheel zal voltooijen [2]).

Ik herhaal de reeds gedane vraag, wat wij hebben te verstaan door de verheffing dier eindige natuur als het gevolg van hare vereeniging met God?

Zij *voltooit* zich niet in 't bloot wegnemen van de scheiding door de zonde in de natuur gebragt; want door de zonde is de ordelijke verdeeling tot *strijd* geworden,

---

komen meenden te hebben uitgelegd, ook alle geheimen volkomen meenden te kunnen uitleggen: als de erfzonde, de menschwording, de wezenlijke tegenwoordigheid, enz. Zij erkenden ten minste in die geheimen hoogst intelligibele waarheden. Hun hoogmoed zij afschuwelijk, maar 't is toch die verachtelijke domheid niet, waarmede hier te lande zoowel als elders sommigen die geheimen beoordeelen.

[1]) Joan. XIV, 26; XV, 26.

[2]) Joan. XVII; II Cor. III, 18.

is in de natuurlijke orde niet een toevallig maar een haar aanklevend oproer, is er eene overhelling ten kwade.

Zij voltooit zich van eenen anderen kant niet in 't wegnemen der eindige verdeeling; het eindige kan niet oneindig worden.

Waarin derhalve? Daarin, dat die verschillende deelen waarvan ons Augustinus de orde toonde, in *algemeene kategoriën*, en waarvan ik de negatieve zijde heb aangewezen, op het innigst aan elkander gehuwd en vereenigd worden. En daar zij reeds bloot natuurlijk genomen een beeldtenis aanboden van de H. Drievuldigheid, hoeveel te meer zullen zij het doen nu zij eene vereeniging verkrijgen die de bloote natuurkrachten te boven gaat, vereeniging als die heerschte in het Paradijs, en die door en in den verheerlijkten Christus is hersteld en volmaakt.

De Apostel immers leert ons, dat alles in Christus hersteld, *weder zaamgevat*, en tot een hooger middelpunt van orde [1]) teruggevoerd wordt. In het Paradijs hebben wij dus een nader voorbeeld van de verheffing der eindige natuur. Daar is het zeer zeker geen gewone orde, en van een anderen kant, niet een vergaan van het eindige in het oneindig één. Het stof is geen geest, en de geest geen

---

1) Van Eph. I, 10 zegt Petavius: „Ἀνακεφαλαιώσασθαι sive recapitulare idem esse crediderim atque: instaurare et reficere in antiquum statum ex corrupto et dissoluto, quemadmodum idem vocabulum Cyrillus exposuit in libro primo Glaphyrorum, ubi postquam Christum nominavit novatorem eorum, quae corrupta fuerunt, mox ad caput revocat, inquit, in Christo, tam quae in coelis, quam quae in terris sunt, Deus et pater, et quod eo prolapsum erat, quo non oportebat, pristinum ad statum iterum evehit. *Dogm. theol.* Tom. IV, L. II. c. 7. § 3. — In hetzelfde boek zegt Cyrillus, wat overigens uit den Apostel duidelijk is, dat hetgeen in den eersten Adam gebeurd is, ons wonderbaar het geheim van den tweeden, Christus, voor oogen stelt.

stof, de mensch geen platonische man-vrouw, geen verschijning van een onbepaald *ik* waaruit de wereld zich ontwikkelt, noch weder het resultaat van een chaos van atomen. Alles is verschillend en onderscheiden, maar alles is inniger gehuwd en in dat huwelijk hooger verheven. Ik denk er niet aan om hier nu naar de drie kategoriën van oorzaak, van gelijkenis en doel dien paradijschen toestand te beschouwen, maar, om het gezegde te bevestigen, wil ik toch opmerken: dat in Adams zondedaad zich eene *oorzaak* vertoont, wier even ontzettend als onmiddellijk gevolg wel moet doen besluiten tot eene geheimvolle verheffing der *oorzaak* door vereeniging met hare *werking* [1]); dat er een even geheimvolle vereeniging blijkt te bestaan tusschen *individualiteit* of persoon met *algemeenheid* of natuur, daar de *persoonlijke* schuld van Adam tot *natuurschuld* wordt [2]); eindelijk is de *streving* der bemiddelende doeleinden zoo innig met het laatste *doel* verbonden, dat 's menschen getrouwheid of ongetrouwheid aan God aanstonds zijn geluk of ongeluk op deze wereld beslist [3]). Om kort te gaan: geest en stof, die de groote verdeeling van het geschapene uitmaken, en met welke alle overige verdeeligen in analogie zijn, blijken daar in den *onsterfelijken* mensch, en in al wat met hem voorvalt, op het innigst aan elkander verwant te zijn geweest [4]).

---

1) In God alleen is absolute eenheid van *oorzaak* en *werken*, want dat is oneindigheid.

2) De erfzonde is *zonde*, niet bloot gemis.

3) Die zoo naauwe zamenhang bestaat thans niet meer.

4) Het oppervlakkig rationalisme wil dat verklaren door de kindsche *verbeelding* dergenen, die 's werelds eerste geschiedenis hebben overgeleverd. Zij zien de geestelijke *waarheid* niet, anders zouden zij dat zinnelijke dieper begrijpen. 't Is, — om mij door eene gelijkenis te doen verstaan — alsof men de dichtkunst ver-

Wij hebben dus in het Paradijs een voorbeeld der toegepaste genade, en ik zou nu kunnen overgaan om van Maria als type dier toepassing te spreken, van haar, die als de Kerk en de hemel waarin deze zich voltooit den naam draagt van Paradijs [1]). Maar hetgeen ik van den zondeval gezegd heb brengt mij op het denkbeeld om door tegenoverstelling het afgehandelde te verduidelijken en gemakkelijker de uitlegging aan te voeren, hoe Maria overeenkomstig de hoogere orde welke wij beschouwd hebben, de type is van de menigvuldige toepassingen der genade in de Kerk.

Ik wil eens het voorbeeld volgen dergenen wier studie het leven onzes ligchaams ten doel heeft, en wier wel niet eenigste maar hoogste wetenschap in de kennis van dat leven bestaat. Ter verkrijging dezer kennis nemen zij het ontzielde ligchaam, en ontleden het in al zijne deelen. Daarmede nog niet te vreden, wenden zij de scheidkunde aan, en schoon zij daardoor tot stoffen geraken, die tot een geheel andere natunr behooren dan die zij wilden kennen, toch leeren zij uit die uiterste verdeelingen wat er steekt in dat ééne leven dat uit het stof ontvloden is. Zoo kunnen wij het leven leeren uit den dood. Zoo wil ik een blik slaan in de geschiedenis der zonde, die de

---

klaarde voor verbeelding, terwijl de ware dichter slechts daarom meer verbeelding heeft, omdat hij meer verstand en meer gevoel bezit.

1) De Kerk als herstelling in den eersten toestand is het Paradijs. Irenaeus adv. Haer. Lib. V, 820. — Cyprianus, Ep. ad Jubaianum. — Ambrosius. Ep. 42, et de Paradiso. — August. De Civit. Dei. Lib. XIII, c. 21, en op vele andere plaatsen. Ook Maria wordt honderden malen bij 't Paradijs vergeleken. Zoo reeds bij Ephraem Syrus, Oratio ad Deiparam. Tom. p. 530. Om dezelfde reden heet zij „hemel", waarvan de geleerde Passaglia eene menigte voorbeelden aanvoert. *De Imm. Conceptu*, T. I, p. 498.

eigenlijkste dood is, en door hare vreeselijke magt van verdeelen de meest levende wereldorde voor ons uit elkander legt in uitersten, waaruit zeker alle waarheid, licht en leven geweken is, maar die ons niettemin helpen om de groote en onnaspeurlijk diepe harmonie te leeren kennen van den Christus die in zijne ledematen als groeit en zich vervult.

Waarop loopt de zonde uit? Zij vestigt zich in eene dwaling welker wanordelijk systeem hare uitlegging is? En waarop loopen alle dwalingen, van de eerste afgoderij af tot aan de laatste ketterij, eindelijk uit? Op valsche wijsbegeerte. Dus is het openbaar en zeer begrijpelijk feit der geschiedenis. In iedere dwaling, hoe dan ook, stelt de mensch zich voor God, dat is het eindige voor het oneindige in de plaats. In de afgoderij beeldt hij zich zelven af in zinnelijke voorwerpen en schept zich, overeenkomstig deze handeling, eene wereld van verbeelding, die zich tot begrippen ontwikkelt, of daarin, om zoo te spreken, vertaald wordt, en alsdan een systeem aanbiedt van valsche redenering of valsche wijsbegeerte. In de ketterij beeldt de mensch zich af in een of meer leerstukken, welke hij, door zijne begrippen in de plaats der geopenbaarde waarheid te stellen, naar zijn gelijkenis verandert. Ik zeg één of meer leerstukken, want zelden biedt de ketterij een geheel systeem aan. Het Protestantisme bestaat uit brokken [1]). Maar de menschelijke geest kan niet stilstaan, en gelijk weleer uit de afgoderij eene valsche wijsbegeerte ontstond, zoo moest zij wel geboren

---

1) De verloochening der grootste waarheden des Christendoms, en die het thans in philosophie doet overgaan, is slechts consequente voortzetting der aangenomen beginselen.

worden uit de ketterij. Eenmaal toch moet de menschelijke geest zich in zijn voortbrengsel bewust worden, moet het komen tot een geheel, tot een systeem, en met het vervalschte leerstuk of met daarmede zamenhangende instellingen alles worden in overeenstemming gebragt, derhalve alles meer gedacht of begrepen worden — en daar verschijnt dan de zich bewuste ketterij, de valsche wijsbegeerte, de menschelijke geest zelf, ontdaan van historische vormen.

Er volgt daaruit, dat afgoderij, ketterij en valsche wijsbegeerte dezelfde innerlijke constructie hebben [1]), uit

---

1) Welke is het algemeene schema van het Protestantisme dan tegenstrijdigheid, dan strijd van het *ja* en *neen* ter ontwikkeling? De echte Protestantsche praedestinatie-leer, gelijk die door de Supralapsarii het consequenst werd opgevat, stelt een met zich strijdigen of tegen zich zelven protesterenden God voor, die door het aanhouden van dien strijd eerst zijne ware godheid, dat is goedheid toont. Het is een onbepaald, vaag opperwezen; (immers dat zoowel kwaad als goed veroorzaakt, en dus het ja en neen in zich vereenigend niet dan als een onbepaalde nacht kan gedacht worden, zoo dikwerf men het als oneindig poogt te denken.) Hoe ontwikkelt dat opperwezen zijn eigenschappen, en toont zich als goed, als God? Door zijne strijdige handeling, door een eindig wezen voort te brengen, 'twelk (als eindig) noodzakelijk valt of kwaad doet opdat het opperwezen zijne goedheid zou kunnen toonen en waarlijk God zijn. Zoo zet zich de strijd aanhoudend voort. Wat in 's hemels naam is dat anders dan Hegels trilogie, dan het onbepaalde zijn dat te gelijk *zijn* en *niet-zijn* is, en zich telkens dirimeert in *ja* en *neen*, om zich te vereenen, en alweêr te dirimeren? Wat anders dan de valsche triniteit van 't heidendom, dan het onbepaalde onzijdige nachtelijke Brehm der Indianen, waartegen de er uit voortgekomen oppergod Brahma opstaat en weêr boete doet, en zich weder ontwikkelt in den boozen vernietigenden Schiwa en den goeden behoudenden Wishnu? Wat dan Saturnus, de onbepaalde tijd, die met zich in strijd zijn kinderen opeet, tot zijn zoon Jupiter hem onttroont, hemel of oppergod wordt, terwijl de strijd zich tot deze wereld ontwikkelt in Pluto, 't vernielend vuur, en den goeden Neptunus, het vruchtbare water.

denzelfden grond voortkomen en ieder zeker karikatuur van de waarheid aanbieden, in welks uitsporige ledematen men nog het oorspronkelijke beeld herkent.

Maar er volgt daaruit ook, dat het beeld der zonde, die van het begin af geheerscht heeft, of de orde van het kwaad, indien men dat eene orde noemen kan, zich in de valsche wijsbegeerte het duidelijkst moet vertoonen. Daar staat de hoogmoed zonder grins, en dwingt door zijne stoutheid zelve 's menschen oorspronkelijke grootheid te erkennen; daar herhaalt de gevallene, en gewis niet zonder aanblazing der oude slang, zijnen aanslag op Gods troon; poogt hij 't zwaard van 't menschelijke woord aan dat van 't goddelijke Woord gelijk te maken, *te dringen tot in de verdeeling van ziel en geest, van merg en been*, en schoon dat onmogelijk is, en het immer zal blijven, toch ziet men wat hij te vergeefs tracht na te maken, toch blijkt het wat hij zoekt en niet bereiken kan: goddelijke wetenschap, waarbij *alles bloot en open is voor zijne oogen*, toch is de verdeeling zoo groot en de verscheuring zoo diep, dat zij de eenheid der oneindige liefde veronderstelt. Het is eene hel, maar die 't bestaan van den hemel bewijst!

Zonder schrik en verbazing kan men het oog niet vestigen op die onthulling van 't geheim der ongeregtigheid 'twelk van den beginne af onophoudelijk wordt bewerkt.

't Is eeuwige strijd met God! Of de wereld schijnt in God te moeten vergaan, óf God in de wereld. Alles is *geest!* roept de een, alles is *stof!* roept de ander, en daarmede is eene wanorde aan 't vechten, die zeer zigtbaar het tegenbeeld is van eene hoogere orde dan die der natuur. 'Is koude, onverdragelijke koude der onbewege-

lijke eenzelvigheid (identiteit); en weder razende beweging eener werkzaamheid (causaliteit) gelijk aan alverdelgend vuur. 't Is strijd van het *zijn* en *niet-zijn*, wonderbaar levende dood; en strijd van worden en vergaan, wonderbare geboorte van het niet. 't Is eenheid, zoo absoluut één, dat zij het ja en neen omvat, dat zij minder dan een, dat zij niets is; en veelheid zoo onnoemelijk, zoo absoluut veel, dat zij, zonder onderscheid zijnde, geen getal meer, en ook zij niets is. 't Is onveranderlijke noodzakelijkheid, die alles verplettert en doodt, en ordelooze fortuin die de oplossing is van de elementen der elementen. 't Is afschuwelijke hoogmoed die spreekt: ik ben God, ik ben goed omdat ik goed ben, en zoek geene belooning; en afschuwelijke laagheid die altijd spot en antwoordt: wat ik ben weet ik niet, maar ik ben om te genieten! — Laat ons de treurige beschrijving bekorten: Gelijk de heidensche mythologie de schepping voorstelde als een verscheuring der Godheid, zoo inderdaad poogt de valsche wetenschap, om haar heelal te bouwen, den levenden God te verscheuren, en doet met abstracte verbeelding wat eens het heidendom met eene zinnelijke deed. 't Is dezelfde afgrijselijke vervalsching der waarheid [1]).

Maar daardoor ook is de logen zoo groot dat zij zich zelve ontkent, dat zij eene bevestiging wordt van de waarheid, en wanneer we slechts goed luisteren, hooren we,

---

1) De afgrijselijkheid dier symboliek van een verscheurden God ligt daarin, dat zij de poging die in de dwaling en dus in de zonde ligt, God van één te scheiden en te vernietigen, zoo levendig voor oogen stelt, en niettemin wijst op 't geheim der oneindige liefde, den Godsmoord aan 't kruis, waar de Eenheid van den Vader en den Zoon alle scheiding overwon.

als er in 't Evangelie staat, de booze geesten Christus verkondigen.

Wat wil die valsche wijsbegeerte? Wat zoekt zij?

Zij zegt zekerheid te zoeken, dewijl de klaarste gedachten, de krachtigste getuigenissen der zinnen toch niet de zaak, niet de waarheid zelve zijn, en ons bijgevolg (!) kunnen bedriegen. Zoo bedient ze zich van zeer wetenschappelijk gevormde rede, die steeds het product is van eene openbare historie — om de rede en daarmede alles te betwijfelen, en gaat, altijd met behulp van die rede, een hooger punt van vergelijking uitdenken, ten einde zonder eenigen natuurdrang, met absolute vrijheid en alleen door de waarheid, de waarheid te kennen.

Welk een wonderbaar meesterschap poogt de mensch uit te oefenen over zijn eigen natuur! Hoe is deze verzaking der rede door de rede, hoe deze radelooze poging zich boven zich zelven te verheffen, anders te verklaren, dan door de behoefte aan de eenmaal gekende en verworpen bovennatuurlijke openbaring? Alleen het geloof geeft meer dan natuurlijke zekerheid, doet met vrijheid eene hoogere waarheid omhelzen waarnaar de rede kan beoordeeld en volmaakt worden, en maakt, zonder zich tegen te spreken, ook van de zekerheid der rede gebruik om ons boven de rede te verheffen [1]).

---

1) Men kan den wijsgeer met rede wederleggen, maar met rede alleen niet bevredigen. Het baat niet hem te zeggen, dat zijn licht slechts een kaarslicht is, als hij de zon wil zien, of dat hij geen steunpunt buiten de aarde heeft om de aarde te bewegen, wanneer juist dat idee hem in vervoering brengt. Immers die zon schijnt, en dat steunpunt bestaat; want Gods Kerk heeft waarlijk een steunpunt buiten de aarde om de aarde te bewegen. De groote oorzaak van sommige dwalingen van de Bonald en van den val van Lamennais is, niet gezien te hebben, dat de valsche

En welke is de objectieve waarheid die deze uiterste dwaling zoekt? De waarheid *zelve*. Zij wil dringen in de *zelfstandigheid*: zij is niet tevreden met bloote voorstellingen, met dat denken dat (in zijne subjectieve wijze) altijd abstract en algemeen en in zoo ver slechts *vormelijk* is, noch met voelen dat altijd blind en *feitelijk* blijft: neen, zij wil feit dat waarheid, en waarheid die feit is, alzoo levende, *substantiële* waarheid die zelve *geest* is [1]).

Ja 's menschen geest wil den Geest zien, en alleen het Christendom verzekert ons dat wij eenmaal zoo zullen *aanschouwen*. Het leert ons het bestaan van *'t medezelfstandig* Woord, dat niet bloot *vorm* van waarheid, noch wederom bloot *feitelijke*, ondenkbare individualiteit is [2]), maar levende, substantiële waarheid, Geest uit Geest, God uit God; de Zoon in wien wij den Vader zullen aanschouwen.

In 't vorige ligt opgesloten dat die wijsbegeerte de reële onderscheiding des levens in het één, of gelijk het heet: het *vele* in het *één* wil kennen. Inderdaad dat is de vraag der vragen, en indien die wijsbegeerte ten

---

philosophie meer verlangde dan het bloot redelijke. Daaraan door rede alleen te willen voldoen, leidt tot verwarring van rede en openbaring, en zoo is Lamennais, Cartesius bestrijdend, zelf in het Pantheïsme vervallen dat in Cartesius' *intuitie* niet alleen ligt opgesloten, maar waaruit deze reeds zijn onmiskenbaar pantheïstische stellingen deed volgen. Zoo, om er eene te noemen die hier te pas komt, hield hij *oordeelen* voor *willen*. Dat was reeds het *ik* van Fichte, 'twelk absoluut vrij, en praktiesch en theoretiesch te gelijk is.

1) Hegel meende inderdaad die levende zich zelve denkende waarheid, dien *Geest* gevonden te hebben.

2) Het meest levende, eigenlijk persoonlijke is voor onze rede niet intelligibel meer, en het ware *nomen proprium* heeft geen verstandelijken zin.

laatste óf alles doet vergaan in eene *eenheid* die nog minder is dan abstractie, óf alles oplost in de ontelbare *veelheid* van atomen, is dat slechts het uiterst en zigtbaarst verschijnsel van het alom gaande zijnde twisten en zoeken [1]).

---

[1]) Kant ziet het onderscheid van het analytiesch en syntheticsch denken. Dat een cirkel rond is, zegt hij, dat is duidelijk, want cirkel en rond is hetzelfde; maar hoe kan ik het als iets noodzakelijks verzekeren, dat een *oorzaak* een *effect* heeft? Dat zijn *twee* dingen, het een is het andere niet; hoe kunnen die één zijn? — Dat was vragen naar 't geheim der actie, des levens, der zelfstandigheid; dat was vragen hoe het *vele* in het *één* is, en het *één* in het *vele*. — Welk was zijn antwoord? Hij leide het uit door subjectieve *vormen* waarnaar wij noodzakelijk dachten. Daarmede was meer dan hij meende, verklaard, dat er noch werkelijk onderscheid noch werkelijkheid bestond, dat *analytiesch* denken en *synthetiesch* denken volstrekt *hetzelfde* zijn; en de Identiteits-philosophie ontstond, waarin de waarheid vereenzelvigd werd met de menschelijke gedachte, zoodat ons *affirmeren* en *negeren* voor akten van de waarheid zelve werden gehouden, wier *leven* voortaan bestond in den strijd van het *ja* en het *neen*. *Zijn* en *niet-zijn* was hetzelfde. Immers *dezelfde* menschengeest affirmeert en negeert, en denkt slechts door die oppositie, en dewijl wij om de waarheid te *bepalen* onze gedachte *beperken*, gold beperking voor bepaaldheid, en oneindigheid voor onbepaaldheid!!! In het *eene* onbepaalde was dus tegelijk *ja* en *neen*, *zijn* en *niet-zijn*, het *vele*. Daarmede leide Hegel de Triniteit en bij gevolg alle geheimen uit. — Het materialisme houdt integendeel zoo sterk aan het *reëel* verschil van *oorzaak* en *effect* vast, dat het de logische *identiteit* verwerpt, en meent het vele in het één te hebben, als het eene menigte van atomen in de onbepaaldheid denkt, waarmeê dan de gedachte van *oorzaak* zelve verloren gaat.

Beide, het is duidelijk, verliezen zich in Nihilisme en vernietigen de menschelijke gedachte, dewijl daarin de synthese en analyse niet *hetzelfde* maar altijd vereenigd zijn, zoodat het voor de gedachte volstrekt onmogelijk is voort te gaan, zonder op *algemeene wijze* te denken en zonder aanhoudend te *springen*. 't Is te betreuren, hoe sommige Katholieken, dat niet inziende, de argumenten voor Gods bestaan ontzenuwen. Die geheele verdeeling in *ontologiesch*, *cosmologiesch*, *physico-teleologiesch* argument is der

Behoef ik te zeggen van welk oneindig licht die dwalingen de zwarte schaduw zijn? Gewis het laatste woord op dat vragen en zoeken is het geheim der H. Drievuldigheid; een geheim zoo klaar en harmoniesch, dat wie 't beschouwt meer en meer ondervindt, dat juist de volkomenheid der harmonie het voor de rede onbewijsbaar en te gelijk zoo aannemelijk maakt. Slechts daarin vindt onze, voor meer dan rede bestemde, geest zijne ware rust; dat is, rust vol leven en verlangen [1]).

Welk is het middel, of de algemeene weg dien de absolute wijsbegeerte volgt om tot haar doel te geraken? Men herkent daarin de vrucht van het Paradijs! Zij wil de waarheid zinnelijk eten. Zij *vereenzelvigt*, 'tzij op deze 'tzij op gene wijs, *geest* en *stof*, in den waan van zoo de bloot vormelijke gedachte tot substantie te maken, en de bloot zinnelijke substantie tot intelligibelen vorm.

---

wetenschap onwaard. Zij verengt den geest en leidt, door hare verwarring van 't subjectieve en objectieve, tot de grove vergissing door Kant, in 't beoordeelen der argumenten voor 't bestaan van God, begaan. De argumenten moeten verdeeld worden naar *hun eigen aard*, en niet naar de stoffe waarop men ze aanwendt. Op die wijze, zullen we nog *houten* en *steenen* argumenten verkrijgen. De Katholieken zijn zich niet genoeg bewust, dat zij veel meer weten dan hunne bestrijders.

1) Niemand zegt zoo dikwerf als de H. Augustinus, dat wij beginnen moeten met te gelooven aan de geheimen en dan meer en meer leeren begrijpen. Wie in de H. Drievuldigheid iets leert, zegt hij, leert overal iets. Ook de verheven H. Hilarius is daar vol van, en wil dat wij het groot geheim tot voorwerp nemen van onze godvruchtige studie: *» Incipe, procurre, persiste etsi non perventurum sciam, gratulor tamen profecturum. — Qui enim pie infinita persequitur, etsi non contingat aliquando, tamen proficiet prodeundo.»* De Triuitate. Lib. II. En een weinig vroeger sprekende van den Zoon Gods: *» Credendus est, intelligendus est, adorandus est et his officiis eloquendus est.»*

Nimmer wordt stof geest, of geest stof; maar beider inniger vereeniging, vermeestering van het stof door den Geest, met een woord: *Sakrament* is het middel, en gelijk Tertulliaan het zoo krachtig leerde, aan het *Vleesch* is in het Christendom alles gelegen [1]).

De uitkomst van dat zoeken is steeds vereenzelviging van oneindig en eindig, van God en den mensch, waarbij, als noodzakelijk is, het oneindig *vereindigd* en God *vermenschelijkt* wordt.

Ook deze vereenzelviging is slechts verklaarbaar door de vereeniging met God, waartoe wij bestemd zijn. 't Is het roepen van een afgrond dien God alleen kan vervullen. Hij wordt niet *vermenschelijkt* maar Hij wordt mensch; de Zoon Gods neemt de menschelijke natuur aan, en zal alles, ook het stof verheerlijken.

De praktijk eindelijk door de dwaling beproefd is het duidelijkst te zien in de steeds mislukte poging, eene maatschappij voort te brengen naar het philosophiek model. Eigenlijk goed en kwaad wordt van haar niet meer erkend. Het Panthëisme wil geen eigenlijke *straf*, wil niets dan vrede, en de heerschappij van het verstand. Altijd sprekend van orde, van onderwijs, regerend door twistredenen, en den geheelen staat aanziende voor een syllogisme, doet zij de individuële vrijheid en de eigenlijke personen vergaan in de *eenheid* van het idee. Het Materialisme daarentegen slechts individueel genot zoekend, schreeuwt steeds van vrijheid, van industrie, enz., eischt

---

[1]) Ik kom op dat gewigtig punt terug in de tweede beschouwing als ik Maria's daad of deugd zal aantoonen.

oorlog en geweld, en doet de eenheid der maatschappij vergaan in de *menigvuldigheid* der individuen. Zoo streeft ieder orde en vrijheid, een en veel, absoluut hetzelfde te maken, óf het idee óf het positieve en stoffelijke alleen te doen heerschen, en den staat te maken tot God die één is in wezen en drievuldig in Personen.

De maatschappij is God niet. Maar er is eene maatschappij, de Kerk, waarin Hij tegenwoordig blijft, waar Hij *in* de wereld zijnde, de wereld heiligt, zonder met de wereld vereenzelvigd te worden; waar de wet des vredes en de eenmaal noodzakelijk geworden wet van straf en oorlog vereenigd zijn in het Offer! Dat is het waar, het alles omvattend middelpunt, 'twelk geestelijk en stoffelijk tevens is, 'twelk allen vereenigt in één ligchaam en in éénen Geest, en een levensgemeenschap voortbrengt waardoor te gelijk én hooger vereeniging én verheffing der personen plaatst grijpt.

Nog een laatste getuigenis voor de waarheid door de dwaling gegeven, zal ik aanvoeren. Zij geleidt mij tot mijn doel.

Die getuigenis bestaat in de streving om het geheele menschdom te vatten in eene enkele maatschappij, ja te maken tot een enkel mensch.

Niet alleen wat in de wijsgeerige schriften te lezen staat over het *Al-ik*, over de *menschheid*, de *wereldburgerij*, den *eeuwigen vrede*, enz.: de omwentelingen die nu langer dan een halve eeuw *Europa* teisteren, en waarvan wij zelven getuigen zijn, zij toonen ons genoegzaam welk vuur men vergeefs over de aarde wil uitzenden. Maar die poging om de wereldgeschiedenis zaam te vatten in een *eenheid*, en van de andere zijde de *individualiteiten* en

de persoonlijkheid des menschen te verheffen, moet om dezelfde reden mislukken als waardoor de absolute staat der wijsbegeerte onmogelijk is. *Persoonlijkheid* en *betrekking* zijn in het eindige niet één te maken, de maatschappelijke eenheid kan nimmer vereenzelvigd worden met de individuele personen, noch wederom die personen met die eenheid, en indien de absolute gelijkheid van allen, die er in beide stelsels volgen zou, op de minste maatschappij reeds ontoepasselijk is, hoe veel minder is zij mogelijk in de algemeene wereldorde, waar zich de tweevoudigheid der natuur, dat is hier het verschil van persoon en maatschappelijke eenheid, des te sterker uitdrukt. Geen voortgang, geen gewigtigen stap zien wij in de geschiedenis gebeuren zonder een groot en magtig individu, dat, gelijk een berg den stroom dwingt zich te wenden, zoo zich verheft boven de algemeene beweging en haar zijn albeheerschenden invloed doet ondergaan. Om dezelfde reden is geen rijk of staat van groote uitgestrektheid mogelijk zonder dat zeker hooger gezag en meer dan gewone magt zich individualiseert in een persoon dien men niet dan met groote onbillijkheid, als een gewonen koning zou willen beschouwen [1]). Het Materialisme, dat inderdaad niets wil uitleggen, acht al wat groot is onverdragelijk. Het Pantheïsme, dat alles wil uitleggen, erkent die individuen, die *typen* der geschiedenis, maar hoe? Getrouw aan zijn beginsel doet het hen in de eenheid vergaan. Die groote individuen zijn slechts zoo

---

1) De Romeinsche republiek maakt hierop geen uitzondering; het was een republiek die volken tot *onderdanen* had, en zelfs hare burgerregten reeds algemeener maakte, voordat zij een hoofd had verkregen. N.-Amerika is een *bond* van Staten.

veel graden van ontwikkeling in 't bewustzijn van den Ik-God; het zijn dichterlijke personificatiën, maar geen personen; opkomende lichtpunten die in de zich uitbreidende stralen wegzwemmen en vergaan. De Verlosser zelf wordt beschouwd als een *algemeen* idee!

En wanneer wij nu de oogen des geloofs weêr opheffen, wat zien wij? O de waarheid van die vervalsching! *individualiteit* en *maatschappij* door Christus behouden, maar zoo hoog verheerlijkt, naar zulk eene ontzettende evenredigheid én van elkander onderscheiden én innig met elkander vereenigd, dat ik ontroerd op 't gezigt, er Hem in aanbid die van den Vader gezonden is.

Die individualiteit, en die maatschappij zijn Maria en de Kerk.

Christus, Maria en de Kerk, ziedaar het hoogste huwelijk en diens vruchtbaarheid! innig en zeer persoonlijk aan elkander gehecht gezin, en tegelijk de alomvattende wereldorde! ziedaar zamenvatting aller betrekkingen, vereeniging van God en mensch, van oneindig en eindig, van geest en van stof!

Christus is de eenige Middelaar, door Hem is Maria al wat zij is, en tengevolge van die verheffing is door Christus en door Maria de Kerk. — Zoo is er voortgezette bemiddeling, want alleen bemiddeling is orde, is vereeniging met handhaving van onderscheid en verscheidenheid, is nabootsing der oneindige Orde; en Hij, die in die Orde geen middel, maar oneindig model is van middel, neemt de menschelijke natuur aan, wordt Middelaar, bedient zich overal van middelen [1]), en zoon des

[1]) De bovennatuurlijke openbaring staat niet tegen de orde der rede over, als *onmiddellijkheid* of weglating van het middel, tegen-

menschen zijnde zoowel als God, verheft Hij de dochter des menschen, de vrouw, de middelpersoon der natuur en hoogste beeld van alle natuurlijke middelen, tot glorierijke middelaresse zijner genade.

Maar 't is hier nog de plaats niet dat verder te ontwikkelen, en te spreken van Maria's daad en tusschenkomst. Ik werp er alleen een blik op, om wille van den zamenhang met het thans behandelde, met de vraag welke de verhouding van Maria is tot Christus en tot de Kerk, hoe zij namelijk, door en onder Hem, met de Kerk die hoogere vereeniging toont van *persoonlijkheid* en *maatschappij*, en dientengevolge *type* is dier Kerk en van al hare ledematen.

Maria is de grootste *persoon* dien God heeft voortgebragt. Zij is de eenheid van Christus' werken, en al de krachten zijner schepping, al de genaden zijner verlossing, al de gaven zijner verheerlijking vergaderen om haar heen, vlieten in haar zaam, stralen om haar uit! Alles dient haar, alles huldigt, alles looft haar! en de engelreijen, opgevaren om haren troon, slaan het oog neêr bij 't naderen, en dekken zich met hunne vleugelen voor het licht.

De Kerk is de grootste en volkomenste *maatschappij* door God voortgebragt. Zij is de eenheid van Christus'

---

over *bemiddeling*, maar als hoogere volmaking der bemiddeling door vereeniging met haar model. Daardoor *vereenigt* het middel zonder te *verwijderen* of te *scheiden*, is de oorzaak *in het middel* genaderd, en de innigste levensgemeenschap daargesteld. 't Is weder de quaestie van het *één in de veelheid*. — 't Is ook hier het zingeweld, de verbeelding, die, schoon tot abstracte cijfers en lijnen verheven, weder de zaken in de war brengt. Overigens kan men het woord *onmiddellijk* ook in zeer onschuldige beteekenis gebruiken

werken, en al de krachten zijner schepping, al de genaden zijner verlossing, al de gaven zijner verheerlijking vergaderen om haar heen, vlieten in haar zaam, stralen om haar uit! Alles dient haar, alles huldigt, alles looft haar, en de engelen sluijeren zich met hunne vleugelen, voor den luister der veelvormige Wijsheid die zich in haar ontwikkelt [1]).

Maria en de Kerk zijn alles door Christus, Hij is hoofd van Maria als de Bruidegom van zijn uitverkoren *bruid* [2]), en hoofd der Kerk als van zijn *ligchaam* waarin Hij groeit en zich vervult [3]).

En daarom, omdat Christus alles in zich zamenvattend, beider hoofd is, daarom is er tusschen Maria en de Kerk een zoo geheimvolle band en gemeenschap des levens.

Maria is de *allermaatschappelijkste* persoon en de Kerk de *allerpersoonlijkste* maatschappij.

Is niet alle maatschappij begrepen in onze betrekkingen tot God en de daaruit voortvloeijende betrekkingen tot de menschen? En Maria is maagd, is zoo naauw vereenigd met God, dat zij moeder wordt van den Verlosser der wereld! Zij ontvangt God, om God aan de wereld te schenken. Wat dan kan een eindig wezen meer

---

1) Eph. III, 10.

2) Ontallijke malen wordt Maria door de vaderen Bruid van God, Bruid van het Woord, Bruid van Christus genoemd. Zoo de H. Joannes Damascenus: χαῖρε νύμφη ἧς νυμφοστόλος τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ νύμφιος ὁ Χριστός. Hom. II in Nat. B. M. V., T. II, p. 855. 't Spreekt ook van zelf, dat zoo 's menschen vereeniging met God, gelijk de Apostel leert, een huwelijk, eene vereeniging is in 't vleesch, in Maria bij uitnemendheid deze vereeniging plaats grijpt.

3) Eph. I, 23.

zijn voor God? Wat meer voor het menschdom? Zij is bruid, zij is dochter, zij is zuster, zij is Moeder van God in Christus [1]); zij is dochter, zij is zuster, zij is Moeder der kinderen Gods; geene betrekking die niet wordt aangeknoopt in dat huwelijksvertrek der oneindige Liefde [2]), en zoo alle maatschappij moeder heet, Maria's moederschap omvat het al, want zij is Moeder van God en Moeder der menschen.

Maar zoo Maria, als *bruid*, de allermaatschappelijkste persoon is, de Kerk is, als *ligchaam*, de allerpersoonlijkste maatschappij. Ook dat is het geheim der oneindige liefde! Alle geheel gelijkt op zijne deelen, en hoe meer de deelen geheelen zijn en ze toch weder allen een geheel uitmaken, zoo meer is dat geheel schooner, en bootst het meer de oneindige Orde na. Het schoonste geheel der natuur is maatschappij, want zij is een geheel van geheelen, eene eenheid van eenheden. Maar die opperste eenheid, die wet, dat ordelijk verband der bloot natuurlijke maatschappij moge men voorstellen als persoon, en gelijk reeds de oudheid deed, de geheele maatschappij beschouwen als een enkel wezen, als een enkel mensch [3]): o die wet leeft niet, zij is geen persoon! zij kan opgeschreven worden, zij is slechts *algemeene* wet, en daarom kan ieder maat-

---

1) Augustinus, De sancta virginitate, 2, 5. Tom. VI, 341, 343.

2) De H. Maagd wordt zeer dikwerf als huwelijksvertrek begroet, waarin de geest huwt met het vleesch, en de Zoon Gods de menschelijke natuur aanneemt. *Thalamus fuit uterus Virginis, quia in illo utero virginali conjuncti sunt duo sponsus et sponsa, sponsus Verbum sponsa Caro.* Augustinus, In Epist. I Johan. c. 1. Tract. I, 4. Tom. III, p. 827.

3) Overschoon heeft dat Plato gedaan; maar als alle philosophen het ideaal zoekend dat in de natuur niet was, den *vorm* willende makende tot *substantie*, tot *levend één*, is hij vervallen tot com-

schappij afzonderlijk genomen vergaan, en het streven om die algemeene wet te verheffen tot individu 'twelk leeft en regeert, is het ongeluk der volken. Alleen in de Kerk is de alomvattende wet waarachtig Koning, levend, eeuwig levend Persoon, is de orde waarop alles rust, de Orde zelve! Dat maakt haar tot een *hemelrijk*, en is de reden dat zij nimmer kan vergaan [1]). De oneindige Waarheid in Persoon, het eeuwig Woord des Vaders, de Zoon Gods, Hij is vleesch, Hij is mensch geworden, en heeft alles zaamgevat in hooger eenheid, in één vleesch en in éénen Geest, en de H. Schrift toont ons in de Kerk tegelijk een huwelijksgezin, eenen staat en een enkel groot mensch [2]). De echtgenoot is Koning, en de Koning is echtgenoot; 'twelk noodzakelijk eene zoodanige vereeniging van geest en vleesch veronderstelt, als waardoor die echtgenoot en koning *hoofd* is van een groot ligchaam, dat er uit groeit en zich ont-

---

munisme. Wanneer men daartegen opmerkt, dat hij slechts communisme van de hoogere klassen wil, dan komt dat alleen daar van daan, dat het Heidendom nog de eigenlijke volheid der maatschappij niet kende, en de volksstand niet bestond. Het kind, dat is *de liefde*, was er niet.

1) Dicit Dominus: ego et Pater unum sumus. Et iterum de Patri et Filio et Spiritu sancto scriptum est: et hi tres unum sunt. Et quisquam credit *hanc unitatem* de divina firmitate venientem, sacramentis coelestibus cohaerentem, *scindi in ecclesia posse* et voluntatum collidentium divortio separari? Hanc unitatem qui non tenet, Dei legem non tenet, non tenet Patris et Filii fidem, vitam non tenet et salutem. Cyprianus, de Unitate Ecclesiae, p. 196. Daarom ook is de Kerk absoluut uitsluitend of *eenig*, en gelijk hier ons de oudvader leert, is het vergeefs gezegd: ik geloof in den Vader en den Zoon, indien men de Kerk niet wil hooren.

2) Daarom zegt de H. Ambrosius van Christus: Gigas suae ecclesiae. Hymn. XII, Tom. II, p. 1224. Dat is het ἀνακεφαλαιώσασθαι des Apostels, door hem zelven verklaard; en als hij het rijk van Christus beurtelings als een huwelijk, een enkel mensch, een groeijenden tempel der geschiedenis beschouwt, zijn dat geenszins de gewone analogiën die de orde der natuur of de rede aanbiedt.

wikkelt. Verrukkelijk geheim! dat mijne tranen mij zouden beletten te zien, indien ik het niet zag met oogen des geloofs.

Onmogelijk, het is noodig dat ik het herhale, kan de tweevoudigheid ophouden der geschapen natuur, kan het individuele leven er zich tot zulk eene persoonlijkheid verheffen, dat het van de eenheid niet meer verschilt; maar het eindige, maar de mensch kan der Goddelijke natuur deelachtig worden [1]), en veel moeijelijker is het voor ons den graad tot welken hij verheven wordt te begrijpen, dan de oneindigheid zelve waartoe hij nadert zonder die immer te bereiken [2]).

Het is ten gevolge dier verheffing dat Maria's persoonlijkheid stijgt tot zulk eene maatschappelijkheid, dat de maatschappij der Kerk stijgt tot zulk eene persoonlijkheid en dat ook Maria en de Kerk *in de innigste levensgemeenschap staan met elkander.*

Wie is er die de volheid begrijpt van Maria? Wie peilt, wie omvat of overschouwt de hooger en hooger zwellende zee van genade, waarvan die Moeder is overstroomd geworden? Waarlijk zij is bruid des oneindigen Woords. Vandaar die algemeenheid, die omvatting, die menigvuldige kroonen op haar hoofd vergaderd; vandaar dat zij namen voert uit alle kringen der schepping, dat zij een nieuwe hemel en aarde heet, dat de Kerk op haar, als

---

1) II Petr. I, 4.

2) Het oneindige *object* is meer intelligibel, dan het eindige en daarom kan de rede slechts in 't oneindige rusten. Al te dikwerf gebeurt het, dat men meent deze of gene zaak regt goed begrepen te hebben, omdat men haar onbewust van *eindig* in *oneindig* heeft veranderd.

de gansche orde der Verlossing afspiegelend, toepast wat van de eeuwige Wijsheid gezegd wordt [1]), dat de glorie van alle Heiligen haar omstraalt, en dat de Vaderen alsof haar persoon een ware met vele personen haar een welgeordend heirleger [2]), eene sterke veste, een Jerusalem, een stad Gods noemen.

Hoe komt dat in vervulling, daar noch die lof ijdel kan zijn en zonder reële beteekenis, noch Maria's eindige persoon, hoe verheven, hetzelfde wezen als de Eenheid, noch wij wederom denken mogen aan een Protestantsch of pantheïstiesch *Ik*, dat in de met God verwarde algemeenheid vergaat?

Daardoor, dat zij geheimvol vereenigd is met de Kerk, dat zij, als de H. Augustinus leert, door de liefde heeft medegewerkt, dat er geloovigen in de Kerk geboren werden, zij de Moeder is der ledematen van Christus [3]), en alzoo die menigte uit haar wordt voortgebragt.

En gelijk Maria, *omdat zij bruid* is van Christus, zich uitbreidt tot eene maatschappij (in hare kinderen), zoo ook trekt de Kerk, *omdat zij het ligchaam is van Christus*, zich als tot een individu zaam, en staat als bruid en moeder tegen Hem over. De mensch verliest zijne vrijheid, zijne daad, zijne persoonlijkheid niet door zijne vereeniging met God in Christus. Integendeel, omdat hij met Christus zoo innig vereenigd wordt als de ledematen met het hoofd,

---

1) Zie 't *Missale*. Indien de mensch om zijne omvattende natuur en bijzonder omdat hij redelijk is, een kleine wereld heet, met hoeveel meer regt noemt men Maria „wereld" met Joan. Damasc.: ὡς μεγαλοπρεπῆς ὅδε ὁ κόσμος. Orat. in Nat. B. M. V. T. II, p. 851.

2) Zoo ook het Officie in Assumtione B. M. V.

3) Sed plane (Maria) mater membrorum ejus (Christi) quod nos sumus; quia cooperata est caritate ut fideles in ecclesia nascerentur. Augustinus, de S. Virginitate, 6. Tom. VI, p. 343.

daarom zelf wordt zijne vrijheid grooter [1]), verheft zich zijne personaliteit, en maken de geloovigen met elkander een allerordelijkst organisme uit, waarvan Christus' stedehouder het zigtbaar hoofd is [2]). Overeenkomstig de leer van den H. Paulus, vieren en verheffen dan ook de Vaders de Kerk als Bruid, als heilige onbevlekte Maagd, als Moeder van Christus. „Moeder van Hem (van Christus) „is de geheele Kerk", zegt de H. Augustinus, „omdat „zij waarlijk zijne ledematen, dat is de geloovigen, door „Gods genade baart" [3]).

---

1) Vrijheid vormelijk of logiesch opgevat als keuze is absoluut, bestaat of bestaat niet, en kan niet grooter worden; zoo genomen. heet zij *liberum arbitrium*, 'twelk de mensch niet verloren heeft, en waardoor het inderdaad van hem afhing al dan niet zonde te bedrijven, maar de *kracht* tot de goede keuze kan vermeerderd worden en wordt vermeerderd.

2) Dat kunnen de Protestanten maar niet begrijpen. Zij stellen zich Gods werking voor, als had deze *lijden* ten gevolge, en kunnen dus weder geene vrijheid in den mensch voorstellen, dan als daad van God alleen; zoo wordt die vrijheid oneindige en noodzakelijke werking. Volgens hen *handelt* de Kerk niet waarlijk. is zij geene *bruid*, hoe uitdrukkelijk dat ook door den Apostel geleerd. en zelfs in het Oud Verbond de synagoog voorgesteld wordt als *vrouw*. en de afgoderij als een *overspel*.

3) Mater ejus est tota ecclesia, quia membra ejus, id est fideles ejus per Dei gratiam ipsa utique parit. Augustinus, de sancta Virginitate, 5. Tom. VI, 343. Wij kunnen hier een schoonen van Bossuet opgegeven regel in toepassing brengen, hoewel hij er eene andere aanwending van maakt: „C'est l'ordre de la créature de ne pouvoir représenter que par la pluralité ramassée l'unité immense dont elle est sortie; ainsi dans les ressemblances sacrées que le Saint Esprit nous donne, il faut remarquer en chacune le trait particulier qu'elle porte, pour contempler dans le tout réuni le visage entier de la vérité révélée. Après il faut passer toutes les figures pour connaître qu'il y a dans la vérité quelque chose de plus intime, que les figures ni unies ni séparées ne nous montrent pas: et c'est là qu'il faut se perdre dans la profondeur du secret de Dieu, où l'on ne voit plus rien si ce n'est qu'on ne voit

Hoe — is hier weder de vraag, — hoe wordt die lof bewaarheid? Hoe is de Kerk waarlijk bruid, waarlijk maagd en moeder?

Ook de gewone maatschappij of staat is moeder, in zoo ver de mensch er, naar 't ligchaam, uit geboren, en, naar den geest, door ontwikkeld wordt, en ten allen tijde hebben de volken hunne maatschappij of staat voorgesteld als maagd, ten einde daardoor hare eer, schoonheid, ongeschondenheid, enz. te beteekenen [1]). Zijn dan even-zoo die aan de Kerk gegeven namen van maagd en moeder slechts personificatiën van zulke algemeene hoedanigheden? Ongetwijfeld niet. Wij hebben hier aan iets meer te denken. De Kerk heeft eene hoogere eenheid, en is niet door zeker huwelijk met de algemeene zedewet vruchtbare moeder; zij is het door haar huwelijk met de wet en waarheid in persoon, Jesus Christus. Zoo ook is zij maagd in veel hooger zin, door haar steeds zuiver geloof, hare heiligheid of reinen wil, in 't kort, door de even vruchtbare als maagdelijke liefde van den H. Geest, waarmede zij door Christus bezield wordt. Maar om diezelfde reden: omdat in haar de wet eeuwig levend Koning is, omdat haar eene liefde bezielt die Persoon is als Hij, daarom is in haar

---

pas les choses comme elles sont." Bossuet, Lettres de Piété. Lettre XXX. Het heet een brief, maar welk een brief! Nergens spreekt Bossuet met zulk eene vervoering; 't is de storm der profetie! Om dan de toepassing van dien regel te maken, moet men de Kerk beurtelings als bruid, beurtelings als ligchaam beschouwen, en dat weder zaamvatten, om zich te verliezen in het geheim dier *vereeniging* en dier *onderscheiding*.

1) Dat is zoo gewoon, dat de profeten niet alleen het uitverkoren volk, maar ook de afgodische volken maagd noemen, bijv. Jeremias XLVI, 11. Zelfs de oude Protestanten, zeer zeker niet begrijpend wat zij deden, vonden in de Hollandsche maagd een beeld van hunnen godgewijden staat.

de algemeenheid inniger met de individualiteit verbonden, en heeft die personificatie van maagdelijkheid en moederlijkheid ook in dien zin eene de natuur te boven gaande werkelijkheid in de Kerk, dat zij in haar opperste en beste deel eene *persoonlijke* bruid, maagd en moeder is. Wat behoef ik het nog te zeggen? De Kerk is in Maria waarlijk bruid Gods, waarlijk Maagd en Moeder; want Maria, als wij, geestelijker wijs uit Christus geboren [1]), is het heiligst en verhevenst lidmaat der Kerk.

Zoo dan wordt door Christus eene vereeniging voortgebragt, die de natuur door zich zelve onmogelijk kan bereiken, en die de bedorven mensch niet nastreeft, dan om haar godslasterlijk te overdrijven door de wereld met God te vereenzelvigen; zoo worden, naar 't oneindig voorbeeld, leven en vorm, individualiteit en algemeenheid, persoon en maatschappelijke eenheid op het innigst aan elkander gehuwd [2]), is Maria stads Gods in de uit haar voortgebragte Kerk, is de Kerk bruid en moedermaagd in Maria.

Welk een geheim! dat ons aan de oorspronkelijke levensgemeenschap van het menschelijk geslacht, en de daarmeê zamenhangende geheimen herinnert, en in Maria de tweede Eva doet herkennen. Geen wonder! De ware aard der dingen is in hun oorsprong, en die aard en oorsprong worden door Christus hersteld [3]).

Christus, Maria en de Kerk, ja, dat is één staat, één gezin, één groot mensch! Dat is één afkomst, één heilig

---

1) Salvator ex quo magis (potius) illa (Maria) spiritaliter nata est. Augustinus, l. c. p. 313.

2) Maar worden niet één en hetzelfde.

3) 't Is niet onnoodig op te merken dat die herstelling zich eerst in den hemel voltooit.

bloedverwantschap, één vleesch en één geest. Dat is van God bezielde wereld, herstelling, verheerlijking en zamenvatting der verdeelde natuur; dat de gouden kring schemerend en drijvend op de wolken der schepping, ons den oneindigen Zoon verkondigend van den levenden God! Hij alleen kan zulk een huwelijk voortbrengen tusschen de tweevoudige bestanddeelen der van Hem geschapen orde, want Hij is *één met den Vader* van wien alle vaderschap, alle voortbrengende individualiteit, alle oorzaak hare natuur ontvangt; *één met den H. Geest*, den volkomen band, door wien alle banden binden, en de eenheid bestaat van alle maatschappij; — Hem zij lof in Maria en in de Kerk door alle eeuwen der eeuwen!

Niets — het is thans uitgemaakt — niets zijn in vergelijking van Maria de groote individuen, die men, en wel met regt, typen der geschiedenis noemt, omdat zij de orde der Voorzienigheid en den toestand des menschen in dit of dat opzigt, in deze of gene eeuw, in dit of dat gedeelte der wereld voor oogen stellen. Onvergelijkelijk grooter dan zij, waren de heiligen, die in de veel hoogere orde van de godsdienst verschenen als typen van Christus en van zijn rijk; waren Noach, Abraham, Moses en de Profeten. Zij, en Abraham inzonderheid, waren vaders in 't geloof, vaders der kinderen Gods. En nogtans ook dezen, wat zijn zij bij Maria? Die grootheid zelve, die er in den naam is van vader in 't geloof, vader der kinderen Gods, is als eene hooge spitse, die naar de ver daarboven verhevene hemelsche grootheid verwijst van Maria. Zij waren slechts *vader*, maar Maria is *moeder;* dat is, in hen was de menschelijke handeling nog niet zoo met de goddelijke gehuwd, sloot zich deze aarde nog

niet zoo aan den hemel aan, dat God vader en de mensch moeder werd, en zooveel meer als daarin, boven het vaderschap van Abraham, de ware en volkomenste verhouding van de wereld tot God en den Verlosser wordt uitgedrukt, zooveel meer is Maria boven Abraham, is de eenige Moeder boven de reeks der Vaderen verheven, is zij meer volkomen type van Christus en van zijn rijk. Vandaar dat hare beeldtenis zich vertoont in 't begin der openbaring op aarde, en aan het einde in den hemel [1]). Zij is het gegeven diepzinnige teeken der verlossing [2]); zij, zegt de patriarch Germanus, is het zegel van het Oud en Nieuw Verbond, schitterende vervulling aller profetie, korte inhoud van de waarheid in de van God ingegeven schriftuur, en wel dat levend en zuiverst deel van het goddelijke Woord, waarin zonder klank en letterschrift Hij, die God en het Woord is, dagelijks te lezen staat [3]).

Welaan, lezen wij die levende openbaring. Want tot heden heb ik eer in 't algemeen aangetoond, hoezeer Maria type moet zijn, dan wel de trekken van gelijkenis nagegaan waarin zich dat vervult. Met dat te doen, met

---

1) Als Eva in het Paradijs en de vrouw in de Apocalyps. Aldus de H. Bernardus en vele anderen, en zoo niet Augustinus zelf dan toch een zijner leerlingen. Sermo IV de symb. ad catechumenos, cap. I, inter *Opera* S. Augustini, Tom. VI, p. 575.

2) Isaias VII, 14. Ik zal toch niet behoeven aan te toonen, dat dat teeken geenszins een niets zeggende wenk is, maar den diepen en eigenlijken aard toont van de verlossing en het Christendom.

3) Τὸ παλαιᾶς καὶ νέας τῶν διαθηκῶν ἐπισφράγισμα, τὸ πάσης προφητείας ἐκφανέςατον πλήρωμα, ἡ ἀκροςιχὶς τῆς θεοπνεύςου τῶν γραφῶν ἀληθείας, ὁ τοῦ Θεου καὶ λόγου ἔμψυχός τε καὶ καθαρώτατος τόμος, ἐν ᾧ ἀφθέγκτως, ἀγράφως αὐτὸς ἐγγραφεὶς ὁ Θεος καὶ λόγος καθ' ἡμέραν ἀναγινώσκεται. S. Germanus Archip. Const. Oratio in Nativ. B. M. Virginis. *Magna Bibliotheca Patrum*, T. XII, p. 696.

namelijk de hoofdtrekken, die het heerlijk beeld der Moedermaagd uitmaken, aan te wijzen, en daarvan in den Christen, en de geheele Kerk de gelijkenis te doen zien, zal ik tevens het reeds gezegde bevestigen en verduidelijken.

Het eerste wat hier onder onze aandacht valt, is de genade van Christus. Maria is „vol van genade", de bij uitstek begenadigde, en zoo zij boven alle zigtbare en onzigtbare schepselen verheven wordt genoemd [1]), wil dat zeggen, dat niemand meer aan Christus verschuldigd is dan Maria. De genade, zegt Augustinus, maakt haar moeder van haren Heer, ja moeder van allen die den Heer toebehooren [2]).

Alle oorzaak is voorkomende van natuur, daaronı bijzonder de goddelijke oorzaak, de genade van Christus. Vier duizend jaren heeft Hij de wereld tot zijne komst voorbereid, opdat zij Hem zoude erkennen en ontvangen. Daarmede is zoo duidelijk mogelijk en als met een wereldschrift getoond, hoe zijne genade voorkomend is in ieder mensch [3]), maar bijzonder hoe voorkomend zij is in Maria. Zij was, gelijk de Vaderen de woorden van het Hooglied toepassen, de opgaande dageraad, zij het *begin* der nieuwe orde, waarin de volkomenheid moest zijn van het einde [4]), da-

---

1) Πάντων ἀοράτων τε καὶ ὁρατῶν ὑπερτέρα. Aldus de Grieksche kerkgezangen, om hare verdeeling naar de maanden van het jaar Menaeën geheeten, op den 18 October Ode ἀ.

2) Et haec quidem gratia plena et invenisse gratiam apud Deum dicitur, ut Domini sui imo omnium Domini Mater esset. Augustinus, Enchiridion. T. II, p. 210.

3) Ideo gratia vocatur quia gratis datur. Bekend woord van Augustinus. De gratia et libero arbitrio. Tom. X, p. 742.

4) Later zal ik dat nader verklaren.

geraad derhalve, die als de maan de zon terugkaatste, en zoo eenig was als die zon [1]). Met andere woorden de genade volkomen zijnde, was ook volmaakt voorkomend, en daar zij hier even diep voorkwam, als zij in de uitgestrektheid des tijds eeuwen lang had voorkomen, werd Maria zonder de smet der erfzonde ontvangen [2]).

Hoe kan de godheid van Christus ons krachtiger worden verkondigd? Slechts een God kan zoo volkomen werken en heiligen. Maar Hij, die veertig eeuwen lang voorkwam, toonde daarmede niet minder, dat Hij de natuur wilde behouden, en zijne genade juist daarom zoo goddelijk *zacht* is, omdat zij goddelijk *krachtig* is, en derhalve de menschelijke vrijheid niet wegneemt [3]). Ook in Maria was dus een begin, waardoor zij van hare zijde aan de genade beantwoordde; en dat begin was het geloof. Het geloof, dát was de diepe, dát de vruchtbare grond van dien bloemhof vol leliën der zuiverheid, vol rozen der liefde, vol violen der nederigheid; dát de diepste teelkracht van dit paradijs, waaruit de boom groeide des eeuwigen levens, en de goddelijke vrucht voortkwam, eens vergeefs door Adam

---

1) Quae est ista quae progreditur quasi aurora consurgens, pulchra ut luna, electa ut sol. — Cant. VI, 9.

2) Nog klinkt de stem van den onsterfelijken Petrus ons in 't oor, die de stemmen der eeuwen in de zijne vergaderend, Maria's volkomen heiligheid ons heeft verkondigd. Ik zal mij daarom vergenoegen met slechts Joannes Damascenus aan te voeren: ὦ ὀτφις τοῦ Ἰωακεὶμ παμμακάριστε, ἐξ ἧς κατεβλήθη σπερμα παράμωμον. Hom. I in Nativ. B. M. V. II. En zinspelend op den naam van Anna חַנָּה, genade beteekenend, zegt hij dat God de onvruchtbaarheid der genade ontbond: Θεὸς λύει τὴν τῆς χάριτος στείρωσιν, τῆς Ἄννης φαμὶ. Hom. I in Dormit. B. M. V. V.

3) Gratia quippe hominem praevenit *ut diligat Deum qua dilectione operetur bona.* Augustinus, Oper. imperfecti contra Julianum. Lib. I, T. X, p. 946.

gezocht. Want door een deugd van geloof, 'twelk onze begrippen te boven gaat, en waarbij dat van Abraham niet is te vergelijken, heeft zij ontvangen en is het Woord vereenigd met het vleesch [1]). „Welk", vraagt de H. Cyrillus van Jerusalem, „welk was het huwelijkspand „(ἀρραβών) van de H. Maagd en bruid gegeven?" — Hij antwoordt, met toepassing van Oseas II, 20: „*Ik zal mij „u verloven in 't geloof*", en zoo ook heeft Elisabeth tot „haar sprekend gezegd: en zalig zijt gij omdat gij ge„loofd hebt" [2]).

Van het geloof ging die deugd, die grootheid uit, die haar doet begroeten als „de dochter des levens", „de dochter des lichts", „het beeld van den H. Geest", „de dochter van God", „de dochter des Zoons", „de dochter des H. Geestes", „de bruid van God", „de bruid des Vaders", „de bruid des Zoons", „de bruid van den H. Geest", „de bruid der H. Drievuldigheid", „de schitterende onbevlekte tempel", „de woonplaats (templum, receptaculum, δοχεῖον) der H. Drievuldigheid" [3]).

Welk was verder de van haar gekozen weg ter zelfvolmaking? Opoffering van het zinnelijke en als de dood des ligchaams, waardoor zij Hem aankondigde, die door den dood alles heeft volbragt, en de verzoening heeft

---

1) Bernardus, in Nativ. Domini Sermo II. 4.

2) Cyrillus Hier. Cat. XII, 26.

3) Deze namen zijn zoo bekend en komen zoo dikwerf voor, dat hier eenige weinige aanhalingen doelloos zouden zijn. Men zie de Hymnen van Joannes Geometer in de *Magna Bibliotheca Patrum*, of sla Ephraem Syrus op, of het werk van den geleerden Passaglia, *De Immaculato Conceptu*, daar is een gouden oogst van namen te vinden. Die van bruid van den H. Geest is het zeldzaamst.

voltrokken in zijn vleesch [1]). Zulks is duidelijk uit den van haar bewaarden maagdelijken staat. Want dat zij dien vrijwillig gekozen had, blijkt uit het antwoord van Maria aan den engel: „*hoe zal dat gebeuren, daar ik geenen „man bekenne.* Hetgeen zij voorzeker niet zou gezegd „hebben, indien zij zich niet te voren als Maagd aan „God had toegewijd" [2]).

Integendeel, hare vereeniging met God, waarbij ze de hoogste genade ontving, die aan eenig schepsel kon geschonken worden, zij moeder werd des Verlossers, was niet scheiding van het ligchaam, niet terzijdestelling van het zinnelijke of dooding des vleesches, maar een geheim, waarbij het vleesch tot stellig middel diende. Ook beschouwen de oudvaders de menschwording des Woords als een huwelijk van Christus en Maria [3]). „Van Maria", zegt de H. Epiphanius, „geldt het woord der schriftuur, dat wij „ook van de Kerk kunnen zeggen: Daarom zal de man „zijnen vader en zijne moeder verlaten en zijne vrouw „aanhangen, en het zullen twee zijn in een vleesch" [4]). Ongetwijfeld werd dat nergens zoozeer bewaarheid, waren er nooit twee meer onderscheiden, en nogtans meer in één vleesch dan bij dit wonder door den H. Geest gewrocht. Niet alleen was Maria het bruidsvertrek, waarin

---

1) Eph. II, 13, 14; Col. I, 14, 22; Hebr. IX, 12, 14; X, 5; XII, 24.

2) August., de S. Virginitate, 4. T. VI, p. 343 en op nog andere plaatsen. Het is de gewone uitlegging der Vaders.

3) Virginali connubio spiritaliter conjugatus (Christus). August. l. c. 2, p. 341.

4) Ἀπὸ Μαρίας γὰρ λαμβάνεται ἡ λέξις, καὶ περὶ τῆς Ἐκκλησίας ἔστι μοι τοῦτο λέγειν· ἕνεκεν τούτου κ. τ. λ. Epiphanius, Adv. Haereses, Lib. III. Tom. II, XIX.

de Zoon Gods de menschelijke natuur aannam [1]), maar uit kracht en naar het voorbeeld der vereeniging van Godheid en menschheid in Christus, werd ook zij, als de uitverkoren bruid, met den eeuwigen Bruidegom zoo innig gehuwd [2]), dat alleen de vereeniging van Godheid en menschheid in één persoon hare vereeniging met God te boven ging [3]). De oudvader die ons dat leert, de H. Bernardus, zegt met reden: „dat zij Hem, die waarachtig „God is, zij den Zoon des Vaders heeft gebaard, zoodat „diezelfde Zoon Gods en zoon des menschen volkomen „een (persoon) God en mensch uit Maria is voortgeko„men — dat is een afgrond van licht [4])!"

---

[1]) Waarvan ik reeds een plaats uit Augustinus heb aangevoerd. Hetzelfde zegt Andreas Cretensis: χαῖρε νύμφων ἐν ὧ Χριστός ἐνυμφεύσατο τὴν ἀνθρωπότητα. *Magna Biblioth. Patrum.* Tom. XII, p. 679, waar hij echter Andreas van Jerusalem wordt genoemd.

[2]) Vandaar dat het Hooglied door den H. Bernardus en vele anderen van Christus en Maria wordt uitgelegd, en de namen van Bruidegom en Bruid zoo dikwerf van hen gebruikt worden.

[3]) Jure ergo Maria sole perhibetur amicta, quae profundissimam divinae sapientiae, ultra quam credi valeat, penetravit abyssum; ut quantum *sine personali unione* creaturae conditio patitur luci illi inaccessibili videatur immersa. Bernardus, Sermo in Dominica infra Octavam Assumt. B. M. V. 3.

[4]) Nam quod verum Deum et Dei filium genuit ut idem ipse Dei atque hominis filius, unus omnino Deus et homo prodiret ex Maria, abyssus est luminis. Bernardus, Sermo I in Nativ. B. M. V. 9. Het is duidelijk uit deze zoo zwaar wegende woorden, dat de gedachte des oudvaders, ofschoon hij die niet verder kan uitdrukken, nog voortsnelt in dat licht. En ik weet niet of ik mij bedrieg, maar mij dunkt, dat even gelijk de gedachte door de *voorstelling der verbeelding* henen breekt, en als in den perfecten cirkel *absolute* punten denkt die met geen oppervlakte meer in betrekking kunnen staan en dus geen eigenlijke punten meer zijn, zij evenzoo door *de woorden* breekt en die zamenvat in eene eenheid die niet meer is uit te drukken. Hoe 't zij, ontelbare woorden spreken mij in deze weinige woorden van den H. Bernardus toe.

Maar hoe overstelpend die genade, hoe innig die vereeniging van Maria met God in Christus zij, hare persoonlijkheid, hare vrijheid en deugd houdt daar niet in op of gaat er niet in verloren. De Vaders vinden dat afgebeeld in het brandend maar niet verbrandend braambosch van Moses, en leggen het uit door de werking der liefde, door den H. Geest, die gave en gever is bij uitnemendheid, en om zijne behoudende en levendmakende werking, van de Kerk met den naam van *onsterfelijke* wordt geloofd en aangebeden. „Heilig", zegt Joannes Damascenus, „is de Onsterfelijke, die door den dauw zijner „Godheid u (Maria) ongedeerd voor het goddelijk vuur „bewaarde, want dat ook beteekent het brandend braam„bosch van Moses" [1]) Bij het wonder der menschwording handelt Maria met vrijheid, is bemiddelende persoon en zoo hare deugd daarbij voor ons een geheim is, dan is zij zulks om hare grootheid, niet omdat daarbij deugd wordt uitgesloten. Als de H. Augustinus zegt, dat Maria door godvruchtig geloof *verdiende* dat in haar het heilige zaad ontstond [2]), wil hij niet zeggen dat Maria eigenlijk

---

1) Joannes Dam. Hom. I in Nativ. B. M. V. X. Hij periphrascert daar het lied ἅγιος ὁ Θεος, dat wij nog op Goeden Vrijdag onder de kruisvereering ter eere der H. Drievuldigheid zingen, en waarin de H. Geest de onsterfelijke God, ἀθάνατος, wordt genoemd. De H. Bernardus zegt hetzelfde: *virtus altissimi obumbrabit tibi*, nihil itaque mirum si sub tali umbraculo talis etiam a muliere sustineatur amictus (solis). Bernardus, in Dominica infra octavam Assumtionis M. B. Virginis. V. De *virtus altissimi* beteekent den H. Geest blijkens Luc. XXIV. 49: *virtute ex alto*. Ook in de orde der rede is de liefde beginsel van onsterfelijkheid: *Ich liebe also werde ich seyn*, is het schoone en bekende woord van Stolberg.

2) Ideo virginem matrem, non lege carnis peccati, id est, non concupiscentiae carnalis motu concipientem, *sed pia fide sanctum germen in se fieri promerentem*, quam eligeret creavit, de qua

verdienen kon Moeder des Verlossers te worden, maar dat zij eene deugd bezat die volkomen aan hare verheven bestemming beantwoordde [1]; en die dus, wanneer wij bedenken, dat Hij waarlijk God was, dien zij bestemd was te baren, zich als een onmetelijk hoog gestarnte voor ons verheft.

Dat geheim van hare deugd is uitgedrukt in haar maagdelijk moederschap. Het was een wonder, o een ontzettend wonder! Maar wat is een wonder? Een hoogere harmonie dan die der natuur [2], niet alleen de hoogere waarheid bevestigend, maar haar beteekenend, haar aanduidend, haar zamenvattend in diepzinnige symboliek [3]. Zoo naar zijne beteekenis genomen, is het wonder van Christus' geboorte aan eene doorbrekende zon van waarheid gelijk, die — hoe zal ik het uitdrukken? — het geheele uitspansel der orde doorschiet met hare stralen. Maar ik vat het hier slechts op als aanduiding van Maria's deugd, en dan is Maria maagd in dien zin, dat zij, maagd zijnde naar de ziel [4], vrij is van alle smet der zonde [5]; dat zij niet een aardsch, maar een hemelsch, een geheel door de genade gewrocht wezen is ten tempel

---

crearetur elegit. Augustinus, de peccatorum meritis et remissione. Lib. II, 38. Tom. X, p. 61. Hetzelfde is vroeger op naam van Justinus gezegd, welk getuigenis ik later zal aanvoeren.

1) 't Is hier de plaats nog niet dat verder uit te leggen. Augustinus zelf verklaart het door de woorden „vol van genade". Sermo CCXCI in Natali Joannis Bapt. 6. Tom. V, p. 1168.

2) Derhalve niet iets strijdigs tegen de orde der natuur.

3) Zie daarover Dieringer, *System der göttlichen Thaten des Christenthums.*

4) Virgo erat non solum corpore sed etiam mente. Ambrosius, de virginibus. L. II, C. II, 7.

5) Ut incorrupta sit virgo, sed virgo per gratiam ab omni integra labe peccati. Idem in Psalm. CXVIII. Sermo XXII, 30.

der zuiverheid gewijd [1]); dat zij volkomen aan de genade beantwoordend dat offer des ligchaams ook als middel gebruikt om niets te denken en te willen dan wat Godes is [2]) en maagd te zijn door geheel haar zedelijk wezen [3]). Dan ook is Maria niet *ondanks* dat zij maagd, maar *omdat* zij maagd is, moeder; want die maagdelijkheid der ziel, waardoor zij alles om God beminde, deed haar den wil des Vaders volbrengen [4]), hare gehoorzame toestemming geven, en ontvangen door een van liefde brandend geloof [5]). In 't kort, deugd is in 't algemeen, uit kracht van maagdelijkheid moeder te zijn, is, namelijk, met verzaking der zinnen-wereld, naar heiligheid trachten, zich aan God aansluiten, om door zijne genade vruchtbaar te zijn in het goede. Maar het is de onbegrijpelijke grootheid van Maria, dat deze *algemeene* en eigenlijke aard der deugd in haar zich tot zulk eene *bijzonderheid* volmaakt, en het wonder van Gods almagt, de glorie van Christus' godheid die zich een ligchaam *schept* [6]), tevens de luister is waardoor hare deugd uitgedrukt en bekroond wordt [7]).

---

1) Non de terra utique, sed de coelo vas sibi hoc per quod descenderet Christus elegit et sacravit templum pudoris. Idem, de Instit. Virginis, 33.

2) I Cor. VII, 34.

3) Disce virginem moribus. Ambrosius in Lucam. Lib. II, 8.

4) Augustinus, de sancta virginitate, 3, 4, 5. T. VI, 342—343.

5) Fidei caritate fervente. Idem, Sermo CCXIV in traditione symboli. 6. Tom. V, p. 946.

6) Διὰ τουτο καὶ ἐν ἀρχῇ καταρχόμενος πρὸς ἡμας, ἐκ παρθένου πλαττει ἑαυτῳ τὸ σῶμα, ἱνα μη μικρον τῆς θεοτητος αὐτου γνώρισμα πασι παρασχῃ, ὅτι ὁ τουτου πλασας αὐτος ἐστι καὶ τῶν ἀλλων ποιητὴς. Origenes, de Incarnatione Verbi. T. I, p. 71.

7) Door op de aangetoonde wijze hare maagdelijkheid op te vatten en niet enkel naar de zinnelijke zijde maar als eene deugd die wonderwerk is van genade, wordt het zeer begrijpelijk waarom dikwijls aan Maria eene maagdelijkheid en eene zuiverheid wordt

Hare deugd, type derhalve van alle deugd [1], werd ook in zwakheid, dat is in lijden en vervolging volmaakt [2]. Terwijl mannen de vlugt namen stond zij onverschrokken onder het kruis [3] en werd daar nog meer maagd, nog meer moeder; dat is: de bruidegom harer vreugde werd haar tot bruidegom des bloeds [4]; die maagdelijke vereeniging van haren wil met Gods wil voltooide zich in de vreeselijkste smarte, en om die gehoorzaamheid, waarvan Abraham's gehoorzaamheid slechts het beeld was, werd haar zaad vermenigvuldigd als de starren des hemels en het oeverzand der zee [5].

Maar zij die zoo met Christus had geleden werd ook op bijzondere wijze met Christus verheerlijkt [6] en gelijk hare eenheid met Hem in den bloede voor haar tot bemiddeling strekte der hoogste genade, zoo wordt ook hare opneming ten hemel met ziel en ligchaam algemeen daaraan toegeschreven, dat zij waarlijk Moeder was van Christus en die God gerust had in haren schoot [7]. Die tempel

---

toegeschreven, die maagdelijker is dan de maagdelijkheid en zuiverder dan de zuiverheid: ὦ παρθένε πάσης παρθενίας ἀσυγκρίτως ὑπερκειμένη. Ephraem Syrus, Orat. ad Deiparam. Tom. III, p. 537.

1) Sit igitur vobis tamquam in imagine descripta *Virginitas* vitâ Mariae, de qua velut speculo refulgeat species castitatis et *forma virtutis*. Ambrosius. de virginibus. Lib. II, C. II, 6.

2) II Cor. XII, 9.

3) Stabat ante crucem Mater, et fugientibus viris stabat intrepida. Ambrosius, de Institutione Virginis. C. VII, 49.

4) Exod. IV, 25.

5) Gen. XXII, 17.

6) Rom. VIII, 17.

7) καὶ τούτου χάριν τὸ θεοδόχον σου σῶμα παρὰ νεκροποιοῦ καταφθορᾶς ἔπρεπεν ὄντως μὴ συγκλεισθῆναι. Germanus Arch. Const. in dormitione Virginis. *Magna Bibliotheca Patrum*. Tom. XII, p. 707.

kon niet vergaan [1]). Reeds werd dat algemeen gevoelen in een kerkelijk gebed uitgedrukt in het *Sacramentarium* van Paus Gregorius den Groote: „Brenge deze feestdag „ons heil, waarop de H. Moeder Gods den tijdelijken „dood heeft ondergaan. Zij echter die den Vleeschgeworden „Zoon gebaard heeft, kon door de banden des doods niet „worden weêrhouden" [2]). Even zoo spreken Joannes Damascenus, Andreas Cretensis, Gregorius van Tours, Ildephonsus, Fulbertus, Petrus Damianus, Bernardus, zoo het Oosten [3]) en het Westen.

Met hoeveel blijdschap kunnen we nu staren op onze

---

1) ἄφθαρτον ναὸν noemen haar Cyrillus Alex., Orat. in Deiparam; Basilius Seleucensis en anderen.

2) Nec tamen mortis nexibus deprimi potuit qui filium de se genuit incarnatum. Benedictus XIV, de Festis. Part. II, § 114. De Kerk heeft echter de opneming der H. Maagd ook naar het ligchaam niet tot een leerstuk verheven. Het feest harer opneming is zoo oud dat de tijd wanneer het werd ingevoerd, niet meer is op te maken. In den beginne werd de dag van het overlijden der H. Maagd, en die van hare opneming afzonderlijk gevierd, maar sinds de zesde eeuw werden die feesten op denzelfden dag vereenigd gevierd. De H. Epiphanius, geboren omstreeks 310, geeft een bewijs van den in 't Oosten heerschenden eerbied voor Maria, als hij (Adv. Haeres. LXXVII, 11) er niet toe komen kan om te zeggen dat zij gestorven is. Schoon stelt Bossuet dat sterven voor. Hij vergelijkt het bij het afvallen van een eindelijk rijpe vrucht. Timotheus presbyter Hierosolymitanus zegt zelfs, dat „de boven alles onschuldige, en in alle opzigten heilige Maagd, door Hem die in haar gewoond had ten hemel is gevoerd en nog onsterfelijk is: ἄχρι τῆς δεῦρο ἀθανάτου διὰ τοῦ κατοικήσαντος ἐν αὐτῇ κ. τ. λ. *Magna Bibliotheca Patrum*. T. XIV, p. 847.

3) Zie 't Grieksche Menologium op den 15 Augustus. Nog in 1672 werd door de Gricksche synode te Jerusalem onder den Patriarch Dositheus het Calvinisme veroordeeld (Hard. Act. Com. T. XI, 171—272) en in 't hoofdstuk over de vereering der Heiligen verklaard, dat het onbevlekt ligchaam der Moeder Gods wel ten grave gebragt maar ten hemel opgenomen was.

aldus verheerlijkte Moeder. Ja onze Moeder! Ieder van die trekken, waarin zich haar beeld voor ons voltooit, zegt ons dat zij het waarlijk is. Want niemand is haar gelijk en boven allen is zij verheven! En toch is zij ons voorgegaan, toch is ieder van die gloriestralen, die heerlijkheden, waarom wij ons om harent wil verblijden, een trek van gelijkenis, die zij heeft met de uitverkorenen, dat is, zoo we hopen, met ons zelven. Zij is „het zegel van 's Heeren testament" [1]), zij toont ons „het doel der goddelijke raadsbesluiten" [2]), de volkomenste toepassing dier genade die ook ons eenmaal zal verheerlijken; en hare voorregten, hare hoogste voorregten, hare glorierijkste namen, wat zijn het? Wetten, alom heerschende wetten van Christus' niet eindigend rijk, die zich ja in haar bij uitstek en bovenal vervullen, maar die niettemin ook in ons hare vervulling erlangen. De kinderen kunnen niet anders dan gelijken op hunne moeder.

Ook wij worden door den H. Geest van de erfelijke schuld gezuiverd, en zoo de neiging ten kwade in ons overblijft, eens toch zal het geen strijd meer, eens zal het vrede zijn, zullen we niet meer zondigen, louter beminnen als Maria, en gelukkig zijn als zij [2]).

Maar indien we door de genade voorkomen worden,

---

1) σφράγισμα τῆς αὐτοῦ διαθήκης, τὸ πέρας τῶν αὐτοῦ βουλευμάτων. Ephraem Syrus, Oratio ad Dei Genitricem. Tom. III, p. 534.

2) Cum autem venerit quad perfectum est evacuabitur quod ex parte est. I Cor. XIII, 10.

Caritas — augebitur et implebitur, contemplata quod credebat et quod sperabat indepta. In qua plenitudine caritatis praeceptum illud implebitur: Diliges etc. Tunc erit justus sine ullo omnino peccato. Augustinus, de Perfectione justitiae hominis. 19. Tom. X. p. 174—175. Eene schoone beschrijving van ons geluk in den hemel geeft hij in 't laatste hoofdstuk van zijn *Civitas Dei*.

en het begin aan Gods zijde is: zoowel in ons als in Maria is een begin, dat hoe veel genade er mogt zijn voorafgegaan, het eigenlijk levensbeginsel en de wortel is onzer regtvaardiging; 't is het geloof van onze Moeder.

Van het geloof gaat de volmaking uit, waardoor wij dezelfde glorierijke namen verkrijgen, als die door Maria gedragen worden. Ook wij zijn dan kinderen des lichts, I. Thess. V, 5. Ook ons is het gegeven zonen Gods te worden, Joan. I, 12, kinderen des Vaders, Gal. IV, 6; tempels van den levenden God, I Cor. III, 16; II Cor. VI, 6, en tot eene verheerlijking onzer ziel te geraken, waardoor deze, als Maria, eene stad Gods, een Jerusalem wordt [1]) en, als zij, den naam van hemel dragen mag [2]). Ook zulk eene ziel is bruid Gods, bruid des Woords [3]), en niet alleen de Apostel stelt onze vereeniging met God als een huwelijk voor, maar Christus zelf noemt zich den bruidegom, Matth. IX, 15; Joan. III, 29. Eindelijk indien Maria koningin en priesteres is, als bijzonder deelend in Christus' priesterlijke en koninklijke zalving [4]), ook wij, die om de ontvangen zalving (*Chrisma*) Christenen heeten, zijn priesters en daardoor koningen, I Petr. II, 9; Apoc. XX, 6, [5]). Ja dat zij de woonplaats der H. Drievuldig-

---

1) Ambrosius in Psalm. CXVIII. Tom. I, p. 115 b. Het is die Katholiciteit, die maatschappelijkheid die in Maria zoo wonderbaar groot is, doch ook in den Christen gevonden wordt.

2) Sancti et justi recte coelum appellantur. August., de Civitate Dei. Lib. XX, c. 24. Tom. VII, p. 608.

3) Anima justi sponsa est verbi. Ambrosius in Psalm. CXVIII. Tom. I, p. 1035.

4) ἡ θυηπόλος νεᾶνις — χαῖρε μύρον — χαῖρε θυμίαμα. Joan. Damasc. Hom. II in Nativ. B. M. V. Tom. II, p. 855.

5) Sicut omnes Christianos dicimus propter mysticum Chrisma, sic omnes sacerdotes, quoniam membra sunt unius sacerdotis. August., de Civitate Dei. XX, 10. Tom. VII, p. 588.

heid wordt genoemd, is een trek van gelijkenis, die de geloovigen hebben met hunne Moeder. „De H. Drievuldigheid, zegt Augustinus, woont in de heiligen als in eenen tempel [1]), want de Vader en de Zoon komen bij hen verblijven, en de liefde van den H. Geest wordt uitgestort in hunne harten. Joan. XIV, 23; Rom. V, 5.

De weg dien wij van onze zijde naar die volmaking hebben te volgen, is maagd te zijn naar het voorbeeld van Maria; dat is het zinnelijke te verlaten, het op te offeren en door versterving in ons ligchaam te vervullen, wat aan het lijden van Christus ontbreekt. Col. I, 24.

Wederom zijn de middelen om ons der genade deelachtig te maken, eene aan deze scheiding van het ligchaam tegenovergestelde vereeniging van Geest en Stof. Want gelijk voor Maria, is voor ons het vleesch middel tot een innig huwelijk met God. De Zaligmaker zelf zegt: „Mijn „vleesch is waarlijk spijs, en mijn bloed is waarlijk drank, „wie mijn vleesch eet en mijn bloed drinkt, blijft in mij „en ik in hem. Gelijk de levende Vader mij gezonden „heeft en ik leef door den Vader, zoo zal ook hij die „mij eet door mij leven." Joan. VI [2]). In 't geheim der Eucharistie alzoo heeft het eigenlijk huwelijk met Christus plaats. Daar worden wij vleesch van zijn vleesch en gebeente van zijn gebeente. Eph. V, 30. Daar wordt de ziel, als Maria, bruid des Woords, „want die van de „ledematen des bruidegoms gespijsd en van zijn bloed ge-

---

1) In Joannem Tractatus LXXVI. Tom. III, pars 2. p. 696.

2) De vereeniging wordt hier voorgesteld als door spijziging verkregen, maar men denke aan de hoogst opmerkelijke analogie tusschen spijziging, spraak en generatie. — Over het onderscheid tusschen de vereeniging van Maria met Christus en de onze kan hier nog geen spraak zijn.

„drenkt worden, hun valt de huwelijksgemeenschap met „Hem ten deel" [1]). Daar wordt onze aanneming als die van Maria voltooid, worden we, als zij, zonen en dochters Gods, dewijl wij geheel vereenigd, wij gespijsd worden met dat vleesch en bloed, dat ons op nieuw heeft gebaard [2]); worden we, als Maria, Christusdragers, één met Hem in den bloede, één in het vleesch en daardoor deelachtig aan de goddelijke natuur [3]). Deze laatste woorden, aan den H. Petrus ontleend, worden ook door den H. Maximus op het geheim der Eucharistie toegepast, en zijne uitvoerige verklaring doet zien, met hoeveel regt de verheffing des Christens vergeleken wordt met die van Maria. „Dit Sakrament", zegt hij, „verandert hen die het waardig „ontvangen naar zijn eigen voorbeeld, en maakt hen in „alle opzigten, voor zoover het in den (eindigen) mensch „bereikbaar is, *door genade en mededeeling* aan Hem ge„lijk die goed is *als oorzaak;* zoodat ook zij door de ge„nade goden kunnen zijn en genoemd worden, omdat „de geheele God hen geheel van zich vervult en niets „in hen ledig laat van zijne tegenwoordigheid [4]).

---

1) οἱ τοινυν ἐσθιοντες τοῦ νυμφίου τὰ μέλη καὶ πινοντες αὐτοῦ τὸ αἷμα τῆς γαμικῆς αὐτοῦ τυγχανουσι κοινωνίας. Theodoretus, Reprehensio Anath. Cyr. XI.

2) Γέγονας υἱος — σιτούμενος τάς σάρκας καὶ τὸ αἷμα τὸ ἀναγεννῆσάν σε. Chrysostomus in Psalm. CXLIV, I Tom. V, p. 467.

3) χριστοφόροι, σύστομοι καὶ σύναιμοι τοῦ Χριστοῦ. ὅυτω κατὰ τὸν μακάριον Πέτρον, θείας κοινωνοὶ φύσεως γινόμεθα Cyrillus Hier. Catech. XXII, I. II, III. De H. Ignatius van Antiochië noemt de Ephesers: θεοφόροι καὶ ναυφόροι, χριστοφόροι, ἁγιοφόροι. Ad Eph. IX. Dat hij de Eucharistie bedoelt blijkt uit hetgeen hij hier zegt van de dwaling vergeleken met Ad Smyrnaeos VII.

4) In zijne mystieke beschouwing begint hij met het tempelgebouw en volgt de orde der liturgie. Aan de communie gekomen, zegt hij: Ὡς τέλος πάντων ἡ τοῦ μυστηρίου μετάδοσις γίνεται, μεταποιοῦσα

Maar hetzelfde wat ten opzigte van Maria is opgemerkt geldt ook van de geloovigen: hoe groot namelijk die genade, hoe innig die vereeniging met God in Christus zij, 's menschen persoonlijkheid, vrijheid en deugd gaat er niet in verloren. Onze voorbereiding en medewerking is voorwaarde, om aan de vruchten van dit Sakrament deelachtig te worden; want wie deze spijze onwaardig nuttigt, eet en drinkt zijn eigen oordeel [1]), en wie haar integendeel met de vereischte gesteldheid ontvangt, zal *leven* gelijk Christus leeft door den Vader [2]).

Hoedanig dat door Christus medegedeelde leven is, zien wij weder in Maria. Het is een *maagdelijk moederschap*, dat is, een heilig leven, een verlaten van deze zinnen-wereld, eene aansluiting aan Gods genade, die ons vruchten des heils doet voortbrengen. „Zij in ieder de „Geest van Maria, zoodat hij zich in God verblijde. Indien „er naar het vleesch slechts eene Moeder van Christus „is, toch is naar het geloof Christus de vrucht van allen. „Want iedere ziel ontvangt het woord Gods". Zoo spreken de Vaderen, zoo toont ons Ambrosius, hoe wij allen, als Maria, moeder moeten zijn, en naar de leer des Apostels Christus in ons zelven en in anderen moeten baren [3]). Maar dat bewerken van ons eigen heil of van 't heil van anderen, die vruchtbaarheid in goede werken, dat moeder-

---

πρὸς ἑαυτὴν καὶ ὁμοίους τῷ κατ' αἰτίαν ἀγαθῷ κατὰ χάριν καὶ μέθεξιν ἀποφαίνουσα τους ἀξίως μεταλαμβάνοντες, ἐν μηδενὶ αὐτοῦ λειπομένους κατὰ τὸ ἐφικτὸν ἀνθρώποις καὶ ἐνδεχόμενον· ὥστε καὶ αὐτους δύνασθαι εἶναι τε καὶ καλεῖσθαι κατὰ τὴν χαριν θεοὺς, διὰ τὸν αὐτοὺς ὅλως ἑαυτῷ πληρώσαντα ὅλον ὠεὸν, καὶ μηδὲν αὐτῶν τῆς αὐτοῦ παρουσίας κενὸν κατάλείψαντα. S. Maximus, de Eccles. Mystag. C. XXI. *Bibl. Patr.* XII, p. 430.

1) I Cor. XI. 29.

2) Joan. VI. 58.

3) Gal. IV. 19.

schap, met een woord, veronderstelt maagdelijkheid der ziel, dat is, reinheid, liefde Gods in ons, waardoor wij getrouw aan de genade ons van zonden onthouden. Dezelfde Ambrosius stelt dat, ter aangevoerde plaats, ook als voorwaarde. De ziel, zoo leert hij, is moeder van Christus, „indien ze nogthans onbevlekt en vrij van zondige gewoonten „de *zuiverheid* met ongerepte zedigheid bewaart" [1]). Maagd en moeder zijn is dus: *het zich aansluiten der eindige oorzaak aan de oneindige, dat is aan God, ten einde zij door Hem werke en haar gewrocht voortbrenge*, en in Maria werd slechts datgene op de bepaaldste wijze vervuld (gerealiseerd), wat ons de H. Ambrosius niet alleen, maar al de Vaderen als de *algemeene* en diepe levenswet des Christendoms leeren kennen [2]). Als Maria moeten we dus ook met Christus in 't vleesch vereenigd worden, om, naar dezelfde wijze van bemiddeling, der hoogste genade deelachtig te worden, om, als zij maagd en moeder te zijn; en vandaar dat de

---

[1]) Sit in singulis spiritus Mariae, ut exultet in Deo si secundum carnem una mater est Christi, secundum fidem tamen omnium fructus est Christus. Omnis enim anima accipit Dei verbum, si tamen immaculata et immunis a vitiis intemerato castimoniam pudore custodiat. Ambrosius in Lucam. Lib. II, 26. Tom. I, p. 1290. Datzelfde idee der Christelijke deugd leert hij in Psalm. XLVII, 11. Tom. I, p. 949 en op meer andere plaatsen. De H. Augustinus, die schijnt te spelen, omdat hij dezelfde orde weder in ieder deel ziet, vergelijkt soms het zuiver geloof bij die maagdelijkheid en de belijdenis bij de vruchtbaarheid of het moeder zijn. — Mon Dieu! à l'exemple de Marie, faites que je conçoive et que j'enfante, et que dois-je enfanter, sinon Jesus-Christ? Bossuet. Élevations sur les mystères; l'annonciation.

[2]) Daarom ook, omdat de algemeenste wet der deugd: zich aan God geven om door God vrucht te doen, in haar zulk eene realiteit is, strekt zij ten voorbeeld van alle deugd. Talis fuit Maria ut ejus unius vita omnium sit disciplina. Ambrosius, de Virginibus. Lib. II, c. II, 15.

Apostel, die zoo uitdrukkelijk leert, dat onze vereeniging met Christus een huwelijk is [1]), tevens verlangt, dat de geloovigen „zuivere maagd" zijn, en hen ter zelfde plaatse met Eva, alzoo middellijk met Maria als tweede Eva vergelijkt [2]).

Het gezegde wordt niet weinig daardoor bevestigd, dat de Vaderen hén bijzonder op Maria, als hun voorbeeld hoe zij Christus moeten navolgen, verwijzen, die de wet des Christendoms volmaakter willen naleven [3]), en door den eigenlijk gezegden maagdelijken staat te omhelzen, zich inniger met Christus willen vereenigen, ten einde door Hem geheiligd te worden en vruchten van onsterfelijk heil voort te brengen. Van hen bijzonder is Hij bruidegom [4]),

---

1) Kan hij 't nadrukkelijker doen, dan wanneer hij I Cor. VI, 15, 16, 17 vermaant, dat men *de ledematen van Christus* niet make *tot ledematen* eener zich veil gevende vrouw? Als hij terzelfde plaatse het onderscheid daarin stelt, dat men door vereeniging in 't zondige vleesch slechts één ligchaam wordt, terwijl men door zijne ledematen met die van Christus te vereenigen, één geest wordt? Hoe zou de Apostel ooit op het denkbeeld van *zulk eene vergelijking geraken* en *zulke woorden* gebruiken, indien niet het Christendom eene ontzettende, onze begrippen te bovengaande synthese was van geest en stof? Men heeft dat alles verklaard door figuur, door poësie, maar daaruit moest volgen, hetgeen er gevolgd is: dat men het ook voor poësie verklaarde, dat het *Woord* is *vleesch* geworden.

2) II Cor. XI, 2, 3. Dat hij daar van de maagd Eva spreekt, en zijne vrees te kennen geeft, dat de Corinthers, welke hij als zuivere bruid aan Christus geven wil, weder als die Eva zullen verleid worden, verwijst ons op de geheele economie van de bovennatuurlijke godsdienst, en een van beide: óf het Christendom is, in plaats van de hoogste orde, en dus de hoogste realiteit, slechts eene abstractie, een herschenschim — óf reeds deze schriftuurplaats alleen bevestigt al wat ik van de H. Maagd, naar de leer der Vaderen, beweer.

3) Matth. XIX, 12; I Cor. VII, 25; Apoc. XIV, 4. — Ex optima quaque natura, natura maxime cernitur. Cicero.

4) Dominus vester et caput Christus est ad instar et vicem masculi. Cyprianus, de habitu virginum. Ed. B. Mauri. p. 180.

en hunne vruchtbaarheid is verre boven die van echtgenooten verheven [1]).

En indien de deugd in 't algemeen haar maagdelijkheid en haar moederschap volmaakt door vereeniging met Christus in de Eucharistie, doel en middel tevens van alle volmaking: hoewel te meer moeten zij, die zich geheel aan God geschonken en den eigenlijken maagdelijken staat gekozen hebben, in dat groot huwelijksgeheim doel en middel vinden voor hun Gode alleen toegewijd leven! Het is „ter eer van 's Heeren vleesch", zegt de groote leerling van den H. Joannes, dat zij de zuiverheid bewaren [2]). Zulk een staat is zijner meer waardig, meer geschikte bemiddeling voor zijne genade; immers, „in „eene maagd heeft Christus gevonden wat Hij *het zijne* „wilde maken, en hetgeen Hij, Heer aller dingen, wilde „aannemen. Door eenen man en eene vrouw is het vleesch „uit het Paradijs geworpen, door eene maagd is het met „God vereenigd" [3]).

Dan allen die godvruchtig in Christus willen leven, zullen vervolging lijden [4]). Er is voor den nu eenmaal zondigen mensch geen andere weg dan de door Christus aangewezene, dan die des lijdens. Wij moeten het kruis opnemen en Hem volgen [5]), Hem volgen naar de schandplaats, en ten einde niet te bezwijken daar het oog ge-

---

1) Augustinus, Epist. CL, Tom. II, p. 517.

2) *εἴ τις δύναται ἐν ἁγνείᾳ μένειν εἰς τιμὴν τοῦ κυρίου τῆς σαρκος, ἐν ἀκαυχησίᾳ μενέτω.* Ignat. Ep. ad Polycarpum, V.

3) Itaque in virgine Christus reperit, quod suum esse vellet, quod sibi omnium Dominus adsumeret. Per virum autem et mulierem caro ejecta de paradiso, per virginem juncta est Deo. Ambrosius, Epist. LXIII, 33. Tom. II, p. 1030.

4) II Tim. III, 12.

5) Matth. X, 38, en op meer plaatsen.

vestigd houden op den grondvester en voltrekker van ons geloof [1]). Maar wie is daar weder ons voorbeeld? Wie heeft gestaan onder zijn kruis? heeft naar 't bekende woord van Hiëronymus meer dan een martelaar [2]) voor en door en met Hem geleden? — De Moedermaagd! Zij staart daar op haren gekruisten Zoon! Niemand kan die smarten beschrijven, maar niemand ook kan de waarheden zeggen die daar leven, daar schitteren in het uur der duisternis, ons in Maria toonend hoe we ons lijden met het offer van Christus moeten vereenigen.

Eindelijk ook wij, zoo we deel nemen in Christus' lijden en met Hem sterven, zullen deel hebben aan zijne verrijzenis [3]). En daar die vereeniging van ons lijden met het zijne, onze deelneming in zijn offer bijzonder plaats heeft in 't geheim der Eucharistie [4]), wij daarin zijn leven ontvangen [5]), zoo is ook in dat geheim de hoogste toepassing van 't beginsel der verrijzenis. De Zaligmaker zelf zegt ons: „Wie mijn vleesch eet en mijn bloed drinkt „heeft het eeuwige leven en ik zal hem opwekken ten „jongsten dage" [6]). Van daar dat ten allen tijde aan de Eucharistie deze levendmakende kracht is toegeschreven en zij geëerd geworden als „onderpand der verrijzenis". Den H. Ignatius van Antiochië hooren we de Ephesers vermanen, „dat zij te zamen komende in een geloof en „in een Christus, *die* [waarlijk] *naar het vleesch uit het „geslacht van David, Zoon des menschen* en *Zoon Gods*

1) Hebr. XII, 2; XIII, 13.

2) Hieronymus ad Paulinum; Ildephonsus, Sermo de Assumptione B. M. V. *Bibl. Pat.* Tom. IX, p. 155.

3) Rom. VI, 8.

4) I Cor. X, 16; XI, 23—26.

5) Joan. VI, 58.

6) Joan. VI, 55.

„*is*, aan den bisschop en de priesterschap gehoorzamen, „*één brood* met hem brekend *dat het geneesmiddel is ter* „*onsterfelijkheid*, en *het behoedmiddel dat wij niet sterven* „*maar altijd leven in Jesus Christus*" [1]). De H. Irenaeus,

---

1) ὃς ἐστιν φάρμακον ἀθανασίας, ἀντίδοτος τοῦ μὴ ἀποθανεῖν, ἀλλα ζῆν ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ διὰ παντός. Ignat. Epist. ad Ephes. XX.

Neander, in zijne *Geschichte der Christlichen Religion*, Zweite Ausg., B. II, S. 1117, haalt deze woorden van Ignatius ten voorbeeld aan, hoe men, aan het uiterlijke zich hechtend, even gelijk men aan den doop eene „*magische* uitwissching der zonde" toeschreef, zoo ook door middel van het vleesch aan Christus meende deel te nemen, en daarom te zullen verrijzen. Het wonderbare of de bovennatuurlijke kracht in de Sakramenten, wordt dus door Neander ontkend en, wat ondragelijk is, de groote leerling van den Apostel der liefde, een Ignatius, in wiens brieven men de verhevenheid van zijnen meester herkent, de martelaar, die in zich de stem verneemt „kom tot den Vader!" en slechts verlangt te sterven, om in den hemel volkomen mensch te zijn — hij hecht zich aan 't uiterlijke! ja, hij is zoo diep verzinnelijkt, dat hij de grootste waarheden des geloofs misduidt! — Hetgeen Ignatius terzelfde plaatse zegt, en met voordacht zegt van de *vleeschwording* des Zoons, dát is de groote *zinnelijkheid* en *uiterlijkheid*, waaraan hij getrouw blijft, en welke hij zoo dikwijls en zoo nadrukkelijk tegen de ketters van zijnen tijd bevestigt. Deze zinnelijkheid van het Woord des Vaders ziet hij met alles in verband: met de maagdelijkheid van Maria, met het kerkelijk gezag, met het coelibaat, met de Eucharistie en de Sakramenten, de verrijzenis; want dat alles hangt zamen. Op het Protestantisme is zeer toepasselijk, wat hij zegt van de Christus verloochenende sekten van zijnen tijd: „Zij onthouden zich van de Eucharistie en het gebed, omdat zij „niet erkennen, dat de Eucharistie *het vleesch* is van onzen Ver„losser Jesus Christus, hetwelk geleden heeft voor onze zonden, „en hetwelk de Vader in zijne goedheid heeft opgewekt. *Zij der„halve, die de gave Gods tegenspreken, sterven twistende weg.* Het „zou hun zoo goed zijn te beminnen! opdat zij ook zouden ver„rijzen." *Ad Smyrnaeos*, VII. Treffende woorden! Schijnen ze niet van de Protestanten gezegd? Het onderscheid is slechts, dat de gnostieke sekten, waarvan Ignatius spreekt, uitgaan van de verloochening van Christus, om de Eucharistie te loochenen en contemplatie in de plaats te stellen voor het gebed, terwijl het Pro-

na eene zeer diepzinnige opmerking te hebben gemaakt, hoe het koorn, tot ons gebruik bereid, door het woord Gods het ligchaam en bloed van Christus wordt, besluit: „zoo zullen ook onze ligchamen daarmede gevoed, na ze „in de aarde gelegd en daarin ontbonden zijn te hun „eigen tijde verrijzen" [1]). En over de mededeeling van het hooger leven in de Eucharistie sprekend, zegt Clemens Alexandrinus: „en dat is het ligchaam en bloed van Jesus „drinken: deelhebben aan zijne verrijzenis" [2]).

---

testantisme, andersom, van de verloochening der Eucharistie en de contemplatie van het quiestistiesch gelooven is uitgegaan, om Christus te verloochenen. Maar even als die eerste sekten vergaan zij in twist, omdat zij de Eucharistie, dat Sakrament der eenheid, loochenen. O! daarin alleen vindt het menschdom zijn laatste doel. Al die deze *realiteit* verwerpen, kunnen zich niet onthouden er eene andere te zoeken, en vallen dan noodzakelijk in de uiterste oppositie met elkander. Ach dat zij beminden! Dát is het wat zij niet doen. Zij kennen de liefde niet, daarom kennen zij noch leven, noch verscheidenheid, noch objectiviteit, noch maatschappij — maar abstractie, niet anders dan eentoonige abstractie, dan subjectiviteit. Het innig verband, dat in Paulus en in de geheele Schriftuur tusschen het *objectieve dogma* en de *praktijk* voorkomt, is voor hen een aanleiding, om alles door subjectieve gesteldheid te verklaren, en die objectiviteit der hoogste waarheden te loochenen. Wie zal zich verwonderen, dat de heer Scholten de Katholieken verwijt, den H. Geest te verheffen ten koste van den Zoon. Ik begrijp dat volkomen.

1) οὕτως καὶ τὰ ἡμέτερα σώματα ἐξ αὐτῆς τρεφόμενα καὶ τεθέντα εἰς τὴν γῆν καὶ διαλυθέντα ἐν αὐτῇ ἀναστήσεται ἐν τῷ ἰδίῳ καιρῷ, τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ τὴν ἔγερσιν αὐτοῖς χαριζομένου κ. τ. λ. Irenaeus ad. Haer. Lib. V, c. II, 3. Op eene andere plaats, Lib. IV, c. XVIII, 4, 5, zegt hij, dat zij, die aan de Godheid van Christus en aan de verrijzenis niet gelooven, de Eucharistie niet kunnen opdragen, terwijl de Katholieke leer geheel overeenstemt. „Onze ligchamen, de Eucharistie „ontvangende, zijn niet bederfelijk meer, daar zij de hoop hebben „der verrijzenis."

2) καὶ τοῦτ' ἔστιν πιεῖν τὸ αἷμα τοῦ Ἰησου, τῆς κυριακῆς μεταλαβεῖν ἀφθαρσίας. Clemens Alex. Paedagogus, Lib. II, c. II.

Het is genoeg om te doen zien waaraan bijzonder onze verrijzenis wordt toegeschreven [1]: aan de levendmakende kracht van Christus' vleesch [2], en dus aan hetzelfde middel als waaraan Maria's verrijzenis wordt toegeschreven. Indien de Zoon Gods gekomen is in het vleesch, zijn offer heeft voltrokken in het vleesch, en zelfs verrezen is in het vleesch, ten einde zijne verdienste op ons toe te passen [3]; indien dus de orde der verlossing, geheel in overeenstemming met onze natuur, het zinnelijke steeds ter bemiddeling van het geestelijke doet dienen [4], dan is het wel hoogst ordelijk dat de Zoon Gods uit een heilige maagd een heilig ligchaam aanneemt [5], en haar het bederf des doods niet laat ondergaan [6]. Maar dan ook hebben wij in Maria het voorbeeld van ons toekomend geluk en de bevestiging van de woorden des Zaligmakers, dat

---

1) Ik heb geen polemiesch doel, en haal daarom niet die menigte van plaatsen aan, die ik zou kunnen. Het nadrukkelijkste, mijns wetens, is hetgeen door Cyrillus in Joh. Lib. X, c. 13, gezegd wordt. De Protestanten moeten dat wel vreeselijk zinnelijk vinden. Intusschen kon men van Cyrillus, die de vereeniging van Godheid en menschheid in een persoon zoo krachtig tegen Nestorius verdedigde, het wel niet anders verwachten.

2) Zie ook Cyrillus. Anathema XI. Theophylactus in Luc. c. VII.

3) Rom. IV, 25.

4) Hoc schoon zegt de H. Chrysostomus, sprekende van den doop en de Eucharistie: „Indien gij onligchamelijk waart, zou Hij „(Christus) u die onligchamelijke gaven zonder omkleedsel hebben „gegeven, maar omdat de ziel met een ligchaam is vereenigd, „geeft Hij u het geestelijke in het zinnelijke. „εἰ μὲν γὰρ ἀσώματος εἶ, γυμνὰ ἂν αὐτά σοι τὰ ἀσώματα παρέδωκε δῶρα, ἐπεὶ δὲ σώματι συμπέπλεκται ἡ ψυχὴ, ἐν αἰσθητοῖς τὰ νοητα σοι παραδίδωσι. Chrys. in Matth. Hom. LXXXII, 4.

5) ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἄσαρκος ὤν, ἐνεδύσατο τὴν ἁγίαν σάρκα ἐκ τῆς ἁγίας παρθένου. Hippolytus, de Antichristo, IV.

6) ἀλλ' οὐδε ἡ σάρξ σου εἶδε διαφθοράν. Joannes Damascenus, Hom. I in dormitione B. M. V. XII.

Hij dengene zal opwekken ten jongsten dage, die eet van zijn vleesch en drinkt van zijn bloed.

Er is in al die waarheden zulk een zamenhang, dat de eene de andere doet begrijpen, de eene de andere bevestigt, en de vergelijking derzelve te gelijk de orde van de godsdienst meer zigtbaar maakt, en de grootheid van Maria meer doet blijken. Ik meen dat nu bijzonder te moeten opmerken, nu wij de gelijkenis van Maria met de Kerk hebben na te gaan. Dat zij de allermaatschappelijkste persoon is dien God heeft geschapen: dat ieder geloovige op haar gelijkt: dat eindelijk de geheele Kerk op haar gelijkt: zijn drie stellingen van zoo diepe waarheid en met elkander in zoo naauw verband, dat uit ieder derzelve de beide andere met noodzakelijkheid volgen, en van daar dat het Hooglied, 'twelk steeds van Christus' huwlijksgeheim wordt verstaan, door de Vaderen, beurteling op Maria, op de Kerk en op de minnende ziel wordt toegepast. Zoo, bijvoorbeeld, wordt de kus der liefde, Hooglied II, 1, door den H. Ambrosius verstaan van Christus' vereeniging in de Eucharistie met de geheele Kerk, met den bijzonderen geloovige [1]) en weder van Zijne vereeniging met Maria [2]). Maar hoezeer het een het andere bevestige, het krachtigst bewijs van Maria's grootheid ligt toch in de gelijkenis der Kerk op haar, als op het hoogste punt van 's werelds vereeniging met Christus. Dat het rijk der hemelen, dat de Kerk door Christus' bloed gekocht en gesticht, dat die verheerlijking in hemel en op aarde Hem van den Vader geschonken, in Maria als in één

---

[1]) Ambrosius, de Sacramentis. Lib. II, c. II.
[2]) Idem, Epistola XLII. 18.

beeld, in één levenden spiegel, in één brandpunt is zaamgevat. O dat is eene grootheid, een majesteit, eene glorie die niet is uit te drukken, en die daarom hare vereering steeds moet doen toenemen.

Ik kan het slechts aanwijzen.

We hebben den H. Augustinus hooren zeggen, dat Maria uit Christus geboren is, en in haar het werk zijner genade, het gewrocht gezien der liefde van den H. Geest. Wat is de Kerk anders dan het onbegrijpelijk kunstwerk dier Liefde? Waarlijk ook zij is uit Christus geboren! Gelijk in den beginne uit den slapenden Adam Eva ontstond, zoo is bij 't herstel der orde, uit den tweeden Adam, die den doodslaap was ingegaan aan het kruis, de tweede Eva, de Kerk ontstaan, want van dat offer ging de H. Geest uit [1]). Geen anderen oorsprong heeft Maria, heeft zij, die steeds als tweede Eva en ware Moeder der levenden begroet wordt [2]).

Maar door de genade gaat de menschelijke vrijheid, daad en persoonlijkheid niet verloren, en gelijk Maria heeft ook de Kerk een eigen *begin*. Christus is de eenige grondslag, I Cor. III, 11; doch dat is de *objectieve* verlossing, die volstrekt niets zoude baten, en geene verlossing meer zijn, indien zij niet *subjectief* werd, niet ook de mensch tot grondslag maakte; en zoo dan is Christus de grondslag, maar ook de profeten en Apostelen zijn het,

---

[1]) Methodius, Convivium decem virginum, Orat. III, Zie Möhler's patrologie 1691. Het laat zich begrijpen dat, als Methodius in de tweede eeuw zoo spreekt, deze analogie bij de latere Vaderen telkens voorkomt.

[2]) Zoo Justinus, Irenaeus, Tertulliaan en de menigte der volgende Vaderen. Eerst in de tweede beschouwing over Maria's deugd en daad, zullen wij dat nader zien.

Eph. II, 20; is Christus de rotssteen, I Cor. X, 4, maar ook Petrus is de rotssteen waarop de Kerk staat, en waardoor de godgewijde geschiedenis gedragen wordt, Matth. XVI, 18, Hij is dat bijzonder door 't geloof van hem verkondigd. Van Petrus' belijdenis: „Gij zijt de Zoon van den levenden God", zegt de verheven Hilarius: „Dat geloof is de grondslag der Kerk; door dat geloof „zijn de poorten der hel tegen haar onvermogend; dat „geloof heeft de sleutelen des hemels; dat geloof is het „waardoor al wat het bindt of ontbindt op aarde ook in „den hemel gebonden en ontbonden is" [1]). En dewijl de oudvader door dat geloof eene genade verstaat, die inderdaad des menschen is geworden, zoodat het een *eigen* menschelijke toestemming is, zonder welke niet waarlijk in den mensch begin en grondslag zoude zijn, schrijft hij op eene andere plaats dat alles aan Petrus toe wat hij in de aangevoerde woorden aan het geloof had toegeschreven [2]). Want eenmaal aangenomen, dat — gelijk wij het zoo bijzonder in Maria zien — de mensch door de genade van Christus waarlijk vrij gelooft en medewerkt in de verlossing, dan is het Christendom eene historie, eene zeer bepaalde historie, eene bij uitstek zigtbare eenheid of maatschappij, aan welker hoofd Christus' Stedehouder eeuw in eeuw uit de onfeilbare waarheid verkondigt.

---

1) Haec fides Ecclesiae fundamentum est; per hanc fidem infirmae adversus eam sunt portae inferorum; haec fides regni caelestis habet claves; haec fides quae in terris solverit aut ligaverit, et ligata sunt in caelis et soluta. Hilarius de Trinitate, Lib. IV, p. 121. Ed. Gillot.

2) O beatus coeli janitor, cujus arbitrio claves aeterni aditus traduntur, cujus terrestre judicium praejudicata autoritas sit in coelo; ut quae in terris ligata sint aut soluta, statuti ejusdem conditionem obtineant et in coelo. In Matth., Canon XV, p. 573.

Zij derhalve dat geloof 'twelk de grond was van Maria's deugd, en in de zuiverste liefde ontvlamd, den Verlosser der wereld deed ontvangen, een ontzettend, een onze gedachte te bovengaand en wonderbaar geloof: wel wonderbaar ook, en niet uit Adam's vleesch en bloed is dat onwankelbaar, dat onfeilbaar geloof der Kerk, dat de wereld overwint, steeds door de liefde volmaakt is, en onophoudelijk den Verlosser doet geboren worden.

Ook van dat geloof gaat die heiligheid, die verheffing der Kerk uit, die haar de glorierijke namen van Maria dragen doet, haar maakt tot Koningin, tot heilig Jerusalem, tot stad Gods, tot hemel, tempel, tabernakel van God, dochter van God, bruid van God, bruid van Christus, zuster en moeder van Christus, woonplaats der H. Drievuldigheid, één rijk van den Vader, den Zoon en den H. Geest [1]).

---

1) Naar den 44sten psalm leert Justinus (dialogus cum Tryphone p. 287. Ed. Petar.), dat de Kerk, die koningin en dochter van God, bruid en echtgenoot van Christus is. Naar denzelfden psalm noemt Chrysostomus haar dochter van God, omdat Hij haar door den doop heeft herboren, en bruid van God, omdat Hij haar heeft gehuwd. Christus, zoo leert de oudvader, is haar bruidegom, Joan. III, 29. Matth. XII, 2, en zij is zijne zuivere bruid, II Cor. XI, 2. Chryst. in psalm. XLIV, Tom. V, p. 177—178. Augustinus noemt haar echtgenoot van Christus, omdat zij in één vleesch met Hem vereenigd is naar Eph. V, 32, en niettemin zijne zuster, dewijl wij tot zonen Gods worden aangenomen, naar I Joan. III, 2. Contra Faustum Lib. XXII, Tom. VIII, p. 384. Zij is zijne Zuster uit kracht van zijn bloed. In Joan. Tract. LVII, 4. Tom. III, p. 659. Zij is het huis of de woonplaats der H. Drievuldigheid. Enchiridion Tom. VI, p. 217—218. Hetzelfde had Ambrosius gezegd in Psalm. LXI, Tom. I, p. 958. 't Is alles overbekend, gelijk ook de overige aangevoerde, en honderd andere symbolieke namen van *ark*, *berg Gods*, *akker*, *stad Gods*, *burgt Gods*, enz., die beurtelings aan de Kerk en aan Maria gegeven worden.

En hoe ontwikkelt zich dat geloofsleven? Hoe wordt het menschdom opgevoerd tot die hoogte, dat de Kerk een levende tempel is van den levenden God? — Gelijk Maria; dat is, door tweederlei tegen elkander overstaande middelen. Ter zelfverbetering leert de Kerk boete, zelfkastijding, armoede, onthouding en in 't geheel versterving en scheiding van de zinnen, ten einde de ziel tot maagdelijkheid te verheffen. In de eerdienst daarentegen vordert zij wel, dat wij door heldhaftig geloof Hem zullen aanbidden dien wij niet aanschouwen, maar er heeft toch een tegenovergestelde vereening van geest en stof plaats in de Sakramenten, en de zinnen worden aangewend om ons boven de zinnen op te voeren [1]). Het is daar het bruiloftsfeest van den Zoon des eeuwigen Konings, Matth. XXII, 2, waarop het water der schepping verandert in den wijn der genade, Joan. II, 9 [2]), waar de woorden des apostels,

1) Het is bij de Protestanten juist anders-om. Ter zelfverbetering is geen boete, geen vaste, enz. noodig; het huwelijk zelfs kan ontbonden worden, en het monniksleven is voor de ouderwetsche Protestanten iets afschuwelijks, voor de nieuwerwetsche iets zeer doms en belagchelijks. Integendeel in de eerdienst mag niets zinnelijks geduld worden, en het kruisteeken zelf is er eene ergernis! De Pantheïsten beweren dat de verkeerde wereld de regte wereld is: men herkent die leer in het Protestantisme. Maar welk een afval dat is van 't Christendom, blijkt uit hetgeen de Protestanten er van hebben overgehouden, dewijl dit niet alleen met hunne leering strijdt, maar er nog strijdiger meê geworden is door de poging om het er meê overeen te brengen. Tot heden toe worden sprakelooze kinderen in de Kerk opgenomen door eene *zinnelijke* afwassching, waar ze noch van weten noch begrijpen kunnen. Welk eene dwaasheid! En de hoogste akt van godsdienst gebeurt door middel van eten van gewoon brood! Grooter uiterlijkheid is niet te bedenken; en wel blind is hij, die niet ziet, dat de doop en het avondmaal van het Protestantisme volstrekt niet afkomstig zijn, en heenwijzen naar een geheel andere orde van ideën, dan in 't Protestantisme gevonden wordt.

2) Het is niet zonder beteekenis dat Christus zijn eerste wonder

door Epiphanius van Maria uitgelegd, zich in de Kerk vervullen, het twee worden in één vleesch en het groote huwelijksgeheim zich voltrekt. Eph. V, 29—32.

Ja, het altaar is de troon des Lams, dat alles verlicht, Apoc. XXI, 23, en waardoor alleen de geheele Katholieke Kerk begrijpelijk wordt; het altaar is de bruiloftskoets van het Lam en zijne heilige Bruid, Apoc. XIX, 7 [1]); op het altaar, leert Augustinus, is die Christus, die eigenlijke rots, waaruit het water des levens ons toevloeit in 's werelds dorre woestijn [2]). Daar derhalve wordt het geloof, 'twelk Petrus (de van Christus gestelde rots) verkondigt, volmaakt in de liefde, in eene gemeenschap met

---

verrigt bij 't vieren van een huwelijk, 'twelk de analogie is der natuur met onze bovennatuurlijke vereeniging in Hem. Aan hetgeen een mensch doet erkent men dat hij *rede* bezit: maar Christus vereenigt in zich de menschelijke *rede* met de *oneindige* waarheid. Hij is het Woord des Vaders en zijne daden kunnen derhalve niet bloot door *rede* uitgelegd worden, maar hebben, als de Vaders leeren, noodwendig hooger en geheimvolle beteekenis.

1) De H. Joannes beschrijft den hemel naar de orde en het voorbeeld dat de Kerk op aarde hem aanbiedt, en de hemel is ook niet anders dan de verheerlijkte Kerk. Zie Clemens Alexandrinus, Hom. IV, p. 500. Ed. Sylburg.

2) Bibebant enim de spiritali sequente petra, petra autem erat Christus. Videte ergo, fide manente, signa variata. Ibi petra erat Christus, *nobis Christus quod in altare Dei ponitur;* et illi pro magno sacramento ejusdem Christi bibebant aquam profluentem de petra, nos quid bibamus *norunt fideles*. Augustinus, in Johannem Tract. XLV, 9. Tom. III, pars II, p. 598. Hij bedoelt de Eucharistie. Aan de catechumenen werd het geheim, onder de teekenen van brood en wijn verborgen, nog niet medegedeeld.

Ambrosius zegt hetzelfde nog bepaalder: Non immobilis petra quae populum sequebatur. Et tu bibe, ut te Christus sequatur. Vide mysterium. Moyses, hoc est propheta: virga, hoc est verbum Dei. Sacerdos verbo Dei tangit petram, et fluit aqua et bibit populus Dei. Tangit ergo sacerdos, redundat aqua in calice, salit in vitam aeternam, et bibit populus Dei qui Dei gratiam consecutus est. Ambrosius, de Sacramentis. Lib. V, c. 1, 3.

Christus als die der Moedermaagd, en dientengevolge eene heiligheid in de Kerk onderhouden en voortgebragt, die weder de nabootsing is van Maria's deugd.

't Is waar, al die hoedanigheden waarom de Kerk dezelfde groote namen als Maria draagt, verkrijgen in 't geheim der Eucharistie hare volmaking [1]); doch het bijzonderst harer vereeniging met God is toch, dat zij door Hem vruchtbaar gemaakt, Maagd en Moeder wordt.

Want ook de Kerk is *Maagd* en *Moeder*. Reeds Isaias verkondigt dat maagdelijk moederschap der Kerk, en wijst zoo duidelijk op Maria, dat het door Epiphanius van de H. Maagd wordt uitgelegd, terwijl anderen het van de Kerk verstaan: „Voordat zij wee gevoelde heeft „zij gebaard, voordat hare weeën kwamen baarde zij een „jongske. — Zal Ik, die anderen vruchtbaar maak, ook „zelf niet voortbrengen, spreekt de Heer", Is. LXVI, 7, 9 [2]); en wanneer de profeet als het groote teeken der

---

1) De Zaligmaker had, Joan. VI, gezegd: dat wie zijn vleesch eet en zijn bloed drinkt door Hem leven zal gelijk Hij leeft door den Vader. Met andere woorden zegt Hij hetzelfde bij Joan. XVIII. Want na zijne leerlingen werkelijk gespijsd te hebben met zijn vleesch en bloed, en gereed het offer op te dragen waaraan Hij hun had deel gegeven, bidt Hij de vruchten, die Hij er door verdienen moest, en die aan de zijnen volgens de straks gemaakte instelling moesten toekomen, van zijnen hemelschen Vader af. Het onderscheid is, dat Hij nu niet van den bijzonderen geloovige, maar van de geheele Kerk spreekt, en zich dien ten gevolge niet bepaalt bij de onzigtbare vereeniging met Hem, maar ook de openbare voor de geheele wereld zigtbare vereeniging of Kerk ten voorwerp neemt van zijn gebed.

2) Epiphanius, adv. Haeres. Lib. I, Tom. II. Ed. Petav. Tom. I. p. 145. De geleerde Petavius schijnt er niet over te vreden, dat Epiphanius dit van Maria verstaat. Er is aan den grooten man iets menschelijks overkomen. Het lijdt geen twijfel dat in de eerste plaats de Kerk is bedoeld, maar het is niet mogelijk zoo de Kerk

verlossing opgeeft, dat eene maagd zal baren, VII, 14, dan moet *noodzakelijk* in dat begin de aard der geheele orde reeds liggen opgesloten, die zich uit dat begin zal ontwikkelen. Ook de Apostel toont het ons aan. De Kerk, leert hij, is „heilig en onbevlekt", Eph. V, 27; en dat hij die heerlijkheid als eene maagdelijkheid beschouwt, blijkt uit zijn vroeger aangehaalde woorden tot de Corinthers, die hij als zuivere bruid aan Christus wil schenken, en met de maagd Eva vergelijkt. Dan niet alleen noemt hij die maagdelijke Kerk „Moeder", Gal. IV, 26, maar schrijft, in zich, aan het apostoliesch gezag eene ouderlijke magt en liefde, een ouderlijk voortbrengen of baren toe, I Cor. IV, 15, Gal. IV, 19 [1]). Duidelijker nog doet hij 't *maagdelijk moederschap* der Kerk uitkomen, als hij, na haar „het van boven gedaalde vrije Jerusalem, „onze Moeder" te hebben genoemd, aldus vervolgt: „Want er staat geschreven: verheug u „onvruchtbare, die niet hebt gebaard, stort uwe blijdschap „uit, en juich gij, die geen barensweeën hebt, want vele „kinderen heeft de verlatene, meer dan degene, die den „man heeft." Gal. IV, 27. Daar wordt, naar de uitlegging van Augustinus, de Kerk tegenovergesteld aan de Synagoog en de gewone maatschappij van andere volken. Zij is namelijk zonder *eindige wet*, zonder *aardschen koning*, en naar de natuur kan zij geen kinderen voortbrengen; maar zij is gehuwd met Christus, en terwijl ze naar de natuur onvruchtbaar is, wordt zij boven alle andere maatschappijen

---

te karakteriseren, zonder tevens Maria aan te wijzen, en de eene verklaring sluit zoo weinig de andere uit, dat integendeel de eene de andere bevestigt.

[1]) Dat de Kerk moeder is en baart, gelijk de Apostel leert, is een zeer groot bewijs voor 't kerkelijk gezag. De Christen wordt dus niet uit het bijbellezen geboren, maar uit de Kerk.

vruchtbaar door de genade [1]). Dat is afgebeeld in Sara, die in haar ouderdom baarde, en door denzelfden Augustinus ook moeder der levenden wordt genoemd [2]), in Anna, de moeder van Samuel, enz. Maar bijzonder is het tot eene werkelijkheid geworden in Maria. De Schriftuur zelve wijst ons, door het voorbeeld dezer naar de natuur onvruchtbare vrouwen, op de Moeder Gods. Immers de laatste dezer begenadigde dochters van Israel, welke slechts door bijzondere tusschenkomst van God vruchtbaar zijn, is de moeder des voorloopers, is Elisabeth, die in haren ouderdom ontvangt; en hare wonderbare ontvangenis wordt niet enkel tot bevestigend, maar gelijk dat gewoon is in de Schriftuur, tot tevens zinrijk, tot tevens afbeeldend teeken aan Maria gegeven, Luc. I, 36. Eerst zij die in den volsten zin geenen man heeft, geene barensweeën ondervindt, is vruchtbaar door God, is vervulling van die afbeeldsels en volkomen type der Kerk, die ook door de Oudvaderen steeds maagd en moeder genoemd wordt.

De H. Hippolytus, de vrouw in de Apocalyps, XII, welke zoo dikwijls als beeldtenis van Maria wordt voorgesteld, als beeldtenis der Kerk verklarende, zegt ons, dat zij ten allen tijde den Godmensch Christus baart [3]). Hoe zou dat mogelijk zijn indien die Kerk niet maagd was, niet door God alleen bevrucht werd? Clemens Alexandrinus geeft ons de nadere verklaring. Geen melk, zoo drukt hij zich met eene zinspeling uit, wordt van de moederkerk gegeven, maar het Woord des Vaders

---

1) Augustinus in Psalm. LVIII sermo I, 11. Tom. IV, p. 564.

2) Idem in Psalm. CXIII, 8. Tom. IV, p. 1254.

3) τὸν ἄῤῥενα καὶ τέλειον Χριστὸν παῖδα Θεοῦ, Θεὸν καὶ ἄνθρωπον καταγγελλόμενον ἀεὶ τίκτουσα ἡ ἐκκλεσια διδάσκει πάντα τὰ ἔθνη Hippolytus de Antichristo. LXI.

zelf is geestelijk voedsel. „O geheimvol wonder", dus gaat hij voort, „er is maar één Vader aller dingen, er „is maar één Woord aller dingen, en ook de H. Geest „is één en dezelfde overal. Dan ook maar ééne alleen „is *Moedermaagd:* met blijdschap noem ik haar Kerk. „Deze moeder alleen heeft geen melk, omdat zij alleen „geen (gehuwde) vrouw geworden is. Maar zij is te gelijk „maagd en moeder; zij is onbevlekt als eene maagd, zij „is vol liefde als eene moeder, welke hare kinderen tot „zich roept en hen voedt met heilige melk: *het kind „geworden Woord.* Daarom heeft zij geene melk: omdat „zij tot melk had dat schoone en innig eigen kind: *het „ligchaam van Christus* het jonge geslacht, opvoedende „door het Woord; welk geslacht de Heer zelf, met „barenssmarte in zijn vleesch, heeft voortgebragt, welk „de Heer zelf omwonden heeft met windselen: met zijn „kostbaar bloed. O heilige geboorte, o heilige windselen. „Het Woord is alles voor het jonge kind (der Kerk), „en vader en moeder en opvoeder en kweeker. *Eet*, zegt „Hij, *mijn vleesch en drinkt mijn bloed.* Dat geschikt „voedsel verschaft de Heer", enz. [1]).

---

1) αὐτὸς (ὁ Λόγος) ἡδὺ τροφὴ γέγονε πνευματικὴ τοῖς σωφροσιν. Ὦ θαύματος μυστικοῦ! ἷς μὲν ἡ τῶν ὅλων Πατήρ· ἷς δὲ καὶ ὁ τῶν ὅλων Λόγος· καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἕν, καὶ τὸ αὐτὸ πανταχοῦ μία δὲ μόνη γίνεται μήτηρ παρθένος. Ἐκκλησίαν ἐμοὶ φίλον αὐτὴν καλεῖν. Γάλα οὐκ ἔσχεν ἡ μήτηρ αὕτη μόνη, ὅτι μόνη μὴ γέγονεν γυνή· παρθένος δὲ ἅμα καὶ μήτηρ ἐστίν· ἀκήρατος μὲν, ὡς παρθένος· ἀγαπητικὴ δὲ, ὡς μήτηρ. καὶ τὰ αὐτῆς παιδία προσκαλουμένη, ἁγίῳ τιθήνεῖται γάλακτι τῷ βρεφώδει λογῳ. Διὸ ὅυκ ἔσχε γάλα· ὅτι γάλα ἦν τὸ παιδίον τοῦτο καλὸν καὶ οἰκεῖον τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, τὴν νεολαίαν ὑποτροφοῦσα τῷ Λόγῳ· ἣν αὐτος ἐκυησεν ὁ Κύριος, ὠδῖνι σαρκικῇ, ἣν αὐτος ἐσπαργάνωσεν ὁ Κύριος ἅιματι τιμίῳ. Ὦ τῶν ἁγίων λοχευμάτων! ὦ τῶν ἁγίων σπαργάνων! Ὦ Λογος τὰ παντα τῷ νηπίῳ, καὶ πατὴρ καὶ μήτηρ, καὶ παίδαγωγὸς καὶ τρόφευς. Φάγεσθέ μού, φησι, την σάρκα, καὶ πίεσθέ μου τὸ ἅιμα. Ταύτας ἡμῖν οἰκείας τροφὰς ὁ Κύριος χορηγεῖ, κ. τ. λ. Clemens Alexandrinus. Paedagogus. Lib. I. p. 102. Ed. Sylburg.

Duidelijker kan het, behoudens den eerbied aan de goddelijke waarheid verschuldigd, ons niet gezegd worden, dat de Kerk maagd en moeder is, en deze hare gelijkenis met Maria zich voltooit in 't geheim der Eucharistie. Ook in de Kerk daalt de Zoon Gods neêr door de liefde van den H. Geest, ook de Kerk schenkt Hem aan de wereld, en is zoo lang in barensnood, als Hij gevormd is in zijne ledematen.

De H. Irenaeus betuigt met zooveel nadruk het maagdelijk moederschap, waarbij de mensch herboren wordt, dat hij de Kerk met Maria schijnt te verwisselen. „Hoe", vraagt hij, „zal (de mensch) de geboorte des doods ver-„laten, indien hij niet [overgaat] in de nieuwe geboorte „wonderbaar en ten teeken des heils van God gegeven; „wedergeboorte, die door het geloof is uit eene maagd" [1]); en een weinig later: „het Woord zal vleesch zijn, en „de Zoon Gods zoon des menschen: (als) zuiver (ook) in „zuiverheid dien zuiveren schoot openend, die de men-„schen in God regenereert, (en) dien Hij zelf zuiver heeft „gemaakt" [2]). Hoe zijn deze woorden te verstaan, indien Irenaeus niet de Kerk in Maria en Maria in de Kerk aanschouwt? Want, zeg ik hier met Ambrosius, „zij

---

1) Quemadmodum autem relinquet mortis generationem, si non transeat in novam generationem mire et inopinate a Deo, in signum autem salutis, datam. quae est ex virgine per fidem, regenerationem? Iren. adv. Haer. L. IV, C. XXXIII, 4.

2) Quoniam verbum caro erit, et Filius Dei filius hominis; (purus pure puram aperiens vulvam eam quae regenerat homines in Deum, quam ipse puram fecit), et hoc factus quod et nos. Ibidem II. Massuet beweert tegen Grabe, dat zoo wel in de vorige plaats als hier van de Kerk en niet van Maria gesproken wordt. Het is mij niet duidelijk, maar mij schijnt Irenaeus tegelijk te denken aan de Kerk en aan Maria.

„(Maria) is de type der Kerk, welke ongeschonden is „en toch uitgehuwelijkt. Als maagd heeft zij ons uit den „H. Geest ontvangen, als maagd baart zij ons zonder „klagt" [1]). De groote Augustinus inzonderheid, zoo diep doordringend in de harmonie en het eigenlijk stelsel der Christelijke waarheden, herhaalt dat meermalen: „De Kerk „bootst de Moeder na van haren Heer en haren God. „Want ook de Kerk is moeder en maagd — dagelijks „baart zij zijne ledematen en blijft maagd — in beiden „belet de maagdelijkheid de vruchtbaarheid niet, in beiden „neemt de vruchtbaarheid de maagdelijkheid niet weg" [2]).

Deze maagdelijke vereeniging met God om door Hem vruchtbaar te zijn, bragt reeds in hare onvolkomenheid bij 't Joodsche volk, zoo veel instellingen voort die dat zigtbaar uitdrukten. Cyrillus wijst ons een afbeeldsel van Christus' huwelijk met de Kerk aan in het huwelijk van den hoogepriester met eene onbevlekte maagd [3]). Niet minder werd het afgebeeld in de heiligen van het oud verbond, wier huwelijk, zegt Augustinus, profetiesch was, en in wie de toekomende dingen voorbereid en gebaard werden, welke wij nu wonderbaar en met werkelijke

---

[1]) Bene desponsata (Maria) sed virgo, quia est Ecclesiae typus, quae est immaculata, sed nupta. Concepit nos virgo de Spiritu, parit nos virgo sine gemitu. Ambrosius in Luc. Lib. II, 7.

[2]) (Ecclesia) imitatus ejus Matrem quotidie parit membra ejus et virgo est. Aug. Enchirid. 10. Tom. VI, p. 210. — Quae imitatur matrem viri sui et Domini sui. Nam ecclesia quoque et mater et virgo est. — In utraque virginitas foecunditatem non impedit, in utraque foecunditas virginitatem non adimit. Idem, de Virginitate. 2. Tom. VI, 342—343.

[3]) Cyrillus in Leviticum Lib. XII, de magno sacerdote, waar hij tevens de geloovigen vermaant, tot dat geestelijk en zuiver huwelijk met God, waarvan ik nu reeds zoo dikwerf gesproken heb.

kracht (*efficaciter*) vervuld zien [1]). Hoeveel te meer moet dat maagdelijk huwelijk dat in Maria begint, en, naar het ons de Vaderen getuigen, zich uitbreidt in de Kerk, ook gezien worden in diegenen, die hetzij door bijzondere heiligheid, hetzij door 't ambt dat zij bekleeden, bij uitstek kerkelijke personen zijn, en als zoodanig de Kerk vertegenwoordigen. De heiligen zijn inderdaad hoogst maatschappelijke, dat is, hoogst kerkelijke menschen. Zij bijzonder hebben met God in Christus dat zuivere huwelijk aangegaan dat zoo vruchtbaar is in goede werken, dat kinderen Gods voortbrengt, en hen maakt tot de helden, de groote mannen, de voortzetters der bovennatuurlijke geschiedenis. Maar zoo niet volstrekt allen, verre de meesten toch hebben of den maagdelijken staat aanstonds omhelsd of dien des huwelijks, zoodra ze konden, verlaten. Dat was in hun oog, en is inderdaad het middel ter beoefening der volkomenheid. Al de Vaders hebben de leer des Apostels op die wijze opgevat. Gregorius van Nyssa over de maagdelijkheid schrijvend, schrijft al voortgaande over de deugd in 't algemeen [2]). Maar de een mag dat meer, de andere minder uitdrukkelijk zeggen, bij allen zal men de bevestiging vinden van 'tgeen ik beweerd heb, en wat de levens der Heiligen zoo duidelijk doen zien: dat de Christelijke deugd een maagdelijk moederschap is, 'twelk zich bijzonder in en door den eigenlijken maagdenlijken staat realiseert en volmaakt.

Men kan er uit afleiden hoezeer het in den aard der Kerk ligt, dat ook hare hiërarchie maagd is, en haar als nabootsing van Maria voor oogen stelt. Theodorus Studites

---

[1]) Augustinus, de Virginitate. 1. Tom. VI. p. 342.
[2]) De Virginitate.

toont niet alleen in Christus' geboorte uit eene maagd, hoe wij niet naar het vleesch moeten wandelen [1]), maar zegt ter aanbeveling van den maagdelijken staat: „uit de „maagdelijkheid is aller leven voortgekomen, zij is de „koningin der deugden, zij de bruid van Christus, zij „stichteres van zijn huwelijk" [2]). En zij die het rijk van Christus moeten vertegenwoordigen, bestieren en bevorderen, zij zouden geene maagden zijn? Dat sommigen ten val geraken, doet niets ter zake; het blijft waar, en blijkt uit het gedrag derzulken slechts te meer, dat de maagdelijkheid een middel is van heil, dat daaruit nog steeds aller leven voortkomt, en zij voor de uitbreiding, voor 't bestaan, voor 't moederschap der Kerk gevorderd wordt.

Eene kerk zonder maagden zou eene kerk zijn zonder heiligen, en zonder wezenlijk geestelijken stand. „In de „maagden is de milde bloei van de glorierijke vruchtbaar„heid onzer moeder de Kerk, en zooveel grooter het „getal is dat in de schaar der maagden wordt opgeno„men, zooveel meer neemt de vreugde dier moeder toe" [3]).

Maar de dierbaarste gelijkenis der Kerk met Maria is, dat ook zij lijdt met Christus, ook zij door dat lijden zich volmaakt, zich uitbreidt, en gelijk de Moeder-Maagd kwam

---

1) Serm. Cathet. LXIV. *Bibliotheca Patrum*, Tom. II, 672.

2) Virginitas est quae cunctorum edidit vitam, regina virtutum, sponsa atque pronuba Christi. Idem, sermo LXV, p. 673.

3) In illis largiter floret ecclesiae matris gloriosa foecunditas, quantoque plus copiosa virginitas numero suo addit, tanto plus gaudium matris augescit. Cyprianus, de Habitu virginis. Edit. Ben. p. 174. Men heeft de invoering van het celibaat der geestelijken aan Gregorius VII toegeschreven! Dat strijdt met eene geschiedenis van zoo vele eeuwen als dien Paus zijn voorafgegaan, en verraadt een volstrekte onbekendheid met den aard der Kerk. Wie weet wat een mensch vermag of niet vermag, zal zoo iets niet zeggen. Maar het Protestantisme leeft van dommigheden.

onder 't kruis, zoo om zijn altaar vergadert, ten einde daar voor 't oog van God en menschen zijnen dood te belijden, daar dat geheim te vieren vol weemoed en vol oneindige hoop, daar hare smarten dieper bewust te worden, die te heiligen, te offeren en vruchtbaar te maken door de genade van Christus. De H. Ambrosius toont ons in Maria, den jeugdigen Joannes tot Zoon ontvangende, het beeld der Kerk als moeder van het nieuwe jeugdige volk [1]). Hoe kan het anders? Al datgeen waar de middagzon hare stralen op uitgiet, zal toch wel licht zijn! Evenzoo wordt alles, wat om het kruis van Christus gebeurt, *waarheid*, en is geen gewoon feit meer. De geheele schriftuurlijke geschiedenis heeft eene mystieke, dat is door bloote rede niet te verklaren beteekenis, omdat een God-mensch, omdat Christus, het oneindig Woord des Vaders, daarvan het licht, de eigenlijke zin en inhoud is. Maar aan het kruis, o daar is bij 't verduisteren der aardsche zon, de zon der verlossing in haar middaguur; het kruis bevat alle waarheid, het kruis is het oordeel aller dingen, en wat bij dien waren levensboom met de ware Eva gebeurt, is stof voor levenslange bespiegeling [2]). Ik bepaal mij tot de bemerking,

---

1) Mysticum tamen est quod commendatur Johanni inter ceteros juniori. — Discat ergo ecclesiae hic esse mysterium, quae populo seniori specie ante copulata non usu [want het huwelijk met de synagoog was slechts afbeelding] posteaquam peperit Verbum et in corporibus ac mentibus hominum per fidem crucis et sepulturam dominici corporis seminavit, ex praecepto Dei societatem populi junioris elegit. Ambrosius in Lucam. Lib. X, 134.

2) Daarmede zijn geen andere, natuurlijke rapporten uitgesloten. Slechts het Protestantisme brengt de natuur en rede met de openbaring in strijd, en terwijl het Pantheïsme er de feiten in ideën doet vergaan, doet het rationalisme al het hoogere verdwijnen in bloot natuurlijke feiten. Zoo niet de Katholieke Kerk. Zij ont-

dat Maria onder 't kruis de diepzinnige beeldtenis is der Kerk, die, zooals dat op honderd plaatsen bij de Vaderen voorkomt, door vervolging zich uitbreidt en volmaakt.

Eens nogtans zal die Kerk sterven, en de laatste Christen op aarde geleefd hebben. Maar dat zal als het sterven van Maria, eer een overgang zijn dan een dood. De bazuin zal klinken, en aanstonds als Christus, het leven dier Kerk, verschijnt, zal ook zij verrijzen, zij verschijnen in heerlijkheid. Dan zullen de ledematen van Christus, zullen de kinderen van Maria voltallig, zal de mensch naar alle zijden in Hem ontwikkeld zijn, daarom ook dit stof, vergeheeling van 't menschelijk wezen, dat gedeeld heeft in zijne straf, dat tot middel diende zijner verlossing, dat niet meer alleen den dood der zonde maar ook den dood en de verwinning van Christus verkondigde, ophouden der veranderlijkheid onderworpen te zijn, en Hij die om ons geboren is uit eene vrouw, om ons uit haar vleesch en stof geworden is, alles gelijk maken aan dat ligchaam, waarin Hij gezeten is op den troon aan de regterhand des Vaders. Als Maria, zal de Kerk, zal de geheele eindige, moederlijke natuur verheerlijkt worden, en het zal een nieuwe hemel en een nieuwe aarde zijn [1]).

Hier zou ik willen stilstaan, wat ik beschouwd heb nog eens beschouwen, wat ik gezegd heb nog eens en

---

kent b. v. geen enkele der natuurlijke redenen, die de Zaligmaker in het schuitje van Petrus doen gaan, maar ziet daar niettemin veel hoogere waarheid in.

1) Is. XI, 6—9, LXV, 17; Os. II, 18, 21; Matth. XIX, 28; Act. III, 19, 21; Rom. VIII, 20 sqq.; Eph. I, 10; II Petr. III, 13; Apoc. XXI

veel beter zeggen, en overal den naam van Maria, dat is de ontvangen verlossing, nog duidelijker doen lezen. Dat verlangen is zeer begrijpelijk. Maar behalve dat het altijd zal overblijven, is toch zoo veel gezegd, dat wij verder worden voortgewezen, en moeten ontwaren dat onze beschouwing nog onvoltooid, nog onvolledig is. Hoe langer de waarheid overdacht wordt, hoe verder zij haar licht verspreidt en weder in een hooger middenpunt zamentrekt. Zoo straalt de glorie van Maria steeds wijder, verheft ze zich, verdiept zich, en men kan er op toepassen, wat de Apostel van de Christelijke deugd zegt als toenemende gelijkvormigheid met Christus: 's Heeren beeld in haar afgespiegeld gaat over van klaarheid tot klaarheid.

Ik zal mij bepaalder uitdrukken.

Niemand is zoo door den Geest der aanneming voorkomen als Maria;

Niemand heeft zoo geloofd, zoo aan de genade beantwoord;

Niemand heeft zoo het vleesch van den eersten Adam verlaten om zich met den tweeden Adam door zijn vleesch te vereenigen;

Niemand is zoo in den eigenlijksten zin maagd en moeder;

Niemand heeft zoo veel en zoo zeer met Christus geleden;

Niemand, en blijdschap vervult mij bij 't zeggen, is zoo met Hem verrezen en verheerlijkt!

Zeer zeker dat is de gang, dat zijn de trappen des hemels, dat is de orde waarnaar het geestelijke leven zich ontwikkelt, en welke zich overal in het rijk van Christus herhaalt. Maar daar is tevens meer mede gezegd, dan wij tot nog toe beschouwd hebben. Ik heb slechts getoond, dat wij allen bestemd zijn om Maria te gelijken,

maar daarbij ter zijde gelaten hoezeer zij boven allen verheven is. Type te zijn is nogtans niet alleen gelijkenis met anderen te hebben, maar eene zoodanige volkomenheid te bezitten die onbereikbaar model is, en die zich juist daardoor stelt als regel van beoordeeling, of voorbeeld ter navolging.

Maar is de H. Maagd van die zijde niet boven alle vergelijking? wie is er zonder zonde ontvangen? of aan wie heeft God de nog veel grootere gunst bewezen van uit haar het Vleesch te willen aannemen? Om te bewijzen dat zij boven alle schepselen verheven is, behoeven we de prachtige uitdrukkingen der Vaderen niet aan te voeren; daarvoor hebben we genoeg in den naam van Koningin der Engelen, welke haar door de Kerk gegeven wordt. De grootheid van zulk een wezen is onmogelijk te bepalen.

Zoodanig is ongetwijfeld de volkomenheid der H. Maagd. En welk eene andere heerlijkheid zou een Zoon die God is schenken aan zijne Moeder? Maar dat zelf is de grond van hare typische natuur, dat zelf kan nader worden aangetoond, door eene andere wijze van vergelijking, dan in 't laatst voorgaande deel dezer beschouwing is aangewend.

Die hoogere volkomenheid drukt zich uit en is als zoodanig erkenbaar in de vereeniging [1]) der kontrasten, zoodat niet alleen de onderlinge gelijkenis der nabootsingen, maar dezer onderscheid, verscheidenheid en ordelijke tegenstelling in de type wordt zaamgevat.

Noodwendig is dat te zoeken in 'tgeen Maria's meest eigen en hoogste glorie is, en welke die glorie zij, daarover

---

[1]) Ik zeg vereeniging - niet eenheid.

zouden, zoo 't niet reeds van zelf duidelijk was, de Vaders ons geen oogenblik in twijfel laten: zij is Maagd en zij is Moeder. Ziedaar de bovennatuurlijke vereeniging van de diepste verscheidenheid der eindige orde.

„Gij, die met gezegenden schoot, te gelijk én de vreugde „van de moeder én de eer der maagdelijkheid geniet, „gij toont (daardoor) onder die u voorafgegaan of gevolgd „zijn, geen gelijke te hebben. Gij alleen zijt de vrouw „zonder voorbeeld die aan Christus hebt behaagd" [1]). Zoo zong de vrome dichter Sedulius van 't huwelijk van Christus en Maria, en hare eenige daaruit voortspruitende heerlijkheid. Zijn tijdgenoot Cyrillus na haar, in zijne te Ephese gehouden rede, begroet te hebben als de groote middelaresse van Christus' genade, na haar in vervoering allen dank gegeven, allen lof toegezwaaid, alle kroonen toegeworpen te hebben, roept eindelijk uit: „Zij is moeder „en zij is maagd! O dat is 't wat ik bewonder, dat een „wonder wat mij sprakeloos maakt" [2]). Deze zijne vervoering is die der geheele Katholieke Kerk. Vóór Sedulius

---

[1]) . . . . . quae ventre beato,
Gaudia matris habens cum virginitatis honore,
Nec primam similem visa es nec habere sequentem;
Sola sine exemplo placuisti foemina Christo.
Carmen paschale, Lib. II de Partu B. M. V.

[2]) Ipsa et mater est et virgo! O rem admirandam. Miraculum hoc me stupidum reddit. Cyril. Hom. VI Ephes. habita. Ik kan slechts over eene Latijnsche vertaling zijner werken beschikken.

Het was in dat derde algemeene concilie zeer zeker om het geheele Christendom te doen, en de orthodoxe Protestanten nemen de uitspraak van dat concilie aan. Maar hoe kunnen zij die uitspraak aannemen, en den geest verwerpen waaruit zij voortkwam, geest bijzonder zigtbaar in Cyrillus, van wien God zich bediende om de ketterij van Nestorius te dooden. Wie Maria niet wil eeren moet het concilie van Ephese en de geheele oudheid verwerpen.

zeide reeds de leerling van den Apostel Joannes, Ignatius, dat de maagdelijkheid van Maria een geheim was dat gewrocht werd in de stilte Gods, maar dat luide moest uitgeroepen worden [1]), en lang na Sedulius voelt de H. Ildephonsus, dat hij het geheim met den vloed van woorden die hij uitstort niet bereiken kan, en noemt het een wonder met geene redenering te achterhalen of uit te drukken [2]).

Daarom ook is maagdelijk moederschap de gemeenschappelijke vorm van Maria's eigen volkomenheden. Of is haar geheel heilige oorsprong niet de hoogste maagdelijkheid, en dat gelooven, gelijk Augustinus het zelfs van ons gelooven leert, niet een *ontvangen*, een vruchtbaar worden door God? Is, om hetzelfde in het tegenovergestelde aan te wijzen, en het oogenblik der smart bij dat der vreugd te vergelijken, haar vreeselijk lijden niet de reinste en verhevenste maagdelijkheid, waarbij ze zich geheel aansluitend, geheel overgevend aan den oneindigen wil, alles daarvoor opgaf, alles verliet, zelfs haren eenigen Zoon, en haar harte het vleesch van Adam in dien Zoon voelde kruisigen? En bragt die wonderbare maagdelijkheid niet wonderbaar vrucht voort, daar zij in die opoffering Moeder werd der levenden, Moeder der kinderen Gods?

Dat ook het teeken door den profeet Isaias voorzegd - niet slechts is een *feit* 'twelk de krachten der natuur te boven gaat, maar het brandpunt eener hoogere intelligibele

---

1) Epist. ad Eph. XIX.

2) O mirabilium omnium auctor Deus.....fecisti sine loquendi ratiocinatione mirabile. B. Hildephonsus, Archiep. Toletanus. De Virginitate S. Mariae. Cap. II. *Bibl. Patrum*, IX. p. 95.

orde, die met 's menschen medewerking op de natuur wordt toegepast, is straks reeds door mij aangemerkt, en wie de Vaderen een maagdelijk moederschap ziet aanwijzen in het geloof, in de Christelijke volmaking, in de geheele Kerk, zou niet moeten weten wat geloof, wat volmaking, wat Kerk is, om dan nog niet zeker te zijn dat het teeken van den profeet dien zoo diepen zin bevat. „Eene maagd zal ontvangen en eenen zoon baren", ja dat is het groote teeken ons én de menschwording Gods verkondigend én de aansluiting en medewerking der door Hem verlost wordende natuur! dat is het zuivere en vruchtbare huwelijk waarvan het eigenlijk huwelijk slechts nabootsing en het geheele Christendom voortzetting is! dat de herplanting, het volle begin, de even diepe als omvattende kiem der nieuwe wereldorde, waarbij alles zich zal zuiveren en God zoeken om door Hem vruchtbaar te zijn, alles maagd en moeder zal worden door God.

Reeds de natuur, steeds strevende naar volmaking, is daarmede in de schoonste overeenstemming, en 't is of zij in verscheidenheid uiteengaat om 't maagdelijk moederschap, om Maria te zoeken. De wetenschap, de kunst, de deugd, zij willen van God bevrucht worden en leven van enthousiasme. Wat niet minder zegt: de rede, die spiegel der dingen, zij wil maagd en moeder zijn, zij wil scheiden van de zinnen, zich daarvan aftrekken, zich daarboven verheffen, en zich in 't idee van God verdiepen, om daardoor vruchtbaar wordend zich te ontwikkelen, het veelkleurige kleed dezer schepping weder aan te nemen, en even rijk te zijn als zij.

Het is eene zoo diepe en algemeene wet, dat zij zich in de verschillendste vormen uitdrukt, de menigvuldigste analogiën voortbrengt, en steeds duidelijker wordt, naar-

mate men de bestanddeelen der orde vergelijkt en opklimt in hoogere sferen. Ik noemde de rede spiegel der dingen. Welnu, welk is haar eigenlijk leven? Streven naar het oneindige. En welk is daarbij haar gang, haar organisatie, en als het algemeene, zich bij iedere onderzoeking herhalende schema? Een zoodanig streven naar *zuivere eenheid*, en naar *levende oorzaak*, dat beiden zich *vereenigen;* zelfs zou ze de *veelheid des levens* willen waarnemen in het *één* en derhalve van God willen *ontvangen.*

Vergelijken we eens hetgeen wij in dien abstracten spiegel zagen met de hoogere, zedelijke orde. Wat is daar eenheid? Regtvaardigheid. Wat is daar levende oorzaak? Liefde. Wat is daar volkomenheid? Vereeniging van regtvaardigheid en liefde; vereeniging derhalve van de maagd en de moeder.

Want, waarlijk de regtvaardigheid is maagd. Immers zij brengt niet voort, en handhaaft slechts de orde; zij doet het individu gelden, zij maakt los als ze zich vervult, zij zoekt eigen volkomenheid, en haar hoogste eer (want roem bezit zij niet) is zuiver en ongeschonden te zijn.

De liefde integendeel geeft, de liefde brengt voort, zoekt een ander, verbindt, en — behoef ik nog te zeggen wat ieder voelt? de liefde is moeder!

Zien we al verder hoe de vereeniging van regtvaardigheid en liefde de zedelijke orde volmaakt.

De maatschappij biedt overal zekere tweevoudigheid aan: iets meer *vormelijks* en iets meer *werkzaams*, en in de vereeniging van dat vormelijke of dat ééne met dat meer werkzame of oorzakelijke ligt de volkomenheid, waarin de type van moedermaagd telkens doorschemert.

Zij is verdeeld in: geestelijk of innerlijk en stoffelijk of uiterlijk; — kennis of wetenschap en handeling of

praktijk; — individualiteit of persoonlijkheid en stand of betrekking; — bijzonder of privaat en openbaar of publiek; — gebieden en gehoorzamen — eindelijk is ook haar doel tweevoudig: God en de mensch.

Wat nu zal er volgen als de maagdelijke regtvaardigheid zich vereenigt met de moederlijke liefde?

Het innerlijke zal zich veruiterlijken, het uiterlijke zich verinnerlijken, en de maagdelijke geest zich vereenigen met het vruchtbare stof.

De eenzame, maagdelijke wetenschap zal worden tot nuttige, vruchtbare praktijk.

De waardigheid van het individu zal niet bloot maagdelijke volkomenheid blijven, maar tot de haar voegende stand of betrekking geraken, die haar vruchten van geluk en heil voor anderen doet voortbrengen.

Niet alleen zal de private zich zelven volmakende persoon of familie zich ordelijk verheffen tot openbaren stand die zorgt voor het algemeen, maar één geest en één leven zal beiden doordringen, en de private personen of familiën met elkander éénen openbaren stand uitmaken.

De maagdelijke gehoorzaamheid der ondergeschikten zal zich vereenigen met het moederlijk gezag der maatschappij, en in 't geheel de individuele wil, zich zuiverend door zich met den hoogeren te vereenen, meer vrije oorzaak, meer *één* en meer *vruchtbaar* worden.

Eindelijk die maatschappij zal zich volmaken door God te zoeken en derhalve vruchtbaar zijn aan kinderen, aan welvaart en geluk; zij zal onder alle opzigten maagd en moeder zijn.

De streving om de opgenoemde tweevoudige elemente vereenigen, moge zoo ordelijk niet toegaan, maar zij is, ik zeg het met nadruk, *de zich ontwikkelende wet*

der geschiedenis, en alle volken hebben, om de maatschappij waaruit zij geboren werden te prijzen, haar voorgesteld als maagd. Welk daarbij het proces hunner gedachten was, welke redenen hen bewogen of liever welke neigingen hen gedreven hebben, doet volstrekt niets tot de zaak en gaat mij niet aan. Genoeg dat het een feit, een algemeen feit is, 'twelk slechts zijne laatste verklaring vindt in een overheerschende hoogere orde, die zich door honderd en duizend ondergeschikte oorzaken doet gelden, en zelfs in de wanorde zigtbaar is.

Want neen, het is niet gebleven bij een onschuldig geheel onbewust voorspel der natuur. Er bestaat geen bloot natuurlijk mensch, daarom ook geen bloot natuurlijke of puur deïstische wetenschap [1]) en geene bloot natuurlijke maatschappij. Een waar of een valsch enthousiasme drijft alles voort. „Twee liefdes", zegt Augustinus, „hebben twee rijken gesticht" [2]). Het rijk van God, en het rijk van Satan. Deze aartsleugenaar bootst onophoudelijk na al wat hij God heeft zien verrigten. Ook hij poogt die tweevoudige elementen te vereenigen, maar zoo te vereenigen dat ze volstrekt hetzelfde zijn, en het ge-

---

1) Die een puur Deïsme leert moet nog geboren worden. Rousseau is vol van idealen die hij onbewust aan 't Christendom ontleent, of zonder dat niet hebben zou, en daarin lag de kracht zijner verleiding. Want daardoor werd hij niet alleen sophistiek, maar bewerende slechts de rede tot maatstaf te nemen, rigtte hij het woord tot de hoogere verlangens van het menschelijk gemoed. De beste voorstelling van het Deïsme of eene bloot redelijke orde geven de Katholieken, omdat zij alleen de rede van de openbaring weten te onderscheiden, en zij houden dat onderscheid onverbiddelijk vast.

2) Fecerunt itaque civitates duas amores duo. Augustinus, de Civit. Dei, Lib. XIV, c. 28, Tom. VII, p. 370.

schapene in de plaats treedt van God. Ook hij derhalve brengt eene type voort van zijn huwelijk met de wereld, waardoor hij, als de Kerkvaders zich uitdrukken, de boozen maakt tot zijn ledematen; en toen op het eind der vervlogen eeuw het hemeltergend ongeloof de laatste dekselen van zich afwierp, het openlijk, het schaamteloos de eindelijke zegepraal meende te kunnen vieren, toen is het diepe symbool van den eeuwigen nacht geopenbaard geworden; toen ..... eerbied doet mij een oogenblik aarzelen; maar neen, moge ook de hel hares ondanks de glorie van Maria verkondigen, de slang gezien worden onder de voeten van haar die er den kop van verpletterd heeft: toen derhalve is de afschuwelijke beeldtenis der afschuwelijkste wanorde verschenen, en de moedermaagd des kwaads, eene onteerde dochter, is ten altaar opgebeurd!

't Doet huiveren! 't is als een blik in den schrikkelijken afgrond, zoo de logen het tot een uiterste te zien drijven, dat zij het tegenbeeld der waarheid wordt, en ofschoon ze haar daardoor bevestigt, een magt en eene diepte toonen, zoo vreeselijk geschikt ter verleiding van den mensch. 't Was weder de gevallen vrouw met de vrucht die Gode zou gelijk maken; tweede moeder van den tweeden dood.

Maar God vermogt het alleen, en heeft het gedaan. Eene maagd heeft ontvangen en eenen zoon gebaard; dat was het teeken! De waarheid en de barmhartigheid, de *regtvaardigheid* en de *liefde* waren één aan het kruis. En daar daalde die regtvaardige Liefde, daar daalden de tongen der spraak, te gelijk vlammen des levens, en het Paradijs bloeide weder uit, de Kerk, *de eenheid in Christus* ontstond.

Wat is die eenheid?

Hereeniging van God en menschen door Christus, waarbij overal het *maagdelijke* tevens *moederlijk* wordt, of met andere woorden: waarbij de tweevoudige beginselen der eindige natuur op nieuw worden vereenigd als in het begin.

Ofschoon dat eerst tot zijne algeheele voltooijing komt in een toekomend leven, bestaat het toch reeds in de Kerk.

In de Kerk is de vereeniging van regtvaardigheid en liefde. Slechts daardoor, en niet door de rede, is het verklaarbaar, dat liefde *geboden* wordt, dat ieder gehouden is tot *de volmaaktheid* van zijnen stand, en er bovendien een *stand van volmaaktheid* is, waarin men Christus zelven tracht na te volgen.

In de Kerk voert maagdelijke scheiding van de zinnen tot vruchtbare vereeniging in 't vleesch met den in 't vleesch verrezen bruidegom. Niets is uiterlijker, niets zoo zigtbaar als de Kerk. Waarom? Omdat niets zoo innerlijk is! Zij is getooid als eene bruid, maar hare grootste schoonheid is van binnen; de geest heeft er het stof vermeesterd, de geest baart er door middel van het stof, en terwijl de eerste Adam het Paradijs werd ingevoerd, brengt de tweede het Paradijs uit zich voort, en leidt er ons in.

In de Kerk wordt de zuivere waarheid moeder, is de hoogere vereeniging van de wetenschap en de praktijk.

Wie haar van buiten beziet moet erkennen en erkent dat zij een rijk consequent ontwikkeld systeem is, en dat zij door en door praktiesch den geheelen mensch aanvat en leidt door dit leven. Het een veronderstelt het ander. Een waarlijk rijk systeem veronderstelt groote praktijk [1]),

---

[1]) De wetenschap is de dochter der historie.

en zeer praktische orde veronderstelt diepe, zeer systematische waarheid; en wanneer men nagaat hoe dat systeem eene harmonie is van geheimen, en dus op de rede niet rust, en het niettemin zulk een toepassing vindt op den mensch en de geheele wereld, dan blijft er slechts over of zich tegen te spreken of de goddelijke levende waarheid te huldigen.

Maar ook de ongeloovigste kan een blik in die Kerk slaan, en erkennen hoe de hoogste speculatie daar hoogste praktijk is.

De H. Drievuldigheid, de zondeval, de offerdood, de verzoening, verrijzenis, enz., dat alles moeten ook zij, die er helaas niet meer aan gelooven, toch voor ideën erkennen van den hoogsten en verhevensten aard. Hoe zijn die ideën in de Katholieke Kerk? Worden ze er gelezen in een boek? Worden ze er slechts gepredikt, geloofd, ten voorbeeld genomen? O zij leven er! Zij vervullen zich! Zij worden, indien ik het dus mag uitdrukken, bedreven! Van opgang tot ondergang wordt dat offer, daar alles in begrepen is, opgedragen. De Vader omhelst zijnen menschgeworden Zoon, de Liefde van beiden daalt neêr met zijne gaven, en geheel het schitterend firmament der Christelijke waarheden beweegt er zich om heen.

En wilt ge zien hoe uit die diepte de straal der oneindige waarheid gaat tot midden in het menschelijk leven, het overal begeleidt, en er den hoogsten hemel boven geopend houdt? O let dan slechts op dat kruisteeken, dat de Katholieken zoo dikwerf maken, dat het geheele geloof in zich begrijpt [1]), dat tegelijk eene hulde

---

1) 't Is toepassing der H. Drievuldigheid door bemiddeling van het kruis, waarbij te gelijk de beweging der hand zoo op de woor-

van ziel en ligchaam, eene belijdenis, een gebed, een akt, een zegening is, en waarbij de oneindigheid als zamenschiet om te dringen tot in 't dagelijksche leven. Zulk eene allereenvoudigste zamenvatting van de meest verwijderde betrekkingen gaat het hoogste genie te boven. Dat is geen vinding, dat is openbaring! goddelijke rijkdom, goddelijke eenvoudigheid, goddelijke toepasselijkheid! Wat is het teeken van den Christen mensch, vraagt de Catechismus, en hij antwoordt: het teeken des kruises. Zeer zeker het is zoo, en wie het aanziet en begrijpt moet zeggen: God is mensch geworden en het Christendom is waar.

In de Kerk is het innigst verband tusschen individualiteit en standsbetrekking. Zelfs hare bestrijders zien het en erkennen, dat er geene maatschappij is, die zich zoo als de Kerk hare ambtenaren weet te adsimileren, te hechten, en voor altijd te hechten aan haar hoogste belang. Het priesterlijke kleed kan worden afgelegd, niet de priesterlijke waardigheid. Onuitwischbaar is dat karakter! en de priester blijft priester of tot zijne eer, of tot zijn onvermijdelijke schande. Van eene andere zijde hebben diezelfde bestrijders opgemerkt, hoe in de Kerk het geringst, het onaanzienlijkst individu, maar dat geschiktheid bezit, tot de hoogste waardigheid kan opklimmen; en zulks niet door toeval, maar volgens den zeer normalen gang der instellingen. Ach! ze zouden nog meer zien, zoo ze slechts wilden; ze zouden erkennen,

---

den past, dat de nederdaling van den Zoon en overbrenging tot den heilstaat door den H. Geest beteekend wordt. 't Is aanbiddelijk schoon!

Men weet wat in de tweede eeuw Tertulliaan van dat Katholiek gebruik getuigt.

hoe het innig verband tusschen individuele waardigheid en algemeenen stand zich uitdrukt in de heiligen, die met geene andere middelen, dan de genade van God in 't hart bewaard, zich tot den meest historischen, openbaarsten stand verheffen, instellingen scheppen die langer duren dan koningrijken, en moeijelijker te veranderen zijn dan de zoogenaamde grondwetten dezer eeuw. Maar een heilige zij een bedelaar en blijve een bedelaar [1]), niettemin hij is publiek, hoogst publiek persoon, hij is *stichter* van het rijk Gods, hij heeft de individualiteit en den algemeenen invloed der liefde, en sterve hij, dan, eerst dan begint zijne werkzaamheid! Geen adelstand haalt bij zijn onsterfelijke grootheid, die door alle eeuwen herdacht, door de geheele over 't aardrijk verspreide Kerk geprezen wordt; en niet alleen geprezen, neen ondervonden, gedurig ondervonden; want waarlijk hij is in de Kerk tot *stand* gekomen, hij regeert de wereld met Jesus Christus!

In de Kerk is de onbegrijpelijke doordringing van het private en publieke. Allen vergaderen om Christus' altaar, allen staan voor dezen zijnen troon, en gaan met den Koning zelven om. Reeds vroeger heb ik over 't omvattend huwelijks-geheim gesproken, en waar zou ik eindigen, indien ik die geheimvolle vereeniging van wat privaat en wat publiek is wilde uiteenzetten? Ik zal mij vergenoegen met te wijzen op de openbare uitdrukking van deze bovennatuurlijke eenheid der Kerk, en zij die begrijpen wat historie is, zullen, bij 't nadenken, verbaasd staan: hij die er gezag voert over de vier wereld-

---

[1]) B. v. Josef Labre.

deelen heet heilige *vader!* en de onderdanen heeten er *kinderen!*

In de Kerk is gehoorzamen en gebieden vereenigd. In de Kerk alleen is het voor de natuur onmogelijke en door de wijsheid der eeuw vergeefs nagestreefd ideaal eene waarachtige werkelijkheid: zijn allen die gezag voeren, en wel een onbegrijpelijk groot gezag voeren, slechts gehoorzamende ambtenaren, en dienaars van de hun ondergeschikten. De Paus is bij uitnemendheid *Stedehouder* en *dienaar der dienaren Gods.* Hoe is dat mogelijk? Hoe kan dat gezag, dat zij zelven die er niet aan gelooven, toch moeten erkennen voor een gezag dat *feitelijk* het hoogst, en uitgebreidst is wat er in de wereld bestaat, — niet meer zijn dan een ambt? Omdat de Kerk waarlijk eene Godsregering en de wet zelve er de Koning is. Nog eens: hoe kan zulk een gezag zich dienaar der dienaren noemen? Omdat die Koning zijne regtvaardigheid in liefde voltooit, omdat zijn gezag waardoor Hij de waarheid openbaart, Hij de wet maakt en de zonde vergeeft — zoo zeer eene gehoorzaamheid en eene dienst is, dat Hij die openbaring, die wet, en die vergeving voltrekt door zich zelven te offeren.

Ach! ware er slechts weinige jaren lang of slechts een enkel jaar een Paus in de wereld geweest, hoe zouden — de onmogelijkheid dat zulk een gezag voorbijgaande is ter zijde gelaten — hoe zouden, zeg ik, diegenen zich verbazen, diegenen niet bekomen van hunne bewondering over de werkelijke verschijning van zulk een idee, die er nu als met stijfstaande stierenoogen op staren, zonder te weten dat zij oogen hebben en zien! Wat heldendichten zoude men vervaardigen op den man, wiens gelijke in 's werelds geschiedenis niet gevonden

wordt. En thans, nu dat wonder van zwakheid en kracht alle eeuwen duurt, thans wordt het veracht, wordt het bespot en verguisd, en de ondergang daarvan herhaaldelijk voorspeld! Edoch dat men zoo spreekt, is niet meer dan natuurlijk. Ware dat gezag voor korten tijd verschenen, het zou onverklaarbaar, maar in alle geval niet goddelijk zijn, en wie de rede tot hoogste maat der dingen neemt, moet den val van den Paus wel als zeker verwachten. Is er een eeuw aan te wijzen waarin men, op zijne rede alleen afgaand, niet zoude hebben moeten zeggen: weldra zal die magt bezwijken? Het steunpunt daarvan is deze wereld niet! 't Is de groote zwakheid, 't is de zich tot onze dienst aflatende Godmensch, die op de stem zijner dienaren op het altaar daalt, en met hen zijne dienstmagt deelt.

Daarom ook is in de Kerk de voltooijing der maatschappij, is het tweevoudige doel vereenigd: wordt de eer van God gezocht in 't heil des menschen, en het heil des menschen in de eer van God. Zoo is hare leer, hare innige aard en constitutie. Het offer, de priesterlijke magt is de grond van de herderlijke magt. Er zijn herders omdat er priesters zijn, en de geheele hiërarchie heeft tot laatste doel: het offer te *voltooijen*, dat is, er allen aan deelachtig te maken. Offer is de diepe natuur der Kerk. Daaruit ontspruiten die heldhaftige opofferingen van allerlei aard: voor het onderwijs der onwetenden, het verplegen der zieken, de verzorging der armen, de bekeering der zondaren, de prediking der ongeloovigen, enz. En zijn dat slechts eenige bijzondere personen door de liefde Gods gedrongen om den naaste te dienen? Het is onvergelijkelijk meer, en doet den aard der Kerk nog veel krachtiger blijken: het zijn instellingen, ware histo-

rische instellingen, waarin zulk een leven van opoffering een gewoon leven wordt, waar deze liefdekracht zich verhoogt door orde en bestier, door maatschappelijke vereeniging, en door het gezag der Kerk, die onbewegelijke rots, tot steunpunt te nemen [1]).

Dat de Kerk, God zoekend, in den uitgestrektsten zin 's menschen geluk en volmaking voortbrengt, laat zich met twee woorden bewijzen. Welke is de schoonste geschiedenis? die van Europa. Wie heeft die voortgebragt? de Katholieke Kerk [2]).

---

1) De heer Alice wilde de Katholieke Kerk aan 't werk zien, wilde weten wat zij in de wereld deed; en hij begaf zich naar Parijs. Dáár, met de vrijpostigheid van een Engelschman, alles onderzocht hebbende, en verbaasd over de vindingrijkheid en opofferingen der Christelijke liefde, kon hij de ware moeder niet langer miskennen en ging tot de Katholieke Kerk over.

Er zijn schatten van politieke wetenschap op te doen voor die de constitutie en historische ontwikkeling der Kerk wil bestuderen. Ik weet het, dat is geen kinderwerk, vordert rijpe studie en rijpe jaren; maar dat eeuwendurende groote gebouw, zoo ideaal in zijn plan, zoo praktiesch in zijne uitvoering, zoo beproefd en vervolmaakt door zegevierende worsteling met de verschillendste omstandigheden en tijdperken, dat gaat men voorbij met eene of andere bespottelijke bemerking, en bestudeert de constitutie van.... Sparta! of andere hersenschimmige vormen, die niet bestaan dan op papier.

2) De Katholieke landen zijn vol beroeringen, de Protestantsche veel ordelijker en welvarender. Zoo hoort men spreken, en zeker is dat zeer geschikt ter misleiding der menigte, die niets van 't geen gecompliceerd is verstaat en slechts ziet op het oogenblik. Echter is ook hier de waarheid zoo kennelijk, dat een voldoend antwoord te geven is, zonder in de ontwikkelingen te treden die zulk eene questie zoude vorderen. Dat antwoord komt hier op neêr: dat de Protestantsche landen blijven bestaan door de waarheden, die van de Katholieke Kerk zijn medegenomen, en nog door haar gezag in die landen zelve stand houden, en dat integendeel de van Katholieken bewoonde streken door *Protestantsche* beginselen beroerd worden. Het is toch der Katholieke Kerk niet te wijten, dat in de zestiende

En hiermede zijn wij weder alle punten van vergelijking, die wij gesteld hadden, rondgegaan, en blijkt het ten volle, dat hoe hooger wij opklimmen van het

---

eeuw half Europa door de zoogenaamde hervorming in vuur en vlam werd gezet, en overal waar die nieuwe leer gepredikt werd, oproer en burgeroorlog ontstond, totdat ten koste van stroomen menschenbloed, eene eeuw lang vergoten, eene nieuwe materialistische orde van het evenwigt der Staten gevestigd werd.

Sinds scheidden zich de Katholieke Staten meer en meer van de Kerk, en nu eindelijk de regtstreeksche consequentiën van het Protestantisme, die van de Protestanten er voor erkend en toegejuicht worden, zoo zelfs, dat ze de Fransche revolutie slechts van overdrijving beschuldigen, maar haar beginsel aannemen, — nu derhalve dat verder ontwikkeld Protestantisme die Katholieke bevolkingen in verwarring brengt, zal men dat der Kerk verwijten? Der Kerk, die aan deze beginselen van verwarring zoo vreemd is, dat ze tot groote blijdschap van vele Protestanten beschimpt, beroofd en vervolgd wordt?

Het heeft geen zin te spreken van Katholieke landen. Waar zijn die? Er zijn landen door Katholieken bevolkt, maar geen Katholieke Staten. De vrijheid, door Luther gepredikt, heeft zich op het politiek gebied zoo uitgebreid, dat de oude Christelijke Staatsordening niet meer bestaat. Het land, dat het meest uit de Katholieke middeleeuwen heeft overgehouden, is Engeland, en het heeft daaraan zijne grootheid te danken.

Desniettegenstaande is het wezenlijk volksgeluk in de zoogenaamde Katholieke landen veel grooter dan in de Protestantsche. Men heeft in laatstgenoemde bijzonder het aardsche geluk gezocht en er zijn geen wonderen van God gedaan, om het gevolg te beletten; men heeft rijkdommen vergaderd en al verder verkregen, wat men door die middelen kan verkrijgen. Maar te gelijk heeft de maatschappij zich verengd, en is eene armoede ontstaan, die, blijkens de statistieken, onder de Katholieke bevolkingen niet te vinden is. Indien de ophooping van rijkdom, de verfijning, de gemakken des levens, de stoute onderneming der weelde een volk gelukkig maken, is er geen gelukkiger geweest dan het Romeinsche, tijdens het keizerrijk. Uit de menigte bemerkingen, die er zouden moeten worden bijgevoegd, zal ik er slechts eene noemen: wij zijn nog niet aan het eind!

Men kan het nog wel korter afdoen met te zeggen: dat, als de

bijzondere tot het algemeene, van de natuur tot het bovennatuurlijke, van de gewone maatschappij tot de Kerk, er steeds meer gewezen wordt naar de type, waarin de nagestreefde vereeniging volkomen is.

Vestigen wij dan eindelijk onzen blik op die type zelve, op haar, eerste der Christenen in den tijd, en wat daarvan onafscheidelijk is, eerste der Christenen in waardigheid, de Moeder der Christelijke geschiedenis, in wie de Zoon Gods het wondervol begin stelde zijner verlossing. Dat eigenlijk *begin*, 't is reeds dikwils door mij gezegd, is *maagdelijk moederschap*. Daarin derhalve heeft Christus den grond gelegd, daarin de stralen die van Hem uitgaan zaamgevat, daarin het vereenigingspunt gesteld der orde waaraan de wereld erkent dat Hij, God uit God, waarlijk van den Vader gezonden is.

In Maria is de Kerk bij uitstek bruid, is zij één met God, en vruchtbaar door God, en ik kan die tweevoudige beginselen die ik genoemd heb niet weder noemen of aanstonds is het duidelijk dat hunne vereeniging in Maria al onze begrippen overstijgt.

REGTVAARDIGHEID EN LIEFDE.

De Zoon Gods, die van eeuwigheid den mensch wilde heiligen, dat is waarachtige deugd schenken, Hij treedt

---

Katholieke Kerk Europa heeft voortgebragt, en zulks gedaan heeft door bepaaldelijk aan haar eigen leer en instellingen (wat nog onlangs door een voornaam Protestantsch gelcerde erkend werd, Milman, *History of Latin Christianity*, Vol. I, p. 429—431), onmogelijk in het diametraal aan haar tegenovergesteld beginsel van het Protestantisme de volmaking kan gevonden worden.

deze wereld niet in door een wonder van schrikwekkende almagt. 't Is het uur der Liefde. 't Is een wonder van onbegrijpelijk teederen, *hoogst zedelijken* aard, een wonder van *heiligheid*. Wie dat niet begrijpt, heeft niets van 't gansche Christendom begrepen.

Waarom ontvangt Maria den Zoon Gods in haren schoot! Omdat zij wil, omdat zij gehoorzaamt en spreekt: zie de dienstmaagd des Heeren, mij geschiede naar uw woord. O geloof vol daad! dat Augustinus gloeijende van liefde noemt, van eene liefde die haar antwoord vindt in de oneindige liefde, in den H. Geest die haar moeder maakt.

Maar die onbegrijpelijk moederlijke liefde veronderstelt onbegrijpelijk maagdelijke regtvaardigheid. Want liefde voltooit de regtvaardigheid, en zulk een allervruchtbaarst einde kan niet zijn zonder een allerzuiverst begin. Maria is zonder smet der zonde ontvangen, en zoo dan is het maagdelijk moederschap, dat ons de komst van God in de wereld verkondigt, tevens het beeld, en de bekrooning eener heiligheid, waarin de zuiverste regtvaardigheid met de vruchtbaarste liefde is vereend.

UITERLIJK EN INNERLIJK.

Wel is het veruiterlijking een ligchaam te schenken aan de onzigtbare ziel, wel bij uitnemendheid veruiterlijking moeder te zijn, en een mensch uit zich voort te brengen; en de dwazen die het stof niet wilden dulden ter bemiddeling van den geest, mogen bedenken, hoe eens hunne onsterfelijke ziel is ontstaan. Maar hoe groot is dan het geheim van geest en stof in Maria? welk

eene veruiterlijking is het, een ligchaam te schenken aan God, en Hem den eeuwigen Zoon des Vaders voort te brengen als sprakeloos kind! De Schriftuur voegt met ontzettende kracht van uitdrukking het oneindig intelligibile, met het allerzinnelijkste bijéén, en zegt: het WOORD is VLEESCH geworden!

Maar zeer zeker die Moeder, die God voortbrengt, ontvangt van God! die Moeder is Maagd, en dat geheim van moederlijke veruiterlijking is tevens geheim van maagdelijke verinnerlijking, waarbij Maria zich in eenzaamheid ten hemel verheft, van Gods engel begroet wordt en de ombelzing ontvangt van den H. Geest! En wie kent de maat dier nederigheid, wie peilt de diepte van dat innerlijk, dat in God verborgen leven, als Maria, den Verlosser in haren schoot dragend, ook aan Josef niets zegt van 'tgeen waarom haar alle geslachten zouden zalig prijzen, niet meldt dat het eeuwig blijde oogenblik gekomen is, door de wereld van 't begin af verwacht, door de regtvaardigen zoozeer verlangd, en welks vooruitzigt de vervoering uitmaakte der profeten? O diep versloten heiligdom waar God in woont!

WETENSCHAP EN PRAKTIJK.

Het beschouwend en het praktische leven, zegt de H. Bernardus, zijn in Maria vereend [1]). Zij is Maagd, zij denkt slechts wat Godes is, en verdiept zich in de kennis des heils, en niettemin zij is Moeder! Bestaat er een moeizamer, bezorgder, bedrijviger wezen dan eene moeder? Maria gaat haastig over de bergen om hare nicht Elisabeth

---

1) Bernardus. In Assumtione B. M. V. Sermo II, 9.

te dienen, en met den voet op den drempel van dat huis der zorgen verkondigt zij de hooge geheimen der wetenschap Gods [1]). Zij baart haren eenigen Zoon in de drukkendste omstandigheden, en van hoe vele wonderbare gebeurtenissen is zij omringd! Maar zij overlegt, zij beschouwt alles bij zich zelve, zij bewaart het in haar hart, Luc. II, 19. Drie droevige dagen lang zoekt zij haar goddelijk kind, en weder zegt ons de Schriftuur, dat zij al wat daarbij gebeurde bewaarde in het hart, Luc. II, 51. En dat zijn nog slechts de meer uitwendige zijden van het geheim waardoor haar geheele leven, de hoogste contemplatie en de werkzaamste liefde vereenigend, een aanhoudende eerdienst, een *levend gebed* is. Alleen het offer van Christus is gebed in volle *realiteit*, en ik heb van de Kerk sprekend gezegd, hoe daar door de tegenwoordigheid van dat offer waarheid en daad, wetenschap en praktijk vereenigd zijn. Maar hetgeen er, ofschoon op oneindigen afstand blijvend, het naast op gelijkt, en het naauwst meê in betrekking staat, is de deugd van Maria. Hare beschouwing en hare handeling kunnen geen hooger voorwerp hebben, want dat voorwerp is Christus; zij kunnen elkander niet meer doordringen of meer vereenigd zijn, want de Maagd die al wat met Hem gebeurt bewaart in 't harte, is zijne Moeder die voor Hem zorgt, Hem opvoedt, en deelt in zijn lijden; en daar deze vereeniging van maagdelijke beschouwing en van moederlijke werkzaamheid weder eene diepere vereeniging van geloof en van liefde tot grond heeft, zoo is Maria's deugd eene eerdienst onmiddellijk op Hem

---

[1]) Het *Magnificat* stelt ons de orde des Christendoms van hare diepste, dat is ethische zijde voor.

wijzende, Hem zoekend en nabootsend die alles zamenvat in zijn kruis. Het geheele leven van Christus is offer, het geheele leven van Maria is gebed aan den voet van dat offer verrigt.

INDIVIDUALITEIT EN BETREKKING.

Maagd zijn is alle betrekkingen opgeven, ten einde God alleen te zoeken en om Hem te trachten naar volmaking. Het niet-aangaan der huwelijks-maatschappij moge reeds vele opofferingen in zich sluiten, het is echter weder middel voor hooger opoffering, dewijl de betrekkingen, waaruit alle andere tijdelijke betrekkingen zich ontwikkelen, niet aangeknoopt of opgeheven worden, om alle vermogens der ziel te kunnen wijden aan God. Het is de hoogste maatschappij met God en daarom de hoogste individualiteit.

Moeder zijn integendeel is zeer bijzonder eenen stand of betrekking hebben. De moeder is het betrekkelijkste wezen der natuur, is de middelpersoon tusschen den man en het kind, is de betrekkelijke eenheid of gelijkenis van het gezin, dewijl de hoedanigheden van den man en het kind zich in haar vereenigen en beperken. Zij is zoo geheel van haren stand of betrekking, dat zij niet meer is wat zij te voren was, en de bloem harer individualiteit voor altijd heeft verloren.

Maria is Maagd en Moeder. Zij is, zegt Origenes, de eersteling der maagden [1]), en bij dien wensch naar nakomelingschap gelijk er, om den verwachten Messias, bij geen ander volk dan 't hare bestond, is deze hare toe-

---

1) Origenes in Matth. Tom X, 17.

wijding aan God een even groote als geheimvolle opoffering, eene weergalooze scheiding van alle betrekkingen. Wonderbaar vervulde zich in haar, wat het doel en daarom het eigenlijkste is van den maagdelijken staat: volmaking, eenheid van wil met Gods wil, vereeniging met God door de liefde: de H. Geest daalde in haar neder. Maar daardoor werd ze tevens Moeder bij uitnemendheid, Moeder van Christus, Moeder der heilige geschiedenis, der kinderen Gods, van dat groote gezin dat Christus tot hoofd heeft, — werd zij de wonderbare volmaking van het meest betrekkelijke wezen. Er is niets, dus hebben we den H. Bernardus hooren getuigen, er is niets dat met Maria niet in betrekking staat.

PRIVAAT EN PUBLIEK.

De moeder is zeer bijzonder een huiselijk, een tot het gezin of de private maatschappij behoorend persoon, en bereikt daarin hare eigenlijke bestemming [1]). Weder geldt dat in nog hooger graad van Maria, want de man is de openbaarheid des gezins, en Maria heeft geen echtgenoot! Zij is maagd. Maar daardoor ook is zij de eenige, de wonderbare Moeder, welke van den H. Geest den Verlosser der wereld ontvangt, en die Verlosser alleen uitgenomen, is zij de grootste, openbaarste, meest historische persoon, die deze aarde heeft betreden.

GEHOORZAMEN EN GEBIEDEN.

Christus is de Zoon van den levenden God, en de eer

---

[1]) De Salische wet, die de vrouwen uitsloot van den troon, is het natuurlijkst.

en verheerlijking des Vaders zijn hoogste doel. Op zijn twaalfde jaar, wanneer de reis naar den tempel verpligtend werd, en de keuze tot een stand of beroep zich gewoonlijk bepaalde, kon Hij in den tempel niet verschijnen, zonder van zijne zending te doen blijken, en de taak te behartigen die Hij, en Hij alleen moest vervullen. De oneindige afstand tusschen Hem, als God, en Maria, als mensch, doet zich gevoelen in hetgeen Hij op haar teedere vraag ten antwoord geeft: Wist gij dan niet dat Ik met de zaak mijns Vaders moet bezig zijn? — en Maria de gehoorzame, Gode-gewijde maagd, voor wie de openbaring zich ontwikkelt, en die nog niet weten kon hoe 't eene geheim zich door het andere zou vervullen, zij zwijgt, zij neemt het gebeurde tot voorwerp harer beschouwing en bewaart het in haar hart. Maar niettemin, Hij gaat met haar en is haar onderdanig, want zij is zijne Moeder! Is het begrijpelijk hoe Maria kan gehoorzamen en gebieden, hoe zij Maagd en Moeder is? Men kan er met ja en neen op antwoorden, naardat men het woord begrijpen verstaat. Gewis er is eene hoogere eenheid, die de kontrasten der natuur in zich zamenvat. Reeds van de liefde (hoogste der ideën en betrekkingen) kan niemand zeggen, of zij meer gehoorzaamt dan gebiedt; maar de liefde die eene maagd Moeder maakt, die Godheid en menschheid in Christus vereenigt en Hem zalft ten eeuwigen priester, is de oneindige Liefde, is de H. Geest, de *eenheid van den Vader en den Zoon.* Bij dat licht verheldert zich het geheim dat Christus aan Maria verbindt, en zich steeds sterker uitdrukt in de zich ontwikkelende orde. Want zeker nog sterker blinkt het uit als Hij zijne taak openlijk aanvaardt, en zijn eerste wonder verrigt op de bede van Maria; en eindelijk het sterkst, als Hij

alles volbrengend aan het kruis, haar die Hij toespreekt met den naam van „vrouwe", de eerbiedigste zorg en de onbegrijpelijkste liefde bewijst.

HET DOEL IN GOD EN HET DOEL IN DEN MENSCH.

Er is een orde van oorzaken, en bijgevolg een orde van bedoelingen, want iedere oorzaak werkt hoe dan ook *noodzakelijk* voor zich. — De mensch is vrij, dus wel waarlijk oorzaak en waarlijk doel. — Maar God is de hoogste oorzaak dus het laatste doel.

De krachtigste, ofschoon zeer ordelijke, bedoeling der natuur, de hoogste liefde van den mensch voor den mensch en die derhalve een doel heeft, 'twelk zich allermeest van het laatste doel in God onderscheidt, is de liefde van de moeder voor haar kind; geene liefde is zoo menschelijk!

O hoe moest dan Maria haren eenigen Zoon, hoe zij zulk eenen Zoon beminnen, Hem dien zij, bij uitstek Moeder zijnde, zonder echtgenoot had voortgebragt! Zij was Maagd. Maar met deze hare maagdelijkheid is het tevens weder uitgesproken, dat het natuurlijkste doel zamenliep met het bovennatuurlijke der genade. Maria beminde haren Zoon als Moeder en als Maagd, dat is, beminde Hem als haren Zoon en haren God.

Tot besluit kunnen we hier met den H. Dionysius van Alexandrië zeggen, dat door Maria alles is gebragt tot eenheid, tot volmaakte liefde [1]). De vereeniging waar de

---

[1]) Dionysius Alex. Epist. contra Paul. Samos., apud Bonam, Divin. Psalm. CXII. § 92.

geheele natuur om zucht, die de mensch, en daarom zoo bijzonder de maatschappij poogt te bereiken: vereeniging van regtvaardigheid en liefde, van uiterlijk en innerlijk, van wetenschap en daad, van individualiteit en betrekking, van publiek en privaat, van gehoorzamen en gebieden; en eindelijk van eindig en eeuwig doel — zij bestaat, zij is verwezenlijkt in de Kerk, en bereikt haar glorierijk toppunt in haar in wie de Kerk persoonlijke bruid is van Christus, in Maria! — Moedermaagd is het Woord 'twelk aan dat van Godmensch beantwoordt, is het naamcijfer van Christus' goddelijke en menschelijke geboorte, het zegel des verbonds gedrukt op al zijne werken, het nieuwe teeken in den hemel en op aard.

Wij beginnen derhalve te begrijpen, wat het in heeft dat de Apostel en de Vaderen ons de Kerk voorstellen als maagdelijke moeder. Daarmede verkondigen zij niet alleen Maria's onbegrijpelijke glorie, maar leeren ons de diepste wetten kennen van het Christendom, van de maatschappij en de geschiedenis. Ik moet mij beperken, en ook zou eene verdere ontwikkeling lange overwegingen vorderen. Wat kan ik meer dan aanwijzen? Maar dat de Kerk, dat de hoogste orde moedermaagd heet, is eene zoo diepe, zoo eenvoudige en rijke waarheid, eene zoo groote bevestiging van geheel het Katholiek geloof, dat ik mij gelukkig gevoel er slechts iets van te begrijpen, en hen beklaag, o diep beklaag, die op de nietswaardige boekenmarkt van het ongeloof de wetenschap van de maatschappij en 's menschen bestemming gaan zoeken, terwijl zij zoo schitterend in Maria's starrenkroon aan den hemel geschreven staat.

Men wane echter niet, dat ik ook op mijne gebrekkige wijze — want dat bewustzijn dat ik verre beneden mijn

onderwerp blijf, zal mij niemand ontnemen — men wane, zeg ik, niet, dat ik, ook op mijne wijze, reeds het laatste woord gezegd, en in de glansrijke type het hoogste lichtpunt hebbe aangewezen. De waarheid die wij onderzoeken is een schitterend paleis, waarin de eene lichtende boog den anderen vervangt, de eene luisterrijke poort zich na de andere opent, tot we in den afstand den troon zien staan waarvan de levengevende schepter wordt uitgestoken, den troon voor welken, na den val der eerste vrouw, de ware Esther en uitverkoren bruid genade heeft gevonden, waarvan de Koning der koningen is afgekomen tot de geheimzinnige tafel die haar eigen heil en het heil bewerkt heeft van haar volk.

Zoolang we, al zij het slechts met een enkelen blik, dien diepen luister niet ontwaren, mogen we niet stilstaan, kunnen we niet eindigen.

Bezinnen wij ons wel; tot waartoe zijn we genaderd, en hoe wijst hetgeen wij gezien hebben ons den verderen weg?

Ons onderwerp is de eenheid van Christus, is de zamenvatting van deze veelvuldige dingen of woorden in het menschgeworden Woord, is de toepassing der H. Drievuldigheid op de eindige orde.

Echter willen we dat bepaaldelijk zien gelijk het in Maria is uitgedrukt.

Daartoe zijn wij begonnen met die orde of eenheid in hare geheele uitgestrektheid na te gaan; hebben haar toegelicht door de tegenstelling der uiterste dwalingen, en al voortgaande tot de praktische maatschappelijke en historische zijde, bevonden, dat Maria de allermaatschappelijkste persoon is door Christus voortgebragt.

Daaruit volgde, dat zij de type moest zijn van de

geheele orde der toegepaste genade, en wij zagen het door eene gemakkelijk te maken vergelijking duidelijk bevestigd, dat ieder Christen en de geheele Kerk geleek op Maria.

Dan daaruit volgde weder, dat in haar, met welke niet alleen ieder Christen maar het groot-maatschappelijk geheel der Kerk zulk eene gelijkenis had, eene eenheid zijn moest die de verscheidenheid en de kontrasten der orde in zich zamenvatte. En wij erkenden het in 't maagdelijk moederschap, als vereeniging van die overal heerschende tweevoudigheid, welke de grondverscheidenheid is der eindige natuur.

Tot hiertoe zijn we gekomen, maar hier ook dringt een verder, een ander gevolg zich op, en blijkt dat in het maagdelijk moederschap meer is uitgedrukt dan wij gezien, of waarop wij gelet hebben.

Tweeheid is grondverdeeling, is als de verdeeling der verdeelingen, is het kenmerk van het eindige, is het beginsel der verscheidenheid waarmede het geschapene den rijkdom van het oneindig één poogt te achterhalen. Maar wat dan moet er volgen wanneer die tweevoudige orde eene bovennatuurlijke vereeniging verkrijgt? Indien reeds nu die orde, waar zij ook aanschouwd worde, ons ondanks hare tweevoudigheid eenen oneindigen God verkondigt, welk licht moet er dan stralen, welke glorie er uitbreken, als die tweevoudigheid zelve wordt zaamgevat en blinkt van het één? O dat is God zelf, dat is de Orde, dat is het Woord der woorden, de godheid van Jesus Christus [1]).

---

[1]) Zie over de veelnamigheid van Christus Gregorius van Nazianzens Oratio LIX.

Ja wij zijn genaderd, wij ontwaren den troon van den Koning der koningen, die Maria boven allen heeft genomen tot zijne bruid, haar den wereld-diadeem heeft om het voorhoofd gewonden, en bij zijne omhelzing haar van het drievoudig licht zijner Godheid stralen doet.

Slaan we dan daarop het oog des geloofs, slaan we het den hoogsten hemel in, en den geheelen kring van het geschapene rond, want alles draagt Hij door het woord zijner kracht; en opdat de snelle spoed der gedachte zooveel mogelijk nabij kome aan zijn onbewegelijk leven, zoo laat ons kort zijn in ons spreken.

Eeuwig wordt de Zoon uit den Vader geboren, eeuwig is de omhelzing van den Vader en den Zoon, en eeuwig komt de Liefde, de H. Geest uit beiden voort.

't Is de *eenheid* die van het *leven* en diens vruchtbaarheid niet verschilt. God heeft eenen Zoon: zoo oneindig groot en krachtig is die vruchtbaarheid! en die Zoon is zijn WOORD: zoo geestelijk, zoo zuiver en oneindig bewust is dat baren en geboren worden. De gelijkenis is derhalve absoluut; 't is God uit God; en daar God niet van God verschilt, en deze eenheid van den Vader en den Zoon niet eene blinde noodzakelijkheid, maar gevolg van oneindig bewustzijn en dus oneindige Liefde is, zoo is die Liefde noch Vader noch Zoon en toch God.

In het eindige daarentegen is verdeeling van *eenheid* en van *leven*, en daarin de algemeene eindige natuur gelegen.

Het eindige kan evenzeer niet zijn als zijn. Het is niet volkomen één; want als we de volkomen *eenheid* denken, dan denken we de oneindigheid, die volkomen *levend* zijnde, noodzakelijk bestaat; waaruit volgt dat er

in het eindige twee verschillende beginsels zijn: een beginsel van eenheid, en een beginsel van leven [1]), die met elkander in onafscheidelijk verband staan en zich volmaken door vereeniging, dat is, voortgaande nabootsing van God.

Het zou hier mogelijk zijn, om met het oog op het oneindig model, uit deze ordelijke verdeeling zoo voort te redeneren, dat we eene beschrijving verkregen van het algemeene eindige wezen [2]); maar het is beneden ons onderwerp rond te zwerven in de cirkels der abstractie; genoeg is het te wijzen op het schema der eindige orde.

Met ontzettende kracht heeft God haar uitgedrukt in zijne schepping.

God heeft zijne eenheid *bijzonder* nagebootst in den geschapen geest; want geest is bij uitstek eenheid.

God heeft de vruchtbaarheid zijns levens *bijzonder* nagebootst in het stof, want stof is bij uitstek veelheid.

God heeft zijn levende eenheid *bijzonder* nagebootst door de vereeniging van den geest met het stof, want daar is én vruchtbaarheid én de eenheid van den geest.

Evenals het mogelijke voorafgaat en de wet geeft aan 't werkelijke, zoo gaat de vorm der eenheid vóór de werk-

---

1) Vandaar dat de H. Drievuldigheid onze rede, als waarin die tweevoudigheid heerscht, te boven gaat, dat ons denken *vormelijk* is en het geen *substantie*, geen *reële* betrekkingen kan waarnemen.

2) Eene Ontologie. In plaats van dat te doen en alles ordelijk te deduceren, geeft men slechts termen op. Men zegt bij voorbeeld wat een accident is, maar van al wat men zegt geeft men noch uitlegging noch bewijs, enz. Dat verdient den naam niet van Ontologie. Zij is de eigenlijke wetenschap, een harmoniesch zamenhangend geheel, niet eene uitkramerij van half-begrepen termen.

zaamheid des levens, de eenvoudigheid vóór de menigvuldige ontwikkeling, en is overal de werkzaamheid als aan de uiterste grens van het wezen.

Daarom heeft God het eerst de engelen willen scheppen en in dat geestendom zijne eenheid nagebootst.

Zij zijn de hoogste of verhevenste der wezens, en hebben een leven ontvangen dat aan hunne eenheid beantwoordt. Geest is bijzonder oorzaak. Echter volgt uit de eindige tweevoudigheid, dat de eene volkomenheid van God niet te gelijk met de andere hare hoogste nabootsing kan verkrijgen. De engelen zijn onvruchtbaar. Zij brengen het *woord* hunner gedachte in zich voort en deelen het meê, maar dat woord is niet zelfstandig (substantiëel). Er is daar geen *zoon!*

Dan gelijk het geschapen leven zich steeds aan 't einde ontwikkelt en naar buiten gaat, zoo heeft God als aan den uitersten en ondersten kring der schepping het stof geworpen. Het stof is bij uitstek effekt. En dewijl het ondergeschikte wezen altijd in een of andere hoedanigheid eenige vergoeding erlangt (dus vordert het de cirkel der orde), zoo heeft Hij bijzonder aan het stof de eigenlijkste levenskracht of vruchtbaarheid geschonken. Niet dat daar ook geene eenheid zou gevonden worden: de beide beginselen blijven altijd in verband. En wie toch zal de orde ontkennen der zigtbare schepping, welke ons het bestaan van den Onzigtbare bewijst? Maar het innige wezen van het stof is vaagheid [1]), is weinig bepaalde veelheid, en de eigenlijkste natuur daarvan: *te*

---

[1]) Er is geen grooter hersenschim dan een eigenlijke atoom, ten zij men daaronder God denkt.

werken en vruchtbaar te zijn. In het stof komt het eene zelfstandige wezen uit het ander voort. Maar ofschoon het voortgebragte gelijkt op die het voortbrengen [1]), die gelijkenis is *onbewust*, de geest spreekt daar het *woord* der eenheid niet, er is ook daar geen *zoon!*

Snel en ordelijk volgden elkander de scheppingswoorden, en als om de menigvuldigheid naar de eenheid terug te voeren, en de twee beginselen der orde meer en meer te vereenigen, schiep God steeds meer gecompliceerde (meer eenheid hebbende) en derhalve met edeler leven begaafde wezens, tot Hij eindelijk in den mensch den éénen maagdelijken geest vereenigde met het vruchtbare stof.

Daar waren de beide naturen vereenigd, zoodat, gelijk de H. Gregorius van Nazianze er uit besluit, de mensch een beeld was van het geheel, en de groote wereld in eene kleine werd zaamgetrokken [2]). Daar derhalve was zoo wel het *woord* van 't bewustzijn als de reële voortbrenging; daar was een *zoon* mogelijk.

Ongetwijfeld de menschelijke maatschappij, zoo bloot natuurlijk genomen, is een afschaduwing van het geheim der H. Drievuldigheid; zonder dat zou de openbaring niet mogelijk zijn, en God geen woorden aan die maatschappij kunnen ontleenen, om ons zijn geheim te doen kennen.

Maar God wilde die openbaring, wilde de wereld met

---

1) Daaronder versta ik ook chemiesch produkt. Twee stoffen brengen daar een derde voort, die van de beide vorige verschilt. Maar schoon in deze minste wijze van voortbrenging, als van zelf spreekt, de minste gelijkenis moet zijn, blijft het waar wat ik gezegd heb.

2) Gregor. Naz. Oratio XXXVIII. Tom. I. p. 618. Ed. Morel.

zich in levende persoonlijke betrekking brengen, wilde dat de ZOON die het WOORD is, ook de zoon en het woord der schepping zoude zijn, en door Hem de beide beginselen der eindigheid, eene hunne natuur te bovengaande vereeniging zouden verkrijgen en zijn oneindig geheim verkondigen [1]).

In dat plan was het Paradijs nog eene onvolkomenheid. Hoe wonderbaar de vereeniging daar moge geweest zijn van geest en van stof, en van al de tweevoudige elementen der eindige natuur, het was begin, niet voltooijing; en al hadde het eerste menschenpaar in onschuld hunnen zoon voortgebragt, de hoogste verheffing van den geest kon niet tevens de triumf zijn van het stof en het zinnelijk leven.

Na den val was de scheiding zooveel te grooter. Overal trad voor de tweevoudigheid zekere strijd in de plaats, en de grootste strijd moest wel ontstaan tusschen de twee meest verschillende bestanddeelen en hunne hoogste ontwikkeling: tusschen de verheffing van den geest en de voortbrenging van het stof. Geest en vleesch zijn naar de Schriftuur bij uitstek oneenig.

Maar God beloofde de hereeniging, die reeds daardoor volmaakter dan de vorige vereeniging moest zijn, omdat zij hereeniging was [2]). Van eeuwigheid was het besloten, dat de Zoon Gods zoon des menschen zoude worden, om door aanneming van de alomvattende menschelijke natuur de geheele geschapen orde te verheerlijken: én de engelen én den mensch én het stof [3]). Het gebeurde door Maria.

---

1) Ut cognoscat mundus, quia tu me misisti.

2) Het gebrokene is niet goed hersteld zoo het niet sterker is dan te voren. 't Is een oudvader die het zegt; wie - is mij ontgaan.

3) Eph. I, 10.

„Door haar heeft de Schepper, zich van de menschheid, „die het midden is, bedienende, de geheele natuur ten goede „herschapen. Want daar de mensch tusschen den geest „en het stof in het midden staat, en hij de band is tus- „schen de zigtbare en onzigtbare schepping, zoo is de „groote bouwmeester, het Woord Gods, vereenigd zijnde „met de menschelijke natuur, ook door deze met de „gansche schepping vereenigd" [1]).

Maria derhalve is naar de diepzinnige taal van den H. Dionysius van Alexandrië, „de eenige alleenige maagd „en dochter des *levens*, die het *levende* zelfstandige Woord „heeft voortgebragt" [2]). Eerst in haar grijpt de wonderbare vereeniging plaats van den éénen geest en 't leven-voort-brengend stof, is een *ontvangen* met *bewustzijn*, is de hoogste verheffing des geestes tot God gepaard met de vruchtbaarheid des ligchaams, is de werking van den geest zoo onbegrijpelijk vereenigd met die van het stof, dat „zij ontvangt door heiligmaking alleen [3]), ontvangt met „den geest voor dat zij ontvangt in den schoot, ontvangt „en baart door te gelooven" [4]).

Ziedaar het sakramentele beginsel, waarmede de God-

---

1) δι' αὐτῆς γὰρ ὁ κτίσης πᾶσαν φυσιν πρὸς τὸ κρεῖττον μετεσοιχείωσεν διὰ μέσης τῆς ἀνθρωπότητος· εἰ γὰρ ὁ ἄνθρωπος μέσος νοῦ καὶ ὕλης ἰσάμενος, σύνδεσμός ἐστι πάσης ὁρατῆς τε καὶ ἀοράτου κτίσεως, ἑνωθεὶς ὁ δημιουργὸς Λόγος τοῦ Θεοῦ τῇ φύσει τῶν ἀνθρώπων, δι' αὐτῆς ἁπάσῃ τῇ κτίσει ἥνωται. Joannes Damasc. Hom. I in Nat. B. M. V. I. Tom. II, p. 842.

2) μία δὲ μόνη παρθένος θυγάτηρ ζωῆς ἐγεννησε τὸν ζῶντα λογον, καὶ ἐνυπόστατον. Dion. Alex. Epist. contra Paulum Samos. *Bibl. Patrum*, Tom. XI, p. 276.

3) De sola sanctificatione. Bernardus, Sermo in Nativ. B. M. V. 9.

4) „Prius mente quam ventre". „Credendo peperit, credendo concepit". Augustinus, Sermo CCXV in Redditione Symboli. 4. Tom. V, p. 950; Contra Faustum. Lib. XXIX, C. 3. Tom. VIII, p. 444.

heid wordt ingeleid; want aanstonds straalt de oneindige orde uit, breekt het licht door van den Vader, den Zoon en den H. Geest, en schittert in Maria de volheid der drievuldige genaden [1]!

Alles is *oorzaak*, is beeld van den Vader, uit welken alle vaderschap zijne natuur heeft, maar niemand is het gelijk Maria, want zij baart alleen!

Alles is *één* door den Zoon, zegt Augustinus, en daarom ook beeld van den Zoon, maar niemand is het gelijk Maria, want zij vereenigt de beide beginselen der orde, is Moeder en maagd.

Alles *heeft doel*, en is dus, zegt dezelfde oudvader, beeld van den heiligen Geest, maar alles heeft tevens een eindig doel 'twelk van 't oneindige verschilt. Niets derhalve is beeld van den H. Geest gelijk Maria. Want zij baart met vreugde, en één is die vreugde, één die liefde van de Moeder en de Maagd!

Maar die verheffing der eindige natuur, door toepassing van de orde der H. Drievuldigheid, zet zich op dezelfde wijze door de wereld voort. De Kerk bestaat door de Sakramenten [2]. Hierin is de hoogere vereeniging van geest en stof waardoor God in de Kerk nederkomt, waardoor zij Maagd en Moeder is, en naar de vier zijden van het eindige wezen het licht der H. Drievuldigheid over de wereld straalt, opdat deze erkenne, dat de Zoon waarlijk van den Vader gezonden is.

Hoe is dat te verstaan? Op hoe vele wijzen gaat dat

---

1) τριαδικῶν χαρίτων πλήρωμα. Ephrem Syrus. Oratio ad Deiparam. Tom. III, p. 529.

2) Daarom zegt Augustinus beurtelings, dat de Kerk, en dat de Sakramenten uit Christus' zijde voortkomen. In Ps. CXXVI. 8. Tom. IV, p. 1433. Idem in Ps. CXXVII, 11. Ibid. p. 1443.

in vervulling? Ik wil er niet op antwoorden; ik wil blijven luisteren naar den éénen toon in de verte vernomen, en die toch slechts op duizend wijzen herhaald wordt door de muziekinstrumenten waarmeê Augustinus de Heiligen vergelijkt [1]).

---

1) Augustinus. In Ps. CL, 5. Tom. IV, p. 1696.

VERSCHEIDENHEDEN.

DRIE EN DERTIGSTE ALGEMEENE VERGADERING DER PROTESTANTSCHE MAATSCHAPPIJ: *TOT BEVORDERING VAN WELSTAND* VOORNAMELIJK ONDER LANDLIEDEN.

(*Vervolg en slot van bladz.* 198.)

Na de *Aanspraak* waarvan wij den hoofdinhoud in onze vorige aflevering hebben medegedeeld, volgt het breedvoerig verslag

OVER DE WERKZAAMHEDEN EN DEN STAAT VAN WELSTAND.

In het *eerste deel* vernemen we een en ander omtrent

AANKOOPEN VAN HUIZEN EN LANDERIJEN,

waardoor *vroegere* ondersteuningen *uitgebreid* of *verbeterd* en *nieuwe* gemaakt zijn. Voor het eerstgenoemde onder 12 nummers zamengevat, is aan *weiland*, *bouwland*, *bosch*, *broekland* en *heide*, *afkoop van tienden* en *cijnsen*, enz., te koste gelegd eene som van verre over de *f* 11,000.

Voor *drie nieuwe ondersteuningen door aankoop* werd besteed over de *f* 27,000; onder deze is er ééne van die grootte dat er twee hoeven van te maken zijn; zoodat *Welstand* in die ééne gemeente dan *vier* huisgezinnen op hoeven van de Maatschappij zal geplaatst hebben. Het getal voorstellen tot aankoop en ondersteuning, die afgewezen of niet gelukt zijn, bedroeg 37, waarvan er 28 uit Noord-Brabant, 6 uit Gelderland en 3 uit Noord-Holland waren. Voor zooveel werd opgegeven, had tot de aan-

neming en uitvoering de aanzienlijke som van *f* 119,733 moeten besteed worden. Geen jaar ook was het getal van dergelijke voorstellen zóó groot geweest.

Aangaande de *jongelieden*, die door de Maatschappij geplaatst zijn om opgeleid te worden tot den boerenstand, staat slechts dit opgeteekend: „Uit het speciaal rapport, deswege door de Commissie voor deze zaak benoemd, zal u, zoo wij vertrouwen, blijken met hoeveel wijsheid deze zich in die plaatsing zeer langzaam haast. — Wij meenen echter te mogen verwachten, dat, al is ook de eerstgenomene proeve niet naar wensch uitgevallen, zij zich daardoor van volgende proefnemingen niet zal laten afschrikken."

Hierop volgt een beknopt

UITTREKSEL UIT DE RAPPORTEN VAN INSPECTIE.

Die berigten loopen over 40 tot 50 ondersteuningen; bij meer dan de helft dezer komt eene of andere aanmerking die over de welvaart of den vooruitgang der ondersteunden zeer gegronden twijfel wekt, terwijl het niet-slagen van eenige anderen er minder verheeld te lezen staat. Zoo vinden we bijv. het volgende aangeteekend:

N°. 3, 7, 31. In 't algemeen is de uiterlijke toestand van dezen oudsten ondersteunde eenigzins zorgelijk; — hij en sommige andere huurders, als van N°. 80, 135, 139, konden geen huur betalen.

In N°. 64 behoorde meer stoffelijke welvaart te heerschen.

Bij N°. 47 is minder vooruitgang, bij N°. 118 is eenige vooruitgang in welvaart te bespeuren, ofschoon de stal ook beter behoorde bezet te zijn; — bij N°. 85: ook hier is de stal nog niet ruim genoeg voorzien, doordat men met het aanfokken van vee niet gelukkig geweest was.

N° 86: of de man in 't vervolg tot welstand komen zal, moet nog blijken.

In N°. 97 is men aanvankelijk op den weg van beterschap.

De kleine ondersteuning N°. 89 is minder gelukkig uitgevallen.

Bij N°. 123 is een ernstige wil om vooruit te komen.

Van N°. 24 heet het: De ondersteunde was voorheen ijveriger en moediger dan thans; ook zijn vee was er op verminderd en de

staat van het weiland er niet op verbeterd. — De aanmerking of de klagt die hier volgt is karakteristiek: het is te betreuren, zegt de verslaggever, „dat eene zoo goede bezitting niet meer tot steun der kleine gemeente verstrekken kan." — Het geldt namelijk eene hoeve met 11 bunders bouw- en weiland, en die slechts door man, vrouw en één dochter van een zwak gestel bewoond wordt; en schoon 't gedrag dier menschen als onberispelijk wordt geprezen, men is niet tevreden, wijl het *Welstand* vooral om 't *groot zielental* te doen is.

De ondersteunden N°. 27 winnen met inspanning hun dagelijksch brood.

Bij N°. 23 staat aangeteekend, dat naar den kleinen omvang daar alles wèl gaat. „Op het zedelijk gedrag van dit gezin viel niets aan te merken; wat van te grooter belang is daar op de eertijds talrijker gemeente, reeds tot 85 zielen gesmolten, wat dit betreft, vrij wat aanmerking te maken is. Zij heeft aan versterking, zoowel als aan verbetering waarlijk behoefte."

N°. 130. De ondersteunde met zijn gezin, 10 hoofden sterk, komt maar met veel moeite aan den kost en is nog gansch niet genoeg voorzien van vee en andere benoodigdheden, voor wier aanschaffing de middelen bezwaarlijk zullen aanwezig zijn.

Bij N°. 80 was reden genoeg om geen huurbetaling te vorderen.

N°. 139 geeft zich veel moeite om voor vrouw en 5 kinderen den kost te winnen; — bij het bezoek op N°. 11 was niet zooveel stof van tevredenheid als men wenschen, en billijk verwachten zou; — N°. 135 heeft allerlei tegenspoed, en „wij willen er het beste van hopen" — voegt het Verslag er aan toe.

N°. 88 is de voormalige huurder van N°. 21, 41. Zoo min hij dáár voldeed, zoo min deed hij het hier ook, en om allerlei redenen van ontevredenheid zal hem de huur opgezegd worden en hij elders een goed heenkomen moeten zoeken.

Men zoude meenen, dat reeds bij dit aantal minder geslaagde ondersteuningen — en daar zijn er meer nog van dien aard — de verslaggever met weinig opheff over het goed geluk van *Welstand* spreken zou. Dit is echter niet het geval. Na van een beter uitgevallen hulpverleening te hebben gewaagd, roept hij zege-

vierend uit: als men dat ziet, „dan behoeft men niet te vragen of de zinspreuk onzer Maatschappij „bevordering van *Welstand*" zoowel op de ondersteunde huisgezinnen als op de gemeente toepasselijk zij. Doch daaromtrent zal men ook geen den minsten twijfel voeden, wanneer men het oog nog op twee andere ondersteuningen in deze kleine, weleer zoo bedreigde gemeente slaat." — En aan 't slot van dit rapport gekomen, zegt hij: „Gij zult hebben opgemerkt, dat hetzelve, op zeer enkele uitzonderingen na, algemeen gunstig is, en proeven geeft van zeer wenschelijken vooruitgang bij onze ondersteunden"; — en verder: „Hebben wij bij onze verslagen nimmer de moeijelijkheden voorbijgezien, welke aan het ondersteunen onzer kleine Hervormde gemeenten, door middel van den landbouw verbonden zijn, en nimmer getracht door opgesmukte verhalen te verbloemen de teleurstellingen die wij bij onze ondersteuningen ondervonden; teleurstellingen breed uitgemeten door hen die onze Maatschappij geen goed hart toedragen, en bepaaldelijk door den schrijver over de soidisant *Sociétés secrètes*, die zijn leedvermaak over dezelve niet verbergen kan; *wij* hebben gemeend, „met den landman te moeten lankmoedig zijn," ..... en worden verrast door uitkomsten boven verwachting, en in onze overtuiging versterkt, dat *Welstand*, mits door veler bijdragen ondersteund, aan zijn doel: de instandhouding onzer kleine gemeenten, duurzaam en zoo langer hoe meer *zal* beantwoorden."

Hoe de verslaggever bij zoovéél teleurstelling nog zoo durft roemen, begrijpen we niet. Er behoort eene groote mate van verblindheid of onbeschaamdheid toe, om derwijze tegen de waarheid in te gaan. De schrijver van het aangevoerde werkje heeft overtuigend doen zien, hoe zulk slag van arbeid niet gezegend *kan* zijn.

Nu volgt een overzigt van den

STAAT DER MAATSCHAPPIJ.

Welstand had twee zijner oudste begunstigers en medewerkers verloren; door den dood van den Baron van Lijnden van Lunenburg en Mr. Both Hendriksen; en woorden ontbreken, zegt de verslaggever, om het verlies te betreuren van hun voorzitter Pro-

fessor Royaards, die nog bij zijn sterven toonde hoe hij *Welstand* beminde, door een legaat van *f* 200, terwijl Baron van Lijnden *f* 100 ten gift naliet.

Wat in geen 10 jaren gebeurd is, heeft nu plaats gehad: vermeerdering van ledental! tegen een verlies van 101 is er een aanwinst van 207 leden, en werd het cijfer, dat aan het einde van het vorige boekjaar 3156 was, tot 3262 verhoogd.

Te Brouwershaven is eene afdeeling van *Welstand* opgerigt.

Uit sommige Ringen kwamen meer of min belangrijke buitengewone giften in; het getal legaten was klein, doch ééne donatrice te Rotterdam, wier naam ook na haar dood onvernoemd moest blijven, vermaakte aan *Welstand* de som van *f* 8000.

Niettemin kon ook die bijdrage de groote uitgaven niet bestrijden; doch gelukkig waren er vermogende leden, die door voorschotten tot lage renten de voorgenomen krachtdadige ondersteuning van eene en andere gemeente bevorderden; zoo gaf een donatrice *f* 10,000; een medebestuurder *f* 5000; een ander begunstiger *f* 2000 tegen 2½ pCt.

Nog werd staande de vergadering van Ds. Roldanus het berigt ontvangen, dat door A—Z te Schiedam aan *Welstand* een gift was geschonken van *f* 500.

En vóór 't afdrukken van 't Verslag berigtte Ds. Adriani, correspondent te Rotterdam, dat door wijlen H. W. Sprenger van Eyk te Rotterdam aan *Welstand* gelegateerd was de som van *f* 4000.

Het Verslag komt hierna op

DE VERRIGTINGEN VAN HET HOOFDBESTUUR.

Het Hoofdbestuur heeft de openings-aanspraak van het vorige jaar overvloedig en spoedig verspreid.

Het heeft uitdeelingen gedaan uit het depôt van bijbels en andere stichtelijke en zedekundige schriften; tot welk depôt ook wederom eene milde bijdrage werd geleverd door Prof. Hofstede de Groot van geschriften door hem uitgegeven en andere traktaatjes. „Een partijtje kleine stukjes" gaf ook Ds. Huydecoper, en een dito van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen de Correspondent J. E. van Ellinkhuizen, te 's Hage.

Nieuwe huizen bij publieke aanbesteding werden gebouwd, als: N°. 128 voor *f* 1429; N°. 130 voor *f* 1557; N°. 184*a* voor *f* 1959, en N°. 148*b* voor *f* 1000.

„Naar aanleiding van eene gedrukte Circulaire van Dr. Carl Grossman uit Leipzig, over de *Gustaaf-Adolf-Vereeniging* en de deelneming aan dezelve in Nederland, werd besloten — zonder van wege de Maatschappij aan de oprigting eener Afdeeling dier Vereeniging hier te lande deel te nemen — haar onze ingenomenheid te betuigen, en aan te bieden met haar Hoofdbestuur in geregelde verbinding van Correspondentie te treden. Alsmede om, bij de toezending van ons Reglement en andere gedrukte stukken, eenige teregtwijzingen te voegen van de beschouwingswijze in dien brief aangaande de Protestantsche Vereenigingen in Nederland, voor zooverre die op onze Maatschappij betrekking heeft. De brieven liggen ter tafel met het antwoord uit Leipzig, dd. 28 Januarij 1854, ten geleide van het Verslag der *Gustaaf-Adolf-Vereeniging* over 1853, van hetwelk bij de leden van het Hoofdbestuur zal worden kennis genomen."

We nemen ten slotte nog over de

SCHETS DER REKENING.

Ontvangst.

1. Kassa 1853.	*f* 15,946.01	
2. Toelagen.	- 18,384.77⁵	
3. Giften, Legaten en Collecten . .	- 9,934.83⁵	
4. Terugbetalingen	- 1,674.36⁵	
5. Huren en Renten	- 6,387.56	
6. Opgenomen Kapitalen	- 18,000.—	
		f 70,327.54⁵

Uitgaaf.

1. Aan de Eigendommen	*f* 44,880,50⁵	
2. Aflossingen en renten	- 4,294.96⁵	
	f 49,175.47	*f* 70,327,54⁵

Transport . .	*f* 49,175.47	*f* 70,327.54⁵
3. Opleiding van jongelieden . . .	- 44,26	
4. Administratiekosten.	- 2,694.14	
5. Buitengewone uitgaven.	- 534.65	
Totaal der uitgave		*f* 52,457.52
Blijft in kas 15 April 1854		*f* 17.870.02⁵
En bleek op 15 April 1854 de staat van het Fonds te zijn.		*f* 447,813.65⁵

We hebben bij onze onder de hand reeds gemaakte aanmerkingen slechts weinig meer te voegen. Meermalen is door ons de verraderlijke aard van al die geheime genootschappen en hun verderfelijke invloed op het zedelijke leven aangetoond. Het verheugt ons, dat dit ook van regtschapen Protestanten meer en meer wordt ingezien. Velen hunner toonen dit, hetzij door hunne openlijk uitgesproken afkeuring of doordat zij hunne deelneming aan zoodanig werk onthouden of intrekken. Dat er met de April-beroering ettelijke leden meer zijn toegetreden, zal niemand verwonderen die bedenkt, wat destijds de geheime genootschappen ook op politiek terrein zich veroorloofd en wat al middelen zij te baat genomen hebben om belangstelling te wekken in hunne werkzaamheden, die, naar men voorgaf, volstrekt noodzakelijk waren om het bedreigde vaderland en de waggelende Protestantsche Kerk van den ondergang te redden. Het fanatisme heeft voor een oogenblik hun anders altoos ingekrompen ledental met eenige weinigen vergroot, en hun inkomen met ettelijke guldens versterkt, dat is het al!

Hoe de redenaar van *Welstand* en met hem zoovele Protestanten, leden dier geld-genootschappen, nog altoos van hunne Godsvereering in geest en waarheid durven reppen, zou onbegrijpelijk zijn, als de innigste natuur van het Protestantisme niet tegenspraak en leugen was. Men hoort er van niets anders dan van geld en goed, van huis en hof, van niets dan de allerstoffelijkste middelen om de hier wegsmeltende, daar verdrongen! Protestantsche gemeentekens

met een of ander voor grof geld aangevoerd zieltje op het vereischte ledental te houden; — met grof geld speculeert men op de gewetens van arme Katholieken, of men — thans vooral bij den grooten druk des tijds — door een enkelen apostaat een geloofsgenootschap moge schragen, waar alles in past, wijl er alles meer en meer in geloochend wordt; — het bedrag der ontvangen geldsommen is de eigenlijke maatstaf van het Protestantsche leven, is de thermometer der geloofs-temperatuur —: en dan durft men nog spreken van eene gezuiverde godsvereering in geest en waarheid, dáár waar men met de allerstoffelijkste de alleronwaardigste middelen aanwendt om te blijven bestaan!

Is 't geen bittere zelfbespotting van het Protestantisme? geen getuigenis van zijn eigen onbeholpenheid en laagheid? In dien onbehouwen en dweepzieken ijver erkent men ligtelijk den geest zijner onedele vaderen, welke zich nog in een deel hunner nakomelingschap niet verloochent; — hij spookt weêr op en rond ten verderve, want dat is zijn genot! — Maar eens heeft het rijk der duisternis uit, en zal zijn vorst met heel zijn gouden staf en geheime legerbenden hals over hoofd wegstuiven voor het wenkend zwaard des Engels die het paradijs der Kerk bewaart.

DE ENGELSCHE PROPAGANDE TE NIZZA.

De *Waarheid* van Nizza beklaagt zich over de propaganda, welke het Protestantisme zich in eene bij uitstek Katholieke stad veroorlooft, in dezer voege:

„Kan men begrijpen — vraagt dat dagblad, van Engeland sprekende — dat eene mogendheid, waarmeê wij door nog een pasgesloten traktaat verbonden zijn; welke tot hiertoe met ons altoos in goede verstandhouding geweest is; wier zaak in 't Oosten onze soldaten ten koste van hun bloed en de zwaarste opofferingen thans gaan ondersteunen — kan men begrijpen, dat deze mogend-

heid dit alles vergeet om hare kettersche propagande op de uitgebreidste schaal in ons midden voort te zetten? dat zij het regt heeft om van de behoefte onzer bevolkingen gebruik te maken en goud ten prijs van den afval aan te bieden? dat zij heirlegers van agenten met die propagande belast en te midden van onze Katholieke bevolkingen plaatst; dat zij afvallige geestelijken in soldij neemt om scholen te houden waar aan de kinderen met eene les in 't lezen de verderfelijke beginselen van Luther's leeringen worden ingeprent? Zou men gelooven dat men Protestantsche katechismussen in het Nizza'sch laat overbrengen, om ze behendig in de plaats van den katechismus van het diocees te schuiven?

„We hebben — gaat het dagblad voort — gesproken van Protestantsche bijbels en kettersche werken die te Nizza aangehouden zijn bij de Protestantsche predikanten Gay en L. Pilatte, alsook bij eene Engelsche familie Wilson en te Menton bij Trenca, adjudant-majoor der nationale garde. We weten niet wat aanleiding heeft gegeven tot deze gebeurtenis, welke *de Toekomst* aan een proces toeschrijft, dat te San Remo een' colporteur is aangedaan die zich bij den predikant Gay van bijbels kwam voorzien.

„Zooveel is zeker dat men bij één dier heeren *acht en twintig* van die kisten met boeken gevonden heeft. Maar het opmerkelijkste in deze zaak is ongetwijfeld het protest dat genoemde Wilson bij den Engelschen konsul van Nizza ingediend en in *de Toekomst* geplaatst heeft. Het bevestigt volkomen de door Engeland gedane pogingen om Piëmont te protestantiseren, en de hulp en steun die men daartoe weet te hebben in den minister die het kabinet van Turyn bestuurt. Het stuk luidt aldus:

„„Ik protesteer in naam van den graaf Shaftesbury, den president van het Engelsch en Buitenlandsch bijbelgenootschap, die, toen hij te Nizza was, de bijbels en Nieuwe Testamenten van het genootschap aan mijne zorgen heeft toevertrouwd.

„„Hij deed mij toen beloven, dat ik hem zoo spoedig mogelijk verwittigen zou van elke poging om die boeken in beslag te nemen of hun vrij gebruik te verhinderen, opdat hij er dan onverwijld berigt van geven kon *aan het gouvernement van Turyn door tusschenkomst van zijn vriend den graaf Cavour.*

W. Carus Wilson.„„

Terwijl we deze bijzonderheden der Engelsche propagande te Nizza uit *l'Ami de la Religion* afschrijven, vinden we in *de Tijd* een curieus berigt van denzelfden aard over

DE SCHOTSCHE PROPAGANDE IN SPANJE.

We lezen daar:

„Uit Dundee en Glascow wordt gemeld dat de protestanten in Schotland thans bezig zijn met eene sociale vereeniging te organiseren, met het doel om Spanje te evangeliseren. Daartoe worden geldsommen opgehaald, die de heeren evangelisten meê krijgen voor eigen gebruik en om de behoeftigen om te koopen. Voorts wordt er een scheepsladiug bijbels en pamfletten, die in bijbelstijl op de Katholieke Kerk schelden, van alle kanten bijeengebragt, ten einde er Spanje mede te overstroomen. De Schotsche Kalvinisten maken er staat op dat deze onderneming hen bijzonder zal gelukken, wijl de anarchie, waaraan Spanje thans ten prooi is, hun als het beste middel voorkomt, om hunne gevoelens ingang te doen vinden. Zij hebben al hun hoop gevestigd op de revolunaire partij die daar te lande thans meester en, blijkens hare handelingen, overtuigd is dat de revolutie en de reformatie elkander de hand reiken, en er dus niets beter is, om Spanje in hun geweld te houden, dan het op zijn Schotsch te evangeliseren.„

Men ziet hier alweder uit, hoe de Protestantsche propagande overal zich zelve gelijkt, en in Sardinië, in Spanje, hier te lande en alom op dezelfde laaghartige wijze werkzaam is.

KATHOLIEKE TIJDSCHRIFTEN IN DE VEREENIGDE STATEN.

The Metropolitan Catholic Almanac and Laity's Directory van 't vorige jaar heeft de volgende opgave van de Katholieke periodieke geschriften in Noord-Amerika; daar verschijnen

WEKELIJKS:

The United States Catholic Miscellany, elken Zaturdag te Charleston. Prijs: 3 dollars in 't jaar. — Met goedkeuring van den bisschop van Charleston.

Catholic Telegraph and Advocate, elken Zaturdag in Cincinnati, bij John P. Walsh. Prijs: 2 dollars vooruit; bij verzending aan inteekenaars doll. 2.50. Geschreven door de Eerw. Edward Purcell en S. Rosencrans, met goedkeuring van den aartsbisschop van Cincinnati.

The Catholic Herald, elken Donderdag in Philadelphia, tegen d. 2.50 'sjaars vooruit; anders 3 d. — Door Henry Major, met goedkeuring van den bisschop van Philadelphia.

The New York Freeman's Journal and Catholic Register, elken Donderdag in de stad New York. Voorwaarden: 3 doll. vooruit bij bode; met den post d. 2.50 vooruit; na de zes maanden 3 d. — De half-wekelijksche *Freeman* verschijnt elken Zondag morgen en Woensdag avond tegen 3 d. vooruit. McMaster and Murphy. Met goedkeuring van den aartsbisschop van New York.

Le Propagateur Catholique verschijnt elken Zaturdag (in 't Fransch) te New Orleans bij H. Meridier. Voorwaarden: d. 4.50 'sjaars bij bode; met den post 4 d., en op andere wijs tegen 50 cents verhooging. Met goedkeuring van den aartsbisschop van New Orleans. Door den Eerw. N. Perché.

The Pittsburg Catholic komt elken Zaturdag uit bij Jacob Porter te Pittsburg, tegen 2 d. 'sjaars vooruit. Met goedkeuring van den bisschop van Pittsburg.

The Catholic Mirror wordt elken Zaturdag uitgegeven te Baltimore, met goedkeuring van den aartsbisschop. Prijs: 3 d. 'sjaars voor verwijderde inteekenaars; d. 2.50 voor de stad.

The Catholic Instructor verschijnt Zaturdags bij Peter McKenna te Philadelphia, tegen d. 1.50 vooruit; anders 2 d. — Met goedkeuring van den bisschop van het diocees.

The Shepherd of the Valley, elken Zaturdag te St. Louis, tegen d. 2.50 binnen de drie maanden, of anders 3 d. — Met goedkeuring van den aartsbisschop van St. Louis.

The Western Tablet, Zaturdags te Chicago, tegen 2 d. 'sjaars vooruit. Met goedkeuring van den bisschop.

The Western Tablet, Zaturdags te Chicago, tegen 2 d. 's jaars vooruit. Met goedkeuring van den bisschop.

The American Celt, Zaturdags in New York; prijs: d. 2.50 's jaars met den post; 3 d. bij bode.

The Boston Pilot, Zaturdags te Boston; d. 2.50 's jaars vooruit. Pat. Donahoe is uitgever en eigenaar.

Der Herold des Glaubens verschijnt elken Zondag (in het Duitsch) te St. Louis.

Der Wahrheit's-Freund verschijnt (in het Duitsch) des Donderdags in Cincinnati, Ohio, tegen d. 2.50 's jaars. Met goedkeuring van den aartsbisschop van Cincinnati.

Der Religions-Freund komt (in het Duitsch) elken Donderdagmorgen uit te Baltimore.

Katholische Kirchen-Zeitung verschijnt (in het Duitsch) des Vrijdags te New York, tegen d. 2 in het jaar. Met goedkeuring van den aartsbisschop.

Detroit Catholic Vindicator komt uit te Detroit, Michigan, elken Zaturdag, tegen 2 d. in 't jaar vooruit, bij Daniel O'Hara. Met goedkeuring van den bisschop.

The Catholic Messenger, elken Donderdag te New Orleans, tegen 4 d. in 't jaar vooruit. Met goedkeuring van den aartsbisschop. Dit weekblad is in dezelfde handen van uitgever en schrijver als de *Propogateur*, en de prijs van beide weekbladen zamen is 6 d. in het jaar.

The Catholic Standard verschijnt elken Zaturdag te San Francisco, Californië, gedeeltelijk in 't Engelsch en gedeeltelijk in 't Spaansch, bij William Hamill en C°. — Prijs: 5 d. in 't jaar met den post; 6 d. met den bode. Met goedkeuring van den aartsbisschop Alemany.

The Buffalo Sentinel, elken Zaturdag te Buffalo, New York; 2 d. 's jaars vooruit. Met goedkeuring van den bisschop.

MAANDELIJKS.

The Metropolitan, een magazijn aan godsdienst, opvoeding, literatuur en algemeen onderrigt gewijd; komt uit bij John Murphy en C°. te Baltimore, en wordt geschreven door J. V. Huntington. Prijs 2 d. vooruit.

DRIEMAANDELIJKS.

Brownson's Quarterly Review, aan godsdienst, wijsbegeerte en algemeene letterkunde gewijd; wordt uitgegeven te Boston bij Benjamin H. Green, voor den eigenaar, op den eersten van Januarij, April, Julij en October. Prijs: 3 d. in 't jaar vooruit.

JAARLIJKS

verschijnt *The Metrolipitan Catholic Almanac*, enz. (waaraan we deze opgave ontleenen), en, voegt deze er bij, ook de *Ordo Divini Officii recitandi, Missaeque celebrandae Juxta Rubricas breviarii ac missalis Romani*, hetwelk omstreeks den 1ª September bij F. Lucas Jr. te Baltimore wordt uitgegeven.

Een Duitsch weekblad waardeert eenige dezer tijdschriften op de volgende wijze: de eerste rang, zegt het, komt toe aan het *New York Freeman's Journal*, zoo wat het talent, zijne redactie als de belangrijkheid der plaats aangaat waar het gedrukt wordt. New York is de hoofdstad van Amerika, welke de openbare stemming en meening, de populariteit, de mode, den heerschenden toon met een woord - bepaalt en aangeeft en der gansche Unie haren wil en hare luimen voorschrijft. Naar New York komen alle stoombooten van Europa, en men heeft daar eer dan in alle andere steden het godsdienstig nieuws uit de gansche wereld. Het *Freeman's Journal* heeft dan ook geabonneerden door het gansche gebied der Vereenigde Staten heen, en schoon het grootste gedeelte van het blad aan de vragen van Amerika gewijd is, onderrigt het zijne lezers toch ook over de belangen des geloofs en der Kerk in Engeland, Duitschland, Frankrijk, Spanje, zelfs Rusland, enz. Eigenaar en hoofdredacteur is Mr. J. A. MacMaster, een Protestantsch bekeerling, die zich van zijne moeijelijke taak waardig weet te kwijten. Hij heeft moed en talent, is altijd op de bres om het Katholiek geloof tegen onregtvaardige, ongerijmde, dikwerf ook tegen boosaardige aanvallen te verdedigen en weet daarbij zonder zwakheid eene hoffelijke gematigdheid in acht te nemen. MacMaster is vooral een onverschrokken voorvechter der vrijheid van onderwijs en heeft dit gewigtig punt schier ten hoofdtaak zijns levens gemaakt.

Een ander voortreffelijk weekblad, dat in 't Fransch te New Orleans uitkomt, is de *Propogateur Catholique*, door den Eerw. Perché, rector der Ursulinnen, geschreven. Niet tevreden met dit bijzonder voor de Creolen van Lusiana bestemd orgaan, heeft de werkzame ondernemer besloten, een ander blad in 't Engelsch te vestigen, waarvan de artikelen verschillen zouden van die der Fransche uitgave, zoodat men op beide abonneren kan. Die onderneming beantwoordt aan de gedane aankondiging; we laten deze, als een blik gunnend in de journalistiek van Amerika, hier volgen:

„Sedert vele jaren beklagen zich de Katholieken van New Orleans en die der aangrenzende diocesen, dat zij geen blad in het Engelsch hebben. Herhaalde malen is door menschen van invloed onder de geloovigen bij ons eene poging gedaan dat wij zulk een blad zouden stichten, beschaamd als zij waren van geen regelmatig verschijnend, periodiek orgaan te bezitten ter handhaving hunner regten, ter verklaring hunner leer en wegruiming der vooroordeelen van anders achtingswaardige schoon overigens onwetende lieden, alsook ter afwering van godslasterlijke en fanatieke aanvallen tegen de Kerk. Doch de zwaarte onzer pligten had ons altoos gedwongen, ons bij onze tegenwoordige uitgave te bepalen.

„Daar ons inmiddels de Hoogw. aartsbisschop van Orleans, en de bisschoppen onzer kerkelijke provincie eenparig hebben aangezet tot het uitgeven van een Engelsch blad, dat zij als hun officiëel orgaan aan het Engelsch sprekend gedeelte hunner kudde konden aanbevelen, bleef ons niets anders over dan ons aan die uitnoodiging, welke wij als een gebod beschouwen, te onderwerpen.„ Dien ten gevolge is sedert 1 Januarij 1853 de *Catholic Messenger* verschenen.

Tot nog toe echter is er in de Vereenigde Staten geen enkel *grooter* blad in het Duitsch, hoewel de Hoogw. bisschop van New York, Mgr. Hughes, eene zoodanige onderneming op het nadrukkelijkste zoude bevorderen. Zulk een blad eischt groote geldelijke opofferingen, indien er werkelijk iets degelijks zal geleverd worden, en het is te bejammeren, dat de in de literaire wereld zoo gunstig bekende Dr. Brühl schijnt afgezien te hebben van zijn plan om in New York een Duitsch blad ten behoeve zijner Katholieke landgenooten te stichten.

Katholieke bladen in 't Engelsch zijn nog de *Shepherd of the Valley*, het officiëel orgaan des aartsbisschops van Saint Louis, schoon het door een leek, een Protestantsch bekeerling, Mr. Robert Bakewell, geredigeerd wordt. Dit weekblad, hetwelk te Saint Louis, eene zeer aanzienlijke stad bij de zamenstrooming der Mississippi, zetel eener beroemde door de Jesuieten onderhouden universiteit, uitgegeven wordt, is in zeer boeijenden stijl geschreven; en wijl het de zendingen onder de wilden in Opper Missouri en Oregon het meest nabij is, geldt het als de *Moniteur* der zendelingen van die bevolkingen en geeft dier stichtende correspondentie uit de eerste hand. — Ook verzuimt het niet een blik op de oudste godsdienstige instellingen in Amerika te slaan, en het heeft over dat onderwerp een reeks van historische opstellen geleverd, die zooveel te meer verdienen in een boekdeel verzameld te worden, als de oorkonden over de beginselen van het Katholicisme in de Vereenigde Staten helaas zeer schaarsch en onvolledig zijn.

Verder moeten wij de *Catholic Miscellany* noemen, die te Charleston in Zuid-Carolina verschijnt, den *Catholic Herald* en den *Catholic Instructor*, die te Philadelphia gedrukt worden. De *Catholic Mirror* is het orgaan des aartsbisschops van Baltimore, en de *Catholic Telegraph* wordt door den aartsbisschop van Cincinnati geleid, en uitgegeven door twee geestelijken, van welke de een de broeder des prelaats is.

Te Buffalo, digt bij de watervallen van den Niagara, verschijnt de *American Celt* [1]), welks hoofdredacteur Mr. J. D. Mac Gree, een Iersch vlugteling, een geruimen tijd eene bepaald demokratische rigting had. Doch voor eenige jaren heeft hij openlijk herroepen en is hij tot de kerkelijke orthodoxie en de gematigdheid in het politieke teruggekeerd.

Te Summitville in Pensylvanië wordt *The Crusades* door twee geestelijken geredigeerd, en dit blad ontwikkelt een verbazend talent in de dagelijksche polemiek tegen de verschillende Protestantsche organen. — In denzelfden staat vindt de *Pittsburg Catholic*,

---

[1]) Deze opgave schijnt niet geheel overeen te komen met die van den *Metropolitan Almanac;* of deze moest met New York den *Staat* (waarin Buffalo ligt), niet de *stad* bedoeld hebben.

door Mr. Jacob Porter uitgegeven, eene uitgebreide verspreiding, en aan de uiterste grenzen der volkplanting wordt in Chicago in Illinois de *Western Tablet* ter onderrigting van de onbeschaafde pachters dier streken gedrukt.

Voegen wij hier nog vier in het Duitsch uitkomende plaatselijke bladen bij, dan is dit een schoon getal van organen welke uitsluitend aan de belangen van het Katholiek geloof gewijd en, onder redactie van geestelijken of leeken, door de bisschoppen aanbevolen zijn. Er komen buitendien nog wel andere kranten uit, die, gelijk de *Pilot* van Boston, voorgeven zich uitsluitend tot de Katholieken te rigten, doch zij prediken tegelijk zeer stoute politieke leeringen en verdienen, wijl zij met de Europesche democratie gemeene zaak maken, niet dat men ze onder de godsdienstige organen rangschikke.

Nog hebben de Vereenigde Staten een *Quarterly Review*, welke met een bijzonder talent door Mr. Brownson, een bekeerling en voormalig Protestantsch predikant, geschreven wordt. Zijn tijdschrift moet meermalen met bijdragen van onderscheidene prelaten vereerd zijn. Men prijst teregt de wijsgeerige diepte en grondigheid alsook de kracht van redenering des voortreffelijken schrijvers; doch te betreuren is het, dat hij zich somwijlen door eene zekere excentriciteit laat meêslepen en zich aan beoordeelingen waagt die alle weldenkenden in hem moeten afkeuren.

SPROKKELING.

VEREENIGING DER H. KINDSCHHEID. — De ontvangsten van het laatste jaar bedragen te zamen 712,401 fr.; na aftrek aller onkosten 700,000 fr., welke deels in Christen landen, deels in heidensche gewesten besteed zijn. Er werden 216,464 kinderen gedoopt; van dezen zijn er 157,230 gestorven. Op kosten en door de zorg der vereeniging werden 4796 kinderen verpleegd en opgevoed.

HET ELFDE EEUWFEEST

VAN DEN

H. BONIFACIUS;

EN

EEN WOORD

OVER DEN "BONIFACIUS" VAN DEN HEER DIEST LORGION.

Het elfde eeuwfeest van Bonifacius' marteldood, welke den 5 Junij des jaars onzes Heeren 755 nabij Dockum in Vriesland plaats vond, werd dezer dagen [1]) plegtig gevierd zoowel te Fulda, waar zijn heilig graf zich bevindt, als te Mainz, alwaar zijn aartsbisschoppelijke zetel is geweest, welke door hem tot primaat van gansch Duitschland verheven werd. Voor beide steden heeft de H. Vader een Jubilé verleend. In Nederland wordt de jaarlijksche gedachtenis van dien glorievollen dood eene maand later den 5 Julij, den hiertoe vastgestelden feestdag, gehouden.

Eene heilige geestdrift, naar we vernamen, bezielde

---

1) Schoon dit artikel om de vertraagde verschijning dezer aflevering zijne aanvankelijke bestemming mist, meenen wij het evenwel, behoudens eene enkele wijziging, nóg te kunnen geven gelijk het geschreven lag.

niet enkel die twee feestvierende steden; ook van rondom en van verre kwamen er tallooze geloovigen in plegtigen optogt het graf van Duitschlands grooten Apostel dankbaar bezoeken. En wel mag heel Duitschland van zijn dankgevoel doen blijken. Van dit rijk toch kan Bonifacius zeggen: „In Christus Jesus heb ik u gebaard"; aan hem is het zijn maatschappelijk zoowel als zijn geestelijk leven verschuldigd. Moge Duitschland vele helden en keizers, groote priesters en bisschoppen, vele apostelen, martelaren en heiligen tellen, het heeft slechts één Bonifacius, die het gebaard, gevormd en voor Christus gewonnen heeft, niet gelijk het thans in engere grenzen omschreven ligt, maar zoo verre het magtig én Oostersch én Westersch gebied van Karel den Groote zich uitbreidde, zoodat niet enkel het voormalige Roomsche rijk met zijne Duitsche volken, maar ook een gedeelte van Frankrijk, ook Nederland den grooten Bonifacius als hun aller vader in 't geloof herdenken en danken moeten.

Brengen we ons dan die aloude eerbiedwekkende gestalte voor den geest, zooals ze ons, in eenige hoofdtrekken zamengevat, door latere levensbeschrijvers diens Apostels gegeven is; hooren we hem vóór elf eeuwen aan de afgodendienaars dier dagen dezelfde groote waarheden verkondigen die wij Katholieken nog belijden. Daar is sedert weder eene andere afgoderij doorgedrongen: de materialistische vergoding van het stof en de aanbidding van het Ik door eene waanwijze rede, die zich boven zich zelve verheffen wil, beiden hebben bij zoo velen de verheerlijking van den waren God — zoo menige dwaling en ketterij hebben de waarheid verdrongen! Moge het beeld en het woord van den geloofsheld, die, gelijk wij straks dankbaar herdenken zullen, voor de waarheid zijner leer zijn leven

ten offer gaf, heilzame herinneringen zoowel in het getrouwe als in het verdwaalde nageslacht zijner bekeerlingen opwekken.

Bonifacius verschijnt ons in zijne eeuw als een verheven wederbeeld van de eerste Apostelen des Heeren. Zijn heldenmoed, zijn rustelooze arbeid, die zoo veel landen omvatte en herschiep, zoo veel kerken daar stichtte; zijn waarlijk apostoliesch leven en roemvolle marteldood maakten hem in zoo veel opzigten aan die eerste geloofsverkondigers gelijk. Uit de stilte van zijn Angel-saksiesch vaderland en den heiligen vrede van zijn Benedictijner-klooster, waar hij zich vlijtig in de gewijde wetenschappen had geoefend, stak hij naar den woeligen, strijdzieken Duitschen bodem over, waar hem een hevige en gevaarvolle kamp wachtte.

Daar leerde hij bij eigen ondervinding het land en den jammerlijken toestand kennen van het volk aan hetwelk hij de zegeningen van den hemelschen vrede wilde brengen. Menschelijkerwijze had het tijdstip tot de vervulling zijner vurigste wenschen niet ongelukkiger kunnen gekozen worden. Want het uitgebreide Vriesland, dat van de vroegste tijden het noordwestelijk deel van Duitschland tusschen den Rijn, de Eems en de Zee besloeg, was op dat oogenblik in een beslissenden tweestrijd om zijne onafhankelijkheid met het Frankische rijk gewikkeld, en koning en volk voedden een onverdeelden haat tegen de heerschappij der Franken en het Christendom, dat zij beleden. De Vriezen meenden, dat zij, om zich van de Franken zelven te vrijwaren, dezer godsdienst met alle mogelijke wapenen moesten te keer gaan, en zoo stond destijds Vriesland in open en bittere vijandschap

zoowel tegen het Christendom als tegen de Frankische legerscharen over.

Van de heiligheid en grootheid der taak die hij wilde vervullen, geheel doordrongen; vast in zijn geloof; gesterkt door de H. Schriften, waarvan hij de studie nimmer naliet te beoefenen; met het voorbeeld der Apostelen en het deel der Heiligen en der Martelaren altijd voor den geest; geen ander loon wenschend en geen ander doel najagend dan de bekeering der volken en eens de kroon des geloofs — worstelde Bonifacius op de baan voort die hij zich gekozen had, en streefde met onwrikbare standvastigheid dat verheven doel tot het eind zijns levens na. Werd hij door pausen en vorsten met eer en waardigheden bekleed, het was niet zijn eer die hij zocht, hij legde de hoogste waardigheid en magt in de handen zijns leerlings neder, om te meer Gods glorie alleen te kunnen bevorderen. Werden hem rijke schenkingen in land en goed gedaan, hij zelf bleef altoos arm, en slechts zijne boeken en zijn lijkkleed nam hij op zijn togt naar Vriesland meê; zoo, terwijl hij wat de aarde hem aanbood versmaadde als ging dit hem niet aan, won hij geheele landen en volken voor den hemel. Niet iets gerings, niet iets gewoons was het wat Bonifacius beoogde: maar half een werelddeel aan den nacht des Heidendoms te ontrukken, en voor het licht van Christus te winnen, of wat reeds gewonnen maar verdeeld was met de Kerk te hereenen! Hiertoe moest hij zelf met het middenpunt der eenheid, met Rome, de meesteresse aller Kerken, op het innigst verbonden zijn. Hadden de Apostelen des Heeren hunne zending van hun' Meester ontvangen — Bonifacius ontving de zijne van des Heeren plaatsbekleeder op aarde en wendde zich telkens tot hem om zijn beslissend woord

te vernemen. Bragten de Apostelen het rijk des vredes in het oorlogzuchtige heidensche Rome — Bonifacius verbreidde dien zegen in 't krijgsziek en afgodiesch Germanië. De kracht Gods was in dit grootsche werk onmiskenbaar met hem; en zijn arbeid was niet van slechts oogenblikkelijken duur: hij heeft een nieuwen tijd, een nieuwe eeuw te voorschijn geroepen. Het tijdperk der Duitsche geschiedenis, hetwelk gewoonlijk met Karel den Groote gerekend wordt te beginnen, was door Bonifacius voorbereid: hij had de Germaansche volken tot het Christendom en de reeds bekeerde gewesten van het Frankische rijk tot de eenheid des geloofs gebragt. Slechts op dien grondslag kon het rijk van Karel den Groote opgerigt worden en stand houden. Wel is waar, had de bekeering der Saksen eerst onder Karel plaats, doch ook dat zij onder hem geschiedde, had men van verre aan Bonifacius te danken. Door hem was er kennis naar Duitschland overgebragt en zin voor kennis gewekt; en dat Karel er de zoo ijverige voorstander van werd, zelfs hiertoe heeft Bonifacius middellijk ten minste, door Karels vader, door zijne uit Engeland te hulp geroepen medearbeiders en door zijne stichtingen in het Frankische rijk het meeste bijgedragen. Zijne medegezellen door den regel hunner orde, gelijk hij zelf, aan vlijt, ontbering en spaarzaamheid gewoon, voerden in Duitschland eene verbetering in van den land- en akkerbouw, der veeteelt en van allerlei bedrijf, en hiermeê was niet de mogelijkheid slechts maar de noodzakelijkheid eener meer geregelde en zedelijke leefwijze ontstaan.

Wel heeft Gods bijzondere hulp met Bonifacius moeten zijn, om dien harden strijd met zoodanig gevolg te voeren: den strijd met het heidendom in zijne laatste en wanhopige krachtsinspanning; een strijd, niet van verre maar

van nabij gevoerd; zelf ging hij die woeste horden opzoeken in hunne duistere schuilplaatsen, in den nacht van de wouden der Hessen, waar de hun heilige eik van den God des donders stond en door hem werd neêrgeveld. Gelijk geen gevaar, zoo kon geen ondank, geen hardnekkigheid van wie hij redden kwam hem ooit afschrikken. Moest hij eens en moest hij herhaaldelijk na vergeefschen arbeid eenig oord verlaten, hij kwam telkens en met nieuwen moed, nieuwe kracht en nieuwe hoop terug, tot zoolang zijne pogingen met goed geluk werden bekroond.

De ééne, heilige, Katholieke Kerk met haar door Christus aangesteld zigtbaar Opperhoofd was de vaste grond waar Bonifacius zich op bewoog. De aan allen gemeene geloofsbelijdenis, welke hij vóór zijne wijding tot bisschop in handen van Paus Gregorius II aflegde en naar welke deze het eerst vroeg; de gemeenschap van alle goede werken welke hij met dezen Paus en zijne opvolgers had — was de onzigtbare band welke hem met de Kerk van Rome op het naauwst vereenigde, en door den eed van gehoorzaamheid, welken hij voor den Paus aflegde, werd slechts op plegtige wijze uitgesproken wat hij als zijn innigst zielsgevoel in zich omdroeg en als onmisbare voorwaarde tot een zegenrijken arbeid beschouwde. Het kon dan ook niet anders of hij moest de gemeenzame Katholieke leer in de nieuw-gestichte gemeenten verbreiden, en inderdaad vinden we in de *Brieven* door en aan hem geschreven, al de leeringen, voorschriften, bevelen en inrigtingen der Katholieke eeredienst gelijk zij heden ten dage nog in de Kerk bestaan.

Laat ons er eenige hoofdpunten uit aanstippen.

Over de eenheid van 't Katholiek geloof en de eenheid van de gemeene en algemeene Kerk (*communis et universalis ecclesiae*) en de gehoorzaamheid aan den opvolger van Petrus verklaart zich Bonifacius uitdrukkelijk in zijn eed aan Paus Gregorius II [1]) afgelegd, en bij ontelbare andere gelegenheden.

Om de door hem of reeds vóór hem bekeerde volken in het levend bewustzijn dier eenheid des geloofs te bewaren, werd op de Conciliën de belijdenis er van altoos op nieuw herhaald en de belofte van gehoorzaamheid jegens den H. Stoel hernieuwd [2]).

In vereeniging met hem wendden zich de bisschoppen van Gallië tot den Paus, om hem van hunne gehoorzaamheid en hunne eenheid in 't geloof te verzekeren en de Paus (Zacharias) prijst hen deswegens met vaderlijke vreugd [3]).

---

1) Zie dien *Eed* o. a. in *Sancti Bonifacii Opera* (uitgave van Giles, Londen 1844. Vol. II, p. 9—10), en bij Lippeloo in 't Latijn, en eene vertaling in Seiters' Leven van den H. Bonifacius.

2) *Decrevimus autem in nostro synodali conventu, et confessi sumus fidem catholicam, et unitatem et subjectionem Romanae ecclesiae fine tenus vitae nostrae velle servare: sancto Petro et vicario ejus velle subjici: synodum per omnes annos congregare: metropolitanos pallia ab illa sede quaerere: et, per omnia, praecepta Petri canonice sequi desiderare: ut inter oves sibi commendatas numeremur. Et isti confessioni universi consensimus, et subscripsimus, et ad corpus sancti Petri principis apostolorum direximus, quod gratulando clerus et Pontifex Romanus suscepit.* — In de genoemde uitgave van Bonifacius' Werken, Vol. I, Ep. 63, in de uitgave van Würdtwein Ep. 73, van Serarius Ep. 105, in het Parijsche Handschrift, hetwelk slechts 60 Brieven bevat, Ep. 59; we doen de volgende aanhalingen naar de Londensche uitgave; Seiters geeft deze in zijn Leven van Bonifacius onder de door hem geraadpleegde bronnen niet op.

3) ..... *Gaudeo in vobis, Fratres Carissimi, quoniam fides vestra et unitas erga nos pretiosa est et manifesta, non solum coram Deo,*

De hiërarchieke inrigting der Katholieke Kerk, gelijk zij thans is, kende men ook toen; de waardigheid en magt der Metropolitanen [1]); de beteekenis en het gebruiken van het *pallium* en het ontvangen er van door den Roomschen Stoel [2]); de regten der bisschoppen [3]), en coadjutoren [4]); de pligten der priesters jegens hunnen bisschop en hunne gemeenten; het wijden van priesters en diakens; de betrekking der overige *clerici* [5]), dat alles is in de *Brieven* behandeld, en niet als iets nieuws, maar als eene ordening die op de overlevering des Vaders gegrond is en tot den aard van het Christendom behoort.

Men vindt er de studie der H. Schrift en der Vaders gelijkelijk in beoefend en aanbevolen [6]), en het beroep

---

sed etiam coram hominibus, dum ad fautorem et magistrum vestrum a Deo constitutum beatum apostolorum principem Petrum, benignissima voluntate conversi estis. Ep. 68.

1) Ep. 65, § 1. *De honore metropolitanorum.*

2) Ep. 25, 54, 55.

3) Ep. 51, 63.

4) Ep. 49, een brief van Bonifacius aan Paus Zacharias, en Ep. 50, het antwoord van dezen aan Bonifacius.

5) Ep. 10, 48, 135, enz.

6) Ep. 4, 12. In dezen brief vraagt Bonifacius een door hem gezien handschrift van *zes* profeten in duidelijker letter dan hij in bezit heeft, en vervolgt: *Et si hoc Deus cordi vestro facere inspiraverit, majus solatium vitae meae senectuti, et majus vobis mercedis praemissum transmittere non potestis. Quia librum Prophetarum talem in hac terra, qualem desidero, acquirere non possum: et caligantibus oculis minutas ac connexas litteras clare discernere non possum. Et propterea de illo libro supradicto rogo, quia tam clare discretis et absolutis litteris scriptum est.* — Zie o. a. nog Ep. 13, 18, 39, 41, 56, 57. In dit laatste schrijven aan Paus Zacharias spreekt hij van een ketter, Clemens genaamd, die van de H. Vaders niet wil hooren en tegen hen ingaat: ... *Contra fidem quoque sanctorum patrum contendit, dicens,* etc. Telkens als hij raadpleegt of geraadpleegd wordt, komt hij bij het gezag der H. Schrift ook op die overlevering der Vaderen terug.

Hoe de H. Bonifacius het hoogst belang stelt in de H. Schrift,

op de aloude overlevering der Kerk komt telkens terug.

---

blijkt reeds uit den aangehaalden 12ª brief: „geen grooter troost kan de bisschop Daniël aan Bonifacius in zijn hoogen ouderdom, en hij voor zich zelven geen grooter loon bereiden dan hem een helder afschrift dier Profeten te sturen, wijl hij met zijne door den ouderdom verduisterde oogen de kleine aaneengeschreven letters van zijn afschrift niet duidelijk meer onderscheiden kan." En 't is inderdaad treffend, herhaaldelijk in zijne Brieven te zien, hoe hij er op uit is om afschriften en sierlijke afschriften van eenig gedeelte der H. Boeken te bekomen. In den XIXª brief dankt hij de abdis Eadburga, dat zij hem zoo dikwerf met boeken troost, en bidt haar verder, dat zij nog meer doe dan zij aanvankelijk deed, „dat is — zegt hij — dat gij met goud de brieven beschrijft van mijnen heer den heiligen apostel Petrus, tot eer en eerbied der heilige Schriften voor de oogen der vleeschelijke menschen in het preken, en omdat ik vooral de gezegden van hem, die mij op dezen weg heeft geleid, altoos voor den geest wensch te hebben; en om te schrijven wat ik vraag, bestem ik den priester Eoban. Doe dan, dierbare zuster, omtrent dit ons verzoek, gelijk uwe welwillendheid altoos met al onze beden plagt te doen, opdat ook hier uwe werken, tot glorie van den hemelschen Vader, met gouden letteren mogen schitteren".

Tien jaren later, in 735, vraagt hij aan den abt Cuthbertus: „eenige werkjes van den scherpzinnigen schriftvorscher den monnik Beda, die, (zegt hij) naar we onlangs vernamen, in 's Heeren huis bij u, als een lamp in de Kerk, door de kennis der Schriften schittert, over te willen schrijven en hem toe te zenden." — Het volgende jaar doet hij een gelijk verzoek en allerdringendst aan den aartsbisschop Egbertus, en vraagt, dat hij nog eens gelijk hij reeds deed, hem tot zijn troost iets van Beda toezende, inzonderheid wat hem bij het prediken geschikt en handig en nuttigst is over hetgeen jaarlijks rondgelezen wordt en over de Spreuken van Salomo, want hij heeft gehoord, dat Beda daarop uitleggingen geschreven heeft: „*Modo enim inhianter desiderantes flagitamus, ut nobis ad gaudium nostri moeroris eo modo, quo et antea jam fecistis, aliquam particulam vel scintillam de candela ecclesiae, quam illuxit spiritus sanctus in regionibus provinciae vestrae, nobis destinare curetis, id est, ut de tractatibus, quos spiritualis presbyter et investigator sanctarum scripturarum Beda reserando composuit, partem qualemcunque transmittere dignemini. Maxime autem, si forte possit, quod nobis praedicantibus habile, et manuale, et utilissimum esse videtur super lectionarium anniversarium, et*

De leer over de Sakramenten des Doopsels [1]), des Vormsels [2]), van het H. Sakrament des Altaars en het Offer der Mis [3]), van de Biecht [4]), het Priesterschap [5]), het Huwelijk [6]), enz. werd te dien tijde voorgesteld gelijk nog heden.

---

proverbia Salomonis, quia commentarios super illa condidisse eum audivimus."

En zoo met diezelfde heilige hartstogtelijkheid hooren we den H. Bonifacius meermalen eenige gedeelten of uitleggingen van de H. Schrift aan bisschoppen, abten of abdissen vragen. — Tal van Protestanten zullen er niet te minder om beweren, dat bij de Katholieken de Bijbel onder het kloosterstof begraven lag.

[1]) Ep. 2, 6, 7, 10, 24, 56, 71.

[2]) Ep. 24, 46. In dezen brief schrijft Paus Gregorius aan Bonifacius: .... "Wat hen betreft, die naar het verschil en de verbuiging van de talen des heidendoms gedoopt zijn, zoo zij niettemin in den naam der H. Drieëenheid zijn gedoopt: dezen moeten door de oplegging der handen en het H. Chrisma gevormd worden. Want Vivilus is door ons bisschop gewijd. Zoo deze in iets buiten den kanonieken regel gaat, leer en wijs hem dan te regt naar de overlevering der Kerk van Rome die gij van ons ontvangen hebt."

[3]) Ep. 24, 26, 28, 48, waar we lezen: .... "dat de priesters 's Heeren geheimenissen vieren en het ligchaam des Heeren aan de geloovigen uitreiken tot verlossing hunner zielen". "*Sacerdotes qui Dominica pertractant mysteria, et Christianis Dominicum porrigunt corpus pro suarum animarum redemptione*".

[4]) Ep. 57, 136 en vooral Sermo IV, 6. Zie Tom. II, p. 69. In eerstgemelden brief schrijft Bonifacius in zijn getuigenis aan Paus Zacharias over zekeren Aldebertus, een valschen priester, een vreeselijken huichelaar en ketter, o. a. het volgende: "Aan het "volk dat tot hem kwam en voor zijne voeten zich nederwierp en "zijne zonden verlangde te biechten, heeft hij gezegd: "" *Ik weet "al uwe zonden, wijl alle verborgen dingen mij bekend zijn. Het is "niet noodig te biechten, maar uw verleden zonden zijn vergeven: "gaat gerust en ontbonden in vrede naar uwe woningen terug.*" "

De hier aangevoerde Preken (*Sermones*) van Bonifacius zijn, voor zooverre ze niet voor zijne geestelijken gedaan werden, in de landstaal gehouden en eerst later in 't Latijn overgebragt. Dat ze echt zijn, is deugdelijk genoeg bewezen.

[5]) Ep. 10, 46.

[6]) Ep. 62, 65, 99.

De huwelijks-beletselen der geestelijke verwantschap uit de doopheffing ontstaan [1]), en der bloedverwantschap [2]) werden door Bonifacius vastgesteld in overeenstemming met de wetten die in Engeland en de overige Christelijke landen verbindend gezag hadden.

Op het vieren der feestdagen en het onderhouden der quatertemper- en andere vasten-dagen [3]) wordt gedurig aangedrongen.

Algemeen bekend is destijds de vereering en aanroeping der Heiligen [4]) en der allerzaligste Maagd [5]), alsook de vereering van de overblijfselen der Heiligen [6]).

Missen en voorbeden voor levenden [7]) en afgestorve-

---

1) Ep. 39 aan den bisschop Pechtelmus, Ep. 40 aan den aartsbisschop Nothelmus en Ep. 41 aan den abt Duddus, wie hij alle drie raadpleegt, of het zóó is wat de priesters *„per totam Franciam et Gallias, nec non et Romani"* verzekeren, *„maximi criminis reum esse hominem, qui in matrimonium acciperet illam viduam, cujus ante filium in baptismo adoptivum suscipiebat"*; hij wist niet, dat de Vaders die soort van zonde ergens in de oude canons of in de dekreten der Pausen, noch dat de Apostelen haar onder de zonden optelden.

2) Ep. 24, 25.

3) Zie vooral Serm. XII en XIII.

4) Ep. 74, 95, 103, 106.

5) Ep. 71, 102. Zie ook Bonifacius' *Aenigmata de Virtutibus*, waar de deugd der maagdelijke zuiverheid wordt ingevoerd aldus sprekende:

> Vitae perpetuae vernans cum floribus almis
> Inclita cum Sanctis virtutum gesto coronam,
> Regis seclorum matrem comitata Mariam,
> Gaudens quae genuit proprium paritura parentem,
> Impia qui proprio salvavit sanguine saecla.

6) Ep. 33, 57, waar gesproken wordt van de overblijfselen van den H. Petrus, den prins der Apostelen. — Dat Bonifacius altoos relikwiën van Heiligen bij zich droeg, vernemen we straks bij zijn sterven.

7) Ep. 12, 16, 26, 27, 109, en ontelbare malen.

nen [1]) worden gehouden, en broederschappen voor levenden en overledenen gesticht en bevorderd [2]).

Bonifacius' opvolger, de bisschop Lullus, verordent voor Thuringen een algemeen gebed ter afwending van den regen, en schrijft voor, dat alle geloovigen zich eene week lang van 't genot van vleeschspijzen en van met honig bereide dranken zullen onthouden, en den Maandag, Woensdag en Vrijdag zullen vasten; dat alle monnikken en nonnen dagelijks in die week een bepaald aantal psalmen zingen, en de priesters de mis ter afwending van het onweder opdragen zullen [3]). Toen dat jaar, hetwelk zich eerst zoo dreigend liet aanzien, toch zeer vruchtbaar was, verlangde koning Pepyn, dat Lullus een algemeen dankgebed voor den gelukkigen oogst uitschrijven en de bisschoppen gelasten zou, dat zij ieder in hun diocees litaniën houden, en aalmoezen en spijsuitdeelingen aan de armen doen zouden [4]).

Van het heilig kruis als uitwendig teeken van een

---

[1]) Ep. 3, 21, 25, 29, 89 en telkens.

[2]) Ep. 26, 29, 35, 82, 97. In dezen brief van koning Alredus en koningin Osgiva, omstreeks het jaar van Bonifacius' marteldood aan den bisschop Lullus geschreven, vragen zij, dat deze hen in zijne dagelijksche gebeden moge gedachtig zijn. „Doe ons ook tegelijk met de namen onzer vrienden en verwanten, die hieronder geschreven zijn, in geschrifte bewaard blijven en in de gebeden en misofferanden aan Gods voortdurende bescherming aanbevelen. En wederkeerig zullen wij zorgen, dat, naar uw verzoek, aldus met u en de ons overgezonden namen geschiede, en dat zij in al de kloosters onder ons gebied bij altoosdurend gedachtenis-schrift aanbevolen en dagelijks aan God in de vereende gebeden opgedragen worden."

[3]) Ep. 96, *et illas missas, quae pro tempestatibus fieri soleant, celebrare vos, presbyteri, recordamini.* Vgl. het schrijven van Paus Zacharias aan Bonifacius, Ep. 60.

[4]) Ep. 98.

Katholiek Christen handelt Bonifacius in een zijner Preken [1]); men hoort in zijne Brieven van het *paaschvuur*, waaraan de kerklampen ontstoken worden, en van het *H. Chrisma*, dat „*quinta feria paschae*" gewijd wordt [2]), enz.

Uit dit aangevoerde blijkt reeds genoeg, hoe over 't geheel toen in de Kerk werd geleerd en beoefend wat we er nog zien geschieden.

Een geloofsverkondiger zoo Katholiek, zoo aan het middenpunt der eenheid: aan de Kerk van Rome, gehecht, kon met al zijne deugd en heldenmoed - de blaam van onkatholieke beoordeelaars niet ontgaan. De Maagdenburger Eeuwschrijvers weten geen woorden genoeg te vinden om Bonifacius te smaden. Volgens hen heeft hij, zoo al iets goed, toch verreweg het meeste zeer verkeerd gedaan; en wel daarom wijl hij niet enkel Christus, maar ook den Antichrist, die in den tempel des Heeren gezeten is, gediend heeft. Zij meenen, dat er van al die in hem geprezen deugden van zuiverheid, ootmoedigheid, matigheid en milddadigheid, wilde men hem het masker afrukken en den boom aan de vruchten kennen, geen enkele zou overblijven, en hij derhalve naar waarheid zich den

---

[1]) Serm. XII: „Wapent u tegen hen (die onzigtbare, u belagende vijanden) met het zegelteeken van Christus' kruis, want dat is het wat de booze geesten, onze vijanden, vlugten en vreezen, wijl zij door dit teeken veroordeeld, en wij er door verlost zijn. Dit dan moeten wij eerst bij alle werk maken; dit behoede ons als wij slapen en wapene ons als wij waken, opdat de ons belagende vijand ons slapende noch wakende in iets kunne schaden. Want ook onze Koning, dat is Jesus Christus, Hij zal, als Hij ons bij elke kwelling of vrees naar zijn banier ziet vlugten, ons dadelijk met de regterhand zijner magt van allen tegenspoed tot lof en glorie van zijnen heiligen naam verlossen en beschermen."

[2]) Zie den brief van Paus Zacharias aan Bonifacius, Ep. 76.

slechtsten noemde aller predikers welke de Katholieke en Apostolische Kerk ooit ter verkondiging van het Evangelie heeft uitgezonden, daar hij, niet het Evangelie, maar de wet en de overleveringen van den Antichrist gepredikt heeft [1]). „Zóó was die Bonifacius — zeggen zij — dien men den Apostel der Duitschen heeft genoemd! Hij kende geen ander doel van zijn streven dan geheel Duitschland onder de opperheerschappij van den Roomschen Paus te brengen, en dit doel zocht hij met allen ijver, met list en geweld te bereiken. Er wordt wel van hem verhaald, dat hij op eenige plaatsen de heidensche afgodendienst heeft afgeschaft, doch ook daar verbreidde hij de Christelijke godsdienst niet zuiver en onvervalscht. Want de grondslag aller godzaligheid, de leer van de regtvaardiging zonder verdienste heeft hij verdraaid, en te niet gedaan, daar hij allen door zijne openlijke leer en door de invoering der ceremoniën misleidde, alsof de menschen door hunne werken en bemoeijingen het eeuwige leven konden verdienen. Op die wijze verbreidde hij overal de besmetting van den Antichrist, namelijk het verderf der geloofsartikelen. Hoewel hij door eenige goede en vrome mannen, welke zich waardiglijk van hun leeraarsambt in de Kerk kweten, vermaand werd, dat hij toch aan de Duitsche kerken het juk der Roomsche ceremoniën, waardoor de hemelsche leer zoozeer werd misvormd, niet zoude opleggen, was evenwel die apostel der leugen van zulk een overmoed opgeblazen, dat hij diegenen welke hem aldus vermaanden niet slechts trotsch verachtte, maar vol nijd bij den Roomschen tiran als ketter en verwoester

---

[1]) Centur. VIII, Cap. X.

der Kerk Gods zwart maakte, hoezeer zij hem ook zijne vervalschingen uit het woord Gods nawezen" [1]).

In later tijd echter is er van Protestantsche zijde bij rustiger beschouwing ook billijker oordeel over den grooten Apostel van Duitschland geveld. „Letten wij, zegt de Protestant Erhard, op hetgeen Bonifacius doen *wilde*, te zijnen tijde doen *konde* en wat hij in die omstandigheden werkelijk gedaan heeft, dan is het uitgemaakt, dat niemand den naam van een waarlijk groot man met meer regt voert dan hij. Wat men bij zooveel bekeerders van heidenen van den lateren tijd te vergeefs zoekt: warme en vurige ijver voor het Christendom, zonder zucht tot vervolging en dweeperij, uitgebreide geleerdheid, onwrikbare standvastigheid en onvermoeide werkzaamheid, de fijnste politiek in den omgang met de grooten, *zonder* aan het regt, de waarheid en de waardigheid van zijn ambt in het minste te kort te doen — dat alles vinden wij in Bonifacius vereenigd. Met de invoering van het Christendom verdanken hem vele streken van Duitschland ook eene betere bebouwing van den grond, en vele der kloosters en kerken door hem gesticht, groeiden in 't vervolg tot dorpen en steden aan."

Hulde ook moeten we brengen aan die Protestanten hier te lande, welke er aan gedacht hebben, om met dit elfde eeuwgetijde van hunne erkentenis te doen blijken en een standbeeld voor den grooten geloofsverkondiger op te rigten. Wel is waar gingen zij van een zeer valsch denkbeeld uit, alsof die apostolische man reeds een van de voorloopers der Hervorming heeten mogt; — dat hij immers

---

[1]) Praefat. ad Centur. VIII.

volstrekt van zulk een geest niet was, bleek bij nader inzien toch al te duidelijk; en ook een standbeeld voor een Roomschen heilige, door Protestantsche handen opgerigt!... 't schreeuwde al te zeer, en dit voorstel der Groninger predikanten-vereeniging vond dan ook geen opgang. Later is dan op eene Vriesche predikanten-vereeniging iets minder ter sprake gebragt: het al of niet wenschelijke namelijk eener gedachtenis-viering van Bonifacius' marteldood in de Protestantsche gemeenten van Vriesland. Doch ook op die vergadering is besloten: vooreerst: om niet, overeenkomstig het verlangen van het bestuur der Groninger predikanten-vereeniging, een monument of standbeeld voor Bonifacius bij Dockum te stichten, en ten andere, om de plegtige gedachtenis-viering in de gewone godsdienstoefening, hetzij des zondags vóór, hetzij op dien na den 5 Junij, aan *ieders individuele wijsheid* over te laten.

Dit is nu wel zeer weinig, en de beweegreden welke de Groninger predikanten aandreef, is zonder allen grond; het blijft niettemin eene erkentenis van verdiensten in den grooten geloofsheld, en welke, wij bekennen het gaarne, gunstig afsteekt bij den laffen smaad, waarmeê zoovele andere Protestanten hem om strijd hebben overladen.

't Zij ons nu vergund, ter eere van den H. Martelaar, uit een gevoel van dankbaarheid, omstandiger de laatste pogingen te gedenken, die hij voor ons vaderland in de bekeering van Vriesland in 't werk stelde, welk gewest aan zijn jongsten arbeid en vooral aan zijnen schoonen offerdood, de gave des geloofs te danken had.

Vijf en zeventig jaren waren er sedert Wilfried's aankomst in Vriesland verloopen, en sedert dien tijd was er

onafgebroken aan de bekeering van dat land gearbeid. Aan ijver en inspanning had het niet ontbroken. Met vele anderen was Willibrord volle vijftig jaren voor dat doel werkzaam geweest; Bonifacius zelf had sedert zeven en dertig jaren dit land nimmer uit het oog verloren. Schoon ook ligchamelijk er van verwijderd en onder den zwaarsten arbeid gebukt, hield hij zijne wenschen voortdurend derwaarts gerigt; desniettegenstaande waren de noordelijke bewoners des lands nog altoos heiden en niet zij alleen, maar ook de aan de grenzen der Saksers wonende Vriezen bleven in 't heidensch on- en bijgeloof verstrikt, en nog altoos het Christendom hoogst vijandig. Wat Bonifacius nog meer griefde was, dat zelfs velen van diegenen welke door hem zelven, door Willibrord en andere zendelingen bekeerd en gedoopt waren, zich weder aan hun vroeger leven overgegeven en hunne oude afgoden opgerigt hadden.

Zoo groot was de weerstand der Vriezen tegen de nieuwe leer, en wat er aan hun afkeer tegen Franken en Christenen ontbrak, dat werd door hunne naburen de Saksen rijkelijk aangevuld.

Bonifacius zag wel in, dat langs den tot hiertoe gevolgden weg de bekeering van dit land niet uit te werken, en er grooter inspanning, grooter offer noodig was, zou al het gedane niet vruchteloos zijn, en het begonnen werk door den weerstand der Vriezen en den haat der Saksen niet geheel verijdeld worden. Vol van ijver trok hij het land naar alle kanten door, won velen der afgevallenen, velen ook die tot nog toe heiden waren; hij ondervond, dat de genade des Heeren, die overal elders zijnen arbeid had bekroond, ook hier met hem was.

Doch ook dit werd hem duidelijk, dat dit land, zou

de bekeering ten volle slagen, zijnen arbeid onverdeeld voor zich alleen vorderde. Hij had er een zeker voorgevoel van, dat misschien het offer van zijn leven, ter bereiking van dat doel, zou noodig zijn. Hij voelde het, maar hij vreesde het niet; want vast besloten was hij er zijn leven voor te wagen, en hij dacht, zooals Othlo zegt, hen allen voor God te winnen en dan zijne dagen in vrede onder hen te eindigen; of ook, zoo het Gods wil was, ter eere van zijn naam al wat hem smartelijks weêrvaren konde en den dood zelven blijmoedig te ondergaan.

Met dit vast besluit keerde hij eerst nog eens naar Duitschland terug, om daar alles voor 't geval van zijnen dood te regelen en te bevestigen, en dan het werk in Vriesland met allen nadruk te gaan voltooijen.

Als hij nu alles beschikt en nog bijzonder zijne afgewerkte priesters aan de bescherming van koning Pepyn aanbevolen had, bezocht hij, na zijn herstel van eene hem overvallen ziekte, zijne kerken en stichtingen in Thuringen en in de overige provinciën van Duitschland, vermaande er allen tot eene trouwe bewaring van den hun toevertrouwden schat des geloofs, en tot ijver voor de uitbreiding van het rijk Gods. Daarop riep hij te Mainz een concilie bijeen, om plegtig van zijne grootsche schepping en van zijne geliefde leerlingen en vrienden afscheid te nemen, en zijne waardigheid als Aartsbisschop van Mainz in de handen van den gekozen Coadjutor, den even vromen als bekwamen Lullus, neder te leggen. Hij stelde hem aan de vergaderde geestelijken als hun vader en opperherder voor, vermaande hen tot gehoorzaamheid, tot innige broederlijke eendragt, tot volharding en krachtdadigen ijver voor de uitbreiding van het rijk des vredes. Toen sprak hij aldus tot Lullus: „Ik denk er nu aan, hoe ik mijn pelgrimschap

voltrekken zal, en kan van het voornemen dezer reis niet afzien. Want reeds is de dag mijner ontbinding nabij en de tijd van mijn dood nadert. Ik zal het ligchamelijk hulsel afleggen en ter eeuwige rust ingaan. Doch gij, mijn veelgeliefde zoon, voltooi den door mij in Thuringen aangevangen bouw der kerken; roep met onvermoeiden ijver het volk van de wegen der dwaling terug; beëindig den bouw der begonnen basiliek aan de Fulda en breng daar eens mijn ligchaam heen, als het onder den last der jaren zal bezweken zijn." — Hij gaf hem vervolgens nog vele andere heilzame raadgevingen en vermaningen, en drukte hem vooral eene vaderlijke zorg voor zijne leerlingen en vrienden op het hart. Het opzigt over de nonnenkloosters droeg hij aan Lioba op en vermaande haar, met hare zegenrijke werkzaamheid niet op te houden, tot zoolang de dood haar opriep, dan zoude zij naast hem in Fulda begraven worden. Haar zelve beval hij nog bijzonder aan de zorg en bescherming zijns opvolgers aan. Toen sloot hij zijne rede aan Lullus met de woorden: „Zorg gij nu ook, mijn zoon, met uwe wijze voorzienigheid, voor al wat mij op deze reis van nut kan zijn, en leg in mijne boekenkisten ook het lijkkleed, waarin eens mijn ligchaam moge gehuld worden."

Alle aanwezigen waren bij deze laatste woorden van den geliefden meester in tranen weggesmolten; doch Bonifacius liet zich door niets aan 't wankelen brengen. Hij koos de reisgenooten en leerlingen uit, welke hem naar Vriesland vergezellen zonden, en ging met hen in een schip, dat hen langs den Rijn zijn lang-gewenscht doel zou te gemoet voeren. Hij landde op de oostzijde der Zuiderzee, toen Elmere genoemd, aan. Wijl Willibald en duidelijker nog Othlo zegt, dat hij te scheep tot

aan Elmere gekomen is, moet hij van den IJssel in de nabijheid der tegenwoordige stad Kampen aan wal zijn gestapt.

Hier begon hij met nieuwen moed te leeren en te prediken; op de oostzijde der Zuiderzee trok hij overal rond, bragt de afvalligen terug en vereenigde er ontelbaar velen, die tot nu toe in het heidendom hadden voortgeleefd, met de Kerk van Christus. Het versterkend bewustzijn van heel zijn vorigen arbeid vervulde hem met een vertrouwen en een zielskracht, die onweêrstaanbaar voor hem innamen en aller vertrouwen wonnen. De indruk dien zijn persoonlijk voorkomen teweeg bragt, was onuitwischbaar. Zijn wit hoofd, zijne eerwaardige gestalte, zijn ligchaam, zooals het door den last der jaren gebogen, maar nog door het vuur der jeugd bezield was, stond den H. Ludgerus, den eersten bisschop van Munster — die als knaap omstreeks dezen tijd hem, gelijk hij verzekert, met eigen oogen had gezien — nog in zijnen hoogen ouderdom levendig voor den geest, en de verheven deugden en de onsterfelijke verdiensten van den Heilige ontvlamden hem, zoo dikwerf hij aan dien grijsaard dacht.

Bonifacius had voor Utrecht, hetwelk hij ten aartsbisdom van het Vriesche volk bestemd had, of reeds vroeger of zeker nu Eoban tot bisschop gewijd, echter zóó dat hij zelf het bestuur des bisdoms, gelijk hij het sinds Willibrord's dood gedaan had, zich bleef voorbehouden. Behalve dezen Eoban had hij nog drie priesters, even zooveel diakens en vier kloosterlingen bij zich: ook hier dan weder het heilig twaalftal, één van hart en één van ziel.

Eenparig arbeidden zij allen voor het hooge doel der

bekeering van Vriesland. Slechts door vereende en aanhoudende krachtsinspanning kon, onder Gods zegen, het werk, waarvoor reeds zooveel was gedaan, voltrokken worden, en ook weldra bleek wat zulk een ijver en liefde vermag. In zeer korten tijd, gelijk Othlo zegt, ja in weinige dagen werden er vele duizenden, mannen, vrouwen en kinderen, gedoopt. Al verder en verder drong Bonifacius naar het Noorden door, en werwaarts hij kwam, overal wendden er zich bij menigten tot hem, om van hem het woord des levens te vernemen en het H. Doopsel te vragen. De heidensche afgodsbeelden en tempels zonken neêr; de godtergende zeden en gebruiken werden uitgeroeid; met allen ijver werden Christelijke kerken en bedehuizen opgebouwd, en schitterend straalde het licht des Evangelies over het land. In alle rigtingen toog Bonifacius als een eenvoudig zendeling rond, al leerend en predikend en de Sakramenten uitdeelend. Een tent en een hut diende hem ten onderkomen, ten school, ten bedehuis en kerk. Zijne medearbeiders volgden zijn voorbeeld, en op die wijze was in korten tijd het grootste gedeelte van Vriesland voor het Christendom gewonnen. Niets kon aan de magt van zijn woord weêrstaan, en tot den van God bezielden grijsaard voelde ook hij zelfs zich getrokken die nog afkeer had van zijne leer.

De verbitterde vijanden des Christendoms zagen met schrik, dat weldra deze leer algemeen over het land zoude verbreid wezen, zoo het niet spoedig en met geweld werd te keer gegaan. Daarom maakten zij een aanslag op het leven van den man, die gekomen was, om hun de woorden des eeuwigen levens te verkondigen. Reeds tot digt aan de Noordzee was Bonifacius doorge-

drongen en nu het doel zijner vurigste wenschen nabij. In de streek tusschen Leeuwarden en Groningen had hij er velen gedoopt en vervolgens zich nog verder noordwaarts begeven. Daar waar thans de stad Dockum ligt, was destijds een onaanzienlijke buurt, Dockinga of Dockinchirica genoemd. Het riviertje Bordne besproeide het oord en scheidde de Ooster- en Wester-Gouwe van elkaâr [1]). Bij Dockum, tot de Ooster-Gouwe behoorende, had Bonifacius tenten laten opslaan; want hij dacht daar langer te vertoeven en de op dezen grond nog niet aanschouwde plegtigheid van 't vormsel te vieren. Hij had de nieuw-gedoopten te voren naar hunne woningen laten teruggaan, om zich tot het ontvangen van het H. Vormsel voor te bereiden en kort na het Pinksterfeest, hetwelk dit jaar op den 25n Mei inviel, naar Dockum weder te keeren, ten einde van hem dat Sakrament te ontvangen. Zijne leerlingen en medearbeiders waren wegens het op handen zijnde feest om hem heen vergaderd. Op den bepaalden dag, den 5 Junij, wachtte Bonifacius met hen de komst der neophieten af. Hij, de bode des vredes en die zegen bragt - zou des Heeren heilmiddelen uitdeelen; doch als vroeg in den morgen de zon opging over het land, en hooger nog zijn dankgebed opsteeg ten hemel, voor den zegen des Heeren die zoo zigtbaar met hem was geweest, — daar vernam zijn oor, in plaats van de hymnen en lofliederen, waarmede zoo menig jaar de scharen der vor-

---

1) Ooster- en Westergo. Verg. het zeer belangrijk *Handboek der Middel-Nederlandsche Geographie*, naar de bronnen bewerkt door Mr. L. Ph. C. van den Bergh. — Leiden, C. J. Brill, 1852. Bl. 45—48.

melingen hem op Duitschen grond waren te gemoet getogen, een wild, vervaarlijk krijgsgeschreeuw; in plaats van de nieuw-gedoopten, die hij wachtte, zag hij eene bende bloeddorstige vijanderen naderen. Met zwaard en schild gewapend, de speren zwaaijend, drongen zij op zijne legerplaats aan. De rondom Bonifacius verzamelde dienaren dachten geweld met geweld te keeren, poogden zich zoo goed mogelijk te wapenen en stortten uit de tenten den vijand te gemoet.

Doch naauw had Bonifacius het wapengedruisch vernomen, of hij hing zich voor alle verwering de relikwiën der Heiligen die hij altoos bij zich had, om den hals, trad uit de tent, vergaderde zijne geestelijken om zich heen, en zich tot zijne dienaren wendend: „Laat af, (riep hij) mijne kinderen! laat af, bid ik u, van den strijd, en verre zij alle kamp tegen onze vijanden. Leert ons niet de Heilige Schrift, dat wij geen kwaad met kwaad vergelden maar voor 't kwade het goede moeten bewijzen? De lang-verbeide dag is daar, en de tijd is gekomen dat wij van de vermoeijenissen en het lijden dezes levens tot de vreugde der eeuwige zaligheid worden opgeroepen. Waarom wilt gij eene zoo groote genade, eene zoo groote glorie ons niet gunnen maar ontrooven? Laat ons sterk worden in den Heer, laat ons vrijwillig aannemen wat hij genadig over ons toelaat. Op God slechts vertrouwd! Hij zal onze zielen redden."

Zoo hield hij zijne dienaars van den strijd terug. Toen wendde hij zich tot de om hem verzamelde priesters, diakens en ordes-geestelijken en sprak hun in zijne landstaal aldus toe: „O mijne veelgeliefde Broeders! zoo de liefde Gods u iets ter harte gaat, zoo de herinnering aan al mijne vaderlijke vermaningen iets bij u vermag, o

toont het nu in dit oogenblik! Bedenkt wat de Heer spreekt: Vreest hen niet die wel het ligchaam dooden, maar de ziel niet dooden kunnen. Werpt het anker uwer hoop op God! Na het oogenblik van dezen tijd wordt u de kroon der eeuwige vergelding in het rijk der zalige Geesten verleend. Verliest, bid ik u, verliest toch in dit korte oogenblikje het loon niet van alle moeiten en strijden uws levens, die gij met onwankelbaren moed hebt uitgestaan. Denkt niet als de heidenen aan de nietige vreugden dezer wereld! Neen, gaat moedig en mannelijk met mij den dood in! Gaat uit liefde tot Hem die voor ons geleden heeft, opdat wij met Hem mogen ingaan in de eeuwige vreugd!"

Terwijl Bonifacius nog sprak, stormde de wilde bende woedend op hen in. De eerste die onder de slagen der woestaards neêrzonk, was een leek, met name Hiltibrand, die naauw gekleed, blootvoets, hun tegemoet ijlde. Zijn broeder, de diaken Hamunt, viel op het oogenblik dat hij de tent uittrad voor het vijandelijk zwaard; daarop viel de een vóór, de ander na; twee en vijftig in getal ondergingen met onzen Apostel den marteldood.

Staande, biddend, en het evangelieboek boven zijn hoofd houdend ontving Bonifacius den slag des doods.

De schrikmare van dezen moord vloog ijlings van mond tot mond, van dorp tot dorp, van gouwe tot gouwe heel het land door. De terugkeerende Christenen, die de hand van hunnen vader en bisschop, welke zich op dien dag zelven zegenend over hen had willen uitstrekken, daar verstijfd - en zijn eerwaardig, wit hoofd door het zwaard doorkliefd vonden, en rondom hem heen al zijne twouwe medgezellen en priesters zagen

drijven in hun bloed, verhaalden onder klaaggeschrei de wandaad en beweenden den dood van hen door wie zij tot het leven in Christus herboren waren.

Zulk een gruwelbedrijf konden de krijgshaftige Vriezen niet ongewroken laten, hoezeer Bonifacius de zijnen ook tegen allen strijd had vermaand. In minder dan drie dagen had zich eene talrijke krijgsschare verzameld en drong, zoen eischend, in de naburige heidensche gouwen. De heidenen, welke nog slechts verre het minste gedeelte der bevolking uitmaakten, leden eene zware nederlaag en zochten hun heil deels in de vlugt en deels werden zij met vrouwen en kinderen uit hunne gouwen weggevoerd en onder de Christen bevolking overgeplant. Het bloed der martelaren maakte ook hier, gelijk overal, het uitgestrooide zaad des Evangelies vruchtbaar; want Vriesland werd van toen af een Christen oord, en het werk der bekeering werd, gelijk Bonifacius er het voorgevoel van had, door het offer voltrokken. De moordenaars zelven werden Christen.

Het heilig ligchaam des martelaars werd eerst naar Utrecht gebragt; vervolgens naar Mainz, den vroegeren aartsbisschoppelijken zetel des Heiligen, toen overeenkomstig den aan Lullus opgedragen last naar Fulda vervoerd, waar het begeleid door duizenden en duizenden van alle kanten toegestroomd, onder zangen en gebeden in een steenen sarkophaag, ter plaatse daar nu de hoofdingang der domkerk is, met de grootste plegtigheid werd bijgezet [1]).

---

[1]) Zie *Das Leben des deutschen Apostels Bonifacius.* Von Luitpold Brunner, O. S. B. Regensburg, 1852; — doch vooral het door dezen en door ons gevolgde voortreffelijke werk: *Bonifacius, der*

Nog wordt jaarlijks de gedachtenis des Heiligen niet door de geloovigen van Fulda en omstreken alleen, maar door duizenden en duizenden plegtstatig gevierd en zijn graf door tallooze vereerders dankbaar bezocht. Voor dit jaar zijn, gelijk we reeds zeiden, met het elfde eeuwgetijde door den H. Vader bijzondere gunsten aan de gedachtenis-viering zoo voor Mainz als Fulda beide verleend, en vele bisschoppen, priesters en ontelbare geloovigen zijn op het graf van den Apostel en geloofsheld zamengevloeid om te danken voor de door hem ontvangen genade des geloofs en door zijne voorspraak nieuwe zegeningen over hen zelven en hun vaderland af te smeeken. De geboortegrond des Heiligen heeft er ook zijn bisschoppelijken afgevaardigde heen gezonden.

Moge de Heilige Bonifacius, hij, bekeerder ook der Vriezen, uit de glorie die hem kroont met een beschermenden blik op het oord van zijn roemrijk sterven en al die landen die hij doorwandelde nederzien en zijne bede bij God verwerven, dat allen eens in het ééne aloude geloof door hem gepredikt en in liefde vereend, hem én hier én in zijne glorie danken en met hem den Stichter en Volstrekker onzes geloofs verheerlijken mogen.

Apostel der Deutschen. Von J. Ch. A. Seiters. Mainz. 1845. Dit laatste werk is opgenomen als 1e en 2e aflevering van den tweeden Jaargang in de *Bibliothek für Geschichte, Philosophie und Theologie.* Arnheim, Josué Witz. 1851. — We maken gaarne van deze gelegenheid gebruik, om deze *Bibliothek*, welke zeer gelukkig blijft in de keuze der door haar meêgedeelde werken, en degelijkheid met netheid van uitvoering en matigheid van prijs vereent, aan de belangstelling bijzonder der Eerw. geestelijkheid nogmaals aan te bevelen.

Wij hadden deze herinnering aan den H. Bonifacius gereed liggen, toen ons het werkje ter hand kwam, getiteld: *Bonifacius*, door E. J. Diest Lorgion, Theol. Dr. en predikant te Groningen [1]). We kunnen niet nalaten, eenige aanmerkingen op dit geschrift te laten volgen.

Aanleiding van zijn arbeid was, gelijk de schrijver in zijn *Voorberigt* meldt, eene uitnoodiging der Predikanten-vereeniging in Groningen, welke in hare vergadering van September 1854 tot hem gerigt werd, om eene populaire levensbeschrijving van Bonifacius op te stellen, ten einde daardoor de aandacht onzer Christelijke landgenooten te meer op den man te vestigen, die voor elf eeuwen in ons vaderland den dood eens martelaars voor het Christendom gestorven is. Hij heeft, zegt hij verder, „getracht Bonifacius volstrekt onpartijdig voor te stellen, zooals de geschiedenis hem ons doet kennen." — Uit de Inleiding erlangen deze woorden nog eenige toelichting. „Er is — zoo lezen we daar — sprake van geweest, om bij gelegenheid van het eeuwfeest zijns marteldoods, op de plaats, waar hij omgebragt is, een gedenkteeken voor hem op te rigten. Dit voorstel heeft echter den verwachten bijval niet gevonden en zelfs hier en daar afkeuring en tegenkanting. Daarentegen is de wensch, die bij dat voorstel tevens geuit werd, dat er eene levensbeschrijving van Bonifacius in het licht mogt worden gegeven, om hem meer algemeen bekend te doen worden, door zeer velen ondersteund en door niemand, zoo ver ons bekend is, bestreden." Ofschoon de schrijver

---

[1]) Te Groningen, bij H. R. Roelfsema, 1855.

niet tegen een gedenkteeken is, vooral niet als het „door zamenwerking van leden der verschillende kerkgenootschappen tot stand kwam" en „door voorgangers van Roomsche en Protestantsche gemeenten, in eenen christelijken geest vereenigd, werd ingewijd", op die wijze als iets dergelijks, ten jare 1811 te Thuringen plaats vond — hoogere waarde echter hechtte hij aan eene naauwkeurige bekendwording des martelaars door „eene zoo veel mogelijk volledige en onpartijdige beschrijving van zijn leven".

We hebben 't boven reeds gezegd, dat we hulde doen aan die Protestanten die van hunne dankbaarheid doen blijken aan den geloofsverkondiger wien ook ons Nederland zooveel verschuldigd is; en hoewel we niet ontkennen, dat er in het werkje van den heer Diest Lorgion meer onpartijdigheid heerscht dan Katholieke onderwerpen van die zijde gewoon zijn te ondervinden, kunnen we nogtans eenige van de vele aanmerkingen niet weerhouden die we bij het doorlezen van zijn *Bonifacius* hebben gemaakt.

In het I Hoofdstuk het beste (bl. 7—8) worden, naar het al den schijn heeft: zoo argeloos heen, schromelijke onwaarheden opgedischt. Na verhaald te hebben, hoe op het eind der VI eeuw de Christelijke godsdienst door den monnik Augustinus op nieuw in Engeland gevestigd werd, laat hij volgen: „Er bestond echter een aanmerkelijk verschil tusschen den kerkelijken toestand van voorheen, en den nieuwen staat der Kerk in dit land. Augustinus en zijn medgezellen waren gezanten van den Paus. Zij bragten daarom de leer en instellingen der Roomsche Kerk in Engeland, welke daar te voren onbekend waren geweest; want bij de eerste invoering des Christendoms daar te lande was de Roomsche hiërarchie nog niet ontwikkeld. Onder

de Schotten èn Ieren was nog wel een overblijfsel van de voormalige Christelijke Kerk in Engeland, en dáár bleef men uit dien hoofde de kerkelijke vrijheid tegen dien van Rome (*te*) verdedigen; maar dit was te vergeefs. De Kerk van Engeland werd aan Rome onderworpen."

In al deze regelen is er geen enkel woord dat niet óf onwaar óf althans onjuist is. We sparen ons de moeite hier te herhalen wat voor jaren reeds uitvoerig en onwederlegd in ditzelfde tijdschrift is aangetoond. Zie het IV en V, en bepaaldelijk in het VI en VII deel de vier artikelen met het opschrift: „*Het geloof der Oud-Britsche Kerk aan het Primaat des Pausen verdedigd* tegen den heer E. B. Swalue." Daar zal de heer D. L. bewezen zien: dat er geen verschil bestond tusschen den kerkelijken toestand van voorheen en wat hij den nieuwen staat der Kerk noemt in Engeland, behalve in enkele *disciplinaire* punten; dat Augustinus en zijn medgezellen ja afgezanten waren van den Paus, maar dat evenmin als zij, de hen voorafgegane geloofsverkondigers eene Kerk kenden zonder Paus; dat Augustinus en de zijnen noch *leer* noch *instellingen* der Roomsche Kerk in Engeland bragten welke daar te voren onbekend waren geweest; dat bij de *eerste* invoering des Christendoms daar te lande de Roomsche hiërarchie reeds bestond en zoozeer „ontwikkeld" was, dat er al spoedig een Aartsbisschop en bisschoppen, enz. waren onder het primaat van den Paus; dat, eindelijk, er geen spraak was van verdediging der kerkelijke vrijheid tegen Rome's heerschappij noch van toen geschiede onderwerping der Oud-Britsche Kerk aan Rome, daar zij van den beginne af de opperhoofdigheid van den Paus heeft erkend en gehuldigd.

Wat de heer D. L. een weinig verder van Wilfried

schrijft is weder even onjuist: „hier (in het klooster van Lindisfarne) ontdekte hij het onderscheid in *leer* en *gebruiken* tusschen de Engelsche Kerk, die de Roomsche instellingen volgde, en de Britsch-Schotsche Kerk, die in menig opzigt daarvan verschilde." — Verschil in *leer* was er niet, wel in *gebruiken:* aan soortgelijke verwarringen maakt de schrijver zich meermalen schuldig.

Wij hebben verdere aanmerkingen te maken.

Bl. 23 lezen we: „Hij (Bonifacius) verzocht vrijheid om schriftelijk zijne geloofsbelijdenis over te leveren, zeker omdat hij minder gewoon was de latijnsche taal, van welke men zich bediende, te spreken." — Dit is eene verzachte voorstelling van hetgeen o. a. Hanisch in de vorige eeuw beweerde, dat Bonifacius weinig of geen latijn verstond [1]); waar is het dat Bonifacius bij een onderwerp van zulk gewigt als eene geloofsbelijdenis is, dit niet bij wijze van een gewoon gesprek mondelings wenschte te doen, maar liever schriftelijk, wijl hij, naar Othlo uitdrukkelijk meldt, het zich niet vertrouwde, zoo dadelijk in 't spreken voor 't leerstellige de geëigende en juist bepalende uitdrukking te vinden [2]).

Terzelfde bladzijde schijnt er niet zonder bedoeling gezegd: „Hoewel hij nu den vereischten ouderdom om bisschop gewijd te worden nog niet bereikt had, durfde hij zich tegen den paus toch niet verzetten." Alsof Bonifacius enkel uit vrees voor den Paus en tegen zijn beterweten in: dat hij om zijne jaren nog geen bisschop wezen

---

1) *Dissert. hist.-eccl. de propagata per Bonif. inter Germanos rel. Christ., auct.* G. D. Hanisch. Halae Magd. 1770. — Bij Seiters.

2) „quia .... *inquisitioni tantae* in communi sermone idoneus non sum respondere." I, 13.

kon, zich toch liet wijden. Zou het den heer D. L. onbekend zijn, dat voor de Katholieken de Paus magt heeft om volgens de kanonieke regelen in den ouderdom te dispenseren?

Op de volgende bladzijde (en telkens als er van den Paus spraak is) vervalt de heer D. L. in de gewone beschuldigingen en valsche beweringen. Na den eed te hebben meêgedeeld, welken Bonifacius aan Gregorius II heeft afgelegd, merkt hij aan: „Dit was het eerste voorbeeld, dat een bisschop eenen eed aan den Paus zwoer, tot wiens diocese hij niet behoorde, en hierdoor werd de grond gelegd tot de pauselijke opperheerschappij in vreemde landen." — Nu wil de schrijver deze daad van Bonifacius, voor wien hij nog al ingenomen is, vergoelijken en voegt er aan toe: „Bij de beoordeeling daarvan vergete men niet, dat naar de overtuiging van Bonifacius de Paus inderdaad de stedehouder van Petrus was, en dat deze door den Heer boven de andere Apostelen was gesteld en de magt ontvangen had om op aarde te binden en te ontbinden." — Omtrent deze laatste vergoelijkende bewerking stippen wij slechts aan, dat geen echt Katholiek eene andere Kerk kent dan die met den Paus aan het hoofd, zooals zij inderdaad door Christus is gesticht en zich nu zooveel eeuwen in de geschiedenis heeft gehandhaafd. 't Heeft voor hem en uit den aard der zaak niets vreemds, dat een bisschop aan dien Opperherder die gesteld is om lammeren en schapen te hoeden, een zoodanigen eed aflegt, en inzonderheid een bisschop, die als *legaat* van den Paus in zulke tijdomstandigheden, onder zoo verschillende volken voor zulk een uitgebreiden werkkring werd uitgezonden. Dit hebben zelfs Protestanten ter verschooning van Paus Gregorius aangevoerd, en zij hebben

insgelijks ingezien, dat eene naauwe aansluiting aan een middenpunt van eenheid volstrekt noodzakelijk was, om de verstrooide geloovigen en hunne herders in de eenheid des geloofs te bewaren; immers zij erkennen, dat Bonifacius vooral door zijne zamenwerking met den Paus er in geslaagd is, die woeste en elkaâr vijandige volken in ééne Kerk te vergaderen, en alzoo den grond tot hunne maatschapelijke vereeniging te leggen [1]).

Niet eerst toen, en dus niet door Bonifacius, is de grond gelegd voor des Pausen oppergezag in vreemde landen: hij is van den beginne af als Hoofd aangesteld aller geloovigen en van heel de Kerk, en wie zijn oppergezag versmaadt, hij zij herder of leek, is niet meer Katholiek.

En is het waar, dat in de eerste tijden een zoodanige eed van de Bisschoppen niet gevraagd, en later slechts door de ondersteedsche Bisschoppen (*suburbicarii*) aan den Paus gedaan werd: de zeer natuurlijke redenen, waarom Bonifacius minder als Bisschop dan wel als pauselijk legaat dien eed aflegde, gaven we zoo even gedeeltelijk aan. Of echter hij de eerste geweest is, die zulk een eed aflegde, laat zich uit gebrek aan historische bescheiden, bezwaarlijk beslissen [2]).

Voor al wie Bonifacius tot geen Protestant wil maken, is de (bl. 34) weder herhaalde verschooning niet noodig: „de Christenèn in kerkgebruiken, leer en leven met de Kerk van Rome te vereenigen".... „was een der voornaamste oogmerken van Bonifacius, omdat, naar zijne meening, te Rome het Christendom wel zuiver geleerd moest worden [*en inderdaad ook altijd zuiver geleerd is*],

---

1) Zie o. a. Löffler in zijn *Bonifacius*.
2) Vgl. Binterim, *Denkwürdigkeiten*, I. B. II Th.

dewijl dáár de zetel was van den stedehouder van Petrus. In onzen tijd heeft men hem daarom wel eens ongunstig beoordeeld; maar met het oog op den tijd, waarin hij leefde, kan men hem dat niet ten kwade duiden." [!!]

We moeten den heer Diest Lorgion den lof geven, dat hij voor een Protestant over 't geheel in 't overbrengen der aangehaalde *Brieven* en in de vertaling der 15 *Toespraken* van den H. Bonifacius tamelijk geslaagd is, en de eenvoudigheid van het oorspronkelijke heeft pogen te bewaren. Een enkele maal echter heeft hij zich jammerlijk vergist, en meermalen den Katholieken tint en term niet kunnen achterhalen. Zoo b. v. vertaalt hij een der bepalingen van het Duitsch concilie, ten jare 742 onder Karloman gehouden, aldus: „Bij het Avondmaal des Heeren ontvangt hij (de ouderling) altijd eene nieuwe zalving van den Bisschop". Geen Katholiek bevat wat dit wezen moge; doch zie het Latijn, alwaar we lezen: „*et in Coena Domini semper novum chrisma accipiat* (presbyter) *ab episcopo*", en we begrijpen dat er sprake is van het heilig Chrisma (olie en balsem te zamen gemengd), hetwelk de Bisschop op Witten Donderdag (*in Coena Domini*, Donderdag in de Goede Week, Donderdag vóór Paschen) wijdt, op welken dag het Chrisma ook bij den Bisschop moest afgehaald worden, gelijk dit nog aldus geschiedt. Had de heer D. L. een der latere brieven van Paus Zacharias aan Bonifacius, waarvan hij zelf gewag maakt, den 76n, aandachtiger gelezen - de woorden „*quinta feria Paschae, dum sacrum chrisma consecratur*", hadden hem voor de grove vergissing behoed.

We kunnen hier tegelijk aanmerken, dat zijn vertaling van *presbyter* door *ouderling* al zeer vreemd en Protestantsch klinkt; voor zoover we het zeer dikwijls voor-

komende woord hebben nageslagen, zagen we den heer D. L. *presbyter* door *ouderling* en *sacerdos* door *priester* wedergeven, alsof er een magtig verschil tusschen die woorden bestond, en het eene niet voor het andere gebruikt mogt worden [1]); en men kan waarlijk zijn lagchen niet bedwingen, als men *episcopi*, *presbyteri*, *diaconi*, overal bij den heer D. L. door *bisschoppen*, *ouderlingen*, *diakenen*, en (bl. 60) „*si ordinatus presbyter sit*" door: *zoo het een geordend ouderling is*" [2]) vertaald vindt. Eéns, in den door Bonifacius aan Paus Gregorius afgelegden eed (bl. 24), lazen we „*opzieners der gemeente*", doch gelukkig niet voor *Episcopi*, maar voor *Antistites*, hetwelk echter evenmin als *episcopi* voor ons [3]) met „opzieners der gemeente" wordt weêrgegeven.

Bij uitstek bespottelijk klinkt eene vertaling van een ander voorschrift uit bovengenoemd Duitsch concilie. Daar staat: „*Decrevimus quoque, ut presbyteri vel diaconi non sagis, laicorum more, sed casulis utantur, ritu servorum Dei*". Daar is spraak - in 't minst niet van eenig gewaad aan 't altaar of bij kerkelijke diensten voorgeschreven, maar van de gewone kleeding van priesters of diakens; en dezen mogen niet meer den korten, wereldschen mantel, en dien men vooral in den krijg droeg, gebruiken, alsof ze nog leeken waren, maar het statige langer overkleed, dat het gansche ligchaam, van den hals tot de voeten

---

1) 't Is, bij wijze van vergelijking gesproken, nagenoeg, of we *dominé's* en *predikanten* voor geheel verschillende personen en waardigheden aanziende, het eene voor 't andere niet durfden gebruiken en *dominé* altoos trouw door „heer" vertaalden.

2) „Zoo hij *priester* gewijd is" staat er, tegenover de dienaren Gods, die *clerici*, *monachi*, en geen priesters waren.

3) Zie *de Katholiek*, D. III, blz. 301 vlgg.

bedekte, een geestelijk gewaad dus, naar 't heilig gebruik der dienaren Gods. En nu vertaalt (bl. 50) de heer Diest Lorgion: „Wij hebben ook besloten, dat de ouderlingen of diakens geene krijgsmantels mogen gebruiken, naar de wijze der leeken, maar *kasuifels*, naar de wijze der dienaren Gods." — De heer D. L. schijnt niet te weten, dat hetgeen wij *kasuifel* noemen, alléén door den *priester* en enkel in de Offerande der Mis gedragen wordt; hij had anders hier dat ongelukkige woord *kasuifel* niet gekozen. Overigens was de *casula* oulings niet de dragt der geestelijken alleen, maar ook van aanzienlijke leeken.

Dat overigens de heer D. L. niet zeer met de Katholieke termen vertrouwd is, blijkt meermalen. Bl. 43 in den brief van Paus Gregorius III aan Bonifacius [1]), geeft hij (bl. 43) als vertaling van: „De his vero dicimus, qui patrem, vel matrem, vel fratrem, aut sororem occiderint, ut toto vitae suae tempore corpus dominicum non suscipiant, *nisi in suo exitu pro viatico*" —: „Aangaande hen, die vader, moeder, broeder of zuster hebben gedood, zeggen wij, dat zij gedurende den geheelen tijd van hun leven het ligchaam des Heeren niet mogen ontvangen, *dan alleen aan het einde tot een reispenning.*" De vertaler kon blijkbaar met *viaticum* niet uit den weg, den gewonen term, om die Communie aan te duiden, welke bij gevaar van sterven als eene laatste *reis-* of *teer-spijze* op den overtogt naar de eeuwigheid ontvangen wordt. — „*Eucharistiam per tempora sumite*" zou ook geen Katholiek vertalen met: „neemt ter gelegener tijd het *Avondmaal*", maar: „ontvangt van tijd tot tijd het

[1]) den 25ª in de uitgave van Giles.

H. Sakrament ", of „gaat van tijd tot tijd te Communie".

Niet altijd gelukkig ook is de heer Diest Lorgion in de bemerkingen die hij hier en daar onder zijn verhaal mengt. Paus Gregorius II schrijft aan het volk en de geestelijkheid van Duitschland [1]), dat hij Bonifacius gelast heeft, „niemand die ten tweeden male, gehuwd is (*bigamum*), of die geene maagd tot vrouw erlangd heeft, tot de heilige Orden toe te laten"; — hierop teekent hij aan: „uit dezen brief van den Paus blijkt ook duidelijk, dat destijds door Rome het huwelijk nog niet aan de geestelijken verboden was." — Deze aanmerking aldus gesteld, is geheel onjuist, en de heer D. L., die blijkens bl. 51-53 ook den brief van Paus Zacharias aan Bonifacius [2]) heeft gelezen, lette niet op de woorden: „Aut quid inde sentiunt, dicente Deo: *Sacerdotes mei semel nubant.* Et Apostolus: *Unius uxoris virum* [3]), et caetera. Et hoc ante susceptum sacerdotium uti licitum est. *Nam a die suscepti sacerdotii, etiam ab ipso proprio conjugio prohibendi sunt.....* Dum sacri canones neque purum clericum, cui sacerdotium non est, secundis copulari nuptiis praecipiunt: isti enim e contrario non solum post susceptum sacerdotium se abstinere nolunt ab una uxore..... *quibus neque unam concessum est post susceptum ministerium attrectare.*" Daaruit blijkt dus, dat iemand die priester was zoo weinig mogt huwen dat zelf een gehuwde na het ontvangen van 't priesterschap zich gansch en al onthouden moest en met zijne vrouw als broeder en zuster leven. Wel kon destijds wie reeds gehuwd was, doch voor de

---

1) Zie den 10den Brief.
2) 50e Brief.
3) Zie over die plaats *de Katholiek*, D. II, bl. 435 vlgg.

eerste maal, en met eene als maagd erlangde vrouw, en op de zoo even vermelde voorwaarde van onthouding, het priesterschap ontvangen.

Elders (bl. 77) merkt de heer D. L., die met de *Sermones* van Bonifacius, en teregt, zeer ingenomen is, dat hij van deze bij geen der levensbeschrijvers van Bonifacius melding gemaakt vond. En in zijn *Voorberigt:* „Deze sermoenen acht ik wel inzonderheid belangrijk, om Bonifacius te leeren kennen. Nergens vond ik ze nog vermeld. Het schijnt de aandacht van de schrijvers der Kerkgeschiedenis ontgaan te zijn, dat zij in de collectie van Martene en Durand zijn opgenomen."

Zoo gansch vergeten echter als de heer D. L. wil, zijn Bonifacius' *Sermones* niet. Dupin o. a. maakt er melding van in zijn *Bibliothèque des auteurs ecclésiastiques* (1693—1708) en velt een ongunstig oordeel over den *stijl* dier toespraken. Dom Ceillier geeft in zijn *Histoire générale des auteurs sacrés et ecclésiastiques* (1729—63) den korten inhoud van al de *vijftien Sermones* op. Guillon laat ze niet onvermeld in zijne zeer bekende *Bibliothèque choisie des Pères de l'Église Grecque et Latine*; een werk dat door den Leuvenschen nadruk van 1832 nog meer algemeen verspreid is. Giles heeft begrijpelijkerwijs in zijne uitgave van Bonifacius' Werken in 1844 ook de 15 *Sermones* meêgedeeld, met de *Admonitio praevia* der uitgave van Martene er bij. — Seiters beoordeelt ze in zijn *Bonifacius*, die in 1845 uitgekomen en in 1851 te Arnhem door Josue Witz nagedrukt is in zijne straks vermelde *Bibliothek*. — Deze opgave, welke we ligtelijk konden uitbreiden, bewijst genoeg, dat die *Sermones* meer bekend zijn dan de heer D. L. wel meende.

Ter besluiting zijner levensbeschrijving van Bonifacius;

geeft de heer D. L. (bl. 149—152) een eindoordeel over onzen Heilige, hetwelk de schrijver beter hadde teruggehouden. Het komt hierop neêr:

Bonifacius heeft het Evangelie niet „geheel zuiver en volkomen" verkondigd, en er is „menige bedenking" tegen zijne leer te maken.

Niet één der Christelijke kerkgenootschappen zal in deze dagen „hem geheel als een der zijnen erkennen". Immers de Protestanten kunnen zich niet vereenigen met zijnen eerbied en ijver voor den Paus. — „De Evangelischen kunnen niet voldaan zijn met zijne oppervlakkige bepaling van het regte geloof, als bestond dit alleen in het voor waarheid houden van enkele leerstukken, vooral van het leerstuk der Drieëenheid". — „De Orthodoxen kunnen hem niet vergeven, dat hij zelfs met geen enkel woord in zijn leerredenen spreekt over de voldoening van Gods geregtigheid door het bloed van Christus".

„Maar de Roomschen dan? Deze noemen Bonifacius geheel den hunne. De Roomsche Kerk vereert hem immers als een der Heiligen?"

„Het is zoo!" — antwoordt de heer D. L., en hij bekent, dat „Bonifacius, wat zijne geloofsleer en beschouwing van kerkelijk leven betreft, nader aan de Roomschen, dan aan de Protestanten staat".

Maar toch, zegt hij, „kan het tegenwoordige Rome ook onmogelijk in alles met hem instemmen." — En door welke bewijzen wordt die stoute bewering gestaafd? Door deze drie: Bonifacius prijst het leven der Schrift aan: en Rome is tegen de Bijbelverspreiding als een werk des duivels en laat zooveel Bijbels verbranden.

Bonifacius maakt in zijne leerredenen geen melding van het vagevuur; naar zijne voorstelling zijn de afgestor-

venen van stonden aan óf rampzalig óf in den hemel.

„Maar wat thans wel inzonderheid genoemd moet worden, bij Bonifacius wordt niet alleen geen enkel woord aangetroffen over de vereering van andere heiligen, maar zelfs niet over die van Maria. Hoe zou het mogelijk zijn, dat Rome met hare tegenwoordige Mariavergoding zulk een voorbijgaan van alle Maria-dienst zou kunnen goedkeuren?"

En daarmede moet nu bewezen zijn, dat niet één der Christelijke genootschappen in deze dagen Bonifacius voor een der zijnen kan erkennen; nogtans, vervolgt de heer D. L., verdient Bonifacius „door allen in dankbare gedachtenis te worden gehouden, omdat hij, zij het dan niet geheel in de waarheid, maar onder een deksel, aan vele oorden het eerst Christus gepredikt heeft en duizenden uit het Heidendom tot het Christendom heeft gebragt."

Op dit verwonderlijk eindoordeel des heeren D. L. willen we slechts kort antwoorden. Wat zullen we hier uitvoerig herhalen wat reeds duizendmaal van Katholieke zijde op die oude opgerakelde aantijgingen der Protestanten gezegd is.

Dát geven we begrijpelijker wijze toe, dat Bonifacius noch bij de Protestanten, noch bij de Evangelischen, noch bij de Gereformeerde Orthodoxen thuis behoort, en volstrekt hunne dwalingen en ketterijen niet deelt. En karakteristiek, eigenaardig Katholiek is het, dat hij juist in strijd met de Protestanten, die den Paus haten en verafschuwen, den Paus zoo kinderlijk eerbiedigt en voor hem zoo vurig ijvert. O neen, Protestant is hij reeds dáárom volstrekt niet. — Dat Bonifacius het gelooven niet in Protestantschen noch Evangelischen zin heeft verstaan, is zeer waar: maar dat

zijne opvatting of bepaling van het geloof oppervlakkig zoude zijn, ontkennen we ten sterkste: het verwijt valt op hen terug die het doen. 't Is bij Bonifacius vrij wat meer dan een bloot „voor waarheid houden van enkele leerstukken"; al wilden we dit punt enkel naar zijne *Sermones* beslissen, dan blijkt dit o. a. uit *Sermo* V en VII reeds overvloedig. In eerstgenoemde rede handelt hij *over het geloof en de werken der liefde*, en maant er dringend toe aan, dat ons geloof zich allerwijze in ons leven met al deszelfs pligten openbare en toone. En in de VII rede: *over het geloof en de liefde*, is diezelfde waarheid nog dieper aangewezen. En zoo weinig is hem 't gelooven een bloot „voor waarheid houden van leerstukken", inzonderheid „der H. Drieëenheid", dat hij telkens aandringt op een bovennatuurlijk leven overeenkomstig de ons geopenbaarde geheimen, vooral dat der H. Drieëenheid, waarin dan ook, wél verstaan, alles vervat is. Doch Bonifacius zegt niet, gelijk de heer D. L. schijnt te willen, dat heel de Katholieke leer bestaat in het aannemen der H. Drieëenheid, maar wát ten deze Katholieke leer en geloofswaarheid is en hoe de Kerk het drieëenig Wezen voorstelt, en *Sermo* I b. v. telt hij vrij wat meer dan enkel dit geheim op. Een oppervlakkig geloof!... dat in liefde heel ons leven doordringen en herscheppen moet! „Waarlijk — dus spreekt de H. Bonifacius meermalen — waarlijk gelukzalig is hij die én door regt te gelooven wel leeft, én door wel te leven het regt geloof bewaart. Derhalve gelijk het geloof ijdel is zonder de goede werken, zoo baten de goede werken niets zonder het regte geloof." — Wie dat oppervlakkig scheldt, kent zelf het diepste doel en leven van 't bovennatuurlijk geloof niet.

't Is verder onwaar, dat Bonifacius in zijne *Leerredenen*

niet spreekt van de voldoening aan Gods geregtigheid door het bloed van Christus. Doch al stond er geen enkel woord van gerept, een priester, een bisschop, die telkens het *offer* opdraagt, dat vertegenwoordiging en voortgezette toepassing is van het *Kruisoffer*, zou van Christus' zoenbloed niet spreken!... hij die zonder dien offerdood niets van zijne Kerk verstaat, wijl deze juist die wondervolle heilsinrigting is die op duizenderlei wijze de vruchten van 't zoenoffer des kruises aan heel de menschheid poogt toe te voegen. Een bisschop die zijn leven ten offer biedt aan God om er zielen door te winnen, zou aan geen voldoening van Gods geregtigheid door Christus' bloed gelooven! We willen niet eens plaatsen uit zijne *Brieven* aanhalen, maar slaat die korte *Leerredenen* op, de II, III, X, XII, XIV - staat het dáár niet duidelijk genoeg te lezen? „God uit een Maagd geboren — zegt hij — geeft hun die kinderen van gramschap waren in de zonden, kinderen Gods te zijn in geloof en liefde"; — en „Hij heeft de eeuwige verwerping (over heel het nageslacht van Adams kinderen gekomen) van ons afgewend en ons van alle ellende verlost"; schier heel de X rede handelt over het zoenlijden van Hem „die ons zoozeer bemind heeft, dat Hij zijn heilig bloed voor ons heeft gestort"; Hij onze Verlosser, die uit liefde tot ons is gestorven"; en „om het leven aan de dooden te bereiden, zegt Bonifacius verder, is het Leven zelf tot den dood gekomen." — In de XII rede spreekt hij al weder van onzen Zaligmaker Jesus Christus, die ons bemind heeft en ons reingewasschen heeft van onze zonden in zijn bloed", en „voor ons den dood heeft uitgestaan, om door zijnen dood hem die het rijk des doods had, dat is, den duivel, te niet te doen"; en in de XIV toespraak be-

schrijft hij nogmaals onze Verlossing door 's Heeren lijden in zijn vleesch, en hoe geen mensch dood en hel konde ontgaan dan door Hem die zich verwaardigde door den schoot van Maria altoos maagd in de wereld geboren te worden, opdat Hij die der menschen Schepper was geweest ook hun Verlosser zoude zijn.

Wij voor ons meenen, dat in die woorden „de voldoening aan Gods geregtigheid door het bloed van Christus" zonneklaar te lezen staat, behalve dan voor hen van wie dè profeet zegt: dat zij oogen hebben en niet zien.

Hoe zuiver Katholiek Bonifacius én is én leerde wat de Kerk altoos geleerd heeft en nog leert, hebben we in het eerste gedeelte van dit opstel overvloedig aangetoond en lang reeds vóór dat we van de valsche beweringen des heeren D. L. kennis droegen. We zijn zoo vrij hem alvast naar die plaatsen te verwijzen, bepaaldelijk wat de vereering der Heiligen en van Maria betreft. Doch wegen we zijn drie bewijzen tegen de Katholiciteit van Bonifacius.

Bonifacius niet Katholiek! niet een der onzen! wijl hij *voor* het lezen der H. Schrift en Rome er *tegen* is! Wat verwarde en ontrouwe voorstelling der zaak! Was dan onze Heilige in dien zin voor 't lezen der H. Schrift als de Protestanten het zijn? Heeft hij aan alle leeken, onverschillig wie, den Bijbel in handen gegeven? aan ieder Heiden een afschrift in zijn eigen taal bezorgd? Immers neen! Die eerbied welken de H. Bonifacius voor de H. Schriften betoonde, en eene zoodanige aanbeveling om haar te lezen als de zijne - is er altoos in de Kerk geweest en is er nog; zou, zonder de Kerk, de Protestant nog niet heden ten dage naar zijn bijbel loopen zoeken, waaruit inmiddels het ongeloof reeds het grootste gedeelte heeft weggescheurd. Maar de Kerk is en zal blijven tegen

de verspreiding van vervalschte bijbels, en de lezing in de moedertaal niet aan een ieder toestaan; en dat zij, in spijt van 't Protestantsch geschreeuw, dit niet doe, daarin versterkt haar de grenzelooze verwarring dier bijbellezers zelven. En heeft Bonifacius bij zijn vlijtig gebruik der Schrift zich niet telkens, gelijk we boven hebben aangewezen, op de overlevering, de oude instellingen, op de H. Vaders beroepen? 't Is waarlijk al te dwaas den grooten Apostel van Duitschland ten naaste bij tot een ellendig bijbel-kolporteur te willen verlagen.

En als hij, ten tweede, in zijne *Sermones* van 't *vagevuur* niet spreekt waar er van geen vagevuur sprake is — en men daaruit besluiten mag: Ziet! Bonifacius is niet van de Roomschen, want hij spreekt van de afgestorvenen, en daarbij zelfs in de verte niet van 't vagevuur: dan mag de heer D. L. op dien grond eene menigte van Katholieke redenaars voor on-Katholiek verklaren. Waar zij prediken van *eeuwige* vergelding, loon of straf, valt de zuiveringsplaats er buiten of is begrepen onder het eerste, wijl het vertoef aldaar slechts tijdelijk is en ten hemel overvoert. — Doch waarom Bonifacius enkel naar die vijftien korte Toespraken beoordeeld en niet ook zijne Brieven en zijn leven ingezien? Bl. 40—44 deelt de heer D. L. den brief van Paus Gregorius III aan Bonifacius mede, en daarin komt deze plaats voor: „Gij hebt ook gevraagd, of het geoorloofd is offeranden voor de gestorvenen op te dragen. De heilige Kerk houdt aldus, dat een ieder voor zijne afgestorvenen die waarlijk Christenen waren, offeranden opdrage en de priester de gedachtenis van hen houde [1]): en ofschoon we allen aan zonden onder-

[1]) „*atque presbyter eorum faciat memoriam*" — de heer D. L. vertaalt: „en dat de ouderling melding van hen make"!! Hij ver-

hevig zijn, betaamt het evenwel, dat de priester slechts voor Katholieke overledenen gedachtenis houde en bidde. Want niet voor goddeloozen, al zijn ze ook Christenen geweest, is het geoorloofd zoo iets te doen."

Uit het antwoord blijkt, dat de raadpleging van Bonifacius liep over de vraag: voor wélke overledenen de offeranden mogten opgedragen worden — want in elke Mis bidt de priester voor de afgestorvenen — en daaruit immers reeds volgt, dat Bonifacius aan een reinigingsplaats, aan een vagevuur gelooft. Dit blijkt overigens herhaaldelijk uit zijne *Brieven*, waar hij zich voor zijn leven en na zijn dood in de gebedsvereeniging van anderen aanbeveelt en anderen dit aan de zijne doen, gelijk we hierover vroeger reeds eenige plaatsen hebben aangewezen.

Onwaar is het al weder, dat er bij Bonifacius geen enkel woord wordt aangetroffen over de vereering van Maria en der Heiligen; we verwijzen nogmaals naar hetgeen wij over dit punt hierboven hebben aangehaald. En is het niet ook tot eere van Maria wat hij in zijn II rede zegt: „dat de Zoon Gods uit de Maagd Maria geboren is, niet uit vereeniging eens mans, maar uit den ingevenden en den Maagdelijken schoot bevruchtenden heiligen Geest, zoodat de maagdelijke ongeschondenheid was in het baren en na het baren" [1]).

En bepalen dan de Statuten van het Concilie van Leptine, onder Bonifacius gehouden, niet, dat H. Maria-

---

staat den alouden, geëikten, teederen term niet, waarmeê de Katholieken hunne onderlinge gedachtenis in 't gebed tot God, vooral in de H. Mis, plegen uit te drukken.

1) „de Spiritu-sancto inspirante et foecundante Virginalem uterum, ut integritas virginalis esset in partu et port partum".

Zuivering, H. Maria-Tenhemelopneming en H. Maria-Geboorte als hooge feesten moeten gevierd worden, en — om op de Heiligen te komen — ook de Geboortedag van Joannes den Dooper, de lijdensdag van de Apostelen Petrus en Paulus, en die van den H. Andreas, Apostel, desgelijks te vieren zijn.

Verder schijnt, wat de Heiligen betreft, de heer D. L. vergeten wat hij bl. 36 verhaalde, dat Bonifacius „een kapel bouwde, welke door hem aan den Apostel Petrus werd toegewijd"; — en wat hij bl. 58 wegens het dragen van de „beschermende reliquiën der heiligen" — en bl. 145 van Bonifacius vermeldt, dat hij in zijn marteldood „de reliquiën der heiligen nam, *die hij altijd met zich voerde*". Is dan daarin geene vereering der Heiligen te vinden?

Wat de heer D. L. ons van „*Maria-vergoding*" verwijt - verdient geen antwoord; zoo hij 't zelf niet beter weet, moeten we hem om zijne onwetendheid of verblindheid beklagen.

Bonifacius is dan - 't is waar, noch Protestant, noch Evangeliesch, noch Gereformeerd Orthodox — maar hij is een der onzen, hij is Katholiek, een Heilige dien wij als den onze vereeren, een apostel van 't ééne Katholieke geloof, dat hij „geheel in de waarheid" en niet „onder een deksel" verkondigd heeft. Terwijl we van den eenen kant hulde brengen aan des heeren Diest Lorgion's belangstelling in den geloofsheld aan wien ook ons vaderland zooveel te danken heeft, verklaren we hem tegelijk, dat wij zijne Levensbeschrijving van dezen onzen Heilige niet kunnen gebruiken. Men heeft het reeds begrepen uit

hetgeen wij vlugtig aangemerkt hebben, waaraan zeker méér nog toe te voegen ware.

Doch behalve dat, is voor ons heel zijn geschrift te koud, te dor; alle zalving, gelijk natuurlijk is, en opwekking ter navolging ontbreekt; wij wenschen die onsterfelijke helden der liefde, van welke Bonifacius er één is, beschreven gelijk ze zijn: als *Heiligen*, — en daarom hopen we, dat het leven van een der onzen door een der onzen worde behandeld, en juichen van ganscher harte den vromen schrijver toe, die, naar we vernemen, reeds eenigen tijd werkzaam is, om den Katholieken Bonifacius in heel zijn grootsch en werkzaam leven aan ons Katholieken, en als een Heilige, als een schitterend wederbeeld der Apostelen ook in zijn glorievollen marteldood, naar waarheid voor te stellen. — Welligt zal hij tegelijk zijne aandacht kunnen wijden aan de uitgave van Bonifacius' *Brieven* door Professor J. de Wal, die, naar de heer Diest Lorgion meldt, reeds zoolang gereed ligt en „eerlang", naar hij hoopt, verschijnen zal.

IS HET DAN TE UTRECHT ZOOVEEL BETER?

Groningen en Leiden liggen in den ban der orthodoxie. Utrecht — het staat wel niet op den besten voet met de regtgeloovigen, maar de veete is niet zoo onverzoenlijk: dank der vromen voorkeur en de meerdere zuiverheid der leer, naar het heet, telt Utrecht alleen gedurende jaren zooveel of meer studenten in de theologie dan de beide andere akademiën zamen; Utrecht is de stad waar *de Nederlander* verkoos zijn wieg te vestigen, en zijn graf ook schijnt besproken te hebben; tot groote blijdschap van de uitverkorenen doen de Utrechtsche professoren niet meê aan de nieuwe Bijbelvertaling; en de „beroepen", zoo werd nog onlangs verspreid, plegen buiten evenredigheid gunstig uit te vallen — aan oorden, natuurlijk, waar de orthodoxe banier in ontzag is — voor de kweekelingen van de Stichtsche alma mater.

Is het dan te Utrecht zooveel beter?

Die lust heeft de vergelijking naar alle zijden door te voeren mag in dien arbeid zich vermeiden: ik acht den omhaal niet noodig, en de overtuiging, dat het aan de Vecht met de orthodoxie niet zoo veel beter gesteld is, vond nog onlangs bevestiging in de Oratio door professor Vinke gehouden, toen hij het ambt van Rector magnificus heeft nedergelegd.

Een woord over die rede!

De hoogleeraar heeft gehandeld over het regte begrip des Christelijken geloofs, zooals dat begrip in onze tijden vooral steeds gedacht en in aller gemoederen moet worden ingeprent: — een onderwerp, hetwelk proefsteen der regtgeloovigheid heeten mag, en — waarmede het, ik ontveins dit niet, veeltijds nog al aardig wezen kan een Nederlandsch Hervormd leeraar te zien worstelen. Hierom is het mij niet te doen: ik geef een bijdrage tot de vraag, of het met de orthoxie te Utrecht zooveel beter zij dan elders.

Tusschen orthodoxen en liberalen, welker verzoening in het geloof professor Vinke's rede zich ten doel stelt, is de leer over het al of niet waarachtig God zijn van den Heere Jesus een kenmerkend — een hoofdverschil. V. staat aan de zijde der liberalen. Niet dat in zijne rede de godloochening over onzen Heiland met ronde woorden werd uitgesproken; dit doen immers de meesten niet of spaarzaam, en daaraan was geen behoefte; maar de Godheid des Heeren werd door V. ook niet beleden, niet erkend. V. hield zich bij het oude, verraderlijke kunstmiddel — het middel zoo lang gebezigd door de huichelarij die echt phariseesch in den mantel van het gewijde tekstwoord zich versteekt. Zone Gods, eeniggeboren Zone Gods noemt V. den Heer, en verkondigt van Hem dat Hij door de innigste betrekking met God verbonden is, enz. Ziedaar alles: en we weten genoeg. — Laat ons evenwel nog wat nader zien.

Als „objectum fidei", d. i. als hetgene door den Christen geloofd moet worden, geeft V. op: het Evangelie, Christus en God. Wat dunkt u? Zou V. zóó verdeelen, indien hij aan de Godheid des Heeren geloofde, indien hij, als

de orthodoxen, belijden wilde, dat degene welke Christus gelooft, krachtens de wezenseenheid van den Zoon met den Vader, God gelooft? V. heeft gezorgd, dat we omtrent den zin van zijne onderscheiding ons niet zouden vergissen: herhaalde malen heeft hij, als hij van God als gedeeltelijk object des geloofs spreekt, gemoedelijk — en voor die opregtheid moet hem dank gezegd worden — het woordeken *zelf* (God-zelf, tot God-zelven) bijgevoegd. Zoo b. v. na betoogd te hebben, dat naar de leer van Christus en van de Apostelen, Christus object des geloofs is, gaat V. voort: „Quid? quod altius etiam escendunt (Christus et Apostoli) ad *Deum* ipsum, tamquam summum fidei objectum nos evehentes." Christus belijdende zijn wij alzoo, volgens V., tot God nog niet gekomen; eer het zoo ver zij, moeten we hooger worden opgevoerd. Waarom? noodwendig dáárom, dat het Godswezen = de Godheid niet *in* Christus is, maar *boven* Christus.

Zou V. aan de H. Drievuldigheid gelooven? — Den regtgeloovigen is dit leerstuk de eerste waarheid, de hoofdinhoud der Christelijke belijdenis. V. neen, gelooft aan de H. Drievuldigheid niet, dan in mystischen, typischen, of wie weet welk zoogenaamd philosophischen zin: en zoo kunnen de woorden Vader, Zoon en H. Geest bewaard blijven. Bij het object des geloofs heeft V. de Triniteit niet gemeld; in zijne gansche rede heeft hij haar niet genoemd; zijne eigen drieheid: Evangelie, Christus en God heeft hij in de plaats gesteld. En waarom ook gelooft V. de Godheid van Christus niet, zoo niet juist om deze reden dat hij het geloof aan de H. Drievuldigheid heeft opgegeven of misschien nimmer had. In één woord, het artikel van het zoogenaamde Symbolum Athanasianum: „Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus sanctus, et tamen

non tres Dii sed unus est Deus", is voor V. niet meer dan van historische waarde: en hoe goed zijn hart het met ons moge meenen, in zijnen geest moet V. mij en andere arme paganen, mijns gelijken, van Tritheïsmus beschuldigen. Prof. Scholten zou het verwijt in het aangezigt werpen; prof. V. zegt: laten we er over zwijgen „dummodo principem illum locum" caet. (p. 24). Dit behoort veelligt tot het kenmerkende van beider liberaliteit.

't Is onmogelijk in de geloofsbelijdenis van prof. V., zooals wij haar leeren kennen, plaats te vinden voor een artikel dat den H. Geest in een persoonlijk bestand en als waarachtig. God zoude huldigen. Daarenboven — we zullen het straks vernemen — al zulke punten behooren in eene geloofsbelijdenis niet te huis; zij zijn veel te hoog, veel te abstruus: laat de Dogmatiek er zich mede moeijen, en op het collegie zal prof. V. er het zijne wel van willen zeggen; maar als men zooveel bepalen en zooveel uitleggen wil, wordt men ligt Sabelliaan of Ariaan (bl. 26). Melanthon heeft eenige roekelooze woorden over de personen in de Godheid geschreven, welke aan V. bijzonder welkom schijnen, en met „praeclare Melanthon", door hem worden ingeleid: „Goede hemel, welk een rumoer zal die kwestie bij de nakomelingschap nog maken, of de Logos persoon, of de Geest persoon zij. Voor mij, ik houd aan de woorden der Schrift, die willen dat Christus worde ingeroepen, hetgeen is, goddelijke eer Hem bewijzen, en dit is vol vertroosting; maar de eigenheden der personen en de verschillen naauwkeurig nazoeken, is tot niets nut".

Over de formulieren willen we V. zelven laten spreken: er is geen ziener noodig die voorzegge waarop het zal neêrkomen. Het Symbolum der Apostelen alleen heeft

twaalf artikelen; dat van V. drie: daarnaast moet gedacht worden, dat V. verzoening beoogt. Wij vertalen (bl. 23):

„Het object des christelijken geloofs is, blijkens het onderrigt van Jesus en de Apostelen, zooals wij gezien hebben: de *Leer* die door hen verkondigd werd en allereerst het Evangelie; voornamelijk *Christus* zelf, de eenige Behouder des menschdoms; en *God* die Christus gevende zijne welwillendheid jegens ons op schitterende wijze heeft geopenbaard. Dat dit het geloofsobject is, stemt, zooals bewezen werd, met de leer der Hervormers [uwe traditie? autoriteitsleer?] overeen. Die dit (object) verwerpt, die dit veracht, hij mag, zoo zeggen ook de gematigde en waarlijk liberale godgeleerden zelven, geen discipel van Christus, hij geen lidmaat der Hervormde Kerk geheeten worden, hij het leerambt in die Kerk niet bekleeden. Doch wie daarentegen dit object met geest en ziel aangrijpt en vasthoudt, hij moet, als van het ware geloof doortrokken zijnde, voor een echt leerling van Christus en voor een lid der Hervormde Kerk gehouden worden, en mag van het leerambt niet worden uitgesloten. Maar, zal men misschien mij tegenvoeren, acht gij dan de symbolische schriften onzer Kerk niet? Meent gij dat die moeten worden opgeruimd — die schriften welke de Kerk eertijds aangenomen, meermalen bekrachtigd en tot op den huidigen dag nog niet heeft afgeschaft? Volstrekt niet, ik acht integendeel die schriften hoog, en 't is mijne zekere overtuiging, dat daarin de ware leer der goddelijke openbaring vervat is. Maar evenzeer beweer ik ook, dat in die schriften ettelijke punten (nonnulla) gevonden worden, die of naauwkeuriger zouden moeten uitgedrukt worden, of al te naauwkeurig zijn bepaald. De laatstbedoelde behooren, naar mijn oordeel, niet in eene geloofsbelijdenis,

maar zouden voegelijker in de dogmatiek hunne plaats vinden, aangezien zij in de wijsgeerige uitlegging der dogmata zich verdiepen. Mijne meening alzoo is: men moet niet degenen aan verachting prijs geven, welke de autoriteit dier schriften zouden pogen te handhaven en op te houden; doch men mag ook hen, die in de symbolische schriften dingen meenen te vinden, welke of met de uitspraken der H. Schrift niet overeenkomen, of verder gaan dan die uitspraken, hen die op de symbolische schriften zelve zich beroepen, en op dien grond verklaren, dat zij zulke dingen noch zelven kunnen aannemen, noch aan anderen kunnen onderwijzen, niet veroordeelen of buiten de Kerk sluiten, mits zij maar niet de hoofdzaak verwerpen, welke in de leer van Christus en zijner Apostelen heerschende is, en door de Hervormers uit het duister aan het licht werd gebragt, ik bedoel het *Evangelie*, in de gewijde boeken ons medegedeeld; *Jesus Christus* onzen eenigen Behouder, *God* die de wereld zoo heeft lief gehad, dat Hij zijnen eeniggeboren Zoon heeft gegeven, opdat Hij (God) aan ieder die aan Hem (den Zoon) gelooft, het eeuwige leven en de zaligheid schenke — of met andere woorden: *God* die uit genade ons regtvaardig verklaart en als regtvaardigen behandelt, zoovelen wij door het geloof met Christus verbonden zijn."

Is het te Utrecht zoo veel beter? — „Men behoeft niet te vreezen, zegt V. een weinig verder (bl. 25), dat bij de meening die wij voorstaan, de waarheid lijden zal. Hetgeen onze symbolische schriften waars mogen behelzen" (de twijfelende vorm is specieus, maar V. heeft het waarschijnlijk zoo kwaad niet gemeend) „zal wel als waar erkend worden, want het is maar voor een tijd, dat de waarheid en bijgevolg ook het Evangelie van Christus kan

worden tegengesproken. 's Menschen geest pleegt van het eene uiterste tot het andere te gaan, tot dat hij ten laatste, nadat de waarheid van alle kanten vertoond en aanschouwd is, haar omhelze." — 't Is fraai! Wij zijn dat *en zigzag* voortgaan van wijlen des Amorie van der Hoeven Jr. nog niet vergeten, en de menschen-geest van den heer V. schijnt in de loopgraaf, waarvan hij vergeefs verwacht dat zij hem in de heilige stad brengen zal, niet merkelijk te zijn vooruitgekomen. Weet V. aan welk uiterste hij thans is? Zooveel zie ik, dunkt me, duidelijk, dat de zaak des Christelijken geloofs daar gansch en al is gehumaniseerd geworden: 't is de wetenschap der „liberalen", die het Christendom geven zal. Maar waartoe dan Gods openbaring, die zoo stellig spreekt? En de Goddelijke Geest, die eigenlijk het gelooven werkt in den mensch en werken moet, gaat die even als de menschen-geest van het eene uiterste tot het andere? Voor eenigen tijd was de Kerk der toekomst in de mode; hier hebben we eene waarheids-omhelzing, een geloof (?) der toekomst. De waarheid zal niet lijden, al staat voor velen hare aanneming in een onbepaald verschiet, V. heeft gelijk; maar de zielen voor welke Jesus de waarheid van den hemel bragt — zullen zij met de drie woorden: Evangelie, Christus en God volstaan?

Ik zeg: „drie woorden" en haast mij bij te voegen, dat het niet geschiedt met oogmerk om nogmaals helder in het licht te stellen, dat waar het Gods openbaring en het geloof aan de openbaring geldt met het onbestemde: Evangelie, Christus en God zijn uw geloofsobject, niets wordt gebaat. Voor zulke toelichting is elders genoeg gedaan: en het schijnt te vreezen, dat het door de Almagt zelve zal moeten gewroken worden op de hoofden van

hen die zulken waan verspreiden, niet enkel dat zij den weg der waarheid versperren aan degenen welke tot de kennis der waarheid geroepen worden, maar dat zij het ontzaggelijk groote woord Gods, dat tot verlichting der wereld is uitgegaan en niet ijdel tot Hem wederkeert, in tergenden hoogmoed pogen nutteloos te maken, te verijdelen en te verwoesten. Het „Wee u phariseën" vervult het hart met droefheid en angst over deze leugenprofeten, de Christusmoordenaars dezer eeuw. — Hoe V. zich zelven prijs geeft in die „drie woorden", wil ik aanstippen, en ik weet waarlijk niet, waarover mij het meest te verwonderen, of over het onlogische van de verdeeling van het geloofsobject die hier is voorgesteld, of over de onnoozelheid van Prof. V. wanneer hij gemeend heeft, dat hij met *zijne* bepaling van dat object ter verzoening van orthodoxen en liberalen komen zal. Of kan V., als verstandig man gelooven, dat zijne drie woorden middel wezen zullen, om die hevige twisten bij te leggen welke dreigen de Nederlandsche Hervormde Kerk in twee of drie deelen te scheuren (bl. 3)? Voor mij, ik heb, zoodra in zijne Rede het object des geloofs werd aangekondigd, de verwachting naar eene juiste bepaling aan het bewustzijn des onvermogens van den heer V. ten offer gebragt; ik wist, dat ik den man die daar met zooveel staatsie redekavelt, op de brooze vlerkjes van het woordenspel moest laten zweven en fladderen: daaraan is bij de liberalen niet te doen: maar de Gereformeerd orthodoxen Professor! — die heeren begrijpen het anders; en hen, meen ik, moest gij voor uwe liberale theoriën zoeken te winnen, zoo gij daarbij volhoudend, het vereenigingspunt wildet treffen. Met uw alles- en nietszeggende *woord* Evangelie zijn zij niet voldaan, en hierin

hebben zij groot gelijk; inhoud, zaak, bepaalde waarheid en al de waarheid die moet geloofd worden — daarom is het hun te doen: met uwe „alia", en „certa placita", en alweêr „alia" nemen ze geen genoegen; ze willen weten wat die „alia" zijn. Gij kunt het met behulp van uw begrip over de „indoles fidei christianae" misschien aan ieders opvatting vrijlaten; zij niet, zeggen ze. Zaagt gij dan niet in, dat het langs een anderen weg met hen zal moeten beproefd worden?

Ik heb V.'s verdeeling van het geloofsobject onlogiesch genoemd. Ze is dit, en zoo klaarblijkelijk en verregaande, dat ik bij de aanwijzing er van iets gevoel alsof ik tot eene onbehoorlijke daad de hand hadde uitgestrekt. Vooraf zou ik kunnen vragen: Indien het Evangelie, Christus en God geloofsobject zijn, is dan daarmede gezegd, dat men volstaat met te gelooven, het Evangelie is, Christus is, God is? Ik heb er niets tegen om te verklaren, dat ik het zoo niet bedoeld acht. Mogt men echter op de vraag aanmerken, dat eene Rede, in het bijzonder eene feestelijke als deze, de onderscheidingen en verdeelingen der school niet toelaat; ik zoude tot het antwoord geregtigd zijn: het behoort tot den pligt des redenaars dat hij zijne stof behoorlijk afhandele; en V. die zich bij den aanvang zoo verblijd betoonde, dat hij nu eens gelegenheid had „de gravissimo aliquo argumento dicendi", moest bij de keuze van het argumentum aan dezen pligt gedacht hebben. Hoe V. het eigenlijk met het geloofs-object bedoeld heeft, en wat men aangaande Christus, wat aangaande God gelooven moet, is uit de geheele Rede onmogelijk op te maken: zooals gezegd is, V. doet wat zijn ambtgenoot Opzoomer in der tijd scherp maar met regt aan prof. Scholten verweet, hij speelt

met woorden. Bij het object *Evangelie* is het niet veel beter, in zeker opzigt nog erger gesteld. Een ieder weet, dat dit woord in verschillende beteekenissen *kan* genomen worden. Toen V. echter het Evangelie als hoofddeel van het totale geloofsobject genoemd had, en hij, alhoewel in losse en weifelende omschrijvingen op zijne wijze te verstaan gegeven had, dat hij onder de benaming Evangelie de leer van Jesus en de Apostelen wilde begrepen hebben; toen mogt men ten minste verwachten, dat, waar op nieuw spraak van het Evangelie als gedeeltelijk geloofsobject komen zou, het woord steeds evenveel beteekenen zou; en men wordt zonderling ontstemd, wanneer men leest (bladz. 23 verg. 24) dat het Evangelie maar een gedeelte is van de leer van Jesus en de Apostelen, welke object is des geloofs. Waarom zeide V. dan niet van den beginne af, dat die „leer" object is des geloofs? — Maar er is nog meer, en hier vooral moet men zich over V. schamen. Hij geeft als geloofsobject: Evangelie, Christus en God. Kan men dan het Evangelie gelooven, dat wil zeggen, zooals V. heeft uitgelegd, de leer gelooven door Jesus en zijne Apostelen verkondigd, zonder Christus en God te gelooven? Zijn Christus en God dan geen inhoud des Evangelies; en hebben Jesus en zijne Apostelen over Christus en God niet geleerd? Of moet men zijn geloof aangaande — of aan, of hoe moet het anders wezen? — Christus en God elders dan uit de leer van Jesus en van de Apostelen putten, en zal het dan eerst regt Christelijk wezen? — V. in zijne hooge voornaamheid, heeft enkele malen en bepaaldelijk waar hij zijn geloofsobject aan den man zocht te brengen, de Katholieke Kerk en hare scholastieken met een zijdelingschen blik van minachting verwaardigd, en dan zijne verplet-

terende eruditie over het fides explicita en implicita, over het fides formata en informis geëxposeerd. Och arme! de Hoogleeraar wist toen zeker niet, dat hij bijv. in den Mechelschen Catechismus, die hier te lande in de Katholieke Kerk nog al veel gebruikt wordt, een veel wijzer antwoord dan hij gegeven heeft op de vraag die hem bezig hield, Wat men als christen gelooven moet, vinden kan in deze vier of vijf woorden: „al wat God geopenbaard heeft." Is dit hem te algemeen — het is het ook mij — de *zaak* is toch in dat antwoord: Gods Openbaring, namelijk zooals zij in Christus der wereld gegeven is, en deze Openbaring geheel, is het object des Christelijken geloofs. Wijders moge een ieder die er belang op stelt weten of gedenken, dat ik het antwoord van den Catechismus geknot heb — om professor V., als hij soms deze regelen zien mogt, niet aanstonds boos te maken: hetgeen in het Catechismusboek volgt luidt: „en door de H. Kerk te gelooven wordt voorgesteld hetzij het geschreven staat of niet." Ziedaar in het kort de hoofdleer der Katholieke Kerk, de eenig ware leer over het besproken onderwerp — Protestantsche lezers mogen er over nadenken! — de geheele Openbaring in Christus geschied is object des Christelijken geloofs; niets minder, niets meer. Wat in Christus geopenbaard zij, moet vernomen worden van de Kerk: terwijl die Openbaring is vervat in Schrift en Overlevering, of, zoo men wil, in Overlevering alleen, mits men dan Overlevering in schriftuurlijke en buitenschriftuurlijke onderscheide, zooals het Catechismusantwoord doet.

Men heeft duidelijk kunnen zien, dat ik met V.'s rede, over welke ik wensch te eindigen, niet ben ingenomen.

Hoe zoude ik het wezen moeten met eene voordragt, waarin, afgezien van alle geloofsverschil, bij bitter weinig zaaks, bij niets nieuws, bij ellendige oppervlakkigheid, eene waarlijk hooggaande pretentie zich ten toon spreidt. Tot deze pretentie, die zich en in het doel dat de spreker zich en anderen met zulke rede dorst voorstellen, en in den meesterachtigen toon, en niet het minste in de geaffecteerde spraakwendingen, als het ware onophoudelijk gevoelen doet, mag nog met regt betrokken worden de *Annotatio* aan het einde van het boeksken, waar men niet minder dan honderd een en zestig aanhalingen te lustreren krijgt, meestal nergens toe dienende, dan om lang en algemeen bekende zaken en nietigheden te bevestigen, of quasi op te helderen. Prof. V. zeide in zijne rede te willen — een „genus dicendi quod a simplicitate ac perspicuitate laudetur, et a quo fuci omnis suspicio longissime sit remota". De gansche rede in mijn oog is — een groote fucus.

Nog eene aanmerking, die niet enkel professor V. betreft. — De jaarlijksche overdragt van het Akademische Rectoraat geschiedt op plegtige wijze, het is eene publieke handeling gelijk de akademiën zelve publieke inrigtingen zijn. Moet een spreker bij die gelegenheid zich niet voortdurend als publiek persoon gedragen, en enkel openbare, algemeene aangelegenheden behandelen? Mag hij uit den kring van zaken waarop het publiek belang moet stellen, en die om de naauwe betrekking tot de Staats-akademie inderdaad Staats- Lands zaken zijn, zich nederlaten tot gebeurtenissen die, al betreffen zij Professoren, niettemin huiselijk en des privaten levens zijn? Dat de Academiae fata door den aftredenden Rector jaarlijks gerecenseerd worden, wie zal daar tegen hebben?

dat van nuttige inrigtingen in het verstreken jaar bij de Akademie tot stand gekomen; dat van gewigtige resultaten, waarover het publiek zich verblijden moet; dat van belangrijke pogingen, die met krachtige inspanning en edele volharding werden aangewend, om versche eerlaurieren te verzamelen en nieuwen zegen te verspreiden, verslag geschiedt; wie zal het niet prijzen, niet toejuichen? — Maar bekrompen is het mijns inziens, het verraadt gemis van besef der eischen van het decorum, het is het openbaar karakter van persoon en zaak terzijdestellen waar dit niet mag, wanneer in 't uur des openlijken levens in zuiver huiselijke gebeurtenissen getreden wordt, die bovendien aan ieder belangstellende reeds lang bekend zijn, en wanneer de plegtige rede des Rectors tot courant of advertentieblad verlaagd, en daarbij van het hooge spreekgestoelte nog eens wordt bekend gemaakt, b. v. dat in 't afgeloopen akademie-jaar Mevrouw Opzoomer bevallen is van een dochtertje, en dat grootvader Ackersdijck zich daarover verheugd heeft. Zulke dingen in de Oratio van professor Vinke lezende, zeide ik: Protestanten kunnen openbare menschen zijn, maar het Protestantisme maakt huiselijk.

VERSCHEIDENHEDEN.

HET PROTESTANTISME IN RUSLAND ONDER KEIZER NICOLAAS.

In 't jongste Mei-nommer heeft *de Tijdspiegel* een klein artikel over het Protestantisme in Rusland, waarin eenige niet onbelangrijke bijzonderheden voorkomen. We laten ze, doch met onderdrukking van den lof der bijbelverspreiding, hier volgen.

„De Protestantsche kerk — zoo lezen we — heeft weinig redenen om den Czaar te danken of voor de toekomst iets van hem te hopen. Immers, wat verhaalt ons het geschiedboek der Protestantsche zendingen in Rusland?" Met gewenscht gevolg waren onder de Kalmukken en Tartaren en Siberiërs de verkondigers van het Protestantisme werkzaam. De berigten door de Engelsche, Schotsche en Bazelsche zendelingen gegeven, deden de hoop ontwaken op een overvloedigen oogst. Maar toen Nicolaas den scepter in handen had genomen, rekende hij zich verpligt, die hoop te vernietigen en het uitgestrooide zaad te verstikken. „In het jaar 1825 werd den zendelingen de toegang ontzegd in het door hen betreden gebied, en de korts met vreugde gehoorde stemmen des heils verstomden, bedwongen door het magtgebod van den Czaar, die den ketterschen zendeling dreigde met ongenade en verbanning."

„Dat hierbij de naauwverwante Bijbelgenootschappen niet gespaard bleven, sprak wel van zelve. Het Russische Bijbelgenootschap had onder Alexander I zich met kracht ontwikkeld. Het had in het jaar 1826, 289 hulp- en takgenootschappen. In niet minder dan 27 verschillende talen had het de uitgave der H. Schrift ondernomen, en 861,105 exemplaren van den geheelen Bijbel, van het N. Testament of van onderscheiden afzonderlijke Bijbelboeken

in het licht doen verschijnen. In het Nieuw-Russisch waren 10,000 exemplaren van de vijf boeken van Mozes, 145,600 der Psalmen en meer dan 10,000 exemplaren van het N. Testament uitgegeven, tot de Russen voor de eerste maal een volledige vertaling der H. Schrift ontvingen, in hunne taal gedrukt. Dit alles was geschied binnen den tijd van 13 jaren. Het was toch bij eene ukase van 14 Januarij 1813 dat Alexander zijne toestemming had verleend tot het oprigten van het genootschap. Dadelijk door hem met eene gift van 25,000 roebels gesteund, en op eene jaarlijksche toelage van 10,000 roebels van den Vorst kunnende rekenen, trok het niet slechts de algemeene belangstelling, maar vond het ook de ondersteuning en medewerking bij Vorst Gallatzin, en bij onderscheidene hoogere en lagere geestelijken des rijks, zoodat het binnen korten tijd, onder de Bijbelgenootschappen eene der eerste plaatsen innam. Te groote lof, dan dat het tegen aanranding beveiligd kon blijven. De beminnenswaardige Keizer Alexander was den 1 December 1825 ontslapen, en reeds in het jaar 1826 werd er door zijnen opvolger Nicolaas I, een ukase uitgevaardigd, waarbij het bloeijende Bijbelgenootschap vernietigd werd. De Bijbelverspreiding werd beperkt tot de Evangelische Christenen in die provinciën, waar de Luthersche godsdienst als de heerschende bij verdrag was verzekerd, — en al bestaat er sedert de genoemde ukase weder een Protestantsch Bijbelgenootschap te Petersburg, dat zijne werkzaamheden uitstrekt tot zijne geloofsgenooten vooral in de vijf Protestantsche Oostzee-provinciën, Petersburg of Ingermansland, Finnland, Esthland, Lijfland of Riga en Kurland of Mitau, — wat is het bij zijn beperkten aangewezen kring, in vergelijking van het vernietigde", dat in zoovele talen, voor alle onderdanen van het Russiesch gebied 't woord Gods mededeelde.

"En zou de Protestantsche kerk over niets anders zich hebben te beklagen?" — vraagt *de Tijdspiegel*. Het is bekend, vervolgt hij, dat de Oostzee-provinciën nog eerst sedert de vorige eeuw het eigendom van Rusland zijn geworden. Daar Karel XII, Koning van Zweden, aan den wensch van Peter I niet wilde voldoen, door hem voor geld eene haven aan de Oostzee af te staan, begon de Czaar in het begin der vorige eeuw hem den oorlog aan te doen, met dat gevolg, dat Zweden, bij den vrede te Nystadt

gesloten den 30ª Augustus 1721, aan Rusland de provinciën Lijfland, Esthland, Ingermansland en de kusten van Finnland, tot aan Kexholm, af moest staan. Bij dezen vrede werd bepaald van de zijde des magtigen overwinnaars, dat niet slechts de bevolking der Zweedsche provinciën, die de Luthersche godsdienst was toegedaan, dezelfde regten zoude bezitten als de leden der Grieksche kerk, maar dat aldaar de Luthersche Kerk als de heerschende en dat de Grieksche er slechts als eene geduldc zou worden beschouwd, ten gunste namelijk van de Russen, die op de lands universiteiten studeerden. Of men aan dit dulden nog verder uitbreiding zou verleenen, werd overgelaten aan den goeden wil der Stenden. Het hertogdom Koerland werd door den afstand van den regerenden hertog Peter Biron, den 28ª Maart 1795 het eigendom van Rusland, terwijl Zweden, bij den vrede van den 5ª September 1809, Finnland, de Alands-eilanden tot aan Haf, en Oost-Bothnië tot aan Tornea en Muonio, aan de heerschappij van Keizer Alexander I moest overgeven."

En hoe is er met al deze Protestantsche provinciën gehandeld? Had de Luthersche bevolking zich over de regering van Alexander niet te beklagen: — reeds toonde eene ukase, twee jaren nadat Nikolaas den troon had beklommen, dat de opvolger eenen anderen weg dan zijne voorgangers wenschte te bewandelen. Bij besluit van den 22ª Mei 1828, werd er eene commissie benoemd, die zich bezig zou houden met het ontwerpen van een nieuw reglement voor de Evangelische kerk van Rusland. Aan dit besluit werd gehoor gegeven. En wie waren de mannen, die hierin werden gehoord? Ieder zou denken, zegt de *Tijdspiegel*, dat in de eerste plaats de stem zou worden gevraagd der wettig bestaande kerkbesturen! Maar neen, het oordeel van deze werd niet eens verlangd. Het verzoek van eenige voorname Luthersche geestelijken, om eene vastere organisatie hunner kerk aan den Keizer, werd hier ten grondslag gelegd voor de beraadslagingen en besluiten der regering. Een rijksraad, bestaande uit leden van de Grieksche kerk, heeft het kerkelijk reglement, dat in 1831 tot stand was gebragt, na eene Keizerlijke ukase van den 28ª December 1832 onderzocht en verbeterd. Aan zulk een vreemde godsdienstige magt hebben de Lutherschen in de Duitsche provinciën

hunne kerkelijke wet te danken, in eene hun vreemde taal, de Russische, met de bepaling daarenboven, dat de Russische tekst authentieke beteekenis heeft, ook daar waar de overzetting den zin van het Duitsche origineel niet uitdrukt.

„Zoo is het dan aan de krachtige maatregelen, die de overleden Czaar ter uitbreiding van zijne kerk nam, toe te schrijven, dat sedert 1832 de Luthersche kerk in de Oostzee-provinciën in plaats van de heerschende, eene gedulde is geworden. Met bedreiging van zware criminele straffen is den leden der Grieksche kerk de overgang tot de Protestantsche verboden. Heidenen en Mahomedanen moeten zelfs de toestemming hebben van een Keizerlijk minister, bij hunnen overgang tot de Evangelische kerk. Alle kinderen uit gemengde huwelijken, waarvan het eene deel Grieksch is, moeten in de Grieksche kerk worden opgenomen. Onder het bestuur van den Russischen generaal-gouverneur der Oostzee-provinciën Golowin is het proselytenmaken door de Grieksche kerk openlijk begunstigd, terwijl aan de Evangelische geestelijken onder zware strafbedreiging verboden werd, eenige hindernis dengenen in den weg te leggen, die geneigd waren hunne kerk voor de Grieksche te verlaten. En mogten deze en dergelijke maatregelen met diepe verontwaardiging en droefheid door de Evangelische christenheid vernomen, zelfs der hoogere Russische regering te erg zijn voorgekomen, — de terugkeer van hen die reeds tot de Grieksche kerk overgegaan waren, was, hoezeer ook door menigeen met heete tranen begeerd, niet meer geoorloofd. Evenwel gaat de proselytenmakerij steeds voort en de Russische kerk verheugt zich jaarlijks in een getal van 30 à 40 nieuwe leden, die voor de door haar aangeboden voordeelen het geloof door de vaderen overgeleverd, [!!] prijs geven.„

„Waar dergelijke bewijzen worden gegeven van ijver voor de Russische kerk, aldus besluit *de Tijdspiegel*, daar zal de Protestant wel weinig redenen hebben, om zich over den toenemenden invloed van den magtigen monarch in het Oosten van Europa te verblijden. Hoort hij spreken van een protectoraat over de Christenen, door den Czaar, dan weet hij wat hij daaronder verstaan moet. Hij kan zich voorstellen, dat dan zeker in Turkije het Protestantisme, — dat onder de regering des Sultans eenigzins

als een zuurdeesem begint te werken [!!],.... — geen beter lot heeft te wachten, dan het in Rusland zelve in de laatste dertig jaren ondervonden heeft. "

SPROKKELING.

HUMAAN GETUIGENIS. — "Geen geschiedboek moest der Nederlandsche jeugd in handen gegeven worden, waarin niet met nadruk gewezen werd op de Kerkverbastering der XV^de^ en XVI^de^ eeuw, — op het vruchteloos streven naar verbetering in den boezem der Westersche Kerk zelve, — op hetgeen door Luther en de zijnen te dien aanzien werd gewrocht, edoch gepaard met eene steeds te bejammeren scheuring, aangezien de R. Kath. Kerk wel door loffelijke kracht-inspanning er in slaagde de noodige maatregelen tot verbetering harer geestelijkheid tot stand te brengen, maar helaas terugdeinsde voor elke gedachtenwisseling, die vroeg of laat tot eene wijziging harer leerbegrippen voeren kon. Het Concilie van Trente ijkte om zoo te zeggen de scheuring der Kerk door de stabiliteits-verklaring der Pauselijke leerstellingen, terzelfde tijd dat het paal en perk stelde aan de verbastering der geestelijkheid in den schoot der Pauselijke Christenheid. Is er tegenwoordig op den toestand der R. Kath. geestelijkheid af te dingen, het zijn slechts enkele parasieten of woekerplanten, — en ook de Protestantsche afdeeling der Christenheid is er geenszins zonder."

Aldus in *de Recensent*, de heer G. Kuyper Hz. — We willen bij een humaan getuigenis als de schrijver in deze regelen aflegt — hoedanig er van Protestantsche zijde zoo zelden vernomen wordt — het hem ditmaal niet euvel nemen, dat hij nog geen beter denkbeeld van de Kerk en de *stabiliteit* der ééne onveranderlijke waarheid heeft.

EINDE VAN HET ZEVEN EN TWINTIGSTE DEEL.